

BIG BAZAAR
Grocery, Sweets & Catering
*Fresh Vegetables Every Thursday
*Book your catering now.
Baljinder S. Ben
Ph: 317-640-2400
Like our Facebook page:
BigBazaarIndianGrocery
5425 E. Thompson Rd., Indianapolis IN 46237

Mela
INDIAN RESTAURANT • PUB
ਮੇਲਾ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਦਾ ਖਾਣਾ ਇਕ ਵਾਰ ਖਾਓਗੇ, ਵਾਰ ਵਾਰ ਆਓਗੇ
Baljinder S. Ben
Ph: 317-869-2400

You dont marry the person you can live with
You marry the person you can't live without
ROKA USA.com
Coming Soon

Buying/Selling in Michigan
All types of Residential & Commercial properties. Gas Stations, Liquor Stores, Hotels, Plazas, Truck Terminals etc.
Raj S. Shergill
Broker
5820 N Canton Center Rd, Suite 145
734-751-4455 (Cell)
Rajshergill@yahoo.com
CANTON REALTY

Twenty-Fourth Year of Publication ਮਿਡਵੈਸਟ ਐਡੀਸ਼ਨ Price 50¢
ਸ਼ਿਕਾਗੋ, ਸੈਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਅਤੇ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਤੋਂ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹਫਤਾਵਾਰ
Email: punjabtimes1@gmail.com
www.punjabtimesusa.com
ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼
Punjab Times, Vol 24, Issue 21; May 27, 2023 20451 N. Plum Grove Rd., Palatine, IL 60074 Ph:847-359-0746, Fax:847-705-9388

ਗੁਰਬਾਣੀ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਬਾਰੇ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਭਖਿਆ ਨਵੇਂ ਨਿਯਮ ਬਣਨਗੇ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਪ੍ਰਸਾਰਨ 'ਤੇ ਇਕ ਨਿੱਜੀ ਚੈਨਲ ਦੇ ਏਕਾਧਿਕਾਰ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਭਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਵੱਲੋਂ ਇਕ ਨਿੱਜੀ ਚੈਨਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਦੇ ਹੱਕ ਦੇਣ ਉੱਤੇ ਤਿੱਖੇ ਸਵਾਲ ਚੁੱਕਣ ਪਿੱਛੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵੀ ਹਰਕਤ ਵਿਚ ਜਾਪ ਰਹੀ ਹੈ।

ਵਿਵਾਦ ਭਖਦਾ ਵੇਖ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਨਵੇਂ ਟੈਂਡਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ਜਿਸ ਕੰਪਨੀ (ਪੀ.ਟੀ.ਸੀ.) ਕੋਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਲਾਈਵ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਦਾ ਕੰਟਰੈਕਟ ਸੀ, ਉਹ ਹੁਣ ਖਤਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ

ਹੁਣ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਨਵਾਂ ਟੈਂਡਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਇਹ ਟੈਂਡਰ ਓਪਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਕੋਈ ਵੀ ਚੈਨਲ ਇਸ ਲਈ ਅਪਲਾਈ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਮੀ ਨੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਨਸੀਹਤ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ 'ਗੁਰਬਾਣੀ ਵੇਚਣ' ਜਿਹੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਨ।

ਦੱਸ ਦਈਏ ਕਿ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਲਈ ਸਾਰਾ ਖਰਚਾ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਚੁੱਕਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਉੱਪਰ ਵੀ ਸਵਾਲ ਚੁੱਕੇ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਮਾਨ ਨੇ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਰਭ ਸਾਂਝੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਸਿਰਫ ਬਾਦਲਾਂ ਦੇ ਚੈਨਲ ਉੱਤੇ ਹੀ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਇਸੇ ਲਈ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਬਾਦਲ ਦਾ ਚੈਨਲ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹਿੰਗਾ ਹੈ,

ਗੁਰਬਾਣੀ ਟੈਲੀਕਾਸਟ ਲਈ ਮੁਫਤ ਅਧਿਕਾਰ ਵਾਲੀ ਮੰਗ ਤੋਂ ਪਾਸਾ ਵੱਟ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਾਦਲਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਵਾਲੇ ਪੀ.ਟੀ.ਸੀ. ਨਿਊਜ਼ ਕੋਲ ਸੀ ਤੇ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਵੀ ਇਹ ਹੱਕ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਚੈਨਲ ਕੋਲ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਤਾਜ਼ਾ ਫੈਸਲੇ ਪਿੱਛੋਂ ਸਵਾਲ ਇਹ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਸੱਚਖੰਡ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਅਤਿ ਆਧੁਨਿਕ ਉਪਕਰਨਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਖਰਚਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਚੈਨਲਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾ ਵੱਲੋਂ ਪਾਸਾ ਕਿਉਂ ਵੱਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਪਿੱਛੋਂ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ (ਪ੍ਰਸਾਰਨ) ਕਿਸੇ ਇਕ ਚੈਨਲ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਾਰੇ ਚੈਨਲਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ 'ਚ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ 'ਚ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ 'ਚ ਬੈਠ ਕੇ ਆਨੰਦਮਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ ਸਰਵਣ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਗਾ। ਗੌਰਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਈ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਆਗੂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਸਿਰਫ ਇਕ ਨਿੱਜੀ ਚੈਨਲ 'ਤੇ ਹੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ

ਉਧਰ, ਭਾਵੇਂ ਚੁਫੇਰਿਓ ਘਿਰੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਟੈਂਡਰ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਆਖੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਚੈਨਲਾਂ ਨੂੰ

ਚੈਨਲ ਕੋਲ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਤਾਜ਼ਾ ਫੈਸਲੇ ਪਿੱਛੋਂ ਸਵਾਲ ਇਹ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਸੱਚਖੰਡ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਅਤਿ ਆਧੁਨਿਕ ਉਪਕਰਨਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਖਰਚਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਚੈਨਲਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾ ਵੱਲੋਂ ਪਾਸਾ ਕਿਉਂ ਵੱਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਪਿੱਛੋਂ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ (ਪ੍ਰਸਾਰਨ) ਕਿਸੇ ਇਕ ਚੈਨਲ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਾਰੇ ਚੈਨਲਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ 'ਚ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ 'ਚ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ 'ਚ ਬੈਠ ਕੇ ਆਨੰਦਮਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ ਸਰਵਣ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਗਾ। ਗੌਰਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਈ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਆਗੂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਸਿਰਫ ਇਕ ਨਿੱਜੀ ਚੈਨਲ 'ਤੇ ਹੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ

ਉਧਰ, ਭਾਵੇਂ ਚੁਫੇਰਿਓ ਘਿਰੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਟੈਂਡਰ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਆਖੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਚੈਨਲਾਂ ਨੂੰ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਤਖਤਾਂ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਅਤੇ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਸਬੰਧੀ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਬਾਅਦ ਮੁੜ ਉਭਰਿਆ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਤਖਤਾਂ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਤੇ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਸਬੰਧੀ ਨਿਯਮ ਨਿਰਧਾਰਨ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੁੜ ਉਭਰਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੀਤੇ ਦਿਨੀਂ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਰਾਘਵ ਚੱਢਾ ਤੇ ਬੋਲੀਵੁਡ ਅਦਾਕਾਰਾ ਪਰਿਨੀਤੀ ਚੋਪੜਾ ਦੇ ਮੰਗਣੀ ਸਮਾਰੋਹ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰੀ ਸੀ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਤਸਵੀਰਾਂ ਜਨਤਕ ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਕੁਝ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੇ ਸਖਤ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਮੁੜ ਉਭਰਿਆ ਕਿ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੇ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਸਬੰਧੀ ਨਿਯਮ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਉਂਜ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਤਾਜ਼ਾ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਗਿਆਨੀ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ

ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਬਾਦਲ) ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਬਾਰੇ ਕੀਤੀਆਂ ਕੁਝ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਜੋੜ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ 'ਵਾਰਿਸ ਪੰਜਾਬ ਦੇ' ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਮੁਖੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਲਈ ਛੇਤੇ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਫੜ-ਫੜਾਈ, ਕੁਝ ਕੌਮੀ ਟੀ.ਵੀ. ਚੈਨਲਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਬਾਰੇ ਗਲਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਬਾਰੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਚੁੱਪ ਉੱਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਤਿੱਖੇ ਸਵਾਲ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਸੰਗਤ ਸਾਹਮਣੇ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਚੈਨਲਾਂ ਖਿਲਾਫ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਰਫਾ-ਦਫਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਗਿਆਨੀ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਚੈਨਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਦੇਰੀ ਉੱਤੇ ਵੀ ਸਖਤ ਲਹਿਜ਼ਾ ਵਰਤਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਚਰਚਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਗਿਆਨੀ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜਥੇਦਾਰ ਨੂੰ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਕਾਹਲੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬਣੀ ਸ਼ਾਖ ਕਾਰਨ ਟਾਲਾ ਵੱਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ

India Palace Restaurant
And Banquet Hall
Restaurant-Fine Indian Cuisine
4213 Lafayette Road, Indianapolis, IN
(Ph:317-298-0773)
Banquet Hall Available Up to 550 People
Amber Indian Restaurant
Restaurant-Fine Indian Cuisine
12510 N. Meridian St., Carmel, IN
Ph: 317-580-0828
We do private party's & catering at your home or business.
Call, Lakhvir S. Johal
Ph: 317-709-7800
www.indianpalaceindy.com
www.AmberIndianRestaurantCarmel.com

Singh Auto Group
3983 ST RD 38E
Lafayette, IN 47905
Ph: 765-607-1300
www.singhautosgroup.com
Best Buy Motors
1805 Elmwood, Lafayette, IN 47904
Ph: 765-449-0490
www.bestbuymotorsin.com
University Motors
3312 Klondike Rd, West Lafayette, IN 47906
Ph: 765-497-1100
www.universitymotors1.com
Serving Indian American community over 30 years in Midwest for their auto needs.
ਕੋਈ ਵੀ ਗੱਡੀ ਖਰੀਦਣ ਜਾਂ ਵੇਚਣ ਲਈ ਕਾਲ ਕਰੋ:
Jaspal S. Ghotra: 765-337-5151

Buying Or Selling Home In Chicagoland And Suburbs?
Coldwell Banker is a leading real estate brokerage that helps families and individuals find their perfect home.
We Can Help You With
Buying Selling
Investing Managing
Call For More Info:
+1 847-322-5832
www.pradeepsinghrealtor.com
ishowhomes@yahoo.com
20 S Roselle Rd Schaumburg IL 60193
Pradeep Singh
Realtor (14 Years of Experience)

RAJVEER GILL
847-907-1525
Regal Jewels
NEW SPECIALS EVERY MONTH
22KT GOLD & DIAMONDS
MITHA COLLECTION
KAJAL COLLECTION
ਤੁਹਾਡੇ ਆਪਣੇ ਲੋਗ, ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਆਪਣਾ ਸਟੋਰ
2625 W. DEVON AVE. CHICAGO, IL 60659
773-262-4377 773-517-0574
www.RegalJewels.com

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੰਤ ਸਾਗਰ, ਬੈਲਰੋਜ਼ (ਨਿਊ ਯਾਰਕ)

242-25 Braddock Ave., Bellerose, NY 11426

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ ਪੰਨ ਪੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਨ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੰਤ ਸਾਗਰ ਦਾ 25ਵਾਂ ਸਥਾਪਨਾ ਦਿਵਸ 19 ਤੋਂ 28 ਮਈ ਤੱਕ

ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮਾਗਮ

ਇਸ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪੁਰਬ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੰਤ ਸਾਗਰ ਦਾ 25ਵਾਂ ਸਥਾਪਨਾ ਦਿਵਸ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ 19 ਮਈ ਤੋਂ 28 ਮਈ ਤੱਕ ਉਲੀਕੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਪੰਥ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਰਾਗੀ/ਢਾਡੀ ਜਥੇ ਅਤੇ ਕਥਾਵਾਚਕ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਜੋੜਨਗੇ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਗੁਰੂ ਕੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ:

ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ
ਨਿਊਯਾਰਕ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ

ਚੌਪਹਿਰਾ

ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਸਮਾਂ 12 ਵਜੇ ਤੋਂ 4 ਵਜੇ ਤੱਕ
ਪਾਠ ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਚੌਪਈ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ

ਨੋਟ : 3 ਜੂਨ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਦਾ ਚੌਪਹਿਰਾ 12:30 ਵਜੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇਗਾ ਜੀ

ਗੁਰ ਪਿਆਰੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ,

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ॥

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੰਤ ਸਾਗਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਖੇ ਸ਼ਹੀਦ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਚੌਪਹਿਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੋ ਕਿ 12 ਵਜੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ 4 ਵਜੇ ਤੱਕ ਸੇਵਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਾਠ ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਪਾਠ ਸ੍ਰੀ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ, ਪਾਠ ਸ੍ਰੀ ਚੌਪਈ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਗੁਰ ਮੰਤਰ ਦਾ ਜਾਪ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਪਾਠ ਸੰਗਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਮੂਹ ਸੰਗਤ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਲਵੋ ਜੀ।

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਿਵਾਨ

26 ਮਈ ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ ਸ਼ਾਮ 5:30 ਤੋਂ ਰਾਤ 10:00 ਵਜੇ ਤੱਕ
27 ਮਈ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਸ਼ਾਮ 5:30 ਤੋਂ ਰਾਤ 9:30 ਵਜੇ ਤੱਕ
28 ਮਈ ਦਿਨ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਪੰਨ ਪੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪੁਰਬ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੰਤ ਸਾਗਰ ਦਾ 25ਵਾਂ ਸਥਾਪਨਾ ਦਿਵਸ ਮਨਾਇਆ ਜਾਏਗਾ
ਐਤਵਾਰ 28 ਮਈ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸਵੇਰੇ 4:15 ਵਜੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਪਰੰਤ ਨਿਤਨੇਮ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣਗੇ ਤੇ ਦੁਪਹਿਰ 2:30 ਵਜੇ ਅਰਦਾਸ, ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਲੈਣ ਉਪਰੰਤ ਸਮਾਪਤ ਹੋਣਗੇ।

ਪਹੁੰਚ ਰਹੇ ਰਾਗੀ ਜਥੇ

ਸੰਤ ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਨੇ ਵਾਲੇ,
ਭਾਈ ਸੱਜਣ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਸਾਬਕਾ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ)
ਭਾਈ ਰਾਏ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ)
ਭਾਈ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਲੁੜਵਾਲ ਵਾਲੇ
ਕਥਾ ਵਾਚਕ ਗਿਆਨੀ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਹੈਡ ਗ੍ਰੰਥੀ ਬੰਗਲਾ ਸਾਹਿਬ, ਦਿੱਲੀ), ਗਿਆਨੀ ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਢਾਡੀ ਜਥਾ ਭਾਈ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਡਾਣਾ

ਖੂਨਦਾਨ ਕੈਂਪ

ਹਰ ਸਾਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ 28 ਮਈ 2023 (ਐਤਵਾਰ) ਨੂੰ ਖੂਨਦਾਨ ਕੈਂਪ ਵੀ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦੌਰਾਨ ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਅੱਤ ਵਰਤੇਗਾ

ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ

ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ ਭਾਈ ਸੱਜਣ ਸਿੰਘ (ਸਾਬਕਾ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ, ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ)

ਫੋਨ: 718-343-1030

ਕਵਿੱਤਰੀ ਤੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਗੁਰਾਇਆ ਦੇ ਮਾਤਾ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ

ਉੱਘੀ ਕਵਿੱਤਰੀ ਤੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਗੁਰਾਇਆ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ ਜੀ ਲੰਘੀ 20 ਮਈ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰੰਗ ਮਾਣਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਬਿਰਾਜੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਰੀਲੈਂਡ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਸਵਾਸ ਤਿਆਗੇ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਸੁਖਤ, ਸਲੀਕੇ, ਧੀਰਜ, ਸੀਤਲ ਤੇ ਨਿੱਘੇ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰ ਸਤਿਕਾਰ ਸਦਕਾ ਪੂਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਛਾਂ ਦਾ ਨਿੱਘੇ ਮਾਣਿਆ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕਜੁੱਟ ਰੱਖਿਆ।

ਮਾਤਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ ਦਾ ਜਨਮ 20 ਅਕਤੂਬਰ 1928 ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਪਿੰਡ ਰਣਸੈਕੀ-ਮੀਰਾ ਸਬ-ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਆਖਰੀ ਉਮਰ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਭੋਗੀ। ਉਹ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ 1991 ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਾ ਆਏ ਸਨ।

ਮਾਤਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ ਦੇ ਵੱਡੇ ਪੁੱਤਰ ਡਾ. ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਆਜ਼ਾਦ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅਰਥ-ਵਿਗਿਆਨੀ ਸਨ। ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸਰਪੰਚ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਪਿੰਡ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਅਮਰੀਕਾ ਆ ਕੇ ਵੱਸ ਗਏ। ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਗੁਰਾਇਆ ਲੇਖਕ ਹਨ। ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ, ਜੱਗਾ ਡਾਕੂ, ਚੀ-ਗੁਵੇਰਾ ਤੇ ਕਾਮਰੇਡ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸੁਤੰਤਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੁਸਤਕਾਂ ਹਨ। ਪਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਹਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਗਾਉਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਰੁਚੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਕੁਲਬੀਰ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀ ਚੰਗਾ ਗਾਇਕ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਧੀਆਂ ਦਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਕੁਲਵੰਤ ਕੌਰ ਤੇ ਹਰਦੀਪ ਕੌਰ ਮਿਲਾਪਤੋਂ ਸੁਭਾਅ ਦੀਆਂ ਮਾਲਕ ਹਨ। ਦਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਗੁਰਾਇਆ ਉੱਘੀ ਕਵਿੱਤਰੀ ਤੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਦਵਿੰਦਰ ਆਖਦੀ ਹੈ, 'ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਦੀ ਮੁਸਕਾਨ 'ਚ ਕਵਿਤਾ ਜਨਮ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮਾਂ ਜਦੋਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀ ਏ ਤਾਂ ਕਹਾਣੀ ਆਪਣਾ ਆਕਾਰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਏ।'

ਇੰਡੋਨੇਸ਼ੀਆ 'ਚ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾਯਾਫਤਾ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰੇਗੀ ਸਰਕਾਰ

ਅਜਨਾਲਾ: ਕੈਬਨਿਟ ਮੰਤਰੀ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਇਥੇ ਇੰਡੋਨੇਸ਼ੀਆ ਵਿਚ ਕਤਲ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਹੇਠ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਪਿੰਡ ਗੱਗਮਾਹਲ ਦੇ ਦੋ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਤਨ ਵਾਪਸ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਹਰ ਸੰਭਵ ਮਦਦ ਕਰੇਗੀ।

ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਟਰੈਵਲ ਏਜੰਟ ਦੀ ਠੱਗੀ ਕਾਰਨ ਇੰਡੋਨੇਸ਼ੀਆ ਵਿਚ ਫਸੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕਤਲ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਹੇਠ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਧਾਲੀਵਾਲ ਨੇ ਪੀੜਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਦੌਰਾਨ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸੈਕਟਰੀ ਜੇ.ਐੱਮ. ਬਾਲਮੁਰਗਨ (ਆਈ.ਏ.ਐਸ.) ਇੰਡੋਨੇਸ਼ੀਆ ਦੇ ਦੂਤ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਵਤਨ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਠੱਗ ਟਰੈਵਲ ਏਜੰਟਾਂ ਕਾਰਨ ਦੋਵੇਂ ਨੌਜਵਾਨ ਇੰਡੋਨੇਸ਼ੀਆ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬਖਸ਼ਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਏਜੰਟ ਅਜਿਹਾ ਮਨੁੱਖੀ ਤਸਕਰੀ ਦਾ ਧੰਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁਧ ਸਖਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਸਿੱਧੂ ਮੂਸੇਵਾਲਾ ਦਾ ਹੋਲੋਗ੍ਰਾਮ ਜਲਦੀ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇਗਾ

ਮਾਨਸਾ: ਮਰਹੂਮ ਪੰਜਾਬੀ ਗਾਇਕ ਸਿੱਧੂ ਮੂਸੇਵਾਲਾ ਦੇ ਮਾਤਾ ਚਰਨ ਕੌਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ ਦੇ 29 ਮਈ ਦੇ ਬਰਸੀ ਸਮਾਗਮ ਲਈ ਕੁਝ ਵੱਖਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੂਸੇਵਾਲਾ ਦੇ ਪਿਤਾ ਬਲਕੌਰ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਰੱਖੇ ਬਰਸੀ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਵਿਦੇਸ਼ ਗਏ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਮੂਸੇਵਾਲਾ ਦੇ ਹੋਲੋਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

ਵੀ ਜਲਦ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡ ਮੂਸਾ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਗਾਇਕ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ। ਸਿੱਧੂ ਮੂਸੇਵਾਲਾ ਦੀ ਮਾਤਾ ਚਰਨ ਕੌਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਦੌਰਾਨ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ 'ਤੇ ਸਿੱਧੂ ਮੂਸੇਵਾਲਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਸੀਹਤ ਵੀ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀ ਕੋਈ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਭੁੱਲ ਦੀ ਸੋਧ

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦਾ ਫੋਨ ਨੰਬਰ ਗ਼ਲਤ ਛਪ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਖਿਮਾ ਦੇ ਜਾਚਕ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਫੋਨ ਨੰਬਰ 647-535-1539 ਹੈ।

Matrimonials

ਲੜਕੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

Wanted suitable girl for Gursikh, turbuned Arora, divorced boy, 36 yrs., 5'9", MTEch engineering. Owns commercial, residential property in India. Settled in US. Caste no bar. Pl email: utakecare2@yahoo.com or call 1-618-402-4269

20-23

Looking for a suitable match for my Kamboj, Sikh brother height 5'8, 1995 born and raised in USA. Our parents hometown is from Amritsar. My brother has completed studies in criminal justice/business Management. Currently has well established business in Pennsylvania. We are a modern/traditional family looking for someone who will be a great fit for my brother preferably looking in USA only.

Please call or whatsapp 347-920-9033.

20-23

Verma family looking for a suitable match for their son. Age 31, Ht 5'10", USA citizen, divorced (No Kid), well settled. Caste no bar.

Please send biodata/pictures

Whatsapp: (224) 595-9926

inderjeetverma08@gmail.com

17-20

Sikh Family looking for a suitable match for their USA Citizen handsome son 32, 5'11", Well educated, Well Settled. Prefer Punjabi Girl in America or Canada. Minimum height 5'4". Serious enquiries only.

Please Contact us at: +15103968812

Sikh Arora family looking for a suitable match for their 5'-8" B.tech. PMIM son, living in Canada (getting PR soon). Father Associate Professor in a college having Urban Agriculture land also. Want sikh beautiful girl with professional qualifications. Please Contact us at: +9198963-19944 (India).

ਲੜਕੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

Sikh Family is looking for USA Citizen match for their daughter 1988 born, 5'9", divorcee and has one child living with. Family belongs to Punjab Ludhiana. She has completed her nursing associate in India, currently not working as she is preparing for RN/IELTS.

Please contact us at 262-960-7366.

21-24

Ramgarhia, Dhiman Sikh Family looking for a suitable match for their August 10, 1990 born, 5'2" daughter, working as a nurse assistant in USA in Michigan. Ghotar- Munday, Viridi. Please contact us at :- 7343532316 or binnumunday@gmail.com

Jatt Sikh family seeks suitable match for their daughter who has her MD and is currently working in the Bay Area (California) as a doctor. 37 yrs old (never married). 5'-5" tall. The boy should be settled in the Bay Area (California) with a university degree and professionally employed. Please contact 408-763-3949

20-23

SUPER TRAVEL

847-676-9090, 773-465-5566

E-mail: supertravel2003@live.com

Lowest Fares With Excellent Service

United Airlines
British Airways

For Emergency
Call anytime at
847-673-3825

EARLY BIRD SALE!!!!

Etihad, Air India,
KLM, Lufthansa,
Delta, Qatar Airlines.

Domestic fares
available

UMATRAVELS

2535 West Devon Ave.,
Chicago, IL 60659

For Delhi-Bombay Ahmedabad, Hyderabad-Madra
Call For Special Sale Fares

Call: 773-338-5603

ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਬਾਰੇ ਨੇਮਾਂ ਲਈ ਬਣੇਗੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਮੇਟੀ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਤਖਤਾਂ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਤੇ ਕਾਰਜਖੇਤਰ ਸਬੰਧੀ ਨਿਯਮ ਨਿਰਧਾਰਨ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੀਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਮਰਹੂਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣੇ 'ਤੇ ਸ਼ੋਕ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵਾਪਰ ਰਹੀਆਂ ਬੇਅਦਬੀ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਡੂੰਘੀ ਚਿੰਤਾ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਦਿਆਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੇਅਦਬੀ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨੱਲੂਣ ਲਈ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਖਤ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਤੁਰਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ

ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਐਡਵੋਕੇਟ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਮੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਸਥਿਤ

ਜੰਤਰ-ਮੰਤਰ 'ਤੇ ਧਰਨਾ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਮਹਿਲਾ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਦੇ ਧਰਨੇ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਿਡਾਰਨਾਂ ਨੂੰ

ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਇਕ ਵੱਡੇ ਦਿੱਲੀ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਮੀਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਖਿਲਾਫ ਕੂੜ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਸਬੂਤਾਂ ਸਮੇਤ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਤੇ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੋਸ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੂਬੇ 'ਚ ਨਿਤ ਵਾਪਰ ਰਹੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਗੰਭੀਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹੁਣ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਕੋਲ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

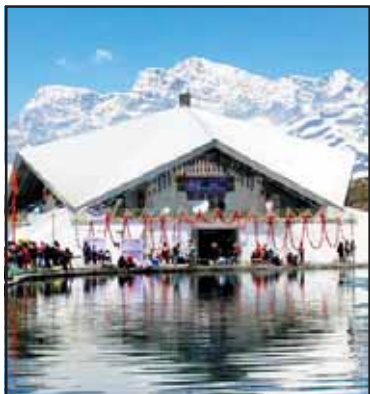
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਡਾਂਗਮਾਰ ਸਿੱਕਮ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤਪ-ਅਸਥਾਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਮੋਚੁਕਾ ਅਰੁਣਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਸਬੰਧੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ

ਗਈਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਸਬੰਧਤ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬੰਦੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਛੇਤੀ ਹੀ ਰਾਜਪਾਲ ਰਾਹੀਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫਾਰਮੇ ਭੇਜੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਕ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬੀਤੇ ਦਿਨੀਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇੜੇ ਹੋਏ ਧਮਾਕਿਆਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਹਨ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਸਬੰਧੀ ਉੱਠੇ ਵਿਵਾਦ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੀਡੀਆ ਮਿਲਣੀ ਮੌਕੇ ਵੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੇ ਜਥੇਦਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਤੇ ਫਿਲਮ ਕਲਾਕਾਰ ਦੇ ਮੰਗਣੀ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੇ ਵਿਵਾਦ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਿਵਾੜ ਖੁੱਲ੍ਹੇ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਉੱਤਰਾਖੰਡ ਵਿਚ ਲਗਭਗ 15 ਹਜ਼ਾਰ ਫੁੱਟ ਦੀ ਉਚਾਈ 'ਤੇ ਸਥਾਪਤ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਿਵਾੜ ਸੰਗਤ ਲਈ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਮਰਿਆਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਕਿਵਾੜ ਖੁੱਲ੍ਹਣ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਯਾਤਰਾ ਦੀ ਰਸਮੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਦੇ ਜੈਕਾਰਿਆਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਵਿਚ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ ਅਰਦਾਸ ਤੇ ਪਹਿਲਾ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਲਿਆ ਗਿਆ।

ਭਾਈ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਤਤਕੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਸੰਗਤ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੋਬਿੰਦ ਧਾਮ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਪੜਾਅ ਲਈ ਪੈਦਲ ਯਾਤਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਲਗਭਗ 6 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਮਗਰੋਂ ਸੰਗਤ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜੀ, ਜਿਥੇ ਗੁਰਮਤਿ ਮਰਿਆਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਕਿਵਾੜ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਰਾਘਵ ਚੱਢਾ ਦੀ ਮੰਗਣੀ 'ਚ ਜਥੇਦਾਰ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: 'ਆਪ' ਦੇ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਰਾਘਵ ਚੱਢਾ ਤੇ ਅਦਾਕਾਰਾ ਪਰਿਨੀਤੀ ਚੋਪੜਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਖਾਤਿਆਂ 'ਤੇ ਮੰਗਣੀ ਸਮਾਗਮ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੇ ਵਾਇਰਲ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਕ ਵਾਰ ਮੁੜ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਜਥੇਦਾਰ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਭਖ ਗਿਆ ਹੈ। ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਸਵੀਰਾਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਹਾਲ ਦੀ ਘੜੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ 13 ਮਈ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਕਪੂਰਥਲਾ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਸਿੱਖ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ ਮਗਰੋਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਕੁਤਮਾਈ ਦੀ ਰਸਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ

ਗਈਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ 'ਤੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਤਰਾਜ਼ ਜਤਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਰਾਘਵ ਤੇ ਪਰਿਨੀਤੀ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਟਵੀਟਰ ਖਾਤਿਆਂ 'ਤੇ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ

ਤਸਵੀਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਜਥੇਦਾਰ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਤਸਵੀਰਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੁੰਗਾ ਨਾਨਕਸਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਲਾ ਵਿਵਾਦ ਸੁਲਝਿਆ

ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ: ਸਥਾਨਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੁੰਗਾ ਨਾਨਕਸਰ ਸਾਹਿਬ (ਰਵਿਦਾਸੀਏ ਸਿੰਘਾਂ) ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਸਬੰਧੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਦਲਿਤ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚਾਲੇ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਵਿਵਾਦ ਸਬੰਧੀ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਬਠਿੰਡਾ ਸ਼ੋਕਤ ਅਹਿਮਦ ਪਰੇ ਅਤੇ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਬਠਿੰਡਾ ਗੁਲਨੀਤ ਸਿੰਘ ਖੁਰਾਣਾ ਨੇ ਇਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਵਿਵਾਦ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਬੁੰਗਾ ਨਾਨਕਸਰ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲਿਆ। ਉਪਰੰਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੁਲਿਸ ਤੇ ਸਿਵਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਨਾਲ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ। ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੁੰਗਾ ਨਾਨਕਸਰ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕਸਰ

ਕੋਲ ਰਹੇਗੀ ਜਦੋਂਕਿ ਵਾਹੀਯੋਗ ਬਾਕੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਰਹੇਗੀ। ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ 12 ਮਈ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਬੁੰਗਾ ਨਾਨਕਸਰ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਹੇਠਲੀ 15 ਕਨਾਲਾਂ 14 ਮਰਲੇ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣੀ ਟਾਸਕ ਫੋਰਸ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਦਾਲਤੀ ਫੈਸਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕਸਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਲ 1946 ਤੋਂ ਕਾਬਜ਼ਕਾਰ ਹਨ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ 'ਤੇ ਦਲਿਤ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਰੋਸ ਸੀ। ਭਾਈਚਾਰੇ ਵੱਲੋਂ ਇਥੇ ਵੱਡਾ ਇਕੱਠ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ

ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੰਨੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਸਿਆਸੀ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਸਨ।

ਡੀ.ਸੀ. ਬਠਿੰਡਾ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੁਲਿਸ ਮੁਖੀ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣ ਉਪਰੰਤ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਅਤੇ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੁੰਗਾ ਨਾਨਕਸਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨਾਲ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਮਸਲਾ ਸੁਲਝਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਹੋਏ ਸਮਝੌਤੇ ਤਹਿਤ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੁੰਗਾ ਨਾਨਕਸਰ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕਸਰ ਕੋਲ ਰਹੇਗੀ ਜਦੋਂਕਿ ਵਾਹੀਯੋਗ ਬਾਕੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਰਹੇਗੀ। ਸ੍ਰੀ ਬੰਗੀ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੁੰਗਾ ਨਾਨਕਸਰ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਮੁੱਚਾ ਦਲਿਤ ਭਾਈਚਾਰਾ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੇ ਪਸਾਰ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣਗੇ।

ਕਤਲੇਆਮ 84: ਜਗਦੀਸ਼ ਟਾਈਟਲਰ ਖਿਲਾਫ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਦਾਇਰ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ 1984 'ਚ ਹੋਏ ਸਿੱਖ-ਵਿਰੋਧੀ ਦੰਗਿਆਂ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਵੱਲੋਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂ ਜਗਦੀਸ਼ ਟਾਈਟਲਰ ਖਿਲਾਫ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਵੱਲੋਂ ਟਾਈਟਲਰ ਨੂੰ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ 'ਚ ਮੁਲਜ਼ਮ ਵਜੋਂ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੁਲ ਬੰਗਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਮਾਰਕੀਟ ਨੇੜੇ ਇਕ ਭੀੜ ਵੱਲੋਂ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ, ਬਾਦਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਘਟਨਾ ਪਹਿਲੀ ਨਵੰਬਰ 1984 ਨੂੰ ਵਾਪਰੀ ਸੀ। ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਟਾਈਟਲਰ 'ਤੇ ਲੱਗੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਵੇਂ ਸਬੂਤ

ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਗਵਾਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਬਿਆਨਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਟਾਈਟਲਰ ਨੇ ਭੀੜ ਨੂੰ ਭੜਕਾਇਆ ਸੀ। ਕੇਸ ਵਿਚ ਪਟੀਸ਼ਨ ਲਖਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਬਾਦਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਹੈ। ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ

ਕੌਰ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਲਈ ਅਹਿਮ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਤਤਕਾਲੀ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬਿਆਨ ਵੀ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਿਆਨਾਂ 'ਚ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਭੀੜ ਨੇ ਰਾਗੀ ਬਾਦਲ ਸਿੰਘ, ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਪੁਲਿਸ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਇਕ ਸਿੱਖ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਟਾਈਟ ਪਾ ਕੇ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਟਾਈਟਲਰ ਸਵੇਰੇ 9 ਵਜੇ ਤੋਂ 11 ਵਜੇ ਤੱਕ ਕਤਲੇਆਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦਕਿ ਟਾਈਟਲਰ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੋ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਪਹਿਲੀ ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ

ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸਵਾਗਤ
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਐਡਵੋਕੇਟ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਮੀ ਨੇ ਇਥੇ 1984 ਦੇ ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਕੇਸ ਵਿਚ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਵੱਲੋਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂ ਜਗਦੀਸ਼ ਟਾਈਟਲਰ ਵਿਰੁੱਧ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਗਦੀਸ਼ ਟਾਈਟਲਰ ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਕਬਿਤ ਮੁੱਖ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਖਤ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਨਾਲ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਤੇ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਮਿਲਣ ਦੀ ਆਸ ਬੱਝੀ ਹੈ।

7 ਵਜੇ ਤੋਂ 3 ਵਜੇ ਤੱਕ ਤਿੰਨ ਮੁਰਤੀ ਭਵਨ 'ਚ ਸੀ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਤੀਜਾ ਗਵਾਹ ਹੈ। ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਵੱਲੋਂ ਤਕਰੀਬਨ 10 ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤਿੰਨ ਕਲੋਜ਼ਰ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦਾਖਲ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਸਤੰਬਰ 2015 ਵਿਚ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਟਾਈਟਲਰ

ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਨਹੀਂ ਫਸਾ ਸਕਦੇ। ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਚੀਫ ਮੈਟਰੋਪਾਲਿਟਨ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਸਾਹਮਣੇ ਦਾਇਰ ਇਕ ਵਿਰੋਧ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੇ ਜਵਾਬ 'ਚ ਏਜੰਸੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, 'ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਸਿਰਫ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੁਝ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਨਹੀਂ ਫਸਾ ਸਕਦੀ।'

ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੱਬੀ ਬੈਠੇ ਰਸੂਖਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਦੂਜੀ ਦਫ਼ਾ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕਬਜ਼ੇ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਬਜ਼ਕਾਰਾਂ ਨੂੰ 31 ਮਈ ਤੱਕ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਖਾਲੀ ਕਰਨ ਦਾ ਅਲਟੀਮੇਟਮ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਪਹਿਲੀ ਜੂਨ ਤੋਂ ਸਖ਼ਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਚੇਤੇ ਰਹੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਪੰਚਾਇਤੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੋਂ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕਬਜ਼ੇ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿੱਚੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਪੰਚਾਇਤੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਕੁੱਲ 30,133 ਏਕੜ ਰਕਬੇ 'ਤੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕਬਜ਼ੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 31 ਮਾਰਚ ਤੱਕ 9030 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਛੁਡਵਾਈ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਪੜਾਅ ਤਹਿਤ 469 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਛੁਡਵਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕਬਜ਼ਾ ਮੁਕਤ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦੇ ਵਜੋਂ 5.23 ਕਰੋੜ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਆਮਦਨ ਹੋਣ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੀਸਰੇ ਪੜਾਅ ਤਹਿਤ 10 ਜੂਨ ਤੱਕ 6292 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕਬਜ਼ੇ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਟੀਚਾ ਹੈ।

ਉੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਰੀਬ 989 ਏਕੜ ਰਕਬਾ ਸਟੇਅ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ 11,895 ਕੇਸ ਕੁਲੈਕਟਰ/ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਿਛਲੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਸਮੇਂ

ਡਿਫਾਲਟਰਾਂ ਤੋਂ 20 ਜੂਨ ਤੱਕ ਪੈਸੇ ਭਰਵਾਉਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਚਾਇਤ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਸਮੂਹ ਡੀ.ਡੀ.ਪੀ.ਓ. ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਕੱਟੀਆਂ ਕਲੋਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜੋ ਸਰਕਾਰੀ ਰਸਤੇ ਜਾਂ ਖਾਲ ਆਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਸੇ ਸਬੰਧਿਤ ਕਲੋਨੀ ਮਾਲਕਾਂ ਜਾਂ ਜੋ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਦੇਣਦਾਰ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਹਰ ਹਾਲ 20 ਜੂਨ ਤੱਕ ਭਰਵਾਏ ਜਾਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰੀ 'ਤੇ ਵਿਭਾਗੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਰਸੂਖਵਾਨਾਂ ਨੇ ਮਹਿੰਗੇ ਭਾਅ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕਬਜ਼ੇ ਜਮਾਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਬਜ਼ਾਕਾਰ ਨਾਲ ਲਿਹਾਜ਼

ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ ਜੂਨ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿੱਚ ਕੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੀ ਇਕ-ਇਕ ਇੰਚ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ

ਵਕਫ਼ ਬੋਰਡ ਦੀਆਂ 42,606 ਸੰਪਤੀਆਂ ਉਤੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕਬਜ਼ੇ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੋਰਨਾਂ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕਬਜ਼ੇ ਹਨ। ਵਕਫ਼ ਬੋਰਡ ਦੀਆਂ ਕਰੀਬ 42,606 ਸੰਪਤੀਆਂ 'ਤੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕਬਜ਼ੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਹਿਰ ਮਹਿਕਮੇ ਦੀ ਕਰੀਬ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ, ਜੰਗਲਾਤ ਮਹਿਕਮੇ ਦੀ 22,500 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ, ਰੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਦੀ 239 ਏਕੜ ਤੇ ਪਾਵਰਕੌਮ ਦੀ ਕਰੀਬ 46 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕਬਜ਼ੇ ਹਨ। ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਬਹੁਕੀਮਤੀ ਸੰਪਤੀ 'ਤੇ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਬਜ਼ੇ ਹਨ। ਪੰਚਾਇਤ ਮੰਤਰੀ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪੰਚਾਇਤੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ 31 ਮਈ ਤੱਕ ਖ਼ੁਦ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਕਬਜ਼ਾ ਛੱਡਣਗੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਖ਼ਾਲੀ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ।

ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਮੰਤਰੀ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਸਟੇਅ ਲਾਈਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਹੜੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕਾਬਜ਼ਕਾਰ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕਬਜ਼ਾ ਹਰ ਹਾਲ 10 ਜੂਨ ਤੱਕ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਪੰਚਾਇਤ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਬੋਲੀ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ ਰਸੂਖਵਾਦਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂ ਦੀ ਕੋਈ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਨਾ ਮੰਨੀ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਲਈ ਹੁਣ

ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 15 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਮਿਥੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਸਫਲ ਬੋਲੀਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਠੇਕਾ ਨਗਦ ਭਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਿਗੂਣੇ ਠੇਕੇ 'ਤੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਵੀ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਠੇਕੇ ਉੱਤੇ ਨਾ ਚੜ੍ਹ ਸਕੀਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਜੰਗਲ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ 1 ਜੁਲਾਈ ਤੋਂ ਜੰਗਲ ਲਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਇੱਕ ਤਾਂ ਮਗਨਰੋਗਾ ਤਹਿਤ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਮਿਲੇਗਾ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੀ ਸੁਧਾਰ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੋਵੇਗਾ।

ਪੁਲਿਸ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਗੂਗਲ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਵੇਗੀ ਸਰਕਾਰ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਮਿਊਂਸਿਪਲ ਭਵਨ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ 'ਚ ਬਿਊਰੋ ਆਫ ਇਨਵੈਸਟੀਗੇਸ਼ਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਰਡਾਂ 'ਚ ਭਰਤੀ ਹੋਏ 144 ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤੀ ਪੱਤਰ ਸੌਂਪੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਸਾਲ ਵਿਚ 29,237 ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਵੱਡੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ 'ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਫੋਰਸ ਨੂੰ ਜਾਂਚ, ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਖੇਤਰ 'ਚ ਲੋੜ ਮੁਤਾਬਕ ਅਪਡੇਟ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਵੇਂ ਭਰਤੀ ਹੋਏ 144 ਨੌਜਵਾਨ ਆਧੁਨਿਕ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਸਮਝ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਬਲੀਅਤ ਸਦਕਾ ਉਹ ਪਰਦੇ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਕੇ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ 'ਚ

ਸਹਾਈ ਹੋਣਗੇ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਸੂਬਾ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਵਿਗਿਆਨਕ ਲੀਗਾਂ 'ਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁ-ਕੌਮੀ ਕੰਪਨੀ ਗੂਗਲ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਇਕ ਵਿਆਪਕ ਖਾਕਾ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਰਸਮੀ ਸਮਝੌਤੇ 'ਤੇ ਜਲਦੀ ਹੀ ਦਸਤਖ਼ਤ ਵੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੂਬੇ ਦੇ ਪੁਲਿਸ ਥਾਣਿਆਂ ਦੀ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਲਈ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਿਭਾਗ 'ਚ ਵਾਹਨਾਂ, ਹਥਿਆਰਾਂ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਵ-ਨਿਯੁਕਤ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਫੋਰਸ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਕਦਮ ਹੈ।

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਇਥੋਂ ਦੇ ਸੈਕਟਰ-1 ਸਥਿਤ ਪੰਜਾਬ ਆਰਮਡ ਪੁਲਿਸ (ਪੀ.ਏ.ਪੀ.) 82ਵੀਂ ਬਟਾਲੀਅਨ ਦੇ ਜੀਓ ਮੈਂਸ ਦੇ ਗੇਟ ਅੱਗਿਓ ਵਿਰਾਸਤੀ ਤੋਪ ਚੋਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਤੋਪ ਚੋਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ ਥਾਣਾ ਸੈਕਟਰ-3 ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕਰਕੇ ਜਾਂਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਲਗਭਗ ਤਿੰਨ ਕੁਇੰਟਲ ਦੇ ਭਾਰ ਵਾਲੀ ਤਿੰਨ ਫੁੱਟ ਲੰਮੀ ਇਹ ਤੋਪ ਪਿੱਤਲ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਹ ਤੋਪ ਦੇਸ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਇਕ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਪਈ ਸੀ। ਪਰ ਜਨਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਡੋਚ-ਦੇ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚੋਂ ਪਿਛਲੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਵਿਰਾਸਤੀ ਫਰਨੀਚਰ ਚੋਰੀ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਅੱਜ ਤੱਕ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਨਿਲਾਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਤੋਪ ਦੇ ਚੋਰੀ ਹੋਣ

ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਪੀ.ਏ.ਪੀ. 82ਵੀਂ ਬਟਾਲੀਅਨ ਦੇ ਕਮਾਂਡੈਂਟ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਿਕਾਇਤ 'ਤੇ ਅਣਪਛਾਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸੂਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪੀ.ਏ.ਪੀ. ਬਟਾਲੀਅਨ 'ਚ ਜੀਓ ਮੈਂਸ ਦੇ ਗੇਟ ਦੇ ਜਿਸ ਗੇਟ 'ਤੇ ਤੋਪ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਥੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸੀ.ਸੀ.ਟੀ.ਵੀ. ਕੈਮਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪੁਲਿਸ ਮੁਢਲੀ ਜਾਂਚ 'ਚ ਬਟਾਲੀਅਨ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪੁੱਛ-ਪਤਾਲ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਤੋਪ ਪਿੱਤਲ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਰ ਤਿੰਨ ਕੁਇੰਟਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਤੋਪ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਵਾਰਦਾਤ ਵਿਚ ਇਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਅਕਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪੁਲਿਸ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਡਿਬਰੂਗੜ੍ਹ ਜੇਲ੍ਹ ਮਿਲਣ ਪੁੱਜੇ ਮਾਧੇ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਡਿਬਰੂਗੜ੍ਹ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬੰਦ 'ਵਾਰਿਸ ਪੰਜਾਬ ਦੇ' ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਮੁਖੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ। ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ 23 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਰੋਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਲਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬੰਦ ਹੈ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿਤਾ ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਡਿਬਰੂਗੜ੍ਹ

ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਪੁੱਜੇ, ਜਿਥੋਂ ਉਹ ਸਿੱਧਾ ਜੇਲ੍ਹ ਗਏ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਜੇਲ੍ਹ ਅਥਾਰਿਟੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਮਿਲਣ ਮਗਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 4 ਮਈ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਦੀ ਪਤਨੀ ਕਿਰਨਦੀਪ ਕੌਰ ਨੇ ਡਿਬਰੂਗੜ੍ਹ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਉਸ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਕਿਰਨਦੀਪ ਨਾਲ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਲਸੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰ ਸਨ, ਜੋ ਡਿਬਰੂਗੜ੍ਹ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬੰਦ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ

ਵਕੀਲਾਂ ਦੇ ਪੈਨਲ ਦੇ ਮੁਖੀ ਐਡਵੋਕੇਟ ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸਿਆਲਕਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਐਡਵੋਕੇਟ ਰਵੀ ਸ਼ਰਮਾ ਤੇ ਇਕ ਸਾਬਕਾ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਡਿਬਰੂਗੜ੍ਹ ਕੇਂਦਰੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਖੇ ਗਏ ਸਨ। ਉਸ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਨਾਲ ਕੁਝ ਘਰੇਲੂ ਗੱਲਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦਾ ਸਮਾਨ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ

ਹਰ ਸੰਭਵ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਕਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗੇਗਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਠੀਕ-ਠਾਕ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਬੇਟੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੌਮੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ ਲਗਾ ਕੇ ਬੇ-ਇਨਸਾਫੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਕੋਈ ਅਪਰਾਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਪਿੰਡ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰਾ ਵਿਚ ਸੋਲਰ ਪਾਵਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਈ ਹਰੀ ਝੰਡੀ ਮਿਲੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ ਦੇ ਪਿੰਡ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰਾ 'ਚ ਤਾਪ ਬਿਜਲੀ ਘਰ ਲਈ ਐਕੁਆਇਰ ਕੀਤੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਹੁਣ ਸੋਲਰ ਪਾਵਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲੱਗੇਗਾ। ਪਿਛਲੇ ਕਰੀਬ 13 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਖ਼ਾਲੀ ਪਈ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਹੁਣ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਜੰਗਲ ਉੱਗ ਆਇਆ ਹੈ। ਪਿਉਨਾ ਪਾਵਰ ਕੰਪਨੀ ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਸਨਅਤੀ ਪਾਰਕ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਇੱਛੁਕ ਸੀ, ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਗੱਠਜੋੜ ਸਰਕਾਰ ਸਮੇਂ ਤਾਪ ਬਿਜਲੀ ਘਰ ਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇੰਡੀਆ ਬੁਲਜ਼ ਲਿਮਿਟਿਡ ਨੂੰ 871 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਐਕੁਆਇਰ ਕਰਕੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਲ 2010 ਵਿਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੋਂ ਜਬਰੀ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਐਕੁਆਇਰ

ਕੀਤੀ ਸੀ। ਐਕੁਆਇਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਕਰੀਬ 187 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਹੁਣ ਪਿਉਨਾ ਪਾਵਰ ਲਿਮਿਟਿਡ ਦੇ ਨਾਮ ਸੀ। ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਉਦੋਂ ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਤਾਪ ਬਿਜਲੀ ਘਰ ਲਾਉਣਾ ਸੀ, ਪਰ ਕੋਲੇ ਦਾ ਲਿੰਕ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹ ਸਕਿਆ। ਵੇਰਵਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪਿਉਨਾ ਪਾਵਰ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦਾ ਰੁਖ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਕੰਪਨੀ ਐਕੁਆਇਰ ਕੀਤੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮੰਤਵ ਬਦਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਹਾਈਕੋਰਟ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਜੁਆਬ ਮੰਗਿਆ ਅਤੇ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਫ਼ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਿਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ

ਐਕੁਆਇਰ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਦਲਾਓ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਰਜਾ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕੰਮ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ

ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਪੰਜਾਬ ਕੈਬਨਿਟ ਨੇ ਪਿਉਨਾ ਪਾਵਰ ਲਿਮਿਟਿਡ ਨੂੰ 230 ਮੈਗਾਵਾਟ ਦਾ ਸੋਲਰ ਪਾਵਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਕੰਪਨੀ ਹੁਣ ਜੰਗਲ ਬਣੀ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਸੋਲਰ ਪਾਵਰ, ਬਾਇਓਮਾਸ ਆਦਿ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਾਵਰਕੌਮ 2.34 ਰੁਪਏ ਤੋਂ 2.45 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਯੂਨਿਟ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਬਿਜਲੀ ਖਰੀਦ ਕਰੇਗੀ। ਪਿੰਡ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰਾ ਦੀ ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਜੰਗਲ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਨੀਲ ਗਾਵਾਂ ਅਤੇ ਜੰਗਲੀ ਸੂਰਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਵੀ ਖ਼ਰਾਬ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਿੰਡ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰਾ ਦੇ ਸਰਪੰਚ ਗੁਰਲਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਐਕੁਆਇਰ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਅਤੇ ਨੌਕਰੀਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਕੁਝ ਬਕਾਇਆ ਕੰਮ ਪਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁਰਤੀ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਇਥੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਗਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐਕੁਆਇਰ ਜ਼ਮੀਨ 'ਚ ਉੱਗੇ ਜੰਗਲ ਕਰ ਕੇ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਜੰਗਲ ਮਾਤੇ ਅਨਸਰਾਂ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਉਪਰੋਂ ਕਿਸਾਨ ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਨਵਾਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮਿਲੇਗਾ। ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਸਮੇਂ ਪਾਵਰਕੌਮ ਨੇ ਬਠਿੰਡਾ ਥਰਮਲ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਸੋਲਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਾਉਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਭੇਜੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤਤਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

Punjab Times

Established in 2000
24th Year in Publication

Published every Saturday
by **A B Publication Inc.**
20451 N Plum Grove Rd.
Palatine, IL 60074-2018
Ph:847-359-0746

Fax:847-705-9388

Email:punjabtimes1@gmail.com
www.punjabtimesusa.com

Founder Editor:

Amolak Singh Jammu

Astt. Editors:

Jaspreet Kaur
Amrit Pal Kaur

Photographer

Kamaljit Singh Virdi
Ph. 847-502-2703

Our Columnists

Gurbakhsh Singh Bhandal
Buta Singh
Tarlochan Singh Dupalpur

Corrpondents

California

Ashok Bhaura

Detroit, MI

Rajinder Syan

734-261-0936

New York

Iqbal S. Jabowalia

917-375-6395

Postmaster: Please send
address changes to Punjab Times,
20451 N. Plum Grove Rd., Palatine,
IL 60074

Distributed in:

California, Illinois, Indiana, Ohio,
Michigan, Wisconsin, Mississippi,
Iowa, Arkansas, Massachusetts,
Texas, Virginia, Nevada, Washington,
Oregon, Arizona, Georgia, Florida,
New York, New Jersey, Connecticut,
Oklahoma, Pennsylvania, Missouri,
Kentucky, Kansas.

ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਪਰਚਾ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ

ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ: 115 ਡਾਲਰ

ਪੰਜ ਸਾਲ ਲਈ: 475 ਡਾਲਰ

ਨੋਟ: ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਛਪੇ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚਲੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਮਹਿਜ਼ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਿੱਤ ਛਾਪੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਜਾਂ ਗਲਤ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਛਪੇ ਇਸਤਿਹਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਪਾਠਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਸਤਿਹਾਰ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਆਪ ਕਰ ਲੈਣ।

Disclaimer

The views expressed in the articles published in the columns of Punjab Times are that of their writers, and it is not implied that Punjab Times endorses them.

Sameway Punjab Times does not necessarily endorses the claims made in the advertisements published in Punjab Times.

All disputes subject to Chicago jurisdiction.

ਭਾਜਪਾ ਗੱਠਜੋੜ ਬਾਰੇ ਕਿਆਸਅਰਾਈਆਂ ਲਾਉਣੀਆਂ ਬੰਦ ਕਰੋ: ਅਕਾਲੀ ਦਲ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ (ਭਾਜਪਾ) ਵਾਰ-ਵਾਰ ਇਹ ਗੱਲ ਕਿਉਂ ਆਖ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਭਾਈਵਾਲ ਨਾਲ ਗੱਠਜੋੜ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਗੱਠਜੋੜ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਅਤੇ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਸਪਾ ਨਾਲ ਗੱਠਜੋੜ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਗੱਠਜੋੜ ਚੰਗਾ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਭਾਜਪਾ ਸਮੇਤ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਗੱਠਜੋੜ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਤਜਵੀਜ਼ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਭਾਜਪਾ ਨਾਲ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਗੱਠਜੋੜ

ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਤੇ ਭਾਜਪਾ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਆਸਅਰਾਈਆਂ ਲਗਾਉਣੀਆਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਗਰੇਵਾਲ ਨੇ ਭਾਜਪਾ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਚੇਤੇ ਕਰਵਾਇਆ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਠਜੋੜ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਤੋੜਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵੀ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਸੰਸਦ ਵਿਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਬਾਰੇ ਤਿੰਨ ਕਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਲਿਆ ਕੇ ਧੋਖਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਖਿਲਾਫ ਕਈ ਫੈਸਲੇ ਕੀਤੇ। ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ 2019 ਵਿਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ 550 ਸਾਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ 'ਤੇ ਸਾਰੇ ਬੰਦੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਾਅਦੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵੀ ਭੱਜ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਰੋਸ ਦੀ ਲਹਿਰ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਦਾ

ਮਾਮਲਾ ਭਖਿਆ

(ਪਹਿਲੇ ਸਫੇ ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਆਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਚੁੱਕਿਆ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅਜਿਹੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਮਸਲਿਆਂ 'ਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਕੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਠੰਢੇ ਬਸਤੋ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਉਧਰ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਮੀ ਨੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਟਵੀਟ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਸੰਗਤ 'ਚ ਬੇਲੋੜਾ ਵਿਵਾਦ ਤੇ ਦੁਬਿਧਾ ਪੈਦਾ ਨਾ ਕਰਨ। ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵੱਖ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵੱਖਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਂਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ।

ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਚੰਨੀ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਚ ਕੀਤੀ ਅਰਦਾਸ

ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ: ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੰਨੀ ਨੇ ਇਥੋਂ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਕਤਲਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਵੱਲੋਂ ਖਿਡਾਰੀ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਦੇਣ ਲਈ 2 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਮੰਗਣ ਦੇ ਲਗਾਏ ਗਏ ਦੋਸ਼ਾਂ ਸਬੰਧੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਤੱਕ ਜੋ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਅਤੇ ਹਲਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਸਤਿਕਾਰ ਸਦਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਵੱਲੋਂ ਲਗਾਏ ਦੋਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸੱਚਾਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੱਖ ਨਾ ਰਹੇ। ਸ੍ਰੀ ਚੰਨੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੇ ਮੈਂ ਪੈਸੇ ਮੰਗੇ

ਹੋਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੇਣਦਾਰ ਹਾਂ। ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਕਹਿ ਦੇਵੇ ਕਿ ਨੌਕਰੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਬਦਲੀ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੈਸੇ ਲਏ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ ਪਰ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਨਾ ਪਿੱਛੇ ਹਟੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜਣ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹਨ।

ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਸੜਕ ਹਾਦਸੇ ਵਿਚ ਪਿਉ-ਪੁੱਤ ਦੀ ਮੌਤ

ਭੁਲੱਥ: ਨੇੜਲੇ ਪਿੰਡ ਬੋਧਾਰਾਏ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਫਰਿਜ਼ਨੋ ਸ਼ਹਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪਿਉ-ਪੁੱਤ ਦੀ ਸੜਕ ਹਾਦਸੇ ਵਿਚ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਜਦਕਿ ਲੜਕੇ ਦੀ ਮਾਂ ਗੰਭੀਰ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਈ। ਪਿਉ-ਪੁੱਤ ਦੀ ਪਛਾਣ ਐਡਵੋਕੇਟ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੰਸਪਾਲ ਤੇ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਜੋਂ ਹੋਈ ਜਦੋਂਕਿ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਬਲਵੀਰ

ਕੌਰ ਗੰਭੀਰ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਜੇਰੇ ਇਲਾਜ ਹੈ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਭਰਾ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਭਰਾ ਪਿਛਲੇ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਲਵੀਰ ਕੌਰ ਆਪਣੇ ਲੜਕੇ ਦੀ ਡਾਕਟਰੀ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਜਸ਼ਨ

ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਲਾਂਘੇ ਰਾਹੀਂ ਵੰਡ ਵੇਲੇ ਵਿਛੜੇ ਭੈਣ-ਭਰਾ ਦਾ ਮੇਲ

ਲਾਹੌਰ: ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਵੰਡ ਮੌਕੇ 75 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਛੜੇ ਭਰਾ-ਭੈਣ ਦੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਲਾਂਘੇ ਉਤੇ ਮਿਲਣ ਦਾ ਸਬੰਧ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਬੇਹੱਦ ਭਾਵੁਕ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਹ ਮੇਲ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਰਾਹੀਂ ਸੰਭਵ ਹੋਇਆ ਹੈ। 'ਡਾਅਨ ਨਿਊਜ਼' ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਕ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ (81) ਮਕਬੂਜ਼ਾ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਆਪਣੇ ਵਿਛੜੇ ਭਰਾ ਸ਼ੇਖ ਅਬਦੁਲ ਅਜ਼ੀਜ਼ (78) ਨੂੰ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਲਾਂਘੇ 'ਤੇ ਮਿਲੀ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਰਾਹੀਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ 1947 ਵਿਚ ਵਿਛੜੇ ਹੋਏ ਭੈਣ-ਭਰਾ ਹਨ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਮੁਲਾਕਾਤ ਨੇਪਰੇ ਚੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਵੇਰਵਿਆਂ ਮੁਤਾਬਕ ਵੰਡ ਦੌਰਾਨ ਸਰਦਾਰ ਭਜਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਭਾਰਤੀ ਪਾਸੇ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੁਖਦਾਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਚ ਬਿਖਰ ਗਿਆ ਜਦੋਂਕਿ ਅਜ਼ੀਜ਼

ਮਕਬੂਜ਼ਾ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਤੇ ਬਾਕੀ ਪਰਿਵਾਰ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਅਜ਼ੀਜ਼ ਦਾ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਮਾਪਿਆਂ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦੀ ਤਾਂਘ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਜਿਉਂਦੀ ਰਹੀ। ਦੋਵਾਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਤੇ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਦੇ ਸਬੰਧਤ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਪੋਸਟ ਦੇਖੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵੰਡ ਵੇਲੇ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਦੀ ਭੈਣ ਨਾਲੋਂ ਜੁਦਾ ਹੋਣ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਬਿਆਨੀ ਗਈ ਸੀ। ਮੇਲ ਹੋਣ 'ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਖੀਵੀ ਹੋਈ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਗਲਵਕਤੀ ਵਿਚ ਲਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਚੁੰਮੇ। ਦੋਵਾਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੇ ਇਕੱਠਿਆਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ (ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ) 'ਚ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਤੇ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਲੰਗਰ ਵੀ ਖਾਧਾ।

ਮਜੀਠੀਆ ਨੇ

ਐਸ.ਆਈ.ਟੀ. ਦੇ ਗਠਨ

'ਤੇ ਚੁੱਕੇ ਸਵਾਲ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਗਠਿਤ ਕੀਤੀ ਨਵੀਂ ਐਸ.ਆਈ.ਟੀ. 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਸਾਬਕਾ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਆਈ.ਜੀ. ਮੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਡੀਨਾ ਨੂੰ ਸਿਟ ਦਾ ਨਵਾਂ ਮੁਖੀ ਲਾਉਣ ਲਈ ਸੌਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਆਈ.ਜੀ. ਡੀਨਾ ਨੂੰ ਐਸ.ਆਈ.ਟੀ. ਮੁਖੀ ਸਿਰਫ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਲਗਾਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਪਿਛਲੀ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਿਲਾਫ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਝੂਠੇ ਐਨ.ਡੀ.ਪੀ.ਐਸ. ਐਕਟ ਕੇਸ ਵਿਚ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲੀ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਮਜੀਠੀਆ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਆਈ.ਜੀ. ਡੀਨਾ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਛਲੇ ਐਸ.ਆਈ.ਟੀ. ਮੁਖੀ ਡੀ.ਆਈ.ਜੀ. ਐੱਸ ਰਾਹੁਲ ਨੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ 'ਆਪ' ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇੱਛਾ ਮੁਤਾਬਕ ਚਲਾਨ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

ਟਾਈਟਲਰ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਿਚ ਮਨਮੋਹਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ: ਫੂਲਕਾ

ਪਟਿਆਲਾ: ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਐਚ.ਐਸ. ਫੂਲਕਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਗਦੀਸ਼ ਟਾਈਟਲਰ ਵਿਰੁੱਧ ਨਾਨਾਵਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀਤੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨੂੰ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਿਰਫ ਅਣਗੌਲਿਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਮੁੱਢੋਂ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦਿਆਂ ਇਕ ਵਾਰ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਕਈ ਕਈ ਵਾਰ ਨਾਨਾਵਤੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਖੀਰ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ

ਨਿਗਰਾਨੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਜਾ ਕੇ ਹੁਣ ਜਗਦੀਸ਼ ਟਾਈਟਲਰ ਖਿਲਾਫ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਪੇਸ਼ ਹੋਈ ਹੈ। ਐਡਵੋਕੇਟ ਫੂਲਕਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਵੱਡੀ ਜਿੱਤ ਹੈ।

ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰਾਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਮੰਗੇਗੀ 'ਆਪ'

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਆਪ' ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕਵਾਇਦ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਲਵੇਗੀ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ 'ਚ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਲਈ 98 ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਰਿਸਪਾਂਸ ਵਾਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀ ਝੰਡੀ ਦਿਖਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ' ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਉਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸਾਧਿਆ ਤੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਘਾਣ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਖਿਲਾਫ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰਾਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਲੈਣ ਲਈ ਆਪ ਦੇਸ਼ ਭਰ 'ਚ ਮਾਰਚ ਕਰੇਗੀ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਆਨਰੇਰੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ

(ਡਾ.) ਨਵਦੀਪ ਕੌਰ ਬਲਵਿੰਦਰ (ਨਿੱਕੀ) ਕੌਰ ਸੇਖੋਂ ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ ਢਿੱਲੋਂ ਡਾ. ਇਨਕਲਾਬੀ ਥਾਂਦੀ ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ	ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ ਡਾ. ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬਸਰਾਨ ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹੀ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ ਜੈਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀਆ	ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਜੱਸੀ) ਗਿੱਲ ਡਾ. ਹਰਗੁਰਮੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੰਡੇਰ ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਘੁੰਨ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦਰਤ
---	--	---

ਡਾ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ
ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ
ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੂਰਾ
ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਮੁਲਤਾਨੀ
ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਪਰਿੰਗਫੀਲਡ
ਗੁਰਵੀਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ
ਜਸਕਰਨ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ

Please join us!

MEMORIAL DAY PARADE

MAY 29, 2023 7:30 AM

618 N. PLUM ST.
SPRINGFIELD, OH 45504

CONTACT AVTAR SINGH SPRINGFIELD :
937-206-4674

3 ਸਾਲ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੇ ਚਲਾਈ ਗੋਲੀ, ਮਾਂ ਸਮੇਤ 2 ਜ਼ਖਮੀ

ਇੰਡੀਆਨਾ: ਇੱਥੇ ਲਫੇਅਟ ਵਿਖੇ ਇਕ 3 ਸਾਲ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਲਫੇਅਟ ਪੁਲਿਸ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਸਟਿਨ ਹਾਰਟਮੈਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਇਆ ਵਿਅਕਤੀ ਇਕ ਕਤਲ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੱਚੇ ਕੋਲ ਗੰਨ ਕਿੱਥੋਂ ਆਈ ਜਾਂ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹਥਿਆਰ ਬੱਚੇ ਨੇ ਵਰਤਿਆ,

ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਜੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਹਾਰਟਮੈਨ ਅਨੁਸਾਰ ਜ਼ਖਮੀ ਵਿਅਕਤੀ 23 ਸਾਲਾ ਟਰੇਸ਼ੋਨ ਸਮਿੱਥ ਬੱਚੇ ਦੀ ਮਾਂ ਦਾ ਦੋਸਤ ਸੀ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਆਉਂਦਾ-ਜਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ ਕੁੱਕ ਕਾਊਂਟੀ, ਇਲੀਨੋਇ ਵੱਲੋਂ ਕਤਲ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਲਫੇਅਟ ਪੁਲਿਸ ਵਿਭਾਗ ਸਮਿੱਥ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਸਬੰਧੀ ਕੁੱਕ ਕਾਊਂਟੀ ਦੇ ਮਾਰਖਮ ਪੁਲਿਸ ਵਿਭਾਗ ਨਾਲ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸੜਕ ਹਾਦਸੇ ਵਿਚ 4 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਮੌਤ, 3 ਜ਼ਖਮੀ

ਇਲੀਨੋਇ: ਇੱਥੇ ਵਾਪਰੇ ਭਿਆਨਕ ਸੜਕ ਹਾਦਸੇ ਵਿਚ ਇਕ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਦੇ 4 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਜਦਕਿ 3 ਹੋਰ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਏ। ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਹਾਦਸੇ ਵਿਚ 3 ਕਾਰਾਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਟਕਰਾਅ ਗਈਆਂ। ਵੀਲਿੰਗ ਪੁਲਿਸ ਵਿਭਾਗ ਅਨੁਸਾਰ ਹਾਦਸਾ ਸਥਾਨਕ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਤ 10 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਵੀਲਿੰਗ ਪਿੰਡ ਨੇੜੇ ਵਾਪਰਿਆ। ਹੋ ਗਏ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਉਮਰ 16 ਤੋਂ 18 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਸੀ। ਉਹ ਬੁਫੇਲੋ ਗਰੇਵ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਨ। ਪੁਲਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁੱਢਲੇ ਤੌਰ

ਹਾਦਸੇ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਗਏ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ।

ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਤੇ ਤੇਜ਼ ਰਫਤਾਰ ਕਾਰਨ ਵਾਪਰਿਆ। ਹੋ ਗਏ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਰਿਕੀ ਬਰਸੇਨਸ, ਰਿਚਰਡ ਡੀਲਟਾ, ਕੈਵਿਨ ਤੇ ਜੀਸਸ ਰੋਡਰਿਗਜ਼ ਵਜੋਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਬੀ ਬੀ ਸਟੈਫਨੀ ਕਿਮ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੁੱਖ ਦੀ ਘੜੀ ਵਿਚ ਉਹ ਪੀੜਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਿੱਤਰਾਂ-ਦੋਸਤਾਂ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ।

AVEER TRAVEL SOLUTIONS LLC

ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ:

- US Passport Services
- Indian Passport Renewal
- US Citizenship Application
- Green Card Renewal
- OCI & Renunciation
- Airport Pick-up & Drop-Off Services
- EAD Renewal
- Flight Tickets
- Visa Services
- Notary Services
- Power of Attorney

Contact: Aman Kaur Ph: 847-338-2141
 (Consular Expert with more than 10 years of experience)
 E-mail: Aveertravel@gmail.com
ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ, ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਗੱਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।
 For Airport Drop-Off and Pickup Indy to Chicago Please Contact AVI at:
 847-226-2323
 Located in INDIANAPOLIS (IN)

Sistar Mortgage

Minimizing Cost, Maximizing Investment
www.SistarMortgage.com

Balbir (Bill) Grewal, Loan Officer (NMLS 353442)
 Residential & Commercial Loans

(734) 330-8859 Mobile
(586) 802-7385 Fax
Balbir.Grewal@SistarMortgage.com

*Refinance up to 125% value of the house.

•Residential Loans (Purchase, Refinance & Cash Out Refinance). •Self Employed and H1 Visa •Jumbo loans •Commercial Property With Business or Business Only.
 •Business Equity Line of Credit. •Multi Unit Investment Property.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ

ਜੂਨ 1984 ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਹਾੜੇ ਮੌਕੇ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਟੈਂਕਾਂ, ਹਥਿਆਰਾਂ ਸਮੇਤ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਪਰਿਕਰਮਾ ਅੰਦਰ ਭੇਜ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਮੌਜੂਦ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਜੁਝਾਰੂ ਯੋਧਿਆਂ ਨੇ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਤੋੜਵਾਂ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਿਆਂ ਇਤਿਹਾਸ ਸਿਰਜਿਆ। ਸੈਂਕੜੇ ਸਿੰਘਾਂ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਜੁਝਦਿਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾਈ ਤੇ ਅਣਗਿਣਤ ਸਿੰਘ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ। 6 ਜੂਨ ਨੂੰ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ, ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ, ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਦੁਪਹਿਰ ਵੇਲੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਣੀ ਬੰਦ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਜੂਨ 1984 ਦੇ ਸਮੂਹ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਕੋਟਾਨ ਕੋਟਿ ਪ੍ਰਣਾਮ! ਸਮੂਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਗੁਰੂਘਰਾਂ ਵਿਚ ਜੂਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫਤੇ ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਦਿਵਸ ਮਨਾਉਣ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਸਿੰਘਾਂ-ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀਆਂ ਭੇਟ ਕਰਨ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਅਮਰੀਕਾ)

ਮੋਦੀ ਸਰਕਾਰ ਐਮ.ਐਸ.ਪੀ. ਸਣੇ ਹੋਰ ਕਿਸਾਨੀ ਮਸਲੇ ਨਬੇੜਨ ਦੇ ਰੌਅ 'ਚ?

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਸਮਰਥਨ ਮੁੱਲ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਬਣਾਈ ਗਈ ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀ ਹੁਣ ਆਪਣੀ ਡਰਾਫਟ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਛੋਹਾਂ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੁਲਾਈ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੱਕ ਡਰਾਫਟ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਜਤਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸੂਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਆਗਾਮੀ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਜ਼ਾਬਤਾ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛੁਕ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਦੇ ਦੌਰ ਹੀ ਚੱਲੇ ਹਨ। ਚੇਤੇ ਰਹੇ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਖੇਤੀ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 12 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਸੰਜੇ ਅਗਰਵਾਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ 29 ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵੱਲੋਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਭਾਅ 'ਤੇ ਖਰੀਦ, ਕੁਦਰਤੀ ਖੇਤੀ ਤੇ ਖੇਤੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾਣੇ ਸਨ। ਪਿਛਲੇ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਰਗਰਮੀ ਤੇਜ਼ ਹੋਈ ਹੈ। ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀ ਤਹਿਤ ਅੱਗੇ ਪੰਜ ਸਬ ਗਰੁੱਪ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਐਮ.ਐਸ.ਪੀ. ਦਾ ਮਾਮਲਾ, ਕੁਦਰਤੀ ਖੇਤੀ, ਖੇਤੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ, ਖੇਤੀ ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਬਾਰੇ ਸਬ ਗਰੁੱਪ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਵੱਖ ਵੱਖ ਮਾਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਬ ਗਰੁੱਪਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਬ ਗਰੁੱਪਾਂ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਮਈ 2019 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 'ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਕਿਸਾਨ ਸਨਮਾਨ ਨਿਧੀ ਯੋਜਨਾ' ਐਲਾਨੀ ਸੀ ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਲਾਨਾ ਛੇ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੂਤਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਕਰਨਾਟਕ ਚੋਣਾਂ 'ਚ ਭਾਜਪਾ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਕਰਾਰੀ ਹਾਰ ਮਗਰੋਂ ਕੇਂਦਰੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਆਗਾਮੀ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖੇਤੀ ਤੇ ਕਿਸਾਨੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕੁਝ ਐਲਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਰੌਅ ਵਿਚ ਹੈ। ਹਰ ਸਬ ਗਰੁੱਪ ਵੱਲੋਂ ਜਲਦੀ ਹੀ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਮੁੱਖ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਡਰਾਫਟ ਰਿਪੋਰਟ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਫਾਈਨਲ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰੀ ਹੋਣੀ ਹੈ ਜੋ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਪਿਛਾਹ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤਿੰਨ

ਖੇਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਸਨ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ 26 ਨਵੰਬਰ, 2020 ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਅੰਦੋਲਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੰਯੁਕਤ ਕਿਸਾਨ ਮੋਰਚੇ ਨੇ ਇਸ ਅੰਦੋਲਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਸੰਯੁਕਤ ਕਿਸਾਨ ਮੋਰਚੇ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਸੰਯੁਕਤ ਕਿਸਾਨ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਡਾ. ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰੀਦ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਸੀ ਪਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 29 ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਐਮ.ਐਸ.ਪੀ. ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਾਰੰਟੀ ਵਜੋਂ ਵਿਚਾਰਨ ਤੋਂ ਪਾਸਾ ਹੀ ਵੱਟ ਲਿਆ ਜਿਸ ਦੇ ਰੋਸ ਵਜੋਂ ਮੋਰਚੇ ਨੇ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਕਮੇਟੀ ਹੈ ਤੇ ਕਾਰਪੋਰੇਟਾਂ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਭੁਗਤੇਗੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਨਿਆਂ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। 29 ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ 'ਟਰਮਜ਼ ਆਫ ਰੈਫਰੈਂਸ' ਵਿਚ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਸਮਰਥਨ ਮੁੱਲ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਐਮ.ਐਸ.ਪੀ. 'ਤੇ ਖਰੀਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰ ਸੰਯੁਕਤ ਕਿਸਾਨ ਮੋਰਚੇ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਵਾਸਤੇ ਰਾਖਵੇਂ ਸਨ ਪਰ ਮੋਰਚੇ ਨੇ ਰੋਸ ਵਜੋਂ ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਆਖਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਨੂੰ 19 ਨਵੰਬਰ, 2021 ਨੂੰ ਤਿੰਨੋਂ ਖੇਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਵਕਤ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਸਮਰਥਨ ਮੁੱਲ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਰੂਪ ਦੇਣ ਲਈ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਮੁੱਖ ਮੰਗ ਵੀ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ।

ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਹਥਿਆਰ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤਹਿਤ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ

ਐਰੀਜ਼ੋਨਾ: ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਫੋਨਿਕਸ ਦੇ ਇੱਕ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਇੱਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਏ ਆਰ-15 ਹਥਿਆਰ ਤੇ ਗੋਲੀ ਸਿੱਕਾ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤਹਿਤ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਫੋਨਿਕਸ ਪੁਲਿਸ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਜਾਰੀ ਇੱਕ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵੱਲੋਂ ਸਕੂਲ ਕੈਂਪਸ ਵਿਚ ਗੰਨ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਸਕੂਲ ਵੱਲੋਂ ਸੂਚਨਾ ਦੇਣ 'ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਪੁੱਜੇ। ਫੋਨਿਕਸ ਯੂਨੀਅਨ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਬੋਸਟਰੋਮ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕੋਲ ਸੰਭਾਵੀ ਹਥਿਆਰ ਹੋਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਣ 'ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਬੁਲਾਈ ਗਈ। ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਨਾਬਾਲਗ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕੋਲੋਂ ਹਥਿਆਰ ਬਰਾਮਦ ਕਰ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਲਿਆ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸਨੇ ਤੁਰੰਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰ ਕੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਲਿਆ ਜਿਸਦੇ ਖਾਣੇ ਵਾਲੇ ਡੱਬੇ ਵਿਚੋਂ ਹੋਰ ਕਾਰਤੂਸ ਵੀ ਬਰਾਮਦ ਹੋਏ। ਫੋਨਿਕਸ ਪੁਲਿਸ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਕਰਾਈਮ ਗੰਨ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਯੂਨਿਟ ਜਾਂਚ ਵਿਚ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਜਾਂਚ ਲਈ ਸਕੂਲ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਗ੍ਰੀਨ ਕਾਰਡ ਲਈ ਲੰਮੀ ਉਡੀਕ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹਰ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਤੈਅ ਕੋਟਾ ਨੀਤੀ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ, ਚੀਨ, ਮੈਕਸੀਕੋ ਅਤੇ ਫਿਲੀਪੀਨਜ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਗ੍ਰੀਨ ਕਾਰਡਾਂ ਦੀ ਲੰਮੀ ਉਡੀਕ ਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੋਟੇ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਇਸ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਸੰਸਦ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗ੍ਰੀਨ ਕਾਰਡ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰਤ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਸਥਾਈ ਨਿਵਾਸੀ ਕਾਰਡ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗ੍ਰੀਨ ਕਾਰਡ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ ਕਿ ਗ੍ਰੀਨ ਕਾਰਡ ਧਾਰਕ ਨੂੰ ਸਥਾਈ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਾਨੂੰਨ ਤਹਿਤ ਹਰ ਸਾਲ 140,000 ਰੁਜ਼ਗਾਰ-ਅਧਾਰਤ ਗ੍ਰੀਨ ਕਾਰਡ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਹਰ ਸਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਸੱਤ ਫੀਸਦ ਗ੍ਰੀਨ ਕਾਰਡ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ।

American Sikh Community a partner in Memorial Day celebrations

WWW.AmericanSikhCommunity.Com

Request to all religious, cultural and sport organizations to join in the following events to show support for "Sikh Identity" in the main stream.

Men (Dress Code for Parades)	Women
Black Pant, Red Turban	White Salwar, White Kameez, Shirt/T-Shirt with American Flag
	Blue/Maroon Chunni

American Sikh Community participating in Memorial Day parade in Chicago since 2012. Sikhs contribution in World Wars will be displayed on a float.

Location: State St & Lake Street Chicago, IL.
Date: Saturday, May 27, 2023 Time 12:00PM

The American Sikh Community has formed a partnership with the village of Schaumburg since 2011 in remembering the Sikh Soldiers of World Wars.

Location: Saint Peter Church
202 E. Schaumburg Rd, Schaumburg, IL. 60193

Date: Monday, May 29, 2023 Time 10:00AM

After the Memorial Day observance, you are cordially invited for refreshments. Volunteers are most welcome.

Naperville, IL : Participation; Since 2022 Memorial Day Parade:

Monday May 29, 2023 Time 9:30AM

Assembly @ Centennial Beach 500W Jefferson Ave, Naperville, IL 60540
Contact: Kuldip Singh Sra, Ph. 630-305-3233
Gurmeet Singh Dhaliwal, Ph. 630-947-3686

"In the last two world wars, 83,005 turban-wearing Sikh soldiers died and 109,045 were wounded for the freedom of Britain and the world during shell fire, with no other protection but the turban, the symbol of their faith."
-General Sir Frank Messervy

For further info. contact:

- Dr. Jasbir Kaur Singh Ph: 224-545-0542**
- S. Thakar Singh Basati Ph: 847-736-6092**
- S. Rajinderbir Singh Mago Ph: 630-440-7730**
- Dr. Pardeep Singh Gill Ph: 847-989-5723**
- S. Iqbal Singh Chopra Ph: 224-338-8070**
- S. Kuldip Singh Makker Ph: 847-843-2518**
- S. Sarwan Singh Ph: 224-628-5522**
- S. Amrik Pal Singh Ph: 312-608-0006**
- S. Avtar Singh Aulakh 630-935-7370**

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਰਿਚਰਡਸਨ, ਟੈਕਸਸ

**COMMEMORATING CURRENT SIKH
STRUGGLE MARTYRS - GHALLUGHARA 1984**

GURDWARA SINGH SABHA OF NORTH TEXAS, RICHARDSON, TEXAS
IS CELEBRATING SHAHIDI RELIGIOUS SAMAGAM

PROGRAM AS FOLLOWS:

Prarambh Sri Akhand Paath Sahib - June 2nd at 9 AM

Bhog Sri Akhand Paath Sahib - June 4th at 9 AM

Amrit Sanchar - June 4th at 7 AM

Nishan Sahib Sewa - June 4th

**Bhai Sahib Harinder Singh Alwar Wale, along with
Gurughar Kirtani Jatha will perform Gurbani Katha and
Kirtan from May 26th onwards.**

Families of Shaheeds Will Be Honoured

ANY QUESTION YOU CAN CALL AT 972-235-3388

ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਬੰਪਰ ਫਸਲ ਤੋਂ ਕੇਂਦਰ ਵੀ ਹੈਰਾਨ, ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਜਵਾਬ-ਤਲਬੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹੁਣ ਕਣਕ ਦੀ ਬੰਪਰ ਫਸਲ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਜਵਾਬ ਮੰਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਨੁਕਤਾ ਜਾਣਨ ਦੀ ਇੱਛੁਕ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਅਚਨਚੇਤ ਕਣਕ ਦੇ ਝਾੜ ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਧਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤਾਂ ਮੁੱਢਲੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਕਣਕ ਦਾ ਔਸਤ ਝਾੜ ਘੱਟ ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਭੇਜੀ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖਰੀਦ ਕੇਂਦਰਾਂ 'ਚ ਪੁੱਜੀ ਕਣਕ ਦਾ ਝਾੜ ਛੇ ਤੋਂ ਸੱਤ ਕੁਇੰਟਲ ਵੱਧ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ।

ਖੇਤੀ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਕਣਕ ਦੀ ਵਾਢੀ ਤੋਂ ਮੁੱਢਲੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਪੁੱਜੀ ਫਸਲ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੂਚਨਾ ਭੇਜੀ ਸੀ ਕਿ ਕਣਕ ਦਾ ਔਸਤ ਝਾੜ 47.25 ਕੁਇੰਟਲ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ (19 ਕੁਇੰਟਲ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ) ਹੋਵੇਗਾ। ਦੂਸਰੀ ਤਰਫ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਹੁਣ ਤੱਕ ਫਸਲ ਪੁੱਜੀ ਹੈ, ਉਹ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਬੰਪਰ ਫਸਲ ਹੋਣ ਦੀ ਗਵਾਹ ਹੈ। ਖਰੀਦ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿਚ ਹੁਣ ਤੱਕ 125 ਲੱਖ ਮੀਟਰਿਕ ਟਨ ਫਸਲ ਪੁੱਜ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਵਰ੍ਹੇ ਇਹ ਅੰਕੜਾ 96 ਲੱਖ ਮੀਟਰਿਕ ਟਨ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸੀ।

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਤਿੰਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਫਰੀਦਕੋਟ ਅਤੇ ਮੋਗਾ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੰਗੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ

ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਕਣਕ ਦੀ ਅਸਲ ਪੈਦਾਵਾਰ 55-57 ਕੁਇੰਟਲ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ 24 ਕੁਇੰਟਲ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਮੌਜੂਦਾ ਸੀਜ਼ਨ ਵਿਚ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਚ 7.88 ਲੱਖ ਮੀਟਰਿਕ ਟਨ, ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਿਚ 4.60 ਲੱਖ ਮੀਟਰਿਕ ਟਨ ਅਤੇ ਮੋਗਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ 6.92 ਲੱਖ ਮੀਟਰਿਕ ਟਨ ਕਣਕ ਦੀ ਆਮਦ ਹੋਈ ਹੈ। ਸੂਤਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬੰਪਰ ਫਸਲ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਕਣਕ ਦੀ ਬਰਾਮਦ 'ਤੇ ਲੱਗੀ ਪਾਬੰਦੀ ਹਟਾਈ ਜਾਵੇ ਜਾਂ

ਜਾਰੀ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਣਕ ਦੀ ਬਰਾਮਦ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਆਲਮੀ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿਚ ਕਣਕ ਦੀ ਮੰਗ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਵਾਧਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਐਤਕੀ ਆਖਰੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਕਣਕ ਦੀ ਫਸਲ ਬੇਮੋਸਮੇ ਮੀਂਹ ਅਤੇ ਝੱਖੜ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠ ਆ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕਣਕ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੀਂਹ ਤੇ ਝੱਖੜ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨੁਕਸਾਨ ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਕਣਕ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਮਦ ਹੁਣ ਤੱਕ 7.41 ਲੱਖ ਟਨ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਕਈ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਫਸਲ ਦਾ ਝਾੜ ਘਟਿਆ ਵੀ ਹੈ।

ਕੇਂਦਰ ਵੱਲੋਂ ਖਾਦਾਂ ਲਈ 38 ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਦੀ ਸਬਸਿਡੀ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਨੇ ਫਾਸਫੋਟਿਕ ਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ਿਕ (ਪੀ ਐੱਫ ਕੇ) ਖਾਦਾਂ 'ਤੇ 38000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਬਸਿਡੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਉਣੀ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸੀਜ਼ਨ ਵਿਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਫਾਇਤੀ ਦਰਾਂ 'ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਕੁੱਲ ਖਾਦ ਸਬਸਿਡੀ 1.08 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਕੈਬਨਿਟ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਖਾਦ ਮੰਤਰੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਮਾਂਡਵੀਆ ਨੇ ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ।

ਇਸ ਕੁੱਲ ਰਾਸ਼ੀ ਵਿਚ ਉਹ 70,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜੋ ਕਿ 2023-24 ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਬਜਟ ਵਿਚ ਯੂਰੀਆ 'ਤੇ ਸਬਸਿਡੀ ਲਈ ਰੱਖੇ ਗਏ ਸਨ। 38,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਬਸਿਡੀ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਖਾਦਾਂ ਦੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਕਰੀ ਮੁੱਲ (ਐਮ.ਆਰ.ਪੀ.) ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਦਲਾਅ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ। ਸਾਉਣੀ ਦਾ ਸੀਜ਼ਨ ਅਪਰੈਲ ਤੋਂ ਸਤੰਬਰ ਤੱਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਾਉਣੀ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸੀਜ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਪੈਣ ਵਾਲਾ ਪੀ ਐੱਫ ਕੇ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਸਬਸਿਡੀ ਦਾ ਭਾਰ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਘੱਟ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ 'ਚ ਆਲਮੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕੀਮਤਾਂ ਘਟੀਆਂ ਹਨ। ਸਮੁੱਚੇ 2023-24 ਵਿੱਤੀ ਵਰ੍ਹੇ ਲਈ ਖਾਦਾਂ ਦਾ ਬਿੱਲ

2.25 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਸ੍ਰੀ ਮਾਂਡਵੀਆ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਕੈਬਨਿਟ ਨੇ 2023-24 ਦੇ ਸਾਉਣੀ ਦੇ ਸੀਜ਼ਨ ਲਈ ਪੀ ਐੱਫ ਕੇ ਖਾਦਾਂ ਵਾਸਤੇ ਤੱਤ ਆਧਾਰਤ ਸਬਸਿਡੀ ਰੇਟ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਨੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ (ਐੱਨ) ਲਈ 76 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਸਬਸਿਡੀ, ਫਾਸਫੋਰਸ (ਪੀ) ਵਾਸਤੇ 41 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ, ਪੋਟਾਸ਼ (ਕੇ) ਵਾਸਤੇ 15 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਅਤੇ ਸਲਫਰ (ਐੱਫ) ਲਈ 2.8 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਸਬਸਿਡੀ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮੰਤਰੀ ਮੁਤਾਬਕ ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ 'ਚ ਆਲਮੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਐਨ.ਪੀ.ਕੇ. ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਹੇਠ ਆਉਣ ਕਾਰਨ ਸਬਸਿਡੀ ਘਟੀ ਹੈ।

ਜ਼ਮਾਨਤ ਮਿਲਣ ਮਗਰੋਂ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚੋਂ ਰਿਹਾਅ ਹੋਏ ਧਰਮਸੇਤ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਤੇ ਸਾਬਕਾ ਕੈਬਨਿਟ ਮੰਤਰੀ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਧਰਮਸੇਤ ਆਮਦਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਇਦਾਦ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਜ਼ਮਾਨਤ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਵੀਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੇਲ੍ਹ ਨਾਭਾ ਵਿਚੋਂ ਰਿਹਾਈ ਮੌਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰ ਤੇ ਵਕੀਲ ਮੌਜੂਦ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਆਪਣੀ ਅਮਲੋਹ ਸਥਿਤ ਰਿਹਾਇਸ਼ 'ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਗੌਰਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਧਰਮਸੇਤ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਪਰ ਨਾਭਾ ਦੀ ਨਵੀਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨਾ ਪਹੁੰਚਣ ਕਰਕੇ ਧਰਮਸੇਤ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਰਿਹਾਅ ਹੋ ਸਕੇ। ਧਰਮਸੇਤ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਣ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਭਰੋਸਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਾ ਸੱਚ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਝੋਨਾ ਬਿਜਾਈ ਬਾਰੇ ਫੂਲਕਾ ਵੱਲੋਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਕੀਲ ਅਤੇ ਸਾਬਕਾ ਵਿਧਾਇਕ ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਫੂਲਕਾ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਰੱਖੀ ਰਕਮ 1500 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ 4000 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੂੰ ਇਕ ਪੱਤਰ ਵੀ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਐਡਵੋਕੇਟ ਫੂਲਕਾ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਉਪਰਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸਲਾਘਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸਾਨ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਵਿੱਤੀ ਬੱਚਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਬੰਬਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਵੀ ਬਚਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ 4 ਤੋਂ 5 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦਾ ਮੁਨਾਫਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਰ ਮੋਟਰ ਦੇ ਬਿਜਲੀ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਪਿੱਛੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਲਗਭਗ 54 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਔਸਤਨ ਸਾਲਾਨਾ ਸਬਸਿਡੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਜੇਕਰ ਇਕ ਮੋਟਰ ਪਿੱਛੇ 7 ਏਕੜ ਰਕਬਾ

ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਰਕਮ ਸਾਲਾਨਾ ਲਗਭਗ 7,685 ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਨਾਲ 80 ਫੀਸਦ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨਾਲ 4 ਤੋਂ 5 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦਾ ਮੁਨਾਫਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਮੁਨਾਫਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਮਦਦ ਵੀ ਹੋ ਸਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਵਰ੍ਹੇ ਏਐਸਆਰ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਗਭਗ 10 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਬੱਚਤ ਹੋਈ ਹੈ।

ਮਾਂ ਨੂੰ ਕੁੱਟਣ ਵਾਲੇ ਨਸ਼ੇੜੀ ਭਰਾ ਦਾ ਕਤਲ

ਮੋਗਾ: ਜਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚਲੇ ਧਰਮਕੋਟ ਦੇ ਪਿੰਡ ਲੋਹਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਨੌਜਵਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਨਸ਼ੇੜੀ ਸੀ ਅਤੇ ਅਕਸਰ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਕੁੱਟਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਨੌਜਵਾਨ ਨੇ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਭਰਾ 'ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਪਛਾਣ ਸੁਖਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਜੋਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੁਖਜੀਤ ਉਤੇ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੀ ਮੌਕੇ ਉਤੇ ਹੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਜਸਵੰਤ ਖਿਲਾਫ ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 302 ਤਹਿਤ ਮਾਮਲਾ ਦਰਜ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਬਾਸਕਟਬਾਲ ਦੀ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਖਿਡਾਰਨ ਕਿਰਨ ਅਜੀਤ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਬਾਸਕਟਬਾਲ ਦੀ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਖਿਡਾਰਨ ਅਤੇ ਓਲੰਪੀਅਨ ਅਜੀਤ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਕਿਰਨ ਅਜੀਤ ਪਾਲ ਸਿੰਘ (69) ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਿਮਾਰ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਆਖਰੀ ਸਾਹ ਲਿਆ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਪਤੀ ਤੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰ ਹਨ। ਕਿਰਨ ਅਜੀਤ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਰਨ ਗਰੇਵਾਲ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਵੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਰਨ ਗਰੇਵਾਲ ਵਿਸ਼ਵ ਹਾਕੀ ਕੱਪ 1975 'ਚ ਭਾਰਤੀ ਟੀਮ ਦੇ ਕਪਤਾਨ ਰਹੇ ਪਦਮਸ਼੍ਰੀ ਤੇ ਓਲੰਪੀਅਨ ਅਜੀਤ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖੇਡ ਮੰਤਰੀ

ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਮੀਤ ਹੋਅਰ ਨੇ ਹਾਕੀ ਓਲੰਪੀਅਨ ਅਜੀਤ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਦੁੱਖ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਜੀਤ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਕਿਰਨ ਅਜੀਤ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ 'ਚ ਭਾਰਤੀ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦਿਆਂ ਸੂਬੇ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਨਾਮ ਰੌਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਮੀਤ ਹੋਅਰ ਨੇ ਅਜੀਤ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਡੂੰਘਾ ਦੁੱਖ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਦਿਆਂ ਵਿੱਛੜੀ ਹੋਈ ਰੂਹ ਦੀ ਆਤਮਿਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਦਾ ਬਲ ਬਖਸ਼ਣ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ।

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਧਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ (ਡੀ.ਐਸ.ਆਰ.) ਤਕਨੀਕ ਲਈ ਅੱਠ ਘੰਟੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਬਿਜਲੀ ਸਪਲਾਈ 31 ਮਈ ਤੱਕ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਂਜ ਸੂਬੇ 'ਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪੜਾਅਵਾਰ ਲੁਆਈ 10 ਜੂਨ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਵਾਂਗ 1500 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਸਨਮਾਨ ਰਾਸ਼ੀ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬਿਜਲੀ ਮੰਤਰੀ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਈ.ਟੀ.ਓ. ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ ਹਰੇਕ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਫੀਡਰ ਨੂੰ ਬਦਲਵੇਂ ਦਿਨ ਅਨੁਸਾਰ 8 ਘੰਟੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਬਿਜਲੀ ਸਪਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਕੰਡਿਆਲੀ ਤਾਰ ਦੇ ਪਾਰ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 9 ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 5 ਵਜੇ ਤੱਕ 8 ਘੰਟੇ ਬਿਜਲੀ ਸਪਲਾਈ ਮਿਲੇਗੀ ਜਦਕਿ

ਡੀ.ਐਸ.ਆਰ. ਤਕਨੀਕ ਰਾਹੀਂ ਬਿਜਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਗਰੁੱਪਾਂ 'ਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸਵੇਰੇ 7 ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 5 ਵਜੇ ਤੱਕ 8 ਘੰਟੇ ਸਪਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੌਰਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਝੋਨੇ ਦੀ ਲੁਆਈ

ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਚਾਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਰਡਰ 'ਤੇ ਤਾਰ ਦੇ ਪਾਰਲੇ ਖੇਤਾਂ 'ਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਲੁਆਈ 10 ਜੂਨ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਤਾਰ ਦੇ ਪਾਰਲੇ ਪਾਸੇ ਦਿਨ ਸਮੇਂ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਦੂਜੇ ਜ਼ੋਨੇ 'ਚ ਸੱਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਫਰੀਦਕੋਟ, ਪਠਾਨਕੋਟ, ਸ੍ਰੀ ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ ਅਤੇ ਤਰਨ ਤਾਰਨ 'ਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਲੁਆਈ 16 ਜੂਨ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇਗੀ। ਤੀਜੇ ਜ਼ੋਨੇ ਤਹਿਤ ਰੂਪਨਗਰ, ਰੋਪੜ, ਮੁਹਾਲੀ, ਕਪੂਰਥਲਾ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ, ਬਠਿੰਡਾ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ 'ਚ 19 ਜੂਨ ਤੋਂ ਲੁਆਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇਗੀ। ਚੌਥੇ ਜ਼ੋਨੇ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਪਟਿਆਲਾ, ਜਲੰਧਰ, ਮੁਕਤਸਰ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਸੰਗਰੂਰ, ਮਾਲੋਰਕੋਟਲਾ, ਬਰਨਾਲਾ ਤੇ ਮਾਨਸਾ ਵਿਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਲੁਆਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹੋਣਗੇ ਪੱਕੇ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤੇਜ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਕੈਬਨਿਟ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਐਡਵੋਕੇਟ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ, ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਉਤਪਤੀ ਮੰਤਰੀ ਅਮਨ ਅਰੋੜਾ, ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਮੰਤਰੀ ਲਾਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ ਡਾ. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੁਲਾਜ਼ਮ

ਯੂਨੀਅਨਾਂ ਅਤੇ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ।

ਇਥੇ ਪੰਜਾਬ ਭਵਨ ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਲੜੀਵਾਰ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਦੌਰਾਨ ਨਸ਼ਾ ਛੁਡਾਉ ਤੇ ਮੁੜ ਵਸੇਬਾ ਯੂਨੀਅਨ, ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਮਲਟੀਪਰਪਜ਼ ਹੈਲਥ ਵਰਕਰ ਯੂਨੀਅਨ, ਪੰਜਾਬ ਰੋਡਵੇਜ਼ ਪਨਬੱਸ ਸਟੇਟ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਵਰਕਰਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ, ਓਵਰਏਜ਼ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਯੂਨੀਅਨ, ਪੰਜਾਬ ਪੇਅ

ਸਕੇਲ ਬਹਾਲੀ ਸਾਂਝਾ ਫੁਰੱਟ ਤੇ ਪੰਜਾਬ-ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਯੂਟੀ ਪੈਨਸ਼ਨਰ ਫੁਰੱਟ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਸਲੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੇ ਤੇ ਮੰਗ ਪੱਤਰ ਵੀ ਸੌਂਪੇ।

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਠੋਕੇ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰੈਗੂਲਰ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਐਡਵੋਕੇਟ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ

ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਰੈਗੂਲਰ ਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨੋਟੀਫਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਇਸ ਨੀਤੀ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਣਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵੀ ਅਗਲੇ ਪੜਾਅ ਦੌਰਾਨ ਹਮਦਰਦੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾਣਗੇ। ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਉਟ ਸੋਰਸ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਲਈ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਬਣਾਉਣ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ, 27 ਮਈ, 2023

ਨਾ-ਅਹਿਲੀਅਤ ਦਾ ਸਿਖਰ

ਸਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਅਣਗਹਿਲੀ ਅਤੇ ਨਾ-ਅਹਿਲੀਅਤ ਦੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਦੋ ਮਿਸਾਲਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਾਫ ਜਾਪ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਅਜੇ ਕੁਝ ਖਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸਗੋਂ ਮੌਕੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਲਿਖਾ-ਪੌਚੀ ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਮਸਲਾ ਭਾਰਤ ਵੱਲੋਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਬਰਾਮਦ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਖੰਘ ਦੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਕੁਝ ਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ ਗੈਰ-ਮਿਆਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਹੁਣ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਖੰਘ ਦੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਬਰਾਮਦ ਨੀਤੀ 'ਚ ਸੋਧ ਕਰਨੀ ਪਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਬਰਾਮਦ ਲਈ ਹੁਣ ਸਰਕਾਰੀ ਲੈਬਰਟਰੀਆਂ ਤੋਂ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਲੈਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਇਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਚਿਤਾਵਨੀ ਜਾਰੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਸੰਸਾਰ ਸਿਹਤ ਸੰਸਥਾ ਨੇ ਉਦੋਂ ਚਿਤਾਵਨੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਸੋਨੀਪਤ ਦੀ ਮੋਡਨ ਫਾਰਮਾਸਿਊਟੀਕਲਜ਼ ਦੀ ਖੰਘ ਦੀ ਦਵਾਈ ਨਾਲ ਗਾਂਬੀਆਂ 'ਚ ਕਰੀਬ 70 ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨੋਇਡਾ (ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਦੀ ਮੈਰੀਅਨ ਬਾਇਓਟੈਕ ਦੀ ਬਣਾਈ ਖੰਘ ਦੀ ਦਵਾਈ ਨਾਲ ਉਜ਼ਬੇਕਿਸਤਾਨ 'ਚ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 18 ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਜਾਨ ਚਲੀ ਗਈ ਸੀ। ਪਿਛਲੇ ਮਹੀਨੇ ਡੇਰਾਬਸੀ ਦੀ ਕਿਊਪੀ ਫਾਰਮਾਕੋਮ ਵਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਖੰਘ ਦੀ ਦਵਾਈ ਵਿਸ਼ਵ ਸਿਹਤ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਜਾਂਚ ਦੇ ਘੇਰੇ 'ਚ ਆਈ ਸੀ।

ਭਾਰਤ 'ਚ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਸਨਅਤ 41 ਅਰਬ ਡਾਲਰ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਸਨਅਤਾਂ 'ਚ ਸ਼ੁਮਾਰ ਹੈ। 2022-23 'ਚ ਭਾਰਤ ਨੇ 17.6 ਅਰਬ ਡਾਲਰ ਦੀਆਂ ਖੰਘ ਦੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੀਆਂ। ਸੰਸਾਰ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਬਣਾਈਆਂ ਖੰਘ ਦੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ 'ਚ ਐਥੇਲੀਨ ਗਲਾਈਕੋਲ ਅਤੇ ਡਾਇਬੇਲੀਨ ਗਲਾਈਕੋਲ ਨਾਮੀ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਤੱਤ ਸਨ। ਨਕਲੀ ਦਵਾਈਆਂ ਬਣਾਉਣਾ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜੁਰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਖਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦਾ ਬਣਨਾ ਅਤੇ ਬਰਾਮਦ ਹੋਣਾ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਟੈਸਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚਲੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਦਵਾਈਆਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਤਾਂ ਗੱਠਜੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਦਵਾਈ ਨਿਰਮਾਤਾ ਜੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਜਿੱਥੇ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ ਦੁਬਾਰਾ ਟੈਸਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਗੈਰ-ਮਿਆਰੀ ਦਵਾਈਆਂ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੀਡੀਆ ਰਿਪੋਰਟਾਂ 'ਚ ਇਹ ਆ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਦਵਾਈਆਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਅਫਸਰ ਕੁਤਾਹੀ ਵਰਤਦੇ ਹਨ।

ਦੂਜਾ ਮਸਲਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕੰਟਰੋਲ ਬੋਰਡ ਨੇ ਜ਼ੀਰੋ ਨਜ਼ਦੀਕ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਖੇਤਰ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਡਿਸਟਿਲਰੀ ਦੇ ਸਰਵੇਖਣ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਟੈਸਟਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਡਿਸਟਿਲਰੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਤ ਪਾਣੀ ਮੋੜਵੇਂ-ਬੋਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਫੈਕਟਰੀ ਖਿਲਾਫ ਅੰਦੋਲਨ ਚਲਾ ਰਹੇ ਨੇੜਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਬੀਤੇ ਸਾਲ ਜੁਲਾਈ ਮਹੀਨੇ ਅੰਦੋਲਨ ਭਖਿਆ ਜਿਸ ਦੀ ਮੰਗ ਸੀ ਕਿ ਨੇੜਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਲੀਤ ਕਰਨ ਤੇ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਫੈਲਾਉਣ ਬਦਲੇ ਇਥਾਨੋਲ ਯੂਨਿਟ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਅੰਦੋਲਨਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਹੇਠਲਾ ਪਾਣੀ ਕੱਢਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਬੋਰਿੰਗ ਦੇ ਉਲਟ ਮੋੜਵੇਂ-ਬੋਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਗੰਦੇ/ਮਿਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਨਿਖੇੜਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਡੂੰਘੀ ਖਾਈ ਰਾਹੀਂ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਗੰਦਾ ਪਾਣੀ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਲੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਾਂਚ ਦੀਆਂ ਲੱਭਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਫੈਕਟਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਫੈਕਟਰੀ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।

ਕੌਮੀ ਗ੍ਰੀਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕੰਟਰੋਲ ਬੋਰਡ ਦੀ ਜਾਂਚ ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਕ ਫੈਕਟਰੀ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਦੋ ਬੋਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਏ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਮੂਨਿਆਂ 'ਚ ਭਾਰੀ ਧਾਤਾਂ ਦੀ ਭਰਵੀਂ ਮਾਤਰਾ ਸਾਬਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿਸਟਿਲਰੀ ਨੇੜਲੇ 29 ਬੋਰਾਂ 'ਚੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਪਾਣੀ ਵੀ ਪੀਣਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਦੋਸ਼ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਡਿਸਟਿਲਰੀ ਵਾਤਾਵਰਨਕ ਵਿਗਾੜ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਕ ਜਾਂਚ ਟੀਮ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪਾਣੀ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਢਾਂਚਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਨਾਖਤ ਕੀਤੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਮਨਜ਼ੂਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਲਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਦੋ ਸੀਲਬੰਦ ਬੋਰਵੈਲ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਕੁ ਮੀਟਰ ਦੇ ਫਾਸਲੇ 'ਤੇ ਸਨ ਜਦੋਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ 200 ਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਹੋਣੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਡਿਸਟਿਲਰੀਆਂ ਵਿਚ ਸੀਰੇ ਜਾਂ ਮੋਟੇ ਅਨਾਜਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਰਾਬ ਬਣਾਉਣ ਸਮੇਂ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਪਦਾਰਥ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲੈਨੋਈਡਿਨਜ਼, ਬੈਲੇਟਸ, ਪੋਲੀਫਿਨੋਲ ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਧਾਤਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਤਰਨਾਕ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕੰਟਰੋਲ ਬੋਰਡ ਨੇ ਸੈਂਪਲ ਉਦੋਂ ਲਏ ਹਨ ਜਦੋਂ ਡਿਸਟਿਲਰੀ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਬੰਦ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੈਂਪਲਾਂ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਧਾਤਾਂ ਦੇ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਇਹ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਡਿਸਟਿਲਰੀ ਦੇ ਚੱਲਣ ਸਮੇਂ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਚ ਤਕਨੀਕੀ ਪੱਧਰ ਦੇ ਟਰੀਟਮੈਂਟ ਪਲਾਂਟ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਖਰਚਾ ਡਿਸਟਿਲਰੀ 'ਤੇ ਲੱਗੇ ਪੈਸੇ ਤੋਂ ਦੋ ਤੋਂ ਚਾਰ ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਡਿਸਟਿਲਰੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਮਵਾਦ ਨੂੰ ਨਦੀਆਂ, ਦਰਿਆਵਾਂ, ਨਾਲਿਆਂ ਆਦਿ ਵਿਚ ਸੁੱਟਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਇਸ ਨੂੰ ਮੋੜਵੇਂ-ਬੋਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਧਰਤੀ ਹੇਠ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਰ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਵੀ ਜਾਂਚ ਦੇ ਘੇਰੇ 'ਚ ਆਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਖਿਲਾਵਤ ਬੰਦ ਹੋਵੇ।

ਦਿੱਲੀ ਵਿਵਾਦ: ਫੈਡਰਲ ਢਾਂਚਾ ਬਨਾਮ ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ

ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਉੱਪ ਰਾਜਪਾਲ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਵਿਚਕਾਰ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸੁਲਗ ਰਿਹਾ ਵਿਵਾਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਪੂਰਾ ਭਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਮਸਲੇ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ ਦੀ ਸਰਬਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਦਰਅਸਲ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਡੀਵਾਈ ਚੰਦਰਚੂੜ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਵੱਲੋਂ ਲੰਘੀ 11 ਮਈ ਨੂੰ ਅਹਿਮ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਫੈਸਲਾ ਕਹਿਣ ਨਾਲੋਂ ਵੀ 'ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ' ਕਹਿਣਾ ਜਿਆਦਾ ਢੁੱਕਵਾਂ ਰਹੇਗਾ। ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰੀ ਬੈਂਚ ਵੱਲੋਂ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਲੋਕ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਬਾਕੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਵਿਧਾਨਕ ਤੋਂ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅਥਤਿਆਰ ਹਾਸਲ ਹੈ। ਭਾਵ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਅਫਸਰਸ਼ਾਹੀ ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ।

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿੱਥੇ 'ਆਪ' ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਫਸਰ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਮੋਰੇ ਦਾ ਤਬਾਦਲਾ ਕਰ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਈਆਂ ਉੱਥੇ ਹੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਤਾਕਤ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦਾ 'ਬਦਲ' ਲੱਭਣ ਲਈ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ

ਨਵਕਿਰਨ ਸਿੰਘ ਪੱਤੀ
ਈਮੇਲ: n4navkiran@gmail.com

ਸਰਬਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਫੈਸਲੇ ਉੱਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ 'ਬਦਲ' ਵਜੋਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 'ਨੈਸ਼ਨਲ ਕੈਪੀਟਲ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਅਥਾਰਟੀ' ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ। ਕਾਹਲੀ-ਕਾਹਲੀ ਲਿਆਂਦੇ ਇਸ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਦਾ ਸੋਧ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਤੱਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਤਬਾਦਲੇ ਅਤੇ ਤਾਇਨਾਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਅੰਤਿਮ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਉੱਪ ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਵੱਲ ਕਦਮ ਪੁੱਟਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਤਹਿਤ 'ਨੈਸ਼ਨਲ ਕੈਪੀਟਲ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਅਥਾਰਟੀ' ਦੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ ਹੋਣਗੇ ਜਦਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਗ੍ਰਹਿ ਸਕੱਤਰ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਆਈ.ਏ.ਐਸ. ਅਤੇ ਟੈਨਿਕਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਤਬਾਦਲੇ, ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤਾਂ ਹੋਣਗੇ ਪਰ ਅੰਤਿਮ ਫੈਸਲਾ ਉੱਪ ਰਾਜਪਾਲ ਦਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ; ਭਾਵ, ਜੇਕਰ ਉੱਪ ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਅਥਾਰਟੀ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਨਾ ਜਚਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਜਾਰੀ ਕਰ ਕੇ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ 'ਬਦਲ' ਤਾਂ ਲੱਭ ਲਿਆ ਪਰ ਕੀ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਮਾਣ-ਮਰਿਆਦਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹੱਕੀ ਮੰਗਾਂ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਖਿਲਾਫ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਫਲੇ ਜੇਕਰ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਕਿਸੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਬੋਲਣ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਤੌਹੀਨ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਦਰਜਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਦ

ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਖਿਲਾਫ ਬੋਲਣ 'ਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਪਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਸੋਧਿਆਂ ਹੀ 'ਬਦਲ' ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਸੰਸਦ ਦੇ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮੰਤਵ ਸਾਫ ਹੈ ਕਿ

ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਅਰਵਿੰਦ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਅਤੇ (ਸੱਜੇ) ਉੱਪ ਰਾਜਪਾਲ ਵੀ.ਕੇ. ਸਕਸੈਨਾ।

ਉੱਪ ਰਾਜਪਾਲ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਜਾਂ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਕੋਈ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਣਗੇ। ਕੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਕੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਬਣਦੇ ਹੱਕਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਕਰਦਿਆਂ ਫੈਸਲੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਬੜਾ ਅਹਿਮ ਸਵਾਲ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਤਾਇਨਾਤੀ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਤੱਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਤਾਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਬਣਾਈ ਹੀ ਕਿਉਂ ਹੈ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਮੇਅਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਤਰਕ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ 'ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਇਸ 'ਤੇ ਹੱਕ ਹੈ'। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਭਵਨ, ਸੰਸਦ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਭੁੱਲ ਹੋਈ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਅਸਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਦਲੀਲਾਂ ਵਿਚ ਭੋਰਾ ਵੀ ਦਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲੋਕ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਬਾਕੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਵਿਧਾਨਕ ਤੋਂ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅਥਤਿਆਰ ਹੀ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਤਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਅਧੀਨ ਹੀ ਰਹੇਗੀ। ਦੂਜਾ ਇਹ ਕਿ 'ਨੋਟਬੰਦੀ' ਅਤੇ ਕਰੋਨਾਵਾਇਰਸ ਦੌਰਾਨ ਲਗਾਏ ਸਖਤ ਲੋਕਠਾਉਣ ਜਿਹੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ 'ਭੱਲ' ਬਣੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕੌਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਕੋਚੀ ਪਿਛਲੀਆਂ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਫੇਰੀ ਹੈ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਟਿੱਚ ਜਾਣਿਆ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਖੇਤਰੀ ਪਾਰਟੀਆਂ, ਖੱਬੇ ਪੱਖੀ ਧਿਰਾਂ ਤੇ ਜਮਹੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਖਿਲਾਫ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਢੇ ਸਨ। ਭਾਜਪਾ ਜਦ ਤੋਂ ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ ਤਦ ਤੋਂ ਉਹ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਐਨ.ਆਈ.ਏ. ਵਰਗੀਆਂ ਕੇਂਦਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਟਿੱਚ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਨੀਤੀ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ ਮੁੱਠੀ ਵਿਚ ਕਰ ਲੈਣ ਵਾਲੀ

ਨੀਅਤ ਹੈ।

ਜੀ.ਐਸ.ਟੀ. ਤਹਿਤ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪੈਸਾ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸੂਬੇ ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਲਈ ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀਆਂ ਅੱਗੇ ਤਰਲੇ ਕੱਢਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਿਹਾਤੀ ਵਿਕਾਸ ਫੰਡ (ਆਰ.ਡੀ.ਐਫ.) ਦਾ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਕੇਂਦਰ ਵੱਲ ਫਸਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਭਾਜਪਾ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਰ.ਡੀ.ਐਫ. ਦੀ ਸਹੀ ਥਾਂ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਫੰਡ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਭਲਾ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਫੰਡ ਕਿੱਥੇ ਵਰਤਣਾ ਹੈ, ਕੀ ਇਹ ਵੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਅਕਰਿਆ ਕਰੇਗੀ? ਫਿਰ ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਕਰਿਆ ਕਰੇਗੀ ਤਾਂ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਸਿਰਫ 'ਸ਼ੋਅ ਪੀਸ' ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਣਗੀਆਂ।

ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸੱਤਾ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਵੀ ਫੈਡਰਲ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਰਵੱਈਆ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰ ਕੇ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸੇ ਨੀਤੀ ਦੇ ਚੱਲਦਿਆਂ ਜਦ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚੋਂ ਧਾਰਾ 370 ਤੇ 35 ਦੇ ਮਨਸੂਖ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਯੂ.ਟੀ. ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਇਹ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੀ ਸੀ। ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਰਾਜ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਕੇ ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਆਈ 'ਆਪ' ਨੇ ਵੱਧ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਯੂ.ਟੀ. ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਭਾਜਪਾ ਦਾ ਪੱਖ ਪੂਰ ਕੇ ਸਿਰੇ ਦੀ ਮੌਕਾਪ੍ਰਸਤ ਪਾਰਟੀ ਹੋਣ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੱਕ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਬਣਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 'ਆਪ' ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਇਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਭਾਰੇ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਕਿਵੇਂ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ? ਫੈਡਰਲ ਢਾਂਚੇ ਕਿਵੇਂ ਤਬਾਹ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਕਿਵੇਂ ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਪਰ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਤੇ ਉਸਦੀ ਟੀਮ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕਿ ਇਸ ਸਿਆਸੀ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਬਨਾਮ ਉੱਪ ਰਾਜਪਾਲ ਤੇ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਬਨਾਮ ਮੋਦੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਦ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਲੜੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਸਬਜ਼ਬਾਗ ਦਿਖਾਏ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਰਾਜ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਮੰਗ ਤੋਂ ਪਿਛਾਹ ਹਟ ਗਏ।

ਜਿਵੇਂ ਭਾਜਪਾ, ਮੀਡੀਆ ਅਤੇ 'ਆਪ' ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਇਹ ਮਸਲਾ ਨਾ ਤਾਂ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਹਿਜ਼ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਅਫਸਰਸ਼ਾਹੀ ਉੱਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਹ ਮਸਲਾ ਸੰਘੀ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ, ਜਾਤਾਂ, ਕੌਮੀਅਤਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਵੱਸਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੱਭਿਆਚਾਰ, ਬੋਲੀ, ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੇ ਸਾਧਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਅਜਿਹਾ ਫੈਡਰਲ ਢਾਂਚਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਣ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀ ਸੱਤਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਰਹੀਆਂ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਜ਼ਿਆਦਤਰ ਖੇਤਰੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਆਗੂ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੀ ਦਲਦਲ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਕੇਂਦਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਡਰੋਂ ਸਭ ਕੁੱਝ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਅੱਖਾਂ ਮੀਚ ਰਹੇ ਹਨ।

ਨਾਟਕ-ਸੋਟਾ -ਚਾਚਾ ਬੇਲਿਹਾਜ਼

ਨਾਟਕ ਕਰਨਾਟਕਾ ਵਿੱਚ!

ਗਾਈ 'ਰਾਗਣੀ' ਵੰਡੀਆਂ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ, ਸੱਤਾ ਵਾਸਤੇ 'ਸੁਪਨਾ' ਜੇ ਪਾਲਿਆ ਸੀ। ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਮਹਿਗਾਈ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਜੋ, ਅਸਲ ਮੁੱਦਿਆਂ ਤਾਈਂ ਵੀ ਟਾਲਿਆ ਸੀ। 'ਉੱਤਰ' ਵਾਂਗ ਹੀ 'ਦੱਖਣ' ਦੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ, ਡਬਲ ਇੰਜਣ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਾ ਦਿਖਾਇਆ ਸੀ। ਮਘਣ ਦਿੱਤੀ 'ਚਿੰਗਾੜੀ' ਨਹੀਂ ਵੇਟਰਾਂ ਨੇ, ਭੈੜੀ ਨਫਰਤ ਦੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਬਾਲਿਆ ਸੀ। ਵੇਟਾਂ ਲੈਣ ਲਈ 'ਜੈ ਬਜਰੰਗ' ਕਹਿੰਦੇ, ਚੰਗੇ ਸਮਝੇ ਨਾ 'ਰਾਮ ਦੀ ਵਾਟਕਾ' ਨੇ ਪਾਟੇ-ਧਾੜ ਦੇ 'ਨਾਟਕ' ਨਹੀਂ ਦੇਖਣੇ ਜੀ, ਦੇ'ਤਾ 'ਕਰਾਰਾ' ਜਵਾਬ ਕਰਨਾਟਕਾ ਨੇ!

ਨਿਊਜ਼ਰੂਮ 'ਚ ਬੋਟਸ: ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਭੈੜਾ ਸੁਪਨਾ

ਹੁਣ ਬੋਟਸ ਨੇ ਨਿਊਜ਼ਰੂਮ ਵਿਚ ਲੇਖ ਅਤੇ ਖਬਰਾਂ ਲਿਖਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਜ਼ਮਾਨਾ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਨਿਊਜ਼ਰੂਮ ਦੇ ਡੈਸਕਾਂ ਉੱਪਰ ਇਨਸਾਨ ਨਹੀਂ, ਬੋਟਸ ਹੀ ਬੋਟਸ ਬੈਠੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣਗੇ। ਕੀ ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਭਵਿੱਖ ਅਜਿਹਾ ਦਿਸਣ ਵਾਲਾ ਹੈ? ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤਾਂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਬੋਟਸ ਨੇ ਅਜੇ ਤੱਕ ਨਿਊਜ਼ਰੂਮਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਲਈ ਹੈ। ਆਰਟੀਫਿਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ (ਏ.ਆਈ.) ਦੇ ਨਵੇਂ ਰੂਪ ਚੈਟਜੀ.ਪੀ.ਟੀ. ਦੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਖਤਰਾ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੌਕਰੀਆਂ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਹੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ।

ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਵਿਚ ਆਰਟੀਫਿਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ (ਨਕਲੀ ਬੁੱਧੀ) ਹੁਣ ਹਕੀਕਤ ਹੈ। ਡਿਜੀਟਲ ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਵਧਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਕਾਰਨ ਅਸੀਂ ਜਾਣੇ-ਅਣਜਾਣੇ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣੀ ਕਬਰ ਪੱਟ

ਲਿਖੀ ਗਈ ਕਾਪੀ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੀ ਗਈ ਕਾਪੀ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ-ਆਸਮਾਨ ਦਾ ਅੰਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬੋਟਸ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਖਬਰਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਦਿਮਾਗ ਵਾਲਾ ਤਰਕ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਤਿੱਖਪਨ ਅਤੇ ਮਿਜ਼ਾਜ਼। ਰੋਬੋਟਿਕ ਖਬਰ ਅਤੇ ਲੇਖ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੁੱਖੇ, ਰੁਕੇ ਹੋਏ ਦਰਿਆ ਵਰਗੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪਾਠਕ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਚਕਾਚੌਂਦ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਸੰਵੇਦਨਾ। ਬੋਟਸ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੀਆਂ ਸਟੋਰੀ ਭਾਵਹੀਣ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਜਿਸ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਦੌੜ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਬਨਾਉਣੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਤਰਕ, ਮਿਜ਼ਾਜ਼ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਸਕਿੰਟ ਵਿਚ ਸੂਚਨਾ ਦੀ ਸੁਨਾਮੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਰਫ਼ਤਾਰ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਤਰਕ, ਤਿੱਖਪਨ ਅਤੇ ਮਿਜ਼ਾਜ਼। ਨਿਊਜ਼ਰੂਮ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦਾ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਬੱਸ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋਬਾਈਲ ਸਕ੍ਰੀਨ ਉੱਪਰ, ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਸਕ੍ਰੀਨ ਉੱਪਰ, ਤੁਹਾਡੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਦੀ ਨਿਊਜ਼ ਫੀਡ ਵਿਚ ਜਿੰਨੀ ਛੋਟੀ ਹੋ ਸਕੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਨਿਊਜ਼ਰੂਮ ਵਿਚ ਹੁਣ ਬੋਟਸ ਦੀ ਮੱਦਦ ਲਈ ਜਾਣ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਰਫ਼ਤਾਰ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ।

ਆਰਟੀਫਿਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਦੀ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਹਿਤਕ ਚੋਰੀ ਦਾ 99ਡੀਸਦੀ ਖ਼ਤਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਊਜ਼ਰੂਮ ਲਈ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਹੈ, ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ। ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਬੋਟ ਸਾਹਿਤਕ ਚੋਰੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬੋਟਸ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਬੁਰੀ ਆਦਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅੱਖਰ-ਅੱਖਰ ਕਾਪੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਬਿਨਾਂ ਫੁੱਲਸਟਾਪ, ਕੌਮਾ ਦੇ। ਉਸ ਕੋਲ ਨਾ ਤਾਂ ਵਾਕ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਤਰਕਪੂਰਨ ਕਾਬਲੀਅਤ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਾਕ-ਅੰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦੇਣ ਦੀ ਕਾਬਲੀਅਤ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਬੋਟ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖਿਆ ਲੇਖ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਪੜ੍ਹ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ। ਉਹੀ ਟੈਕਸਟ, ਉਹੀ ਵਾਕ ਅਤੇ ਉਹੀ ਸਿਰਲੇਖ। ਹੁਣ ਇੱਥੇ ਸੰਪਾਦਕੀ ਅਮਲਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਰਟੀਫਿਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਇੰਜਣ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਨਪੁਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਖ਼ਬਰ ਜਾਂ ਲੇਖ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਾਪੀ ਨਾ ਲੱਗੇ; ਭਾਵ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਵੀ ਖ਼ਬਰ ਜਾਂ ਲੇਖ ਇਕਦਮ ਸਹੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਪਾਠਕ ਭਰੋਸਾ ਕਰ ਸਕੇ ਕਿ ਉਹ ਮੌਲਿਕ ਹੈ। ਬੋਟਸ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਨ ਦੀ ਆਦਤ ਅਜਿਹੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮੇਲਾਨੀਆ ਟਰੰਪ ਮਿਸ਼ਲ ਓਬਾਮਾ ਦਾ ਭਾਸ਼ਣ ਚੋਰੀ ਕਰਕੇ ਪੜ੍ਹ ਰਹੀ ਹੋਵੇ।

ਸਮਕਾਲੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਇਤਿਹਾਸ ਉੱਪਰ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਇਕ ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਰੋਬੋ ਸੰਵਾਦ ਬਾਕਸ ਵਿਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਏ.ਆਈ. ਟੂਲ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਉਪਯੋਗੀ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਿਰਫ਼ ਸਮੇਂ ਦੀ ਬਚਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸਗੋਂ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਡੂੰਘੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲੈਣ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਸੋਚਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਹੋਣ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅਰਥ ਨੂੰ ਤਲਾਸ਼ ਸਕਣ। ਕਿਉਂਕਿ ਏ.ਆਈ. ਇੰਜਣ ਕਦੇ ਵੀ ਏਨੇ ਉਨਤ ਅਤੇ ਖ਼ਰੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਤਰਕ, ਦਿਮਾਗ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਖ਼ਬਰ ਜਾਂ ਲੇਖ ਵਿਚ ਕਰ ਸਕਣ। ਇਸ ਲਈ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਉਹ ਹਿੱਸਾ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਲਈ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਬੋਟ, ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਵਿਚ ਆਰਟੀਫਿਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਲਗਾਤਾਰ ਹਾਥੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਅੱਪਡੇਟ ਰਹਿਣ ਵਿਚ ਮੱਦਦ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਾਂਦੇ-ਜਾਂਦੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਕਈ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਏ.ਆਈ. ਇੰਜਣ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨਕਾਰਾ ਅਤੇ ਆਲਸੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਸਕੂਲ ਛੱਡ ਰਹੇ ਹਨ, ਏ.ਆਈ. ਇੰਜਣਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਹੋਮਵਰਕ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵੀ ਬੋਟਸ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਭਾਵ ਹੁਣ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ। ਹੁਣ ਮਾਪੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਗੇ- ਮਸ਼ੀਨ-ਮਸ਼ੀਨ ਕੰਮ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਨਵਾਬ ਬਣੋਗੇ, ਪੜ੍ਹੋ-ਲਿਖੋਗੇ ਤਾਂ ਬਣੋਗੇ ਖ਼ਰਾਬ।

ਇੰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਤਾਂ ਬੋਟਸ ਲਾਈਵ ਕਵਰੇਜ ਵੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਬੋਟਸ ਭਾਵ ਆਰਟੀਫਿਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਡੇਟਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਡੇਟਾ ਅੰਕੜੇ, ਗ੍ਰਾਫਿਕਸ, ਆਡੀਓ ਜਾਂ ਵੀਡੀਓ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਅਜਿਹੇ ਡੇਟਾ (ਅੰਕੜਿਆਂ, ਆਡੀਓ ਅਤੇ ਵੀਡੀਓ) ਉੱਪਰ ਖ਼ਬਰਾਂ ਅਤੇ ਲੇਖ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵੀਡੀਓ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਪੋਸਟ, ਬੀ.ਬੀ.ਸੀ. ਅਤੇ ਬਲੂਮਬਰਗ ਵਰਗੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਮੀਡੀਆ ਆਉਟਲੈਟ ਅਜਿਹੇ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਖ਼ਬਰਾਂ ਅਤੇ ਲੇਖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਏ.ਆਈ. ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ, ਇਕ ਅਮਰੀਕੀ ਤਕਨੀਕੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ ਸੀਨੈੱਟ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੇ ਖੱਕੜ ਜਾਸੂਸਾਂ ਨੇ ਚੁੱਪ-ਚੁਪੀਤੋ ਹੀ ਏ.ਆਈ. (ਬੋਟਸ) ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਗਏ ਇਕ ਦਰਜਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਫੀਚਰ ਲੇਖ ਛਾਪੇ ਪਰ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਵਿਚ ਆਰਟੀਫਿਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਮਸ਼ੀਨ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਆਫ਼ਤ (ਅਸਫ਼ਲਤ) ਸਾਬਤ ਹੋਈ। ਜਦੋਂ ਪੋਲ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਤਾਂ ਵੈੱਬਸਾਈਟ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੱਚ ਤਾਂ ਮੰਨਿਆ ਪਰ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਤਜਰਬਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਵੈੱਬਸਾਈਟ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਇੰਸ ਫਿਕਸ਼ਨ ਵਰਗਾ ਹੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਕਾਬੂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਬੋਟਸ ਮਨੁੱਖ ਧੋਖਾ ਦੇ ਗਏ। ਇਸ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਠੋਸ ਅਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਹਿਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬੋਟਸ ਕਦੇ ਵੀ ਪੱਤਰਕਾਰ (ਮਨੁੱਖ) ਨਾਲੋਂ ਬਿਹਤਰ ਅਤੇ ਸਹੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਅਮਰੀਕੀ ਤਕਨੀਕੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ ਸੀਨੈੱਟ ਵਿਚ ਛਪੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਏ.ਆਈ. ਜੈਨਰੇਟਿਡ ਖ਼ਬਰਾਂ ਨੂੰ

ਇਕ ਹੋਰ ਤਕਨੀਕੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ ਫਿਊਚਰਿਜ਼ਮ ਨੇ ਮੂਰਖਤਾਪੂਰਨ ਗਲਤੀ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਏ.ਆਈ. ਜਨਰੇਟਿਡ ਖ਼ਬਰਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮਜ਼ਾਕ ਬਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸੀਨੈੱਟ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਸੁਧਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬਿਹਤਰ ਟੈੱਕ ਪੱਤਰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੇਠ ਛਾਪਿਆ। ਆਰਟੀਫਿਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚ ਇੰਨੀਆਂ ਭਿਆਨਕ ਗਲਤੀਆਂ ਸਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਸਾਇੰਸ ਮਸ਼ੀਨ ਉੱਪਰ ਤੁਹਾਡਾ ਜੋ ਯਕੀਨ ਹੈ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਡਗਮਗਾ ਜਾਵੇ।

ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਇਕ ਮੂਰਖਤਾਪੂਰਨ ਗਲਤੀ ਇਕ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਲੇਖ ਵਿਚ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਸ਼ੀਨ ਨੇ ਮਿਸ਼ਰਿਤ (ਚਕਰਵਿਧੀ) ਵਿਆਜ ਹੀ ਗਲਤ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਮਸ਼ੀਨ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 10 ਹਜ਼ਾਰ ਡਾਲਰ ਦੇ ਮੂਲਯਨ ਉੱਪਰ 3 ਫੀਸਦੀ ਸਲਾਨਾ ਵਿਆਜ ਦੀ ਦਰ 'ਤੇ ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗਾਹਕ ਨੂੰ 10,300 ਡਾਲਰ ਮਿਲਣਗੇ ਜਦਕਿ ਅਸਲ ਵਿਚ ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ 300 ਡਾਲਰ ਹੀ ਮਿਲਣੇ ਸਨ।

ਇੰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀਨੈੱਟ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਹਿਯੋਗੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਬੈਕਰੇਟ, ਜੋ ਬੋਟਸ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਲਗਾਤਾਰ ਸਟੋਰੀਆਂ ਛਾਪਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਮਸ਼ੀਨ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਸਟੋਰੀ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਬਾਰੇ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਸਟੋਰੀ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਇਸ ਵਿਚ ਗਲਤੀਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਰੁਸਤ ਕਰ ਕੇ ਦੁਬਾਰਾ ਅੱਪਡੇਟ ਕੀਤੀ ਸਟੋਰੀ ਛਾਪਦੇ ਹਨ।

ਨਕਲੀ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਪਛਾਣ, ਫੀਡ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ

ਫਿਲਮਾਂ ਅਤੇ ਵੀਡੀਓਜ਼ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਵੈਚਾਲਿਤ ਟਾਈਪਿੰਗ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ ਪਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀਨੈੱਟ ਵਰਗੀਆਂ ਵੈੱਬਸਾਈਟਾਂ ਨੇ ਪੂਰੀ ਖ਼ਬਰ ਅਤੇ ਲੇਖ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਇਹ ਨਿਊਜ਼ ਮੀਡੀਆ ਉਦਯੋਗ ਲਈ ਇਕ ਚੇਤਾਵਨੀ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰ ਖ਼ਤਰਾ ਬਣਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਬੋਟਸ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਅਤੇ ਚੈਟਜੀਪੀਟੀ ਨਾਲ ਹੋਏ ਸੰਵਾਦ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜੋ ਕਾਪੀ (ਖ਼ਬਰ ਅਤੇ ਲੇਖ) ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਵਿਚ ਬੋਟਸ ਨਾ ਤਾਂ ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਜਾਣ ਲਈ ਬਰੇਕ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹਫ਼ਤਾਵਾਰੀ ਛੁੱਟੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਘਟਨਾ ਵੇਖੋ- ਸੀਨੈੱਟ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਕ ਸਟੋਰੀ ਨੂੰ ਜੋ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਸ਼ੀਨ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਸੀਨੈੱਟ ਮਨੀ ਸਟਾਫ਼ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਬਾਈਲਾਈਨ ਛਾਪਿਆ ਪਰ ਜਦੋਂ ਪਾਠਕ ਉਸ ਸਟੋਰੀ ਉੱਪਰ ਕਲਿੱਕ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਟੋਰੀ ਆਟੋਮੇਸ਼ਨ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਛਾਪੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਰਟੀਫਿਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਨਾਲ ਭੱਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ, ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ ਦਿਮਾਗ ਨਾਲ ਇਕ ਮਸ਼ੀਨੀ ਧੋਖਾ ਵੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਸਟੋਰੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਟਵਿੱਟਰ 'ਤੇ ਟ੍ਰੋਲਿੰਗ ਵਧਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਟਵਿੱਟ ਕਰ ਕੇ ਸਫ਼ਾਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿ ਇਸ ਸਟੋਰੀ ਵਿਚ ਆਰਟੀਫਿਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਦਾ ਸਿਰਫ਼ ਸਹਿਯੋਗ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਸੰਪਾਦਨ ਸੰਪਾਦਕ ਨੇ ਅਤੇ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੰਪਾਦਕੀ ਅਮਲੇ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਪਾਦਕੀ ਅਸਫ਼ਲਤਾ ਨਹੀਂ ਕਹਾਓ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਕਹਾਓ।

ਇਹ ਦੱਸਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬੋਟਸ ਦੁਆਰਾ

ਆਡੀਓ ਅਤੇ ਵੀਡੀਓ ਏ.ਆਈ. ਟੂਲ

ਇਸ ਨਵੀਂ ਇਕਰਸ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਮਸ਼ੀਨ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਹਕੀਕਤ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਵੀ ਜਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਆਰਟੀਫਿਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਦੇ ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਟੂਲ ਅਤੇ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਖ਼ਬਰਾਂ, ਲੇਖ ਲਿਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਵੀਡੀਓ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਓ. VoicePen AI: ਇਸ ਆਰਟੀਫਿਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਟੂਲ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਆਡੀਓ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਬਲੌਗ ਪੋਸਟ ਵਿਚ ਬਦਲ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਅ. Krisp: ਇਸ ਏ.ਆਈ. ਟੂਲ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਬੈਕਗਰਾਊਂਡ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਆਵਾਜ਼, ਸ਼ੋਰ ਅਤੇ ਕਾਲ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਈਕੋ ਸਾਊਂਡ ਨੂੰ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਬ. Beatoven: ਇਸ ਏ.ਆਈ. ਟੂਲ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਰਾਇਲਟੀ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਸਟਮਾਈਜ਼ਡ ਮਿਊਜ਼ਿਕ ਨੂੰ ਵੈੱਬਸਾਈਟ ਉੱਪਰ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵੀਡੀਓ ਵਿਚ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਸ. Cleanvoice: ਇਸ ਏ.ਆਈ. ਟੂਲ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪੌਡਕਾਸਟ ਨੂੰ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਐਡਿਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਹ. Podcastle: ਇਸ ਏ.ਆਈ.

ਟੂਲ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਉੱਪਰ ਬਿਲਕੁਲ ਸਟੂਡੀਓ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੀ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਹ. Vido: ਇਸ ਏ.ਆਈ. ਟੂਲ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਲੰਮੇ ਲਿਖੇ ਕੰਟੈਂਟ (ਸਕ੍ਰਿਪਟ) ਨੂੰ ਛੋਟੇ ਰੂਪ ਦੇ ਵੀਡੀਓ ਫਾਰਮੈਟ ਵਿਚ ਬਦਲ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਕ. Maverick: ਇਸ ਟੂਲ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਪਰਸਨਲਾਈਜ਼ਡ ਵੀਡੀਓ ਸਟੋਰੀਆਂ ਤਿਆਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਖ. Soundraw : ਇਸ ਏ.ਆਈ. ਟੂਲ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਮੌਲਿਕ ਸੰਗੀਤ ਤਿਆਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਡਿਜ਼ਾਈਨਿੰਗ ਏ.ਆਈ. ਟੂਲ:

- Flair:** ਇਹ ਬ੍ਰਾਂਡਿੰਗ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਏ.ਆਈ. ਟੂਲ ਹੈ।
- Illustrstroke:** ਟੈਕਸਟ ਨੂੰ ਵੈਕਟਰ ਚਿੱਤਰਾਂ ਵਿਚ ਬਦਲਣ ਲਈ ਇਹ ਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਏ.ਆਈ. ਟੂਲ ਹੈ।
- Patterned:** ਇਹ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਪੈਟਰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਏ.ਆਈ. ਟੂਲ ਹੈ।
- Stockimg :** ਸਟੀਕ ਸਟਾਕ ਫੋਟੋ ਤਿਆਰ

ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਏ.ਆਈ. ਟੂਲ ਹੈ।

ਕਾਪੀ ਅਤੇ ਕੰਟੈਂਟ ਏ.ਆਈ. ਟੂਲ

ਓ. Copy: ਸੰਵਾਦ ਨੂੰ ਨਿਊਜ਼ ਕਾਪੀ ਵਿਚ ਜਨਰੇਟ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਕਾਰਗਰ ਏ.ਆਈ. ਟੂਲ ਹੈ।

ਅ. CopyMonkey: ਇਸ ਏ.ਆਈ. ਟੂਲ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਅਮੇਜਨ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਸਕਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਬ. Ocoya: ਇਹ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਸ਼ੇਅਰਿੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਰਗਰ ਏ.ਆਈ. ਟੂਲ ਹੈ।

ਸ. Unbounce Smart Copy: ਇਸ ਏ.ਆਈ. ਟੂਲ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਬਿਹਤਰ ਸੰਵਾਦ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਈਮੇਲਾਂ ਭੇਜੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਹ. Puzzle: ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਆਪਣੀ ਟੀਮ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਗਾਹਕਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਆਧਾਰ (ਨਾਲਿਜ ਬੇਸ) ਤਿਆਰ ਲਈ ਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਏ.ਆਈ. ਟੂਲ ਹੈ।

ਕ. Thundercontent: ਇਹ ਇਮੇਜ ਤੋਂ ਕੰਟੈਂਟ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਏ.ਆਈ. ਟੂਲ ਹੈ।

‘ਚਾਂਦ’ ਫਾਂਸੀ ਅੰਕ ਦਾ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਨਾਤਾ

1928 ਦੇ ਮੱਧ ਵਿਚ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਰਸਾਲਾ ‘ਚਾਂਦ’ ਆਪਣਾ ਅਗਲਾ ਤਿਆਰੀ ਅੰਕ ‘ਫਾਂਸੀ’ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਛਾਪੇਗਾ। ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ‘ਚ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਰਹੇ ਅਤੇ ਅਜੋਕੇ ਫਾਂਸੀ ਦੇਣ ਦੇ ਢੰਗ-ਤਰੀਕਿਆਂ ਸਬੰਧੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਅਸਲ ਉਦੇਸ਼ ਸੁੱਤੀ ਹੋਈ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਦੀਆਂ ਬੇੜੀਆਂ ਲਾਹ ਸੁੱਟਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਤ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਮਕਸਦ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਾਗ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਯੋਧਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨੀਆਂ ਅਤੇ ਘਾਲਣਾ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਇਹ ਉਹ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿਚ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਸਿਖਰ

ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ

‘ਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ, ਬੰਗਾਲ ਤੇ ਯੂ.ਪੀ. ਇਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕੇਂਦਰ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਗਦਰ ਲਹਿਰ ਜਿਹਾ ਵਿਦਰੋਹ ਮੁੜ ਹੋਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਹਕੂਮਤ ਰੋਲੈਟ ਐਕਟ ਜਿਹੇ ਘਾਤਕ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠਾਂ ਨੂੰ ਹਕੂਮਤ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਮੰਨ ਕੇ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਲੋਕ ਲਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਲਈ ਪਬਲਿਕ ਸੇਫਟੀ ਬਿਲ ਤੇ ਵਿਉਪਾਰ ਝਗੜੇ (ਸੋਧ) ਬਿਲ ਲਿਆਉਣ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ‘ਚਾਂਦ’ ਰਸਾਲੇ ਵੱਲੋਂ ‘ਫਾਂਸੀ ਅੰਕ’ ਕੱਢਣਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਜੋਖਮ ਭਰਿਆ ਕੰਮ ਸੀ।

ਉਕਤ ਅੰਕ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਪਰਵਾਨਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨੀਆਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਸਾਂਭ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮਕਸਦ ਵੀ ਹੱਲ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹ ਸਨ- ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਇਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਹੋਈ ਆਮਦਨ ਨਾਲ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣਾ। ਇਹ ਅੰਕ ਰੋਸ਼ਨੀਆਂ ਦੇ ਤਿਉਹਾਰ ਦੀਵਾਲੀ ਮੌਕੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ‘ਫਾਂਸੀ ਅੰਕ’ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਚਤੁਰਸੇਨ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਆਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਰਮਜ਼ੀ ਲਹਿਜੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ:

— ਕੀ ਸਾਨੂੰ ਰਾਜ ਲਕਸ਼ਮੀ (ਆਜ਼ਾਦੀ) ਗੁਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਖਾਲੀ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਗ੍ਰਹਿ ਲਕਸ਼ਮੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਆਡੰਬਰ ਕਰਨਾ ਹਾਸੇਹੀਣਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ? ਜਿਸ ਰਾਹੁ ਵਰਗੀ ਭੈੜੀ ਤੇ ਲੰਮੀ ਮੱਸਿਆ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੋਂ ਹਨ੍ਹੇਰਿਆਂ ਵਿਚ ਡੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕੀ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਦੀਵਿਆਂ ਦੀ ਡੋਲਦੀ ਲੋਅ ਨਾਲ ਵਿਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ?

— ਸਾਡੇ ਤਨ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਕੱਪੜਾ ਨਹੀਂ, ਸਾਡੇ ਢਿੱਡਾਂ ਅੰਦਰ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ, ਸਾਡਾ ਸਰੀਰ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਪੁਤਲਾ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਥੱਕੇ ਹਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਮਰਿਆਂ ਬਰਾਬਰ ਹਾਂ, ਸਾਡੀ ਕੋਈ ਕਦਰ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਸਵਾਰਥੀ ਅਤੇ ਡਰਪੋਕ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਪਾਪੀ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਦੀ ਅਮੁੱਲੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸੰਤਾਨ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਭਿਖਾਰੀ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਾਂ-ਪਿਉ ਹਾਂ! ਅਸੀਂ ਵੱਲਾ ਵਿਹਾ ਚੁੱਕੀਆਂ ਕਦਰਾਂ ਲਈ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਂਗ ਬਲੀ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਹਾਂ! ਗੱਲ ਕੀ, ਅਸੀਂ ਖ਼ਾਨਦਾਨੀ ਪਿਉ ਦੀ ਕੁਕਰਮੀ ਔਲਾਦ ਹਾਂ।

— ਪਿਆਰੇ ਭੈਣੋ, ਭਰਾਉ, ਮਾਤਾਓ ਅਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗੋ! ‘ਫਾਂਸੀ ਅੰਕ’ ਨੂੰ ਦੀਵਾਲੀ ਦੀ ਮੱਸਿਆ ਹੀ ਸਮਝੋ! ਵੇਖੋ, ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਚਿਰਾਗ਼ ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵੰਡ ਰਹੇ ਨੇ! ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਵਿਚ

ਹਿੰਦੀ ਪਰਚੇ ‘ਚਾਂਦ’ ਦਾ ਫਾਂਸੀ ਅੰਕ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਅੰਕ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿਚ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ ਕਈ ਹੋਰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੁਲਾਟੀਆਂ ਨੇ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਸੀ। ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਨੇ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਲਚਸਪ ਵੇਰਵਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਥਾਂ ਥਾਂ ਉੱਤੇ (ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ) ਭਾਂਬੜ ਬਣ ਬਲ ਰਹੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਵੇਖੋਗੇ। ਇਸ ਨਜ਼ਾਰੇ ਵਿਚ ਵੇਖਣਾ ਕਿਵੇਂ ਸਜੀ ਸੰਵਰੀ ਮੌਤ-ਸੁੰਦਰੀ ਛਮ ਛਮ ਨੱਚ ਰਹੀ ਹੈ! ਕਰਮਾਂ ਮਾਰੇ, ਹੱਕੋ ਵਾਂਝੇ ਅਤੇ ਨਿਰਬਲ ਬਣੇ ਭਾਰਤ ਵਾਸੀਉ! ਇਹ (ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ) ਹੀ ਤੁਹਾਡੀ ਗ੍ਰਹਿ ਲਕਸ਼ਮੀ ਹੈ! ਇਹ ਹੀ ਮਹਾਂ-ਕੰਨਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਹੀ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਦੇਵੀ ਹੈ! ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰੋ, ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਕਰੋ ਅਤੇ ਇਸੇ ਦੀ ਪੁਜਾ ਕਰੋ। ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੋਗੇ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਸਾਉਗੇ, ਤੁਹਾਡੀ ਸੈਂਕੜੇ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

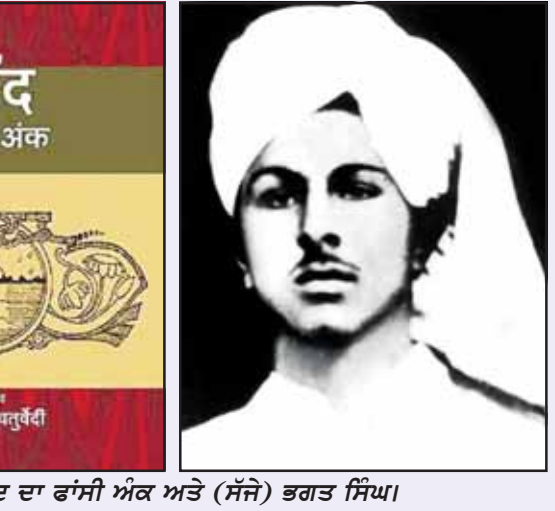
ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੁੱਤੀ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ‘ਫਾਂਸੀ ਅੰਕ’ ਨੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੰਗਰਾਮ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਦਾ ਕੀਤੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਵਾਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਸੰਗਰਾਮ ਵਿਚ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਇਕ ਕੌਮੀ ਨਾਇਕ ਦੇ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਉਭਰੇ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਭਣ, ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਖੋਜ ਕਰਨ ਵੱਲ ਖ਼ਾਸ ਤਵੱਜੋ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਲੱਗੀ।

‘ਵਿਦਰੋਹੀ’ ਨਾਂ ਹੇਠ ‘ਕਿਰਤੀ’ ਰਸਾਲੇ ਅਤੇ ‘ਬਲਵੰਤ’ ਤੇ ‘ਏਕ ਪੰਜਾਬੀ ਯੁਵਕ’ ਨਾਵਾਂ ਹੇਠ ‘ਪ੍ਰਤਾਪ’ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿਚ ਛਪੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ‘ਫਾਂਸੀ ਅੰਕ’ ਵਿਚ ਛਪੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀ ਜੀਵਨੀਆਂ ਬਾਰੇ ਬਖ਼ਤਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਲਦੇ ਆ ਰਹੇ ਫਰਜ਼ੀ ਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਵੇਂ ਫਰਜ਼ੀ ਨਾਵਾਂ ਹੇਠਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਛਪੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਕਿ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਖ਼ੁਫ਼ੀਆ-ਤੰਤਰ ਨੂੰ ‘ਚਾਂਦ’ ਨਾਲ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਬੰਧਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕੇ ਪਰ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਵਕਤ ਲੱਗਾ।

‘ਫਾਂਸੀ ਅੰਕ’ ਵਿਚ ਛਪੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ‘ਕੁਆ ਅੰਦੋਲਨ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ’ ਅਤੇ ‘ਸੂਫੀ ਅੰਬਾ ਪ੍ਰਸਾਦ’ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ‘ਨਿਰਭੈ’ ਅਤੇ ‘ਅਗਿਆਤ’ ਨਾਵਾਂ ਹੇਠਾਂ ਛਪੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਖਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ‘ਮਹਾਰਥੀ’ ਅਤੇ ‘ਪ੍ਰਭਾ’ ਰਸਾਲੇ ਵਿਚ ‘ਵਿਦਰੋਹੀ’ ਨਾਂ ਹੇਠਾਂ ਛਪਵਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਫਾਂਸੀ ਅੰਕ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਜਿਉਂ ਦੀਆਂ ਤਿਉਂ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ‘ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ’ ਅਤੇ ‘ਡਾ. ਮਥਰਾ ਸਿੰਘ’ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਲੇਖਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁਖਤਾ ਸਬੂਤ ਮਿਲ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਕਿ ‘ਫਾਂਸੀ ਅੰਕ’ ਵਿਚ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਬਲਵੰਤ ਅਤੇ ਵਰਜੇਸ਼ ਨਾਵਾਂ ਹੇਠ ਛਪੇ ਇਹ ਲੇਖ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਿਖੇ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ‘ਚਾਂਦ’ ਰਸਾਲੇ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਲਿਖੇ ਸਨ। ਇੱਥੇ ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਬਾਰੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖਿਆ ਇਕ ਲੇਖ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ‘ਕਿਰਤੀ’ ਦੇ ਅਪਰੈਲ-ਮਈ 1927 ਅੰਕ ਵਿਚ ਛਪ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਜੋ ਇਸ ਰਸਾਲੇ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਉੱਤੇ ਛਾਪੀ ਜਾ ਰਹੀ ਲੜੀ ਵਿਚ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਸੱਤਵਾਂ ਲੇਖ ਸੀ।

ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅਕਤੂਬਰ 1928 ਤੱਕ ਲਗਾਤਾਰ ‘ਕਿਰਤੀ’ (ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਉਰਦੂ) ਲਈ ਲੇਖ ਲਿਖਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦਰਮਿਆਨ ਲਿਖੇ ਅਤੇ ਛਪੇ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਉੱਤੇ ਲਿਖੇ ਕਈ ਲੇਖ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ‘ਮਦਨ ਲਾਲ ਢੀਂਗਰਾ’, ‘ਕਾਕੋਰੀ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ- ਰਾਜੇਂਦਰ

ਨਾਥ ਲਾਹਿਰੀ, ਰੋਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਅਸ਼ਫ਼ਾਕ ਉੱਲਾ ਖਾਨ, ਰਾਮ ਪ੍ਰਸਾਦ ਬਿਸਮਿਲ’, ‘ਦਿੱਲੀ ਬੰਬ ਕਾਂਡ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ- ਮਾਸਟਰ ਅਮੀਰ ਚੰਦ, ਸ੍ਰੀ ਅਵਧ ਬਿਹਾਰੀ, ਸ੍ਰੀ ਬਾਲ ਮੁਕੰਦ, ਸ੍ਰੀ ਬਸੰਤ ਕੁਮਾਰ ਬਿਸਵਾਸ’। ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਬਾਰੇ ਲੇਖ ਲਿਖਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ‘ਜੁੱਗਰਦੀ ਦਾ ਅਗਨੀ ਕੁੰਡ’ ਅਤੇ ‘ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਭੇਟਾ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ’ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਹੇਠ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੇਖ ਲੜੀਆਂ ਵੀ ਚਲਾਈਆਂ ਸਨ। ਭਾਈ ਬਾਲ ਮੁਕੰਦ ਜੀ ਬਾਰੇ ਲਿਖੇ ਲੇਖ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਹੀ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ‘ਹੁਣ ਤੀਕ

ਚਾਂਦ ਦਾ ਫਾਂਸੀ ਅੰਕ ਅਤੇ (ਸੱਜੇ) ਭਗਤ ਸਿੰਘ।

ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ‘ਕਿਰਤੀ’ ਵਿਚ ਬਿਨਾ ਤਰਤੀਬ ਤੋਂ ਛਾਪਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਕਦੀ ਬੱਬਰ ਅਕਾਲੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਛਪੇ ਤੇ ਕਦੀ 1914-15 ਵਾਲੇ ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ। ਕਦੇ 1908 ਵਾਲੇ ਮਦਨ ਲਾਲ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਛਪਿਆ। ਹੁਣ ਸਾਡਾ ਇਰਾਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਨਾਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛਾਪਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਹਿਰੀਕਾਂ ਦਾ ਤਰਤੀਬਵਾਰ ਹਾਲ ਲਿਖੀਏ ਤਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਾਠਕ ਸਮਝ ਸਕਣ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਜਾਗਿਰਤੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ।

ਕਿਰਤੀ ਰਸਾਲੇ ਵਿਚ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਉੱਤੇ ਲਿਖੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਲੇਖ ‘ਵਿਦਰੋਹੀ’ ਨਾਂ ਹੇਠਾਂ ਹੀ ਛਪੇ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਲੇਖ ਵੀ ਕੁਝ ਸੋਧ ਸੁਧਾਰ ਨਾਲ ‘ਚਾਂਦ’ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਬਣੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚਾਂਦ ਵਿਚ ਛਪੇ ਕਈ ਲੇਖ ਪਹਿਲਾਂ ‘ਮਹਾਰਥੀ’ ਜਾਂ ‘ਕਿਰਤੀ’ ਵਿਚ ਛਪ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ‘ਚਾਂਦ’ ਵਿਚ ਛਾਪਣ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਸੋਧ ਸੁਧਾਈ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਅਨੁਵਾਦ ਦਾ ਕੰਮ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਥੀ ਸ਼ਿਵ ਵਰਮਾ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਲਿਖੇ ਕੁਝ ਲੇਖ ਵੀ ‘ਫਾਂਸੀ ਅੰਕ’ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਸਬੂਤ ਵਾਅਦਾ ਮੁਆਫ਼ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਤੋਂ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਲਾਹੌਰ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਕੇਸ ਦੇ ਇਕ ਵਾਅਦਾ ਮੁਆਫ਼ ਗਵਾਹ ਜੈ ਗੋਪਾਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਇਹ ਖ਼ੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਸੀ- ‘ਮੈਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦੇ ਕਿਰਤੀ ਰਸਾਲੇ ਵਿਚੋਂ ਲੇਖ ਦੀ ਇਬਾਰਤ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਵ ਵਰਮਾ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਲਿਖ ਦਿੰਦੇ ਸਨ।’

ਲਾਹੌਰ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਕੇਸ ਦੇ ਇਕ ਹੋਰ ਵਾਅਦਾ ਮੁਆਫ਼ ਗਵਾਹ ਫਨਿੰਦਰਨਾਥ ਘੋਸ਼ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਅਦਾਲਤੀ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਨੋਟ ਕਰਵਾਈ ਸੀ -

‘ਮੈਂ ਤਿੰਨਾਂ ਚਹੁੰ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਠਹਿਰਿਆ ਸਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸ਼ਿਵ ਵਰਮਾ ‘ਚਾਂਦ’ ਦੇ ਫਾਂਸੀ ਅੰਕ ਲਈ ਲੇਖ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਸੀ ਕਿ ‘ਚਾਂਦ’ ਰਸਾਲੇ ਦੇ ਮੈਨੇਜਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੋ ਰੁਪਈਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਲਮ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਅਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਫਾਂਸੀ ਝੂਲ ਗਏ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਚਰਿੱਤਰ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ

ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਵੀ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਰਤੀ ਰਸਾਲੇ ਦੇ ਚਾਰ ਪੰਜ ਅੰਕ ਲਿਆਏ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਕਾਂ ਵਿਚ ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਬਾਰੇ ਵੇਰਵੇ ਦਰਜ ਸਨ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ ਅਕਾਲੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਲਿਖੇ ਕੁਝ ਲੇਖ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਦਸ-ਬਾਰਾਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ।

ਆਪਣੇ ਅਦਾਲਤੀ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਫਨਿੰਦਰਨਾਥ ਘੋਸ਼ ਨੇ ਇਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਦੁਹਰਾਇਆ: ‘ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵ ਵਰਮਾ ‘ਚਾਂਦ’ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਜੋ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਛਪਦਾ ਹੈ, ਦੇ ਫਾਂਸੀ ਅੰਕ ਲਈ ਲੇਖ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਅਲਾਹਾਬਾਦੋਂ ਛਪਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਿਵ ਵਰਮਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸੰਪਾਦਕ ਨੇ ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਲਮ ਇਕ-ਦੋ ਰੁਪਈਏ ਅਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁੱਜਣ ਉੱਤੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਇਆ। ਉਹ ਉਰਦੂ ਦੇ ਕਿਰਤੀ ਰਸਾਲੇ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ, ਲੇਖ ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਖ਼ੁਦ ਲਿਖੇ ਸਨ ਅਤੇ ਫਾਂਸੀ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਲਿਆਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਉਹ ਸ਼ਿਵ ਵਰਮਾ ਕੋਲ ਛੱਡ ਗਿਆ।

‘ਚਾਂਦ’ ਵਿਚ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਵੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨੀਆਂ ਸਬੰਧੀ ਲੇਖ ਲਿਖੇ ਸਨ। ਇਹ ਲੇਖ ਵੀ ਫਰਜ਼ੀ ਜਾਂ ਗੁਪਤ ਨਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਕੋਰੀ ਕੇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਕੂਮਤ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਧ੍ਰੋਹ ਦਾ ਨਾਂ ਦੇ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੁਲੀਸ ਦਾ ਖ਼ੁਫ਼ੀਆ ਤੰਤਰ ਚੱਪੇ-ਚੱਪੇ ਉੱਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੈਸ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਬਚ ਕੇ ਜੋਖਮ ਲੈਂਦੀ ਸੀ।

‘ਚਾਂਦ’ ਵਿਚ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਸ ਕਿਸ ਸ਼ਹੀਦ ਉੱਤੇ ਲੇਖ ਲਿਖੇ? ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਲੱਭਣ ਲਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਮੁਸ਼ੱਕਤ ਕਰਨੀ ਪਈ। ‘ਚਾਂਦ’ ਵਿਚ ਛਪਣ ਤੋਂ ਪੰਜ ਦਹਾਕੇ ਬਾਅਦ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਭਤੀਜੀ ਵਰਿੰਦਰ ਸੰਧੂ ਨੇ 1977 ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ‘ਮਾਈ ਰੈਵਲਿਊਸ਼ਨਰੀ ਕਾਮਰੇਡਸ’ (ਮੇਰੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਾਥੀ, ਲੇਖਕ: ਭਗਤ ਸਿੰਘ) ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠਾਂ ਕਿਤਾਬੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਛਪਵਾਇਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਲਿਖੀ ਕਿ ‘ਚਾਂਦ’ ਵਿਚ ‘ਵਿਧੇਯ ਯੋਗਯ ਕੀ ਆਹੂਤਿਯਾਂ’ ਨਾਂ ਦੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਛਪੇ ਬਹੁਤੇ ਲੇਖ ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਿਖੇ ਸਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ 48 ਲੇਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਿਖੇ ਜਾਂ ਕਿਹੜੇ ਨਹੀਂ। ਆਚਾਰੀਆ ਚਤੁਰਸੇਨ ਸ਼ਾਸਤਰੀ (‘ਫਾਂਸੀ ਅੰਕ’ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ) ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਲੇਖ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਿਖੇ ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਇਹ ਦੱਸਣ ਵਿਚ ਨਾਕਾਮ ਰਹੇ ਕਿ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿੰਨੇ ਜਾਂ ਕਿਸ ਕਿਸ ਸ਼ਹੀਦ ਬਾਰੇ ਲੇਖ ਲਿਖੇ। ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਖ਼ੁਦ ਸ਼ਿਵ ਵਰਮਾ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਆਉਣਾ ਪਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਬਾਰੇ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਆਪਣੇ ਇਕ ਲੇਖ ‘ਚਾਂਦ ਫਾਂਸੀ ਅੰਕ - ਏਕ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ’ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜੋ ਡਾ. ਚਮਨ ਲਾਲ ਦੀ ਲਿਖੀ ਕਿਤਾਬ ‘ਭਗਤ ਸਿੰਘ’ ਦੇ ਪੰਨਾ ਨੰਬਰ 240-244

ਉੱਤੇ ਦਰਜ ਹੈ। ਸ਼ਿਵ ਵਰਮਾ ਨੇ ਲਿਖਿਆ: ‘ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ‘ਕਿਰਤੀ’ ਨਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਸਿਕ ਰਸਾਲੇ ਵਿਚ ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਗੁਰਮੁਖੀ (ਪੰਜਾਬੀ) ਵਿਚ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੈਂ ਡਾ. ਗਯਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਖੇ ‘ਬੀ.ਏ. ਨਿਗਮ’ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਡਾਕਟਰੀ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਦੇ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ, ਜੈ ਗੋਪਾਲ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਗੁਰਮੁਖੀ ਤੋਂ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਉਲੱਥਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੂਫੀ ਅੰਬਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਅਤੇ ਕੁਕਾ ਵਿਦਰੋਹ ਦੇ ਨਾਇਕ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨੀਆਂ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਲਿਖੀਆਂ ਸਨ ਜੋ ‘ਮਹਾਰਥੀ’ ਅਤੇ ‘ਪ੍ਰਭਾ’ ਰਸਾਲੇ ਵਿਚ ਛਪ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਸੋਧ ਦੇ ਉੱਥੋਂ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ।’

ਸ਼ਿਵ ਵਰਮਾ ਨੇ ਅੱਗੇ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ‘ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੱਬਰ ਅਕਾਲੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਰੇਖਾ ਚਿੱਤਰ ਵੀ ਲਿਖੇ ਸਨ ਜੋ ਆਮ ਪੱਧਰ ਦੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਅਤੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਨਕਲਾਂ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਹ 1928 ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਡੇ ਹੱਥ ਲੱਗੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਜੀਵਨੀਆਂ ਨਵੇਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਮੁੜ ਲਿਖਣੀਆਂ ਪਈਆਂ।’ ਸ਼ਿਵ ਵਰਮਾ ਨੇ ਇਸ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਜੀਵਨੀਆਂ ‘ਚਾਂਦ’ ਰਸਾਲੇ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ (ਅਲਾਹਾਬਾਦ) ਵਿਖੇ ਇਸ ਦੇ ਸਥਾਈ ਸੰਪਾਦਕ ਰਾਮਰਕਸ਼ ਸਿੰਘ ਸਹਿਗਲ ਵੱਲੋਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਏ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਲਿਖੀਆਂ। ਉਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ: ‘ਉਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਬੰਗਾਲ, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਅਤੇ ਕਾਕੋਰੀ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਵਕਤ ਕੱਢ ਕੇ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਸ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਵੀ ਅਲਾਹਾਬਾਦ ਆ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਥੇ ਹੀ ਰਹਿ ਕੇ ਡਾਕਟਰ ਮਥੁਰਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਸੂਫੀ ਅੰਬਾ ਪ੍ਰਸਾਦ, ਡਾ. ਮਥੁਰਾ ਸਿੰਘ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਅਤੇ ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨੀਆਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਬੰਗਾਲ, ਚਾਪੇਕਰ ਭਰਾਵਾਂ, ਕਾਕੋਰੀ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਅਤੇ ਬੱਬਰ ਅਕਾਲੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨੀਆਂ ਮੇਰੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਗੋਦਾ ਲਾਲ ਦੀਕਸ਼ਿਤ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਬਾਰੇ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰਾਮ ਪ੍ਰਸਾਦ ਬਿਸਮਿਲ ਨੇ ਲਿਖੀ ਸੀ।’

ਡਾ. ਚਮਨ ਲਾਲ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ‘ਚਾਂਦ’ ਫਾਂਸੀ ਅੰਕ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਕੇਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸ਼ਹੀਦਾਂ (ਮਾਸਟਰ ਅਮੀਰ ਚੰਦ, ਸ੍ਰੀ ਅਵਧ ਬਿਹਾਰੀ, ਭਾਈ ਬਾਲ ਮੁਕੰਦ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਬਸੰਤ ਕੁਮਾਰ ਬਿਸਵਾਸ) ਬਾਰੇ ਲਿਖੇ ਲੇਖ ਵੀ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਲਮ ‘ਚੋਂ ਰਚੇ ਹੋਣ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ (ਸ੍ਰੀ ਅਵਧ ਬਿਹਾਰੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਬਸੰਤ ਕੁਮਾਰ ਬਿਸਵਾਸ) ਹੇਠਾਂ ਲੇਖਕ ਦਾ ਨਾਂ ‘ਵਿਦਰੋਹੀ’ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਹੀ ਵਰਤਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਬਾਰੇ ਲੇਖ ਲਿਖ ਕੇ ‘ਕਿਰਤੀ’ ਰਸਾਲੇ ਵਿਚ ਛਪਵਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੇਖ ‘ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉੱਘੇ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਬਾਲਮੁਕੰਦ ਜੀ’ ਕਿਰਤੀ ਦੇ ਅਗਸਤ 1928 ਦੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਛਪਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਤੰਬਰ 1928 ਦੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ‘ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਭੇਟਾ! ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ!’ ਨਾਂ ਦੀ ਲੇਖ ਲੜੀ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਲੀ ਵਾਰਦਾਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਬਾਕੀ ਤਿੰਨ ਸ਼ਹੀਦਾਂ - ਮਾਸਟਰ ਅਮੀਰ ਚੰਦ, ਸ੍ਰੀ ਅਵਧ ਬਿਹਾਰੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਬਸੰਤ ਕੁਮਾਰ’ ਬਾਰੇ ‘ਦਿੱਲੀ ਕੇਸ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ’ ਨਾਮ ਦਾ ਜੀਵਨੀਨੁਮਾ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਲੇਖ ‘ਵਿਦਰੋਹੀ’ ਨਾਂ ਹੇਠਾਂ ਛਾਪੇ ਗਏ ਸਨ। ‘ਚਾਂਦ’ ਦੇ ਫਾਂਸੀ ਅੰਕ ਵਿਚ ਅਤੇ ‘ਕਿਰਤੀ’ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਾਂਸੀ ਅੰਕ ਵਾਲੇ ਲੇਖ ‘ਕਿਰਤੀ’ ਵਾਲੇ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਕੁਝ ਕਾਂਟ-ਛਾਂਟ ਕਰਕੇ ਛੋਟੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਤੱਥ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪੁਖਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਲੇਖ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੀ ਲਿਖੇ ਸਨ।

Noblesville

Trucks & Trailer Repair Shop

15203 Stony Creek Way,
Noblesville, IN 46060

Truck & Trailer Alignment
Truck Oil Change
Truck & Trailer Brakes
Shock and Chambers
Drive Lines & AC Work
Tire Chnage, Repair, And
Balance
Reefer Oil Change * DPF
Work
Nox Sensor
Truck & Trailer Bushings
Air Compressor * Air Dryer
Radiator Change

Sam Bhullar: 317-995-2020
Gurbaksh S Randhawa
Call: 317-800-2976

Reliable

Trucks & Trailer Repair Shop

7401 Brookville Road
Indianapolis, IN 46239

Truck & Trailer Alignment
Truck Oil Change
Truck & Trailer Brakes
Shock and Chambers
Drive Lines & AC Work
Tire Chnage, Repair, And Balance
Reefer Oil Change * DPF
Work
Nox Sensor
Truck & Trailer Bushings
Air Compressor * Air Dryer
Radiator Change

Gurbaksh S Randhawa:
317-800-2976
Sam Bhullar: 317-995-2020

Reliable

Semi Trucks & Trailer Repair Shop

5520S Harding St., Suite : C,
Indianapolis, IN 46217

Truck & Trailer Alignment
Truck Oil Change
Truck & Trailer Brakes
Shock and Chambers
Drive Lines & AC Work
Tire Chnage, Repair,
And Balance
Reefer Oil Change * DPF
Work
Nox Sensor
Truck & Trailer Bushings
Air Compressor * Air
Dryer
Radiator Change

Jasbir Singh: 317-702-6302
Gurbaksh S Randhawa:
317-800-2976

TRUCK PARTS KING USA

Heavy duty Trucks &
Trailer Parts

7401 Brookville Road
Indianapolis, IN 46239

We will sell Trucks & Trailers tires
as well.

COMING SOON...

Gurbaksh S Randhawa
Call: 317-800-2976
Sam Bhullar: 317-995-2020

ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟ ਚਿਮਟੇ ਨਾਲ ਫੜਨ ਵਾਲਾ - ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਗੁਲਜ਼ਾਰ

ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਅੰਦਰ ਇਕ ਦਰਦ ਹਰ ਪਲ ਰਿਸਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਸੀ ਭਾਰਤ ਦਾ ਬਟਵਾਰਾ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਦੁਖਾਂਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ ਜੋ ਅਜੇ ਤੀਕਰ ਉਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ। ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਮ ਉੱਤੇ ਹੋਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਭੁੱਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਰਦ ਅਜੇ ਅੱਲ੍ਹਾ ਸੀ, ਇਕ ਹੋਰ ਦਰਦ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹਿਲਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ-ਉਹ ਸੀ, ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਦਰਦ। 1984 ਦਾ ਦਰਦ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ

ਸੁਖਮ ਤੰਦਾਂ ਨਾਲ ਗਜ਼ਲ ਦੀ ਬੁਣਤੀ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਗਜ਼ਲਗੋ ਅਜੈ ਤਨਵੀਰ ਨੇ ਉਘੇ ਸ਼ਾਇਰ ਅਤੇ ਫਿਲਮੀ ਹਸਤੀ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਦੇ ਕਲਾ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਝਾਤੀ ਮਾਰੀ ਹੈ; ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਕੁਝ ਖਾਸ ਤੇ ਅਣਫੋਹੇ ਵਰਕੇ ਫਰੋਲੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਅਜੈ ਤਨਵੀਰ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਦੀ ਮਹਿਕ ਨਾਲ ਹੀ ਸਰਸ਼ਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸਗੋਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਚਾਈਆਂ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚੋਂ ਕਮਾਈਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਬਾਰੇ ਇਹ ਲੰਮਾ ਲੇਖ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਦੀ ਛੇਵੀਂ ਤੇ ਆਖਰੀ ਕਿਸਤ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ।

ਅਜੈ ਤਨਵੀਰ
ਫੋਨ : +15 593 092 031

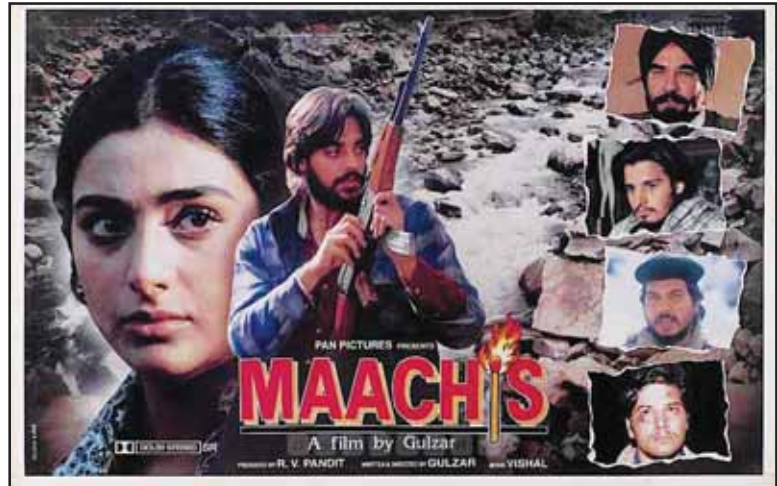
ਤੇਰੀ ਬੇਟੀ ਬੋਸਕੀ ਦੋਵਾਂ ਬਾਰੇ ਸਵਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ। ਆਸ਼ਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ-ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਗੀਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ 'ਲਕੜੀ ਕੀ ਕਾਠੀ ਕਾਠੀ ਕਾ ਘੋੜਾ', ਕੀ ਇਹ ਗੀਤ ਆਪਣੀ ਪਿਆਰੀ ਧੀ ਬੋਸਕੀ ਲਈ ਲਿਖਿਆ ਹੈ? ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ-ਹਾਂ ਆਸ਼ਾ ਜੀ, ਜਦੋਂ ਬੋਸਕੀ ਛੋਟੀ ਸੀ ਉਸ ਲਈ ਮੈਂ ਗੀਤ ਅਤੇ ਕਈ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵੀ ਲਿਖੀਆਂ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਸਕੀ ਵੱਡੀ ਹੁੰਦੀ ਗਈ, ਮੈਂ ਹਰ ਸਾਲ ਉਸ ਲਈ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਖਦਾ। ਮੇਰਾ ਵੈਸੇ ਵੀ ਦਿਲ ਬਹੁਤ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਲਿਖ ਸਕਾਂ, ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਾਂ। ਮੈਂ ਇਕ ਸਾਲ ਦੇ ਬੱਚੇ ਲਈ ਵੀ ਲਿਖਿਆ, ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੇ ਬੱਚੇ ਲਈ ਵੀ ਲਿਖਿਆ। 'ਕਿਤਾਬ' ਫਿਲਮ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨਾ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਮੋਹ ਮੁਹੱਬਤ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਐਸੇ ਗੀਤ, ਐਸੀਆਂ ਨਜ਼ਮਾਂ ਲਿਖਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਬੱਚੇ ਬੋਰ ਨਾ ਹੋਣ। ਮੈਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਉਦਾਸ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦਾ। ਇਕ ਗੀਤ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, 'ਆਪਾ ਜੀ ਕੀ ਆਪਣੀ ਪਾਨੀ ਮੈਂ ਜਾ ਪਤੀ'। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕ ਗੀਤ ਸਨ, ਜੋ ਮੈਂ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਲਿਖੇ। ਮੇਰੇ ਲਿਖੇ ਗੀਤ ਹੀ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਬੋਲ ਸਨ, ਖਿਡੌਣੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੱਚੇ ਖੇਡਦੇ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸਕੂਨ ਮਿਲਦਾ। ਇਹ ਹੀ ਮੇਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ। 'ਲਕੜੀ ਕੀ ਕਾਠੀ' ਵਾਲਾ ਗੀਤ ਐਨਾ ਪਾਪੂਲਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਬੱਚੇ ਮਾਂ ਨਾਲ ਰੁੱਸ ਜਾਂਦੇ, ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੀਤ ਹੀ ਸੁਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਗੋਮਾਂ ਤੋਂ ਵਿਹਲ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਗੀਤ ਕੀ ਸੁਣਨਗੇ। ਪਰ ਹੁਣ ਬੱਚਿਆਂ 'ਤੇ ਫਿਲਮਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀਆਂ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਬਹੁਤ ਅਫ਼ਸੋਸ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਕਦੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਬੱਚੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਹਨ। ਹੁਣ ਐਨਾ ਫਿਕਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਇਸ ਉਮਰ ਵਿਚ ਵੀ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਧੀ ਬੋਸਕੀ ਨੂੰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਦੋਹਰੇ ਭਾਵ ਬੋਸਕੀ ਦੇ ਮੁੰਡੇ 'ਸਮਯ ਸੰਧੂ' ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਅੰਦਰ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਮੁਹੱਬਤ ਦਾ ਦਰਿਆ ਠਾਠਾ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ ਸਮਾਂ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਚਾਚਾ ਨਹਿਰੂ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਦਾ

ਮੰਗੇਸ਼ਕਰ) ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹੋ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਆਸ਼ਾ ਦੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਬੋਲੇ-ਦੀਦੀ 'ਖੁਸ਼ਬੂ' ਫਿਲਮ ਦਾ ਗੀਤ 'ਘਰ ਜਾਏਗੀ ਡਰ ਜਾਏਗੀ' ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਗੀਤ ਆਸ਼ਾ ਦੀਦੀ ਗਾਵੇਗੀ। ਆਰ. ਡੀ. ਬਰਮਨ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਨਹੀਂ ਇਹ ਗੀਤ ਲਤਾ ਮੰਗੇਸ਼ਕਰ ਗਾਏਗੀ। ਹੁਣ ਦੱਸੋ ਇਸ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਕੀ ਕਮਰ ਹੈ। ਪਰ ਦੀਦੀ ਇਕ ਗੱਲ

ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਗਲਵੱਕਤੀ ਵਿਚ ਢਾਕੇ ਦੀ ਮਲਮਲ ਵਰਗਾ ਨਿੱਘ ਹੈ। ਇੰਡਸਟਰੀ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਅਭਿਨੇਤਰੀ ਨੀਨਾ ਗੁਪਤਾ ਨੂੰ ਕੌਣ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸਮਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਕੀ ਕੁਝ ਕਰਾ ਦੇਵੇ। ਅਗਰ ਆਦਮੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵਕਤ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਫਕੀਰ ਵੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਨੀਨਾ ਗੁਪਤਾ 'ਤੇ ਵੀ ਕੁਝ ਸਮਾਂ

ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ 'ਸੱਚ ਕਹੁੰ ਤੇ'। ਨੀਨਾ ਗੁਪਤਾ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਦੇਣ ਗਈ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਵਰਗੇ ਇਨਸਾਨ ਕਦੇ ਕਦੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਨੀਨਾ ਗੁਪਤਾ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨਾਲ ਟੈਨਿਸ ਸੈਂਟਰ 'ਤੇ ਹੋਈ ਸੀ। ਦੋਵੇਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚੰਗੇ ਦੋਸਤ ਹਨ। ਨੀਨਾ ਗੁਪਤਾ ਟੈਨਿਸ ਦੀ ਮਹਾਨ ਖਿਡਾਰਨ 'ਮਾਰਟੀਨਾ ਨਵਰਾਤੀਲੋਵਾ' ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸੀ। ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਸ ਦੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸੌਰਟ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਣਨਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਉਸ ਵਕਤ ਇੰਡੀਆ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਮਿਲਦੇ ਤਾਂ ਸੀ, ਪਰ ਬਹੁਤ ਘੱਟ। ਨੀਨਾ ਗੁਪਤਾ ਕਿਸੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਦੋਸਤ ਕੋਲੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਮੰਗਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਨੀਨਾ ਗੁਪਤਾ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੂੰ ਦੱਸੀ ਤਾਂ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੇ ਏਨਾ ਹੀ ਕਿਹਾ, 'ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੀ ਗੋਮ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰੋ, ਫਿਰ ਕੱਪੜਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣਾ।' ਅੱਜ ਵੀ ਨੀਨਾ ਗੁਪਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਬੜੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਅੰਦਰ ਇਕ ਫਿਲਮਕਾਰ ਜਾਂ ਨਗਮਾਕਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਵਸਦਾ ਸਗੋਂ ਉਸ ਅੰਦਰ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਇਨਸਾਨ ਵਸਦਾ ਹੈ ਜੋ ਰੰਗ, ਨਸਲ, ਧਰਮ, ਜਾਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਤਕਰੀਬਨ 40 ਸਾਲ ਤੋਂ ਭੂਪਾਲ ਦੀ ਇਕ ਸੰਸਥਾ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਨਾਮ 'ਅਰਸੀ' ਹੈ। ਇਹ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਉਹ ਸੰਸਥਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਬੋਲੇ ਅਤੇ ਹੈਂਡੀਕੈਪਡ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਬੋਲੇ ਬੱਚੇ ਹੀ ਸਨ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਨੇ ਵਿਸਥਾਰ ਕੀਤਾ। ਹੁਣ ਇੱਥੇ ਅੰਗਰੀਣ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਨਾਲ ਤਨੋਂ, ਮਨੋਂ ਤੇ ਧਨੋਂ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਰੋਹਿਤ ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਵਾਲੰਟੀਅਰ ਹੈ। ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਪੀ-ਐਚ.ਡੀ. ਤੱਕ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਨੇ ਮੁੰਬਈ ਵਿਖੇ ਜੋਗੇਸ਼ਵਰੀ ਵਿਚ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਭੂਪਾਲ ਅਤੇ ਮੁੰਬਈ ਵਾਲੇ ਦੋਹਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਨਾਮ 'ਕੋਸਿਸ' ਹੈ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨਾਲ

ਹੈ, ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਲਤਾ ਦੀਦੀ ਵਿਚ ਰਤਾ ਵੀ ਫਰਕ ਨਹੀਂ। ਤੁਹਾਡੇ ਦੋਵਾਂ ਵਿਚ ਫਰਕ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਆਵਾਜ਼ ਦਾ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ। ਦੀਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁਲਾੜ ਯਾਤਰੀ ਨੀਲ ਆਰਮਸਟਰਾਂਗ ਸੀ। ਦੂਜਾ ਸੀ ਐਡਵਿਨ ਏ. ਐਲਡਿਰਨ। ਐਡਵਿਨ ਨੀਲ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਇਕ ਕਦਮ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਪਰ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਤਾ ਦੀਦੀ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਮ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਨੀਲ ਅਤੇ ਐਡਵਿਨ ਹੋ। ਰਹੀ ਗੱਲ ਲਤਾ ਦੀਦੀ ਦੀ, ਉਹ ਉਮਰ ਵਿਚ ਵੀ ਆਪ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਹੈ। ਇੰਨਾ ਕੁ ਹੱਕ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਹੱਸਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਆਸ਼ਾ ਅਤੇ ਲਤਾ ਨੇ ਜੋ ਵੀ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਗੀਤ ਗਾਇਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਐਵਾਰਡ ਮਿਲਿਆ। ਪਿਆਰ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਇਨਸਾਨ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਹੋਵੇ, ਕੁਦਰਤ ਉਥੇ ਹੀ ਵਾਸ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਆਸ਼ਾ+ ਪੰਚਮ+ ਗੁਲਜ਼ਾਰ+ ਲਤਾ

ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਨੀਨਾ ਗੁਪਤਾ ਨੇ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, 'ਮੈਨੂੰ ਕੰਮ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।' ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਟੀ.ਵੀ. ਸੀਰੀਅਲ 'ਮਿਰਜ਼ਾ ਗ਼ਾਲਿਬ' ਬਣਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਸੀਰੀਅਲ ਵਿਚ 'ਨਵਾਬ ਜਾਨ' ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਲੜਕੀ ਦੀ ਭਾਲ ਸੀ। ਕੁਝ

ਦਿਨ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ, ਇਹ ਰੋਲ ਨੀਨਾ ਗੁਪਤਾ ਹੀ ਕਰੇਗੀ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੇ ਆਪ ਨੀਨਾ ਗੁਪਤਾ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਰੋਲ ਬਾਰੇ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, 'ਮੈਨੂੰ ਜਲਦੀ ਆ ਕੇ ਮਿਲੋ ਤਾਂ ਜੋ ਸੂਟਿੰਗ ਲਈ ਸਮਾਂ ਤੈਅ ਹੋ ਸਕੇ।' ਨੀਨਾ ਗੁਪਤਾ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਕੋਈ ਟਿਕਾਣਾ ਨਾ ਰਿਹਾ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਵਰਗੇ ਮਹਾਨ ਇਨਸਾਨ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਨੀਨਾ ਦੀ ਇੱਕ ਸਮੱਸਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਗਰਭਵਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੂੰ ਦੱਸੀ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਰੋਲ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰੋ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਾਂਗਾ। ਨੀਨਾ ਗੁਪਤਾ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੀਨਾ ਗੁਪਤਾ ਕੋਲ ਹੁੰਦੇ। ਅਜਿਹੇ ਇਨਸਾਨ ਰੱਬ ਦਾ ਰੂਪ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਜੁੜਨਾ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਕਾਫੀ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ 35 ਬੱਚੇ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਅਤੇ 35 ਬੱਚੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਲੈ ਕੇ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੇ ਇੱਕ ਟੂਰ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਲਕੱਤਾ, ਮੁੰਬਈ, ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਰੂ-ਬ-ਰੂ ਕਰਾਇਆ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਆਏ ਬੱਚੇ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ- 'ਬਾਬਾ ਅਸੀਂ ਵੱਡੇ ਹੋ ਕੇ ਸਲਮਾਨ ਖ਼ਾਨ ਬਣਨਾ ਹੈ।' ਇਹ ਪਿਆਰ ਮੁਹੱਬਤ ਦੇ ਪਲ ਅੱਜ ਵੀ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਬੱਚੇ ਵਾਪਿਸ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਗਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਈਮੇਲਜ਼ ਕੀਤੀਆਂ, 'ਬਾਬਾ ਸਾਡਾ ਇੱਥੇ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ।' ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੇ ਇਸ ਯਾਦ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਉਦੋਂ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਕਰਾਚੀ ਗਿਆ ਸੀ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਦੀ ਮਾਤਾ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਲਦੀ ਹੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਆਖ ਗਈ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਅੰਦਰ ਉਹ ਬੱਚਾ ਅੱਜ ਵੀ ਮਾਂ ਦੀ ਮਮਤਾ ਨੂੰ ਤਰਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਘਰ ਵਿਚ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦੀ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਮਮਤਾ ਦੀ ਕਮੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਹਰ ਕੋਈ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੀ ਹੈ।

ਕਿਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਸਿਆਸਤ ਨੇ ਅਤਿਵਾਦ ਦੀ ਭੇਟ ਚਾੜ੍ਹਿਆ। ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਲਸੀਆਂ ਨੇ ਮਾਵਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਣਾ-ਬਣਾ ਆਪਣੇ ਮੋਢਿਆਂ 'ਤੇ ਸਟਾਰ ਸਜਾਏ। ਹਕੂਮਤ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਸਤਾਰ ਦੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਣੀ। ਇਹ ਅਸਹਿ ਪੀੜ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨਾ ਸਹਾਰ ਸਕਿਆ। ਉਹ ਇਸ ਦਰਦ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਹੀ ਸਾਧਨ ਸੀ ਪਰਦਾ। ਉਸ ਨੇ 'ਮਾਚਿਸ' ਫਿਲਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਫਿਲਮ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਜਦ ਸਿਨੇਮੇ ਵਿਚ ਆਈ, ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਰੱਜ ਕੇ ਪਿਆਰ ਦਿੱਤਾ। ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਉੱਤੇ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਦੀ 'ਮਾਚਿਸ' ਦਾ ਨਾਮ ਸੀ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੂੰ ਆਰ. ਡੀ. ਬਰਮਨ ਦੀ ਘਾਟ ਰੜਕਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਘਾਟ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਵਰਗੇ ਦੋਸਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਭਾਰਦਵਾਜ ਨੇ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। 'ਚੱਪਾ ਚੱਪਾ ਚਰਖਾ ਚਲੇ', 'ਛੋੜ ਆਏ ਹਮ ਵੋਹ ਗਲੀਆਂ' ਗੀਤ ਅੱਜ ਵੀ ਤਰੇਤਾਜ਼ਾ ਹਨ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਦੋ ਨੈਸ਼ਨਲ ਐਵਾਰਡ ਮਿਲੇ। ਚੰਦਰਚੂੜ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਫਿਲਮ ਸੀ। ਚੰਦਰਚੂੜ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਧੀ ਹੋਈ ਦਾੜ੍ਹੀ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਦੀ ਧੀ ਅਤੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਹੀਰੋ ਮੁੱਛਾਂ ਵਾਲੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। 'ਮਾਚਿਸ' ਵਿਚ ਅਮਰੀਕ ਗਿੱਲ ਦਾ ਰੋਲ ਭਾਵੇਂ ਛੋਟਾ ਸੀ ਪਰ ਹਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਘਰ ਕਰ ਗਿਆ। ਅਮਰੀਕ ਗਿੱਲ ਦਾ ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਚਰਵਾਹੇ ਦਾ ਰੋਲ ਸੀ। 'ਮਾਚਿਸ' ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੇ ਜ਼ਿੰਮੀ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਨੂੰ ਬਰੇਕ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਫਿਲਮ ਇੰਡਸਟਰੀ ਵਿਚ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਐਸਾ ਇਨਸਾਨ ਹੈ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਨਵੇਂ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਬਰੇਕ ਦਿੱਤੀ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਬਣਨ ਲਈ ਹਰ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਖਿੜਨਾ ਪੈਂਦਾ। ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿਚ 'ਆਂਧੀ' ਅੱਗੇ ਖੜਨਾ ਪੈਂਦਾ। ਇਹ ਸਭ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਹੀ ਆਇਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਠੋਕਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਤੁਰਨਾ ਸਿੱਖਿਆ ਹੋਵੇ ਉਹ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਵੀ ਸਫ਼ਰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਵੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੀ ਸੀ, ਜੋ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ੁਬਾਨ 'ਤੇ ਚਾਚਾ ਨਹਿਰੂ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ। 'ਕਿਤਾਬ' ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਜਿਸ ਬੱਚੇ ਨੇ ਅਦਾਕਾਰੀ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਬਾਕਮਾਲ ਹੈ। ਅੱਜ ਵੀ ਇਸ ਫਿਲਮ ਦਾ ਉਹ ਹੀ ਰੰਗ ਹੈ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਧੀ ਸੁੰਦਰੀ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਫਿਲਮ ਵੇਖੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸ਼ਬਦ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਖਿਡੌਣੇ ਬਣ ਜਾਣ, ਫਿਰ ਕਾਹਦਾ ਘਾਟਾ। ਆਸ਼ਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਅਤੇ ਆਰ.ਡੀ. ਬਰਮਨ ਨਾਲ ਗਿਲਾ ਕਰਦੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਜੋ ਵੀ ਵਧੀਆ ਗੀਤ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋ, ਦੀਦੀ (ਲਤਾ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕਦੇ ਵੀ ਵੱਖ ਕਰ ਕੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦੇ। ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ, ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਨੇ ਯਾਰੀਆਂ ਕਮਾਈਆਂ ਹਨ। ਅਮਰੀਕ ਗਿੱਲ ਅੱਜ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਗਵਾਹ ਹੈ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਕੋਲ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਜਾਂ ਲੋੜ ਸਮੇਂ ਕੰਮ ਲੈਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਨਾਂਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਜਦੋਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਹੱਥ ਜੋਬਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਸਗੋਂ ਬਾਹਾਂ ਉਲਾਰ ਕੇ

(ਸਮਾਪਤ)

ਨਿਰਵਿਘਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦੇ 24ਵੇਂ ਸਾਲ 'ਚ (ਪਹਿਲੀ ਜਨਵਰੀ 2000-2023)
 ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੇ ਬਾਨੀ ਸੰਪਾਦਕ ਸ. ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
 ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੀ 24ਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ

‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਨਾਈਟ’

8 ਜੁਲਾਈ 2023 ਸਨਿਚਰਵਾਰ ਸ਼ਾਮੀ 6:30 ਵਜੇ

Atlantis Banquets

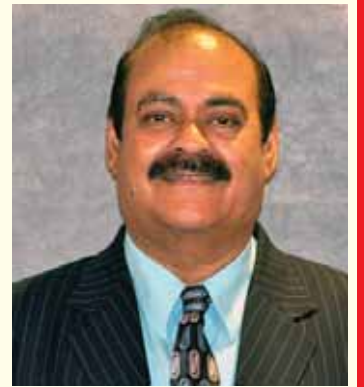
1273 N. Rand Road,
 Arlington Heights, IL 60004

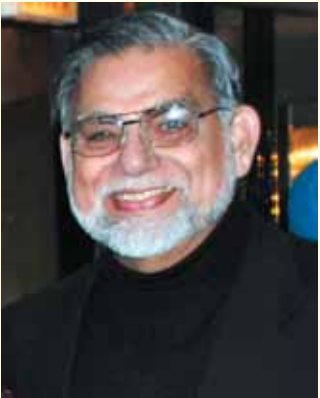
ਪ੍ਰੋ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਮਦੇਵ

ਸ. ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਜੰਮੂ

ਅਯੁਪਿਆ ਸਲਵਾਨ

ਸਵਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ

ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਆਨਰੇਰੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ

ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ ਢਿਲੋਂ ਡਾ. ਇਨਕਲਾਬੀ ਥਾਂਦੀ ਡਾ. ਨਵਦੀਪ ਕੌਰ ਸੰਧੂ ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ (ਨਿੱਕੀ) ਸੇਖੋਂ ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ ਡਾ. ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬਸਰਾਨ ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ ਡਾ. ਹਰਗੁਰਮੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੰਡੇਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ

ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦਰੜ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਜੱਸੀ ਗਿੱਲ ਜੈਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀਆ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੂਰਾ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਘੁੰਨ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਪਰਿੰਗਫੀਲਡ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਮੁਲਤਾਨੀ ਗੁਰਵੀਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਜਸਕਰਨ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

Ph: 847-359-0746

ਬੇਲਾਗ, ਬੇਬਾਕ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਮੁੱਦਈ

Published simultaneously from Chicago, California & New York.

e-mail: punjabtimests1@gmail.com, website: www.punjabtimesusa.com

ਸਹਿਕਦਾ ਪੰਜਾਬ: ਸਾਢੇ ਪੰਜ ਸਦੀਆਂ 'ਤੇ ਝਾਤ

ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਕਈ ਕਿਤਾਬਾਂ ਹੋਣ। ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲਣ ਸਮੇਂ (ਸੰਨ ਸੰਤਾਲੀ) ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ, ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਦਖਲ ਆਦਿ ਸਮੁੱਚਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਕੁੱਲ 26 ਕਾਂਡਾਂ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ।

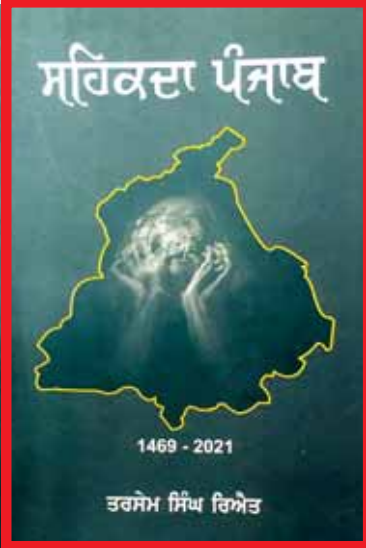
ਵਡਆਕਾਰੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸਹਿਕਦਾ ਪੰਜਾਬ' (ਲੇਖਕ: ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਰਿਐਤ; ਮੁੱਲ: 450 ਰੁਪਏ; ਤਰਲੋਚਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ) ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਤੱਕ (1469-2021) ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਆਗਮਨ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ 'ਨਾ ਕੋ ਹਿੰਦੂ ਨਾ ਮੁਸਲਮਾਨ' ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ, ਸਮਕਾਲੀ ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਤਸਵੀਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਚੁੱਕੇ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਕਦਮ, ਮੁਗਲ ਰਾਜ ਦੇ ਜਬਰ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਾਬਰ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਹਮਲਿਆਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਰਚਿਤ ਬਾਣੀ ਬਾਬਰਵਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਗੁਰਗੱਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸਮੇਂ ਆਪਣਿਆਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ, ਸਮੇਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਪ੍ਰਤੀ ਰੜਕ ਰੱਖਦਿਆਂ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਤੱਤੀ ਤਵੀ 'ਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ।

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ
ਫੋਨ: +91-98148-56160

ਨੌਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਕ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਨਾ, ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਵੱਲੋਂ ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਸੱਤ ਸਾਲ ਕੈਦ ਕਰਨਾ, ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਖਾਲਸਾ ਸਾਜਨਾ ਦਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਰਗ ਵੱਲੋਂ ਵਿਰੋਧ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਮੁਗਲ ਹਕੂਮਤ ਵੱਲੋਂ ਜੰਗ, ਜੰਗਾਂ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਮੁਗਲ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਣਾ, ਖਾਲਸਾ ਸਾਜਨਾ ਦਾ ਸਮੇਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਵੱਲੋਂ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨਾ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਗੰਗੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ (ਗੁਰੂਘਰ ਦਾ ਨਮਕ ਹਰਾਮ ਰਸੋਈਆ) ਵੱਲੋਂ ਧੋਖੇ ਤੇ ਬੇਈਮਾਨੀ ਨਾਲ ਮੁਗਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਨਾ ਆਦਿ ਸਾਰਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਿੱਖ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਮਿਸਾਲਾਂ ਲੇਖਕ ਨੇ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ।

ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਲੇਖਕ ਆਸਾਮ ਦੇ ਡਿਗਬੋਈ ਦਾ ਜੰਮਪਲ ਹੈ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਗੁਹਾਟੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਰਿਐਤ (1941-2022) ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖਾਲਸਾ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚ 31 ਸਾਲ ਵਿਗਿਆਨ ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਦੋ ਸਾਲ

ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਰਿਐਤ ਦੀ ਕਿਤਾਬ 'ਸਹਿਕਦਾ ਪੰਜਾਬ' ਦਾ ਮੁਖੜਾ।

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਰਹਿ ਕੇ 1999 ਵਿਚ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋਇਆ।

ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਲਈ ਲੰਮੀ ਘਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਵੀਹ ਹਵਾਲਾ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਗਹਿਰਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ। ਹਵਾਲਾ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਸੱਚ ਦੀ ਭਾਲ (ਡਾ. ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ), ਪੰਜਾਬ ਤੇਰਾ ਕੀ ਬਣੇ? (ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ), ਹਮ ਹਿੰਦੂ ਨਹੀਂ (ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ), ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ (ਪ੍ਰੋ. ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ), ਸਾਚੀ ਸਾਖੀ (ਸਿਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ), ਚਾਣਕਿਆ ਨੀਤੀ (ਤੁਲਸੀ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ, ਮੇਰਠ), ਪਿਤਾ ਦੇ ਪੱਤਰ ਪੁੱਤਰੀ ਦੇ ਨਾਮ (ਪੰਡਿਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ), ਮੇਰੇ ਚੋਣਵੇਂ ਲੇਖ (ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ) ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਡਿਸਕਵਰੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ (ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ) ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਸਮੇਤ ਕੁੱਲ ਸੱਤ ਕਿਤਾਬਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਹਨ।

ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਕਈ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਹੋਣ। ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲਣ ਸਮੇਂ (ਸੰਨ ਸੰਤਾਲੀ) ਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਦੇ

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ, ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ, ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਦਖਲ ਆਦਿ ਸਮੁੱਚਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਕੁੱਲ 26 ਕਾਂਡਾਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਬੇਗਾਨਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਆਪਣਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਗਦਾਰੀ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਮਿਸਾਲਾਂ ਹਨ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਦੁਖਦਾਈ ਹਾਲਤ ਤੇ ਰਾਜਸੀ ਅਸਥਿਰਤਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਹੈ। ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ, ਲਾਲ ਸਿੰਘ, ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਗਦਾਰੀ ਕੀਤੀ। ਮਹਾਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਂ ਮਹਾਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾਂ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜ ਕੇ ਗੋਰੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਲੈ ਗਏ। ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਧਰਮ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਸਹਿਕਦਾ ਪੰਜਾਬ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਪੇਟੇ ਪੈ ਗਿਆ। ਦੇਸ਼ ਵੰਡ ਕੇ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ 16 ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਤੇ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 13 ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਆਏ। ਇਸ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਹੈ।

ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲਣ ਪਿੱਛੋਂ ਦੇ ਕਾਂਡ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ, ਅਤਿਵਾਦ ਦੀ ਖੇਡ, ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਸਾਕਾ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ, ਬਾਦਲ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ, ਕੈਪਟਨ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਾਅਦੇ ਤੇ ਦਾਅਵੇ, ਪਾਵਨ ਸਰੂਪਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਤੇ ਸਿੱਖ ਰੋਹ ਕਾਂਡ 12 ਤੋਂ 18 ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜਰਾਇਮ ਪੇਸ਼ਾ ਕੌਮ ਮੰਨਣ ਦਾ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਖਤ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਫਿਰਕੂਪੁਣੇ ਨੇ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬੇਗਾਨੇ ਹੋਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਾਇਆ। 1966 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਤਬਕਾ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋਇਆ। ਸਿਆਸੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਹੋਇਆ। ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਥਾਂ ਹਿੰਦੀ ਲਿਖਣ ਲਈ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰੂਹ ਕੰਬ ਗਈ। ਸਰਹੰਦੀ ਸੂਬਾ ਪੰਜਾਬ ਅਸਥਿਰ ਹੋਣ ਲਗਾ।

ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅਗਲੇ ਕਾਂਡ ਆਜ਼ਾਦ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਹਨ। ਪੁਸਤਕ ਦਾ 26ਵਾਂ ਕਾਂਡ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਲਿਖਦਾ ਹੈ: ਦੇਸ਼ ਦਾ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੀ ਕੌਮ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਸੀ... ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ ਦੇ ਨਾਅਰੇ 'ਤੇ ਵੀ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ; ... ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਲਈ ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਰਨ ਵਰਤ ਰੱਖਣਾ ਪਿਆ। ਅਜਿਹਾ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਹਿਕਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤੜਫ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜ਼ਖਮੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਲਈ ਪੁਸਤਕ ਹਰ ਵਰਗ ਦੇ ਪਾਠਕ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੀ ਹੈ।

ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ

ਕਾਲਮ 'ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ' ਨੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਸ਼ਾਇਰ ਨੂੰ ਖੂਬ ਹਲੂਣਿਆ ਹੈ। ਤਸਵੀਰ ਦੇਖ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੋ ਵਲਵਲੇ ਉਠਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਦੀਆਂ ਦੋ ਤੋਂ ਚਾਰ ਸਤਰਾਂ 'ਚ ਸਾਨੂੰ ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭੇਜੋ। ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ, ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਫੋਟੋ ਨਾਲ ਕਾਵਿ ਟੋਟਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਕੈਪਸ਼ਨ ਭੇਜਣ ਲਈ ਆਖਰੀ ਤਾਰੀਖ 3 ਜੂਨ 2023 ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-588

ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਕੋਸਦੀ ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਹੰਝ ਵਹਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਹੌਸਲਾ ਬੁਲੰਦ ਹੈ ਪਰ ਅਣਖਾਂ ਪੁਗਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਅੱਡਣਾ ਉਹਨੂੰ ਨਹੀਂ ਗੁਵਾਰਾ, ਜ਼ਫਰ ਜਾਲ ਰਹੀ ਹੈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਚਲਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-586

ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਬੰਦਾ ਇੰਨਾ ਇਕੱਲਾ ਪੈ ਗਿਆ, ਸਭ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਆਪਣੇ ਆਪ। ਸਬਜ਼ੀ ਦੀ ਰੇਹੜੀ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਔਰਤ ਨੇ, ਇਕ ਕੋਲਾ ਬੱਚੇ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਥਾਪ। ਮੌਸਮੀ ਸਬਜ਼ੀ ਦੀ ਵੀ ਹਰ ਲੋੜ ਹੈ ਚੁੱਕੀ, ਗਾਹਕ ਦੀ ਮੰਗ ਜਾਵੇ ਨਾ ਸੁੱਕੀ। -ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੁਰ ਕੁਲਬੁਰਫਾਂ ਪਟਿਆਲਾ

ਫੋਨ: 98784-69639

ਮਹਿੰਗਾਈ ਨੇ ਹੈ ਲੱਕ ਤੋਤਿਆ, ਬਿਨ ਕੰਮ ਨਾ ਹੁਣ ਸਰਦਾ। ਬੀਵੀ ਲਾਉਂਦੀ ਸਬਜ਼ੀ-ਰੇਹੜੀ, ਮੀਆਂ ਵੱਖ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਦਾ। ਰਲ ਕੇ ਦੋਵੇਂ ਗ੍ਰਹਿਸਥੀ ਚਲਾਂਦੇ, ਹਿੰਮਤ ਨਾਲ ਹੈ ਬੱਚਾ ਪਲਦਾ, ਧੁੱਪ-ਛਾਂ ਨਾ ਗਰੀਬ ਨੂੰ ਪੋਂਹਦੇ, ਪਰ ਜੀਵਨ ਪਲ ਪਲ ਛਲਦਾ। -ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ "ਰੂਪੁਰੀ"

ਦੋ ਡੰਗ ਦੀ ਰੋਟੀ ਖਾਤਰ ਨਾਰੀ ਰੇਹੜੀ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਅੱਖੋਂ ਓਹਲੇ ਕਰ ਨੀ ਸਕਦੀ ਬਾਲ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਲੋੜ ਪਈ ਤੋਂ ਨਿਕਲਣ ਕਾਵਾਂ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਰੰਗ ਦਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ। -ਜਗਮੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਧੋਰ ਕਲਾਹੜ (ਲੁਧਿਆਣਾ)

ਗਜ਼ਲ - ਇਬਾਦਤ

ਰੱਬ ਸਮਝ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਤੇਰੀ ਕਰਾਂ ਇਬਾਦਤ ਮੈਂ। ਤੇਰੀ ਮਸਤ ਅਦਾ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਮੈਂ। ਲੱਖ ਬੁਰਾਈਆਂ ਮੇਰੀਆਂ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਸ਼ਬਦ ਬੁਰਾ ਨਾ ਸੁਣ ਸਕਦਾ ਇੱਕ ਤੇਰੇ ਬਾਬਤ ਮੈਂ। ਪਰਖ ਬੜੀ ਮੈਂ ਕਰ ਕੇ ਵੇਖੀ ਅਕਲਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ, ਤੇਰੇ ਵਰਗੀ ਹੋਰ 'ਚ ਵੇਖੀ ਨਹੀਂ ਲਿਆਕਤ ਮੈਂ। ਘੁੰਮ ਲਵਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਭਾਵੇਂ ਚਾਰੇ ਕੋਨੇ ਹੀ, ਲੱਭਿਆਂ ਨਾ ਲੱਭ ਸਕਦਾ ਤੇਰੇ ਜਿਹੀ ਨਜ਼ਾਕਤ ਮੈਂ। ਜਦ ਤੱਕ ਚੱਲਣਾ ਮੇਰੇ ਸਾਹਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੇ, ਜਾਨ ਤਲੀ 'ਤੇ ਧਰ ਕੇ ਤੇਰੀ ਕਰੂੰ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਮੈਂ। -ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਗਰਾ 'ਮਹਿੰਦਪੁਰੀ'

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਬੀਅਤ

ਪੰਜਾਬ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਮੌਲਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖਸੂਸੀਅਤ ਵੀ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਨੁਕਤਾ ਬਹੁਤ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਉਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਔਕੜਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਪਣੀ ਡਗਰ ਉਤੇ ਅਡੋਲ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉਮਦਾ ਮਿਸਾਲ ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਤਿੰਨ ਖੇਤੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਖਿਲਾਫ ਭਖਿਆ ਕਿਸਾਨ ਅੰਦੋਲਨ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਿਸਾਨ ਅੰਦੋਲਨ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਅੰਦੋਲਨ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ, ਉਹ ਮੁਲਕ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਮਿਸਾਲ ਹੋ ਨਿੱਬੜੀ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇਹ ਖਾਸਾ ਇਸ ਦੀ ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਹੈ।

ੴ

ਜੇਹਾ ਚੀਰੀ ਲਿਖਿਆ ਤੇਹਾ ਹੁਕਮੁ ਕਮਾਹਿ ॥
ਘਲੇ ਆਵਹਿ ਨਾਨਕਾ ਸਦੇ ਉਠੀ ਜਾਹਿ ॥੧॥

Celebrating the life of
SARDARNI PARKASH KAUR

OCTOBER 20, 1928 - MAY 20, 2023

MAY

THURSDAY

25

11 AM

Together, we celebrate her life and thank Waheguru for the many years we were blessed with her love and guidance.

FUNERAL: 11AM TO 1PM
March Life Tribute Center
7601 Sandy Spring Rd
Laurel MD, 20707

BHOG & ANTIM ARDAS: 2PM
GNFA Gurdwara
12917 Old Columbia Pike
Silver Spring MD, 20904

Respectfully,

Goraya Family and Friends: 301-653-7029

‘ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਰੱਬ ਨੂੰ ਪਿਆਰੇ ਹੋ ਗਏ’

ਵਿਅੰਗ

ਇਕ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਰੱਬ ਨੂੰ ਪਿਆਰੇ ਹੋ ਗਏ! ਦੂਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਦਿੰਦੇ ਦਿੰਦੇ ਆਪ ਖਬਰ ਬਣ ਗਏ! ਕਈਆਂ ਨੇ ਸਥਾਨਕ ਸਫਿਆਂ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਖਬਰ ਛਾਪੀ- ‘ਸੀਨੀਅਰ ਪੱਤਰਕਾਰ ਪ੍ਰੋ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਗੰਡਮ ਨਹੀਂ ਰਹੇ।’ ਅਸੀਂ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ ਕਿ ਚਲੇ ਬੇਸ਼ਕ ਸਥਾਨਕ ਸਫੇ ‘ਤੇ ਹੀ ਸਹੀ, ਸਤਿਕਾਰ ਸਹਿਤ ਖਬਰ ਤਾਂ ਛਾਪੀ। ਸਾਡੀ ਔਕਾਤ ਵੀ ਲੋਕਲ ਐਡੀਸ਼ਨਾਂ ਵਾਲੀ ਹੀ ਹੈ, ਪੰਜਾਬ ਪੇਜ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ। ਕੁਝ ਕੁ ਨੇ ਲਿਖਿਆ-

ਪ੍ਰੋ.ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਗੰਡਮ
ਫੋਨ: 98766-55055

‘ਸ਼ਰਯਾਂਜਲੀਆਂ ਦੇਣ ਬਾਲਾ ਗੰਡਮ ਖੁਦ ਸ਼ਰਯਾਂਜਲੀ ਬਣਿਆ।’

ਕਈਆਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਜਾਣ ‘ਤੇ ਖੁਸ਼ ਕੱਛਾਂ ਵਜਾਈਆਂ ਕਿ ਚਲੇ ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ, ਸ਼ਰੀਕ ਮਰਿਆ ‘ਤੇ ਵਿਹੜਾ ਮੋਕਲਾ ਹੋਇਆ। ਉੱਜ ਉੱਗ ਸਾਡੇ ਜਨਾਜੇ ਵਿਚ ਬੜੇ ‘ਗਮਗੀਨ’ ਲਹਿਜੇ ਵਿਚ, ਧੌਣ ਸੁਟ ਕੇ ਬਾਕੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਅਗੇ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਾਨੂੰ ਮਰਿਆਂ ਮਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਿਵ ਬਟਾਲਵੀ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਅਤੇ ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ ਦਾ ਗਾਇਆ ਗੀਤ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ- ‘ਜਦੋਂ ਮੇਰੀ ਅਰਥੀ ਉਠਾ ਕੇ ਚੱਲਣਗੇ/ਮੇਰੇ ਯਾਰ ਸਭ ਹੁਮ ਹੁਮਾ ਕੇ ਚੱਲਣਗੇ। ਚੱਲਣਗੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੀ ਮੇਰੇ/ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਹੈ ਗਲ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਚੱਲਣਗੇ।’ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਗਾਣਾ ਗਾਉਣ ਹੀ ਲਗੇ ਸਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਅਚਾਨਕ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਅਰਥੀ ਉਪਰ ਲੇਟ ਕੇ ਗਾਈਦਾ ਨਹੀਂ।

ਅਸੀਂ ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ ਕਿ ਕਈ ਜਣੇ ਸਾਡੇ ਤੁਰ ਜਾਣ ‘ਤੇ ਰੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਈ ਸਿੱਧਤ ਬੀਬੀਆਂ ਤਾਂ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਵੈਣ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ- ‘ਹੈ ਵਾ ਵੇ ਸ਼ੇਰਾ ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ

ਕਿਉਂ ਚਲਾ ਗਿਉਂ?’ ਸਾਡੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁਖ ਜਰਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਇਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਧ ਬਣਾਈਏ ਤੇ ਉਠ ਕੇ ਖੜ੍ਹ ਜਾਈਏ। ਪਰ ਫਿਰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਧ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਵੀ ਹੈਰਾਨ-ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਸਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਰਗਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਜਿਹਾ ਬੰਦਾ ਮਰਦੇ ਸਾਰ ‘ਸ਼ੇਰ’ ਕਿਵੇਂ ਬਣ ਗਿਆ!

ਇਕ ਸੱਜਣ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ‘ਚੋਂ ਤਾਂ ਪਰਲ ਪਰਲ ਹੰਝੂ ਵਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਵੈਸੇ ਇਹ ਸੱਜਣ ਸਾਡੇ ਤੁਰ ਜਾਣ ਤੇ ਐਨਾਂ ਦੁਖੀ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦਾ। ਸਾਡੀ ਗਹਿਰੀ ਖੋਜ ਉਪਰੰਤ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵੀ ਸਾਡੇ ਵਾਂਗ ‘ਵੈਟ’ ਹਨ, ਭਾਵ ਅੱਖਾਂ ਗਿੱਲੀਆਂ/ਸਿਲੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਦੇ ਕਦੇ ਤਾਂ ‘ਟੈੱਪ ਟੈੱਪ ਗਿਰਤਾ ਪਾਣੀ’ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੋ, ‘ਇਹ ਜੋ ਸਿਲੀ ਸਿਲੀ ਆਉਂਦੀ ਏ ਹਵਾ’ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ‘ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਰੋਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ’!

ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਪ੍ਰ-ਅਧਿਆਪਕ ਰਹੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਇਕ ਕਵਿਤਾ ਯਾਦ ਆ ਗਈ-‘ਆਹ! ਆਹ ਯੂ ਡਿਗਿੰਗ ਮਾਈ ਗਰੇਵ’ (‘ਹਾਏ! ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਕਬਰ ਤੇ ਪੁਟਾਈ ਕਰ ਰਿਹੈ’)-1914 ਵਿਚ ਟਾਮਸ ਹਾਰਡੀ ਵਲੋਂ ਲਿਖੀ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਕਬਰ ‘ਚ ਦਫਨਾਈ ਇਕ ਮ੍ਰਿਤਕ ਔਰਤ ਬਾਰੇ ਹੈ ਜੋ ਕਬਰ ਉਪਰ ਠੱਕ ਠੱਕ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਣ ‘ਤੇ ਇਹ ਭਰਮ ਪਾਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਉਸ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ‘ਮਿਸ’ ਕਰ ਰਿਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕਬਰ ‘ਤੇ ਪੁਟਾਈ ਕਰ ਰਿਹੈ। ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਾ ਕਫੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਜਦ ਉਸ ਦਾ ਪਾਲਤੂ ਵੀ ਇਹ ਕਹਿੰਦੈ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਖਾਤਰ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਦੱਬੀ ਹੋਈ ਹੱਡੀ ਕੱਢਣ ਖਾਤਰ ਕਬਰ ‘ਤੇ ਪੁਟਾਈ ਕਰ ਰਿਹੈ।

ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਹੋਇਆ ਜਦ ਸਾਡੀ ‘ਮਾਸੂਕਾ’, ਸਾਡੀ ‘ਜਾਨੋ-ਮਨ’ ਸਾਡੇ

ਮਰਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਹਿਬੂਬ ਦੀਆਂ ਬਾਹਵਾਂ ਵਿਚ ਬਾਹਵਾਂ ਪਾ ਕੇ ‘ਗਰੀਸ’ ਵਾਲੇ ਟਸੂਏ ਕੇਰਦੀ ਹੋਈ ਦੇਖੀ। ਗਰੀਸ ਦਾ ਇਥੇ ਅਰਥ ਯੂਨਾਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਨਕਲੀ ਹੰਝੂ ਵਗਾਉਣ ਲਈ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਵਸਤੂ ਤੋਂ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਦਿਲ ਤਾਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਕਬਾਲ ਮਤੀਨ ਦਾ ਸ਼ੇਅਰ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ‘ਚ ਦੇ ਮਾਰਾਂ ਕਿ ‘ਰਾਤ ਖਵਾਬ ਮੇਂ ਮੈਨੇ ਅਪਨੀ ਮੌਤ ਦੇਖੀ ਬੀ/ਇਤਨੇ ਰੋਨੇ ਵਾਲੇ ਮੇਂ ਤੁਮ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਏ’, ਪਰ ਮੈਂ ਸਬਰ ਦਾ ਘੁੱਟ ਭਰ ਕੇ ‘ਦੜ ਵਟ ਜਮਾਨਾਂ ਕਟ’ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਉਪਰ ਚੱਲਣਾ ਬਿਹਤਰ ਸਮਝਿਆ।

ਵੈਸੇ ਹਰ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਉਸ ਲਈ ਰੋਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ! ਬਸ ਮਨੁੱਖੀ ਫਿਤਰਤ ਹੀ ਸਮਝ ਲਉ। ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਦੇਖਣ ਤਾਂ ਆਉਣਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਉਪਰੰਤ ਕੌਣ ਰੋ ਰਿਹੈ ਅਤੇ ਕੌਣ ਹੱਸ ਰਿਹੈ? ਉੱਝ ‘ਦੁਸ਼ਮਣ ਮਰੇ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾ ਕਰੀਏ, ਸੱਜਣਾ ਵੀ ਮਰ ਜਾਣਾ।’

ਖੈਰ ਗੱਲ ਰੋਣ ਦੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਸੁਭਾਅ ਮੁਤਾਬਕ ਫਿਰ ਇਕ ਹੋਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਯਾਦ ਆ ਗਈ। ਇਹ ਟਾਮਸ ਗਰੇ ਦੀ ‘ਐਲੇਜ਼ੀ ਰਿਟਨ ਇੰਨ ਏ ਕੰਟਰੀ ਚਰਚਯਾਰਡ’ (ਗਿਰਜਾ ਘਰ ਦੇ ਪ੍ਰਾਗਣ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਮਰਸੀਆ) ਹੈ। 1751 ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਛਪੀ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਮੌਤ ਅਤੇ ਉਸ ਬਾਅਦਲੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮਾਂ ਬਾਰੇ ਬੜੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਚਰਚਾ ਹੈ। ਇਕ ਥਾਂ ਕਵੀ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੈ ਕਿ ਹਰ ਵਿੱਛੜਨ ਵਾਲੀ ਰੂਹ ਕੋਈ ਵਹਿੰਦਾ ਹੰਝੂ ਲੋੜਦੀ ਐ ਅਤੇ ਹਰ ਰੋਂਦੀ ਅੱਖ ਕੋਈ ਮੋਢਾ!

ਮੋਢੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕਈ ਮਿਲ ਜਾਣੇ ਸਨ ਜੇ ਸਾਡੀ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇਹ ‘ਮ੍ਰਿਤਕ ਢੋਹਕ ਵਾਹਨ’ ਵਿਚ ਲੱਦ ਕੇ ਨਾ ਲਿਜਾਂਦੇ। ਖੈਰ, ਮੋਢਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਕਿੱਥੇ ਹਟਦੇ ਐ। ਸਮਸਾਨ ਘਾਟ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਉਪਰੰਤ ਹੀ ਬੋੜੀ ਜਿਹੀ ਤਾਂ ਅਰਥੀ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲਿਜਾਣ ਵੇਲੇ ਸਾਨੂੰ ਠਾਹ ਮੋਢੇ ‘ਤੇ ਮੋਢਾ

ਮਿਲਿਆ! ਜਿੰਨ੍ਹਾ ਨੂੰ ਮੋਢਾ ਦੇਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਾ ਮਿਲਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਰਥੀ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਝੱਸ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਿਆ।

ਘਮਸਾਨ ਤਾਂ ਮਚਿਆ ਸਾਡੇ ਉਪਰ ਲੱਕੜਾਂ ਧਰਨ ਵੇਲੇ। ਹਰ ਕੋਈ ਐਨਾਂ ਰੌਲਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਲੱਗੇ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਮੁਰਦੇ ਜਾਲਣ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਗ ਹਨ! ਬਸ ਮੱਛੀ ਮਾਰਕਿਟ ਈ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਹਰ ਜਣਾ ਹਰ ਗਲ ਹੀ ਕਹੀ ਜਾਵੇ ਤੇ ਇਕੋ ਵੇਲੇ ਹੀ ਕਹੀ ਜਾਵੇ- ‘ਮੋਟੀ ਲੱਕੜੀ ਫਲਾਨੇ ਥਾਂ ਰਖੋ ਤੇ ਪਤਲੀ ਲੱਕੜੀ ਧਿਮਕੜੇ ਥਾਂ, ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਇਥੇ ਨਹੀਂ, ਛਾਤੀ ਉਪਰ ਟਿਕਾਉ, ਨਾਂ ਨਾਂ ਪੈਰਾਂ ਵਲ ਰਖੋ।’ ਮਰਨ ਮਗਰੋਂ ਵੀ ਐਨਾਂ ਸ਼ੇਰ-ਸ਼ਰਾਬਾ ਸੁਣ ਕੇ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਅੱਕ ਗਏ। ਭੱਜ ਸਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਬਸ ‘ਫਸੀ ਨੂੰ ਫਟਕਣ ਕੀ’ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਭੋਗਦੇ ਰਹੇ।

ਸ਼ੁਕਰ ਕੀਤਾ ਜਦ ਸਾਨੂੰ ਅਗਨ-ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸੇਕ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਸਾਰੇ ਜਣੇ ਦੂਰ ਦੂਰ ਭੱਜੇ! ਸਾਨੂੰ ਮਸੀਂ ਮਸੀਂ ਸੁੱਖ ਦਾ ਸਾਹ ਆਇਆ! ਰੱਬ ਨੂੰ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਪਿਆਰੇ ਇਹ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹੋ ਗਏ ਸਾਂ, ਉਦੋਂ ਈ ਜਦੋਂ ਆਖਰੀ ਸਾਹ ਆਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਰੱਬ ਨੂੰ ਪਿਆਰੇ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਅਸੀਂ ਰੱਬ ਨੂੰ ਪਿਆਰੇ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਹੋਏ।

ਜਦ ਰੱਬ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੱਤਰਕਾਰ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਉਹ ਭੜਕ ਉਠੇ। ਅਖੇ ਤੇਰੇ ਲਈ ਇਥੇ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਪੁੱਛਿਆ, ‘ਮਹਾਰਾਜ! ਸਾਡੇ ਲਈ ਭਲਾ ਇਥੇ ਕਿਉਂ ਥਾਂ ਨਹੀਂ?’ ਹਰ ਲੰਡੀ-ਬੁੱਚੀ, ਲੱਲੀ-ਛੱਲੀ, ਲੁੱਚਾ-ਲਫੰਗਾ, ਚੋਰ-ਉਚੱਕਾ, ਗੁੰਡਾ-ਬਦਮਾਸ਼ ਇਥੇ ਸਮਾ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਖਤਰੇ ਮੁੱਲ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ।

ਰੱਬ ਨੀ ਨੇ ਪਟਾਕ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ- ‘ਤੇਰੀ ਪੂਜਾਤੀ ਦੇ ਬੰਦੇ ਧਰਤੀ ਉਪਰ ਵੀ ਖਬਰਾਂ ਘੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਐ, ‘ਪਲਾਂਟਡ’ ਖਬਰਾਂ ਛਾਪਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਐ, ਸੁੰਦਰ ਕੰਨਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ ਮਿਰਚ-ਮਸਾਲਾ

ਰਲਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਘੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਐ, ਸਾਡੇ ਇਥੇ ਜੱਨਤ ਵਿਚ ਹੂਰਾਂ ਦਾ ਵਾਸ ਹੈ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ‘ਗਾਸਿਪਾਂ’ ਛਾਪਦਿਆਂ ਕਰੇਗਾ, ਇਸ ਲਈ ਚਲ ਖੱਲੇ, ਅਜੇ ਇਥੇ ਤੇਰੇ ਜੋਗੀ ਵੱਖਰੀ ‘ਸਪੇਸ’ ਨਹੀਂ ਬਣੀ।’

ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ, ‘ਮਹਾਰਾਜ! ਅਜੇ ਵੀ ਬੜੇ ਨਿਰਪੱਖ ਪੱਤਰਕਾਰ ਹਨ ਜੋ ਤੱਥ-ਆਧਾਰਤ ਖਬਰਾਂ ਅਤੇ ਹੱਕ-ਸੱਚ ‘ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।’

‘ਪਰ ਗੋਈ ਮੀਡੀਆ ਕੀ ਕਰਦੈ? ਆਪਣੇ ਆਕਾਵਾਂ ਦੇ ਡੋਰੂ ਪਿੰਟ ਕੇ ਮੁਰਗ-ਮੁਸੱਲਮ, ਮਾਲ-ਮਲਾਈ ਛਕਦੈ। ਨਿਰਪੱਖ ਪੱਤਰਕਾਰ ਤਾਂ ਨੰਗ-ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਈ ਘੁਲਦੇ ਐ’ ਰੱਬ ਜੀ ਬੋਲੇ।

ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਬੈਠੇ ਕਿ ‘ਮਹਾਰਾਜ! ਇਹ ਵੀ ਤੁਹਾਡਾ ਈ ਕਸੂਰ ਐ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਰੱਬ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਅਨਰਥ ਉਪਰ ਚੁੱਪ ਧਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ।’

ਰੱਬ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮੱਥੇ ‘ਤੇ ਤਿਉੜੀ ਪਾਈ, ਫਿਰ ਸਾਡੇ ਵਲ ਘੁਰਿਆ ਅਤੇ ਉਪਰੰਤ ਆਪਣੇ ਦਰਬਾਨਾਂ ਵਲ ਐਂ ਦੇਖਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੋਣ ਕਿ ਇਹ ਖਰ ਦਿਮਾਗ ਪ੍ਰਾਣੀ ਕਿਹੜੇ ਗ੍ਰਹਿ ਤੋਂ ਆਇਆ।

ਅਸੀਂ ਰੱਬ ਜੀ ਨੂੰ ਅੱਗ ਬਗੂਲਾ ਹੋਇਆ ਦੇਖ ਕੇ ਘਬਰਾ ਗਏ ਤੇ ‘ਮੋਤੀਆਂ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰ’ ਨੂੰ ਭਰਮਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਸ਼ੇਅਰ ਜੜਤਾ, ਜਿਸ ਨੇ ‘ਓਨਾ ਭੈੜਾ ਅਸਰ ਕੀਤਾ, ਜਿੰਨਾ ਕਿਸੇ ਸ਼ਾਦੀ ‘ਤੇ ਸ਼ਰਯਾਂਜਲੀ ਦੇ ਦਈਏ ਤਾਂ ਹੁੰਦੈ। ਸ਼ੇਅਰ ਸੀ-’ ‘ਮੇਰਾ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰ ਖੁਦਾਇਆ/ਤੁਝੇ ਮੈਂ ਖੁਦਾ ਬਨਾਇਆ/ਤੁਝੇ ਕੌਣ ਪੂਜਤਾ ਬਾ/ਮੇਰੀ ਬੰਦਗੀ ਸੇ ਪਹਿਲੀ।’

ਰੱਬ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧਿਤ ਹੋ ਕੇ ਸਾਡੇ ਅਜਿਹੀ ਲੱਤ ਮਾਰੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਟਾਕ ਦੇ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਪਰ ਡਿਗੇ! ਧੜਮ ਡਿਗਣ ਕਾਰਨ ਸਾਡੀ ਅੱਖ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਜਾਗਦਿਆਂ ਸਾਰ ਆਦਤ ਦੀ ਮਜਬੂਰੀ ਵਸ ਇਕ ਸ਼ੇਅਰ ਹੋਰ ਠੱਕ ਮਾਰਿਆ- ‘ਨਿਕਲਨਾ *ਖੁਲਦ (ਜੱਨਤ) ਸੇ ਆਦਮ ਕਾ ਸੁਨਤੇ ਆਏ ਥੇ ਲੋਕਿਨ

ਬਹੁਤ ਬੇ-ਆਬਰੂ ਹੋ ਕੇ ਤੇਰੇ ਕੂਚੇ ਸੇ ਹਮ ਨਿਕਲੇ’-ਮਿਰਜ਼ਾ ਗਾਲਿਬ

ਵਰਲਡ ਕੱਪ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ

ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੜ੍ਹਿਆ-ਲਿਖਿਆ ਇਨਸਾਨ - ਡਾ. ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਸੈਂਭੀ

ਹਰ ਕੋਈ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੜ੍ਹਿਆ-ਲਿਖਿਆ ਵਿਅਕਤੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੈ।

ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੜ੍ਹਿਆ-ਲਿਖਿਆ ਵਿਅਕਤੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੈ?

ਪ੍ਰੋ. ਅਮਾਨਤ ਅਲੀ ਮੁਸਾਫਰ
ਫੋਨ: 0092-30049-69513

ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੜ੍ਹਿਆ-ਲਿਖਿਆ ਇਨਸਾਨ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੈ?

ਜਗਰਾਉਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪੰਜਾਬ (ਭਾਰਤ) ਦੇ ਇਕ ਕਸਬੇ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਡਾ. ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਸੈਂਭੀ, ਧਰਤੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹਿਆ-ਲਿਖਿਆ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ। 10 ਜੂਨ, 1942 ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਅਖਾਤਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਚ ਜਨਮੇ, ਉਹ ਹੇਠਾਂ ਸੂਚੀਬੱਧ 17 ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਡਿਗਰੀਆਂ ਸਮੇਤ 35 ਡਿਗਰੀਆਂ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

1. ਐਮ.ਏ. (ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ)
2. ਐਮ.ਏ (ਪੰਜਾਬੀ)
3. ਐਮ.ਏ (ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ)
4. ਐਮ.ਏ. (ਲੋਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ)
5. ਐਮ.ਏ. (ਫਿਲਾਸਫੀ)
6. ਐਮ.ਏ. (ਗਾਂਧੀ ਐਂਡ ਪੀਸ ਸਟੱਡੀਜ਼)
7. ਐਮ.ਏ (ਰਾਜਨੀਤੀ)
8. ਐਮ.ਏ. (ਇਤਿਹਾਸ)
9. ਐਮ.ਏ. (ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਰਣਨੀਤੀ)
10. ਐਮ.ਏ. (ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਇਤਿਹਾਸ,

- ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਪੁਰਾਤੱਤਵ)
11. ਐਮ.ਏ (ਸਮਾਜ ਸ਼ਾਸਤਰ)
12. ਐਮ.ਏ (ਸਿੱਖ ਸਟੱਡੀਜ਼)
13. ਐਮ.ਏ. (ਧਾਰਮਿਕ ਅਧਿਐਨ)
14. ਐਮ.ਏ. (ਮਹਿਲਾ ਅਧਿਐਨ)
15. ਐਮ.ਏ. (ਹਿੰਦੀ)
16. ਐਮ.ਏ (ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਜਨ ਸੰਚਾਰ)

17. ਗਾਂਧੀਅਨ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਵਿਚ ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਡਿਪਲੋਮਾ (PGD)
18. ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਅਚਾਰੀਆ ਵਿਚ ਪੀ.ਜੀ.ਡੀ.
19. ਜਨਸੰ ਖਿਆ ਸਿੱ ਖਿਆ ਵਿਚ ਪੀ.ਜੀ.ਡੀ.
20. ਮਾਸ ਕਮਿਊਨੀਕੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਪੀ.ਜੀ.ਡੀ
21. ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕਰਤੱਵਾਂ ਵਿਚ ਪੀ.ਜੀ.ਡੀ
22. ਐਲ.ਐਲ.ਬੀ
23. ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਅਧਿਐਨ ਵਿਚ ਡਿਪਲੋਮਾ,
24. ਦਫਤਰ ਸੰਗਠਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਡਿਪਲੋਮਾ
25. ਸਿਵਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਵਿਚ ਡਿਪਲੋਮਾ
26. AMIE
27. AMISE
28. ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਜ਼ਰਡ (ਬੀ.ਐਂਡ ਦੇ ਬਰਾਬਰ)
29. ਮੈਡੀਸਨ ਅਤੇ ਹੋਮਿਓਪੈਥੀ ਵਿਚ ਡਿਪਲੋਮਾ (ਗੋਲਡ ਮੈਡਲਿਸਟ)
30. RMP (ਹੋਮਿਓਪੈਥੀ)

31. RMP (ਤੀਰ ਵਾਲਾ)
32. ਆਯੁਰਵੇਦ ਰਤਨ (BAMS ਦੇ ਬਰਾਬਰ)
33. ਗਿਆਨੀ
34. ਵਿਦਵਾਨ
35. ਜੂਨੀਅਰ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਕੋਰਸ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਨਾ ਸਿਰਫ 21 ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਡਿਗਰੀਆਂ/ਡਿਪਲੋਮੇ ਹਨ ਬਲਕਿ 14 ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਵੀ ਹਨ। ਇਹ ਵਰਣਨਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦਾ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਆਈ.ਏ.ਐਸ. ਜਾਂ ਆਈ.ਪੀ.ਐਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣਨ ਲਈ, ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਸਿਰਫ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਪੱਧਰ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਮਾਹਿਰ ਜਾਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਪੀਜੀ ਡਿਗਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 35 ਡਿਗਰੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਕੋਈ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਖੇਡ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਜਿਸ ਦੇ ਮਾਪੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹਨ, ਅਤੇ ਜੋ ਕਾਲਜ ਜਾਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਗੁੱਸੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ! ਪੇਂਡੂ ਪਿਛੋਕੜ ਵਾਲੇ, ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਿਮਰ ਆਰਥਿਕ ਰੁਤਬੇ ਦੇ, ਸੁਪਰਹੀਰੋ ਡਾ. ਐਚ.ਐਸ.

ਸੈਂਭੀ ਨੇ ਡਿਗਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ, ਫਿਰ ਪੰਜਾਬ

ਨਿਰੰਤਰ ਫੋਕਸ ਅਤੇ ਦਲੇਰ ਰਵੱਈਏ ਕਾਰਨ ਡਿਗਰੀਆਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ। ਉਸਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਆਪਣੀ ਪੱਗ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਕਾਦਮਿਕ ਖੰਭ ਜੋੜਨ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਰਿਹਾ, ਸਗੋਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਮਿਲਟਰੀ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਸਰਵਿਸ (ਐਮ ਈ ਐਸ) ਵਿਚ ਕਰਨਲ-ਰੈਂਕ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵਜੋਂ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਕਮਾਇਆ। ਉਹ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਨੂੰ ਰਾਗ ਤੋਂ ਅਮੀਰੀ ਵੱਲ ਵਧਿਆ ਅਤੇ ਡਿਗਰੀਆਂ, ਦਰਜੇ ਅਤੇ ਦਰਜੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪੋਤੇ-ਪੋਤੀਆਂ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ਹਾਲ, ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਧੀ ਇੱਕ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹੈ, ਜਦੋਂਕਿ ਉਸਦੇ ਵੱਡੇ, ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਪੁੱਤਰ ਡੀਐਮ (ਆਨਕੋਲੋਜੀ) ਹਨ। ਕੈਂਸਰ ਰੋਗ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸੁਪਰ ਸਪੈਸ਼ਲਿਸਟ, ਪੀਸੀਐਸ (ਏ) ਅਤੇ ਇਕ ਐਡਵੋਕੇਟ ਕ੍ਰਮਵਾਰ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਉਸਨੂੰ ਚੰਗੀ ਸਿਹਤ ਦੇਵੇ ਜੀ

ਵੇਖੋ! ਅਸੀਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਸੌ ਵਾਰੀ ਵੰਡੇ ਜਾਈਏ ਪਰ ਸਾਡਾ ਸਮਾਜ ‘ਤੇ ਨਹੀਂ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਸਾਡੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਤੇ ਨਹੀਂ ਵੰਡੀ ਗਈ। ਸਾਡੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਹੋਰ ਵਧ ਗਿਆ ਏ। ਪੰਜਾਬੀ ਖੋਜਕਾਰੀ ਨੂੰ ਫਰੋਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਡਾ. ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਸੈਂਭੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤੇ ਮੇਰਿਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਦੀਆਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ। ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਅੰਤ ਨਾ ਰਿਹਾ। ਉਹ! ਤੇਰੇ ਬੈਰ ਹੋਏ ਸਰਦਾਰਾ।

ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਭਰ 'ਚ ਵੰਗਾਰ

ਅਪਰੈਲ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਅਰਜਨਟੀਨਾ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਮੰਤਰੀ ਸਰਜੀਓ ਮਾਸਾ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੁਲਕ ਹੁਣ ਚੀਨ ਤੋਂ ਦਰਮਦ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਦੀ ਬਜਾਏ ਚੀਨੀ ਯੂਆਨ ਵਿਚ ਕਰੇਗਾ। ਐਲਾਨ ਤੋਂ ਕੁੱਝ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਉਦੀ ਅਰਬ ਦੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੁਦਰਾ ਵਿਚ ਕਾਰੋਬਾਰ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ। ਮਾਰਚ ਵਿਚ ਬਰਿਕਸ (ਬ੍ਰਾਜ਼ੀਲ, ਰੂਸ, ਭਾਰਤ, ਚੀਨ ਤੇ ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ) ਦੀ ਬੈਠਕ ਵਿਚ ਵੀ ਆਪਸੀ ਵਪਾਰ

ਰਾਜੀਵ ਖੋਸਲਾ

ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸਾਂਝੀ ਮੁਦਰਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਹੋਈ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਵਾਈਟ ਹਾਊਸ (ਅਮਰੀਕਾ) ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਜੇਮਸ ਸੁਲੀਵਾਨ ਨੇ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜੇ ਬਰਿਕਸ ਦੇਸ਼ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਵਪਾਰ ਲਈ ਆਪਣੀ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੀ ਮੁਦਰਾ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਡਾਲਰ ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ ਖਤਰੇ 'ਚ ਪੈ ਜਾਵੇਗੀ।

ਪਹਿਲੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਡਾਲਰ ਭਾਵੇਂ ਅਹਿਮ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਮੁਦਰਾ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਪਰ ਦੂਜੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਹ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਮੁਦਰਾ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। 1929-39 ਦੇ ਮੰਦਵਾੜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵਿਚ ਸਥਿਰਤਾ, ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਰਤਾ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਈ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਵਿੱਤੀ ਸੰਸਥਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਅਲਗ ਅਲਗ ਮੰਚਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ। ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਆਰਥਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨ ਦੇ ਮੰਤਵ ਨਾਲ (ਤਾਂ ਜੋ ਦੂਜੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਤਬਾਹ ਹੋਏ ਅਰਥਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਮਿਲ ਸਕੇ) 1944 ਵਿਚ 44 ਸਹਿਯੋਗੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਨਿਊ ਹੈਪਜ਼ਾਇਰ ਦੇ ਬ੍ਰੈਟਨ ਵੁਡਜ਼ ਵਿਚ ਹੋਟਲ ਮਾਉਂਟ ਵੇਸਿੰਗਟਨ ਵਿਚ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਮੁਦਰਾ ਫੰਡ ਅਤੇ ਆਈਬੀਆਰਡੀ (ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਮੁਦਰਾ ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ) ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮੁਦਰਾਵਾਂ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਦਰਅਸਲ, ਦੂਜੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰਾਂ ਅਤੇ ਤੋਪਾਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੀਤਾ। ਯੁੱਧ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਾ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੋਨਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਮੁਲਕ ਬਣ ਗਿਆ।

ਸੋਨੇ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਭੰਡਾਰ ਕਾਰਨ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਕਰੰਸੀ ਐਲਾਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਬ੍ਰੈਟਨ ਵੁਡਜ਼ ਦੀ ਬੈਠਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਦਾ ਬਦਲ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਡਾਲਰ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਦਰਾਵਾਂ ਦੀ ਵਟਾਂਦਰਾ ਦਰ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਸਮਝੌਤੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਮੁਦਰਾ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਦੀ ਬਜਾਏ ਡਾਲਰ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਪ੍ਰਗਟਾਈ। ਇਉਂ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਮੁਦਰਾ ਵਜੋਂ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹਤ ਕਾਇਮ ਹੋ ਗਈ।

1960ਵਿਆਂ ਤੱਕ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਰੀ ਰਹੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਅਮਰੀਕੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਲਿੰਡਨ ਜੌਹਨਸਨ ਦੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਘਰੇਲੂ ਖਰਚੇ ਅਤੇ ਵੀਅਤਨਾਮ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਾਰਨ ਫੌਜੀ ਖਰਚਿਆਂ ਵਿਚ ਵਾਧੇ ਕਾਰਨ ਡਾਲਰ ਦੀ ਮੰਗ ਵਧ ਗਈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਯੂਰੋਪ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਵੀ ਡਾਲਰ ਵਿਚ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਅਮਰੀਕੀ ਕੇਂਦਰੀ ਬੈਂਕ ਕੋਲ ਡਾਲਰ ਦੀ ਛਪਾਈ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਵਿਚ ਕਮੀ ਪੇਸ਼ ਆਉਣ ਲੱਗੀ। 70ਵਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਮਹਿੰਗਾਈ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲਈ ਡਾਲਰ ਦੇ ਬਦਲੇ ਸੋਨੇ ਦੀ ਮੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨਿਕਸਨ ਨੇ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਤੋਂ ਡੀ-ਲਿੰਕ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਪਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਤਕ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਅਣ-ਐਲਾਨੀ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਮੁਦਰਾ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਮੁਦਰਾ ਫੰਡ (ਗਲੋਬਲ ਵਿੱਤੀ ਸਥਿਰਤਾ ਰਿਪੋਰਟ-2022) ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੁਣ ਵੀ (ਮਾਰਚ 2022 ਤਕ) ਕੁੱਲ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮੁਦਰਾ ਭੰਡਾਰ ਦਾ ਲਗਭਗ 55% ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਬੈਂਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

2019 ਵਿਚ ਡਾਲਰ ਵਿਸ਼ਵ ਵਪਾਰ ਵਿਚ 88 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਮੁਦਰਾ ਸੀ। ਹਾਲ ਹੀ 'ਚ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਨੇ ਦੁਨੀਆ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਮੁਦਰਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਰੂਸ-ਯੂਕਰੇਨ ਯੁੱਧ ਹੈ। ਯੁੱਧ ਨਾਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਬਰਾਮਦ ਤੋਂ ਦਰਮਦ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਪਿਆ ਅਤੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਮਹਿੰਗਾਈ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਵਾਧਾ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਮਹਿੰਗਾਈ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਬੈਂਕ

ਫੈਡਰਲ ਰਿਜ਼ਰਵ ਨੇ ਵਿਆਜ ਦਰਾਂ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਬਾਕੀ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀ ਮੁਦਰਾ 'ਤੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਅਸਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ 2022 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਆਜ ਦਰ ਵਧਣ ਕਾਰਨ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਵੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਪੂੰਜੀ ਉੱਤੇ ਵੱਧ ਵਿਆਜ ਮਿਲਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਇਸ ਨਾਲ ਨਾ ਸਿਰਫ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਕਮੀ ਆਈ, ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ

ਬੈਂਕਾਂ ਜਾਂ ਸਟਾਰ ਮਾਰਕੀਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਨੇ ਪੂੰਜੀ ਕਢਾ ਕੇ ਵਿਕਸਿਤ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਕਸਿਤ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ 2022 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਆਜ ਦਰ 0% ਤੋਂ 1% ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀ।

ਖੁਦ ਨੂੰ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਖਾਤਰ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਬੈਂਕਾਂ ਨੇ ਵੀ ਵਿਆਜ ਦਰ ਵਧਾਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਉਂ 'ਅਨੋਖਾ ਮੁਦਰਾ ਯੁੱਧ' ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਵਧਦੀਆਂ ਵਿਆਜ ਦਰਾਂ ਕਾਰਨ ਨਾ ਸਿਰਫ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਮੀ ਆਈ ਹੈ ਬਲਕਿ ਉਥੇ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵੱਧ ਦਰਾਂ 'ਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਮਿਲ ਰਹੇ ਹਨ; ਪੁਰਾਣੇ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਵਿਚ ਵੀ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸਟਾਰਟ ਅੱਪ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਉਦਯੋਗਪਤੀ ਕਰਜ਼ੇ ਮੌਜੂਦ ਵਿਚ ਨਾਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਘਾਟੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਪੂਰੇ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ ਹਨ। ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵਿਕਸਿਤ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਵਿਆਜ ਦਰਾਂ 'ਤੇ ਲਏ ਕਰਜ਼ੇ ਨਾ ਮੁੜਨ ਕਾਰਨ ਵਿਕਸਿਤ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਬੈਂਕਾਂ ਵਿਚ ਵਿੱਤੀ ਸੰਕਟ ਗਹਿਰਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਡਾਲਰ ਦੇ ਦਬਦਬੇ ਕਾਰਨ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿਚ ਵਿੱਤੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵਧ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਗੜਦੀ ਹਾਲਤ ਸੰਭਾਲਣ ਖਾਤਰ ਹੁਣ ਡਾਲਰ ਦੇ ਬਦਲ ਵਜੋਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੁਦਰਾ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਹਾਲ ਦੀ ਘੜੀ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਬੈਂਕ ਸੋਨੇ ਨੂੰ ਡਾਲਰ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਬਦਲ ਮੰਨ ਰਹੇ ਹਨ। 2021 ਦੌਰਾਨ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕੇਂਦਰੀ ਬੈਂਕਾਂ ਨੇ 455 ਟਨ ਸੋਨਾ ਖਰੀਦਿਆ, 2022 ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਖਰੀਦਦਾਰੀ 1136 ਟਨ ਰਹੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਡਾਲਰ ਦੇ ਬਦਲ ਵਜੋਂ ਹੋਰ ਮੁਦਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਚਰਚਾ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਚੀਨ ਦੀ ਮੁਦਰਾ ਯੂਆਨ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੈ।

ਪੀਪਲਜ਼ ਬੈਂਕ ਆਫ ਚਾਈਨਾ ਨੇ 2015 ਦੌਰਾਨ ਕ੍ਰਾਸ-ਬਾਰਡਰ ਇੰਟਰ-ਬੈਂਕ ਪੇਮੈਂਟ ਸਰਵਿਸ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੱਡੀਆਂ ਬੈਂਕਾਂ ਜਿਵੇਂ ਸਿਟੀਬੈਂਕ, ਐਚ.ਐਸ.ਬੀ.ਸੀ., ਜੇ.ਪੀ. ਮੋਰਗਨ ਚੇਜ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿੱਤੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਅਜਿਹੀ ਵਿਧੀ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਚੀਨ ਦੀ ਮੁਦਰਾ ਯੂਆਨ ਜਾਂ ਰੈਨਮਿਨਬੀ ਦਾ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਆਸਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਧੀ ਚੀਨ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਇੰਟਰ-ਬੈਂਕ ਪੇਮੈਂਟ ਸਿਸਟਮ ਦੇ ਸਮਾਨ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। 2016 ਵਿਚ ਚੀਨ ਨੇ ਯੂਆਨ ਨੂੰ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਮੁਦਰਾ ਫੰਡ ਦੇ ਸਪੈਸ਼ਲ ਡਰਾਇੰਗ ਰਾਈਟਸ ਵਿਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਵਾਇਆ ਜਿੱਥੇ ਯੂਆਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੇਵਲ ਚਾਰ ਮੁਦਰਾ-ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ, ਯੂਰੋ, ਯੇਨ ਤੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਪੌਂਡ ਸਨ। ਸਪੈਸ਼ਲ ਡਰਾਇੰਗ ਰਾਈਟਸ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮੁਦਰਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸੰਪਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਧਾਰਕ ਮੁਲਕ ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਮੁਦਰਾ ਵਿਚ ਬਦਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸੁਸਾਇਟੀ ਡਾਰ ਵਰਲਡਵਾਈਡ ਇੰਟਰ-ਬੈਂਕ ਫਾਈਨੈਂਸ਼ੀਅਲ ਟੈਲੀਕਮਿਊਨੀਕੇਸ਼ਨ (ਸਵਿਫਟ) ਅਨੁਸਾਰ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ, ਯੂਰੋ, ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਪਾਊਂਡ ਅਤੇ ਜਾਪਾਨੀ ਯੇਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਯੂਆਨ ਵੀ ਵੱਡੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਭੁਗਤਾਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਯੂਕਰੇਨ-ਰੂਸ ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੂਸ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਿੱਤੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੱਟਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਰੂਸ ਨੇ ਚੀਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਸੁਧਾਰੇ ਹਨ। ਯੂਆਨ ਨੇ ਰੂਸ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਰਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮੁਦਰਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਡਾਲਰ ਨੂੰ ਪਛਾੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਚੀਨ ਨੇ ਕਜ਼ਾਕਿਸਤਾਨ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ, ਲਾਓਸ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਜ਼ੀਲ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਅਜਿਹੇ ਵਪਾਰਕ ਸਮਝੌਤੇ ਕੀਤੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਡਾਲਰ ਦੀ ਥਾਂ ਯੂਆਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੋ ਸਕੇ। ਸਾਉਦੀ ਅਰਬ ਨੇ ਵੀ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਚੀਨ ਨਾਲ ਯੂਆਨ ਵਿਚ ਤੇਲ ਵਪਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੇਗਾ। ਇਰਾਨ ਜਿਹੜਾ ਸ਼ੰਘਾਈ

ਸਹਿਯੋਗ ਸੰਗਠਨ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਨਿਰੀਖਕ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਪੂਰਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਿਆ ਹੈ। ਰੂਸ, ਸਾਉਦੀ ਅਰਬ ਅਤੇ ਇਰਾਨ ਕੱਚੇ ਤੇਲ ਦੇ ਵੱਡੇ ਉਤਪਾਦਕ ਹਨ। ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਤਾਲਮੇਲ ਬਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੱਚੇ ਤੇਲ ਦੀ ਦਰਮਦ ਲਈ ਇਹ ਯੂਆਨ ਵਿਚ ਭੁਗਤਾਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮੂਹ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਡਾਲਰ ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ ਨੂੰ ਮਾਤ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੋਬੋਸਟਿਅਨ ਹੌਰਨ, ਕਾਰਮੇਨ ਰੇਨਹਾਰਟ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸਟੋਫ ਟ੍ਰੇਬੋਸ ਨੇ 2020 ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਹਾਰਵਰਡ ਬਿਜਨੈਸ ਰਿਵੀਊ ਵਿਚ ਛਪੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਚੀਨੀ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸਹਾਇਕ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੇ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੇ 150 ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਅਤੇ ਅਸਿੱਧੇ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਲਗਭਗ 1.5 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਡਾਲਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੇ ਚੀਨ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕਰਜ਼ਦਾਤਾ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜੋ ਰਵਾਇਤੀ ਰਿਣਦਾਤਿਆਂ (ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ, ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਮੁਦਰਾ ਫੰਡ) ਨੂੰ ਵੀ ਪਛਾੜ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਚੀਨ ਇਹਨਾਂ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦਾ ਕੁੱਝ ਹਿੱਸਾ ਮੁਆਫ਼ ਵੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਬਸ਼ਰਤ ਇਹ ਅਰਥਚਾਰੇ ਸਾਰੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਵਣਜ, ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਵਿੱਤ ਭੁਗਤਾਨ ਲਈ ਡਿਜੀਟਲ ਯੂਆਨ ਵਰਤਣਾ।

ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਬੈਂਕ ਨੇ ਆਪਣੀ ਈਕੋਰੈਪ ਰਿਪੋਰਟ 'ਚ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਪੂੰਜੀ ਦੇ ਵਹਾਅ ਅਤੇ ਮੁਦਰਾ ਦੀ ਗਿਰਾਵਟ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਖਾਤਰ ਭਾਰਤੀ ਰੁਪਏ ਦੇ 'ਕੌਮਾਂਤਰੀਕਰਨ' ਦੇ ਯਤਨ ਤੇਜ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਰੁਪਏ ਦੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀਕਰਨ ਵੱਲ ਕਦਮ ਭਾਵੇਂ ਸਹੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਲਟ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਰੂਸੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਸਰਗੇਈ ਲਾਵਰੋਵ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਰੂਸ-ਭਾਰਤ ਵਿਚਾਲੇ ਰੁਪਏ 'ਚ ਵਪਾਰ ਬੰਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਬਾਜ਼ਾਰ 'ਚ ਰੁਪਏ ਦੇ ਦਬਦਬੇ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਝਟਕਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਾਰ ਵਾਰ ਨੋਟਬੰਦੀ ਤੋਂ ਕਿਨਾਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਵਪਾਰੀਆਂ ਤੇ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਉੱਤੇ ਇਸ ਦਾ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਕੋਈ ਮੁਦਰਾ ਡਾਲਰ ਨੂੰ ਟੱਕਰ ਦੇ ਕੇ ਨਵੀਂ ਰਿਜ਼ਰਵ ਕਰੰਸੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸਮਾਂ ਹੀ ਦੱਸੇਗਾ ਪਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਮੁਲਕਾਂ ਨੇ ਡਾਲਰ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹਤ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਡਾਲਰ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹਤ ਦੀ ਘੜੀ ਟਿਕ ਟਿਕ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈ ਹੈ।

ਚਾਰ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਭਾਰਤੀ ਅਰਥਚਾਰੇ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਕਾਫੀ ਨਾਟਕੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਦਲਿਆ ਹੈ। 1980-81 ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਅਰਥਚਾਰੇ ਵਿਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ 38 ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਘਟ ਕੇ 21 ਫੀਸਦੀ ਉੱਤੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ; ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਇਸ ਦੌਰਾਨ 37 ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ 53 ਫੀਸਦੀ ਉੱਤੇ ਪੁੱਜ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਨਅਤ (ਉਸਾਰੀ ਸਮੇਤ) ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਇਕੋ ਜਿਹਾ 26 ਫੀਸਦੀ ਹੈ। ਇਉਂ ਅਰਥਚਾਰੇ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮੋਠੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਵਧਣ

ਟੀ.ਐਨ. ਨੈਨਾਨ

ਵਾਲਾ ਹਿੱਸਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਹੋਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਥਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਸੁੰਗੜ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਖੇਤਰ ਸਭ ਤੋਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧਣ ਵਾਲਾ ਖੇਤਰ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਢਾਂਚਾਗਤ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਸਮੁੱਚੀ ਮਾਲੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਕੀ ਮਾਇਨੇ ਹਨ? ਜੇ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਖੇਤਰ-ਵਾਰ ਵਿਕਾਸ ਦਰਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਆਈ ਤਾਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧ ਰਹੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਹਾਸਲ ਕੀਤੇ ਦਬਦਬੇ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤੇਜ਼ੀ ਆਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਤਿੰਨਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਵਜ਼ਨ ਵਿਚ ਆਈ ਤਬਦੀਲੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ 1980ਵਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ 5.5 ਫੀਸਦੀ ਔਸਤ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਸੀ, ਉਹ ਹੁਣ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 6.3

ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਦਰ

ਫੀਸਦੀ ਵਿਚ ਬਦਲ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਹੁਣ ਔਸਤ ਉਮਰ ਵਰਗੇ ਹੋਰ ਪੱਖਾਂ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਵੱਲ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ 1980 ਵਿਚ 54 ਸਾਲ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਅੰਦਾਜ਼ਨ 70 ਸਾਲ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਹੁਣ ਔਸਤ ਭਾਰਤੀ ਬੰਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਰ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਹੋਇਆ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪਸਾਰਾ ਹੋਇਆ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਦਾਖਲਿਆਂ ਦੀ ਦਰ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਤੇਜ਼ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਮਿਆਰ ਜ਼ਰੂਰ ਮੁੱਢਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਥਿਰ ਪੂੰਜੀ (ਜੋ 1980-81 ਵਿਚ ਜੀ.ਡੀ.ਪੀ. ਦੇ 19.7 ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ ਕੋਵਿਡ ਮਹਾਮਾਰੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 28.6 ਫੀਸਦੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ) ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਵਧੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਦਰਾਂ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਹੁਲਾਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪੱਖਾਂ ਜਿਵੇਂ ਡਿਜੀਟਲੀਕਰਨ ਦੇ ਪਸਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦੇ ਦੇਖੋ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਨੇ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਦਾ ਅਨੁਕੂਲਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕੋਈ ਵਾਜਬ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਲੀਲ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਅਰਥਚਾਰੇ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 7 ਫੀਸਦੀ ਹੋਣੀ

ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ; ਭਾਵ, ਉਹ ਹੱਦ ਜਿਸ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਕਿਸੇ ਮੁਲਕ ਬਾਰੇ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਤੇਜ਼ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ, ਆਲਮੀ ਮਹਾਮਾਰੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਦੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉਤਰਾਵਾਂ-ਚੜ੍ਹਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜੋ ਸਾਲਾਨਾ ਔਸਤਨ ਵਿਕਾਸ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਇਸ ਜਾਦੂਈ ਅੰਕੜੇ (7 ਫੀਸਦੀ) ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਗੱਲ ਅਸਾਧਾਰਨ ਤਾਂ ਹੈ (ਭਾਵੇਂ ਸ਼ਾਇਦ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਨਹੀਂ) ਕਿ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਮੁਦਰਾ ਕੋਸ਼ (ਆਈ.ਐਮ.ਐਫ.) ਨੂੰ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਿਕਾਸ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਮਹਾਮਾਰੀ ਕਾਰਨ ਅੰਸ਼ਕ ਝਟਕਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਹੋਰ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰ ਕੇ ਵੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ, ਆਈ.ਐਮ.ਐਫ. ਦੇ ਮੁੱਖ ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰੀ ਪੀਅਰੋ-ਓਲੀਵਿਅਰ ਗੁਰਾਂਸ਼ਾ ਨੇ ਬੀਤੇ ਮਹੀਨੇ ਆਲਮੀ ਵਿਕਾਸ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦਿਆਂ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਚਾਲੂ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਦਾ ਵਿਕਾਸ (ਜਿਸ ਦਾ ਆਈ.ਐਮ.ਐਫ. ਨੇ 5.9 ਫੀਸਦੀ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ) ਇਸ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦੀ ਹੱਦ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਉਥੇ ਅਸਲ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵੀ ਵਿਕਾਸ ਦਰਮਿਆਨ

ਕੋਈ 'ਪੈਦਾਵਾਰੀ ਖੱਪਾ' ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗੁਰਾਂਸ਼ਾ ਦੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ਖ਼ਬਰੀ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਹਨ; ਦਰਅਸਲ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਦੇ ਇਸ ਸਾਲ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਇਸ ਤੋਂ ਉਚੇਰੇ ਸਨ ਪਰ ਘਰੇਲੂ ਸਮੀਖਿਆਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਉੱਤੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਕੋਈ 'ਪੈਦਾਵਾਰੀ ਖੱਪਾ' ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਕੀ ਇਹ ਬੜੀ ਮਾਮੂਲੀ ਭਾਵ 6 ਫੀਸਦੀ ਹੋਵੇਗੀ; ਮਤਲਬ ਉਸ ਦਰ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਘੱਟ ਜਿਹੜੀ ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਸੀ?

ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਕੋਵਿਡ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਅਸਰ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਵਧੇਰੇ ਲੋਕ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਲਈ ਮੁੜ ਤੋਂ ਘੱਟ-ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਵਾਲੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵੱਲ ਪਰਤ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਘੱਟ ਅਨੁਪਾਤ, ਛੋਟੇ ਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਉੱਦਮਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਅਤੇ ਇਸ ਸਭ ਕਾਸੇ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਖਪਤ ਵਿਚ ਕਮੀ ਅਤੇ (ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ) ਨਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਮੰਗ ਵਿਚ ਕਮੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅੱਜ ਜਨਤਕ ਕਰਜ਼ ਦੇ ਕਿਤੇ ਉਚੇਰੇ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਵੀ ਗ਼ੌਰ ਕਰੇ ਜਿਹੜਾ ਉਚੇਰੇ

ਰਾਜਕੋਸ਼ੀ ਘਾਟੇ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਿਜੀ ਖਰਚਿਆਂ ਦੀ ਕਮੀ ਦੀ ਪੁਰਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੱਠੇ ਆਰਥਿਕ ਤੇ ਵਪਾਰ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਆਲਮੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵੀ ਭੌਤਿਕ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਪੁੱਜ ਰਹੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਵਾਧੇ ਦਾ ਅਸਰ ਹੈ; ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਪੂੰਜੀ-ਮੁਖੀ ਸੁਭਾਅ, ਜਦੋਂ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨੇ ਪਏ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਨੀਤੀ ਖਾਮੀਆਂ (ਜਿਵੇਂ ਇਲਾਕਾਈ ਵਪਾਰ ਇਕਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਰਹਿਣਾ) ਦੀ ਲਾਗਤ ਵੀ ਜੋੜ ਲਓ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜੰਗ ਤੇ ਪਤਨ ਵਰਗੇ ਜੋਖਮ ਵਾਲੇ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਲੈ ਲਓ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਪੱਖਾਂ ਉੱਤੇ ਗ਼ੌਰ ਕਰਦਿਆਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਟਿਕਾਊ ਦਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਮੀ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ। ਇਹ ਯਕੀਨਨ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਿਕਾਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਵੱਡਾ ਅਰਥਚਾਰਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਮਹਿਜ਼ ਪਰਸਪਰ ਸਬੰਧਿਤ ਪੈਮਾਨਾ ਹੈ। ਅਸਲੀ ਪੈਮਾਨਾ ਜਿਹੜਾ ਮਾਇਨੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਅਰਥਚਾਰਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਿਕਾਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣ ਵਜੋਂ ਯੋਗ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਸਾਫ਼ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਭਾਰਤ ਪਛੜ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ 7 ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਘੱਟ ਜਾਂ 6 ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉੱਤੇ ਰੱਖੋ, ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਇਥੇ ਆਣ ਕੇ ਮੁੱਕਦਾ ਹੈ: ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿਚ ਇਜ਼ਾਫ਼ਾ ਕਰਨਾ।

ਦਾਨਵੀਰ

ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜਿਹਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇਕ ਮਰਲਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਉਦੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਏਨੀ ਮਹਿੰਗੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜੋ ਖਰੀਦਣੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਸ਼ਾਇਦ ਮਾੜੀ-ਮੋਟੀ ਖਰੀਦ ਵੀ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਕਿਸੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦ ਲੈਣ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਉਹ ਸਲਾਹ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ 'ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨਿਆਣੇ ਨਹੀਂ ਰੋਲਣੇ'। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਸਿਆਣੇ ਦਾ ਆਖਾ ਮੋੜਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰੀ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸਿਆਣੀ ਮਾਤਾ ਜੈ ਕੌਰ ਨੇ ਰਾਹ ਵਾਟੇ ਹੀ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ 'ਪੁੱਤ, ਧੀਆਂ ਵਿਆਹ ਲੈ'। ਉਹਦੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਮਾਤਾ ਜੈ ਕੌਰ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਹੁੱਬ ਹੁੱਬ ਦੱਸਦੀ 'ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਪੁੱਤ ਧੀਆਂ ਵਿਆਹ ਲੈ, ਪੁੱਤ ਨੇ ਧੀਆਂ ਵਿਆਹ ਲਈਆਂ'। ਜਿਵੇਂ ਮੇਰੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਨਾਲ ਜੈ ਕੌਰ ਦਾ ਜੀਣਾ ਸਕਾਰਥਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਸੋਚਦਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਬਜ਼ੁਰਗ ਦੀ ਸਲਾਹ ਕਿਉਂ ਨਾ ਮੰਨੀ, ਜਦ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਏਨੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਵੀ ਲੈ ਕੇ ਕੋ ਸੌਦਾ ਮਾਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਕ ਤਾਂ ਉਹ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਣ ਨੂੰ 'ਜੁਰਮ' ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਦੂਜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਰੱਤੀ

ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ
ਫੋਨ: 94175-18384

ਭਰ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਕਬੀਰ ਤੇ ਸੁਕਰਾਤ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਜੁਲਦਾ ਸੀ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਸੁਕਰਾਤ ਦਿਨ ਵਿਚ ਏਨਾ ਕੁ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਰਾਤ ਤੱਕ ਦੇ ਖਾਣੇ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਹੋ ਸਕੇ। ਕਬੀਰ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ 'ਰੱਬਾ ਏਨਾ ਕੁ ਦੇਈ ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਟੱਬਰ ਪਲ ਸਕੇ ਤੇ ਆਇਆ ਗਿਆ ਭੁੱਖਾ ਨਾ ਜਾਵੇ'।

ਕਬੀਰ ਨੇ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਚਾਰ ਬੰਦੇ ਕੱਛ ਵਿਚ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਈ ਉਹਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਆ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਦੋ ਚਾਰ ਘਰੇ ਬੈਠੇ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਦੋ ਚਾਰ ਵਾਪਸ ਜਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਕਬੀਰ ਦੇ ਘਰ ਵਾਲੇ ਅਕਸਰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਦੇ ਕਿ ਜਦ ਘਰੇ ਕੋਈ ਆਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਾਣੇ ਚੱਬ ਕੇ ਸਾਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਭੁੰਜੇ ਸੌਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਏ ਗਏ ਨੂੰ ਖਾਣ ਲਈ ਰੋਟੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸੌਣ ਨੂੰ ਮੰਜਾ ਬਿਸਤਰਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕਬੀਰ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਭੁੱਖੇ ਰਹਿੰਦੇ ਤੇ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਖਾਣ; ਅਸੀਂ ਭੁੰਜੇ ਤੇ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਮੰਜਿਆਂ 'ਤੇ ਸੌਣ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਘਰ ਸ਼ੇਖ ਸਾਅਦੀ ਦੀ ਤਰਾਂ ਆਏ-ਗਏ ਲਈ ਬਹੁਤਾ ਉਚੇਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ। ਆਏ-ਗਏ ਲਈ ਅਸੀਂ ਸਣ ਦੇ ਮੰਜੇ ਡਾਹੁਣੇ ਤੇ ਸੰਦੂਕ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਦੋਹਰਾ ਡੱਬੀਦਾਰ ਖੇਸ ਵਿਛਾਉਣਾ, ਉੱਤੇ ਚਾਦਰ ਵਿਛਾਉਣੀ, ਨਾਲ ਸਿਰਹਾਣਾ, ਖੇਸੀ ਤੇ ਪੱਖੀ ਰੱਖਣੀ। ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਲਈ ਆਂਢਿਆਂ ਦੀ ਭੁਰਜੀ ਤੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਲਈ ਕਤਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਬਣਨਾ। ਅਸੀਂ ਕਬੀਰ ਦੇ ਟੱਬਰ ਵਾਂਗ ਕਦੇ ਖਿੜਦੇ ਨਹੀਂ ਸਾਂ, ਬਲਕਿ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਡੀਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਕੋਈ ਆਵੇ, ਅਸੀਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣੀਏ, ਭੁਰਜੀ ਖਾਈਏ ਤੇ ਕਤਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕੀਏ।

ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜਿਹਨੂੰ ਥਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਡੇ ਜਿੰਨੀ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਸਾਡੀ ਥਾਂ ਇਹੋ ਜਹੀ ਸੀ, ਜਿਹਨੂੰ ਨਾਪਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਉਹ ਕਿੰਨੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਅਟਾ-ਸਟਾ ਉਹ ਇਕ ਕਿੱਲੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਹੀ ਘੱਟ ਹੋਵੇਗੀ। ਪਰ ਉਹ ਏਨੀ ਉੱਚੀ ਨੀਵੀਂ ਤੇ ਵਿੰਗੀ ਟੋਢੀ ਸੀ ਕਿ ਉਥੇ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਜੇ ਸ਼ਿਮਲਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਜੇਜੋਂ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਜ਼ਰੂਰ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਅੱਧੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨਿਆਣੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਖੇਡਦੇ ਸਨ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਸਾਡੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਖੇਡਣ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਖੇਡਣ ਲਈ ਹੋਰ ਕੋਈ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕੇ ਸਾਡੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਏਨੀ ਵੱਡੀ ਤੇ ਪੁਰਾਣੀ ਨਿੰਮ ਸੀ ਕਿ ਸੌਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਉਹਦੇ ਉੱਤੇ ਪੀਘ ਪਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਝੁਟਣ ਆਉਂਦੀਆਂ। ਆਲੇ, ਪਾਲੇ, ਭੋਲੀ, ਭੋਲਾਂ, ਸੀਤੋ, ਮੀਤੋ, ਚਰਨੇ, ਨੰਜੇ, ਕੱਤੋ, ਗਿਆਨੇ ਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਮਿਲ ਕੇ ਪੀਘ ਅਸਮਾਨੀ ਚੜ੍ਹਾ ਲੈਂਦੀਆਂ ਤੇ ਰੱਬ ਜਿੰਡੇ ਸੁਪਨੇ ਸਿਰਜਦੀਆਂ। ਲੰਮੀਆਂ ਲੰਮੀਆਂ ਹੋਕਾਂ ਅਤੇ ਹੁਕਾਂ ਵਾਲੇ ਗੀਤ ਅੱਜ ਵੀ ਮੇਰੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਗੂੰਜਦੇ ਹਨ।

ਸਾਡੇ ਘਰੇ ਆਇਆ ਹਰ ਮਹਿਮਾਨ ਉਸ ਲੁਕੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇੱਥੇ ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਜੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇੱਥੇ ਬੰਦਾ ਕਿਤਾਬ ਲੈ ਕੇ ਆਵੇ ਤੇ ਪੜ੍ਹਦਾ ਰਹੇ। ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਦੋਸਤ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਕਈ ਕਈ ਦਿਨ ਰਿਹਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਕਬਾਲ, ਹਰਜੀਤ, ਗੁਰਮੇਜ, ਗੁਰਸ਼ੇਰ, ਜਗਦੀਸ਼, ਦਰਸ਼ਣ ਤੇ ਪ੍ਰੋ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਇੱਥੇ ਇੰਦਾ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਜਿੰਦਾਂ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਘਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਕਿਹੜੇ ਦੋਸਤ ਨਾਲ ਕਿਹੜੀ ਕਿਤਾਬ ਕਿੱਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਪੜ੍ਹੀ ਸੀ। ਕਿਹੜੀ ਕਹਾਣੀ, ਲੇਖ ਤੇ ਕਵਿਤਾ 'ਤੇ ਕਿਹਨੇ ਕੀ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਦੋਸਤ ਕਿੱਥੇ ਸੁੱਤੇ ਸਨ, ਕਦੋਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਮੀਂਹ ਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਅਫਰਾ-ਤਫਰੀ ਮਚ ਗਈ ਸੀ। ਕਿੰਦਾਂ ਅਸੀਂ ਭਿੰਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਦੇ ਮੰਜੇ ਅੰਦਰ ਡਾਹੇ ਸਨ। ਸੌਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਭੀ ਭੀ ਕਰਦੇ ਮੱਛਰ ਵਿਚ ਬਾਕੀ

ਰਾਤ ਕਿੰਦਾਂ ਲੰਘਾਈ ਸੀ, ਸਭ ਯਾਦ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਮਾਤ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਦੂਰੋਂ ਆਉਂਦੇ ਜਹਾਜ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਚਿਮਨੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਸਾਡੇ ਘਰੇ ਘਾਟੀ ਚੜ੍ਹੇ ਆਉਂਦੇ ਮਹਿਮਾਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਰ ਦਿਖਦਾ ਸੀ ਜਿਹਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਤੁਰਾਂ ਹੇਠ ਬੈਠੇ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਜੈਕਾਰਾ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਅੱਧੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਈ ਆਇਆ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਬੀਬੀ ਫਟਾ-ਫਟ ਪਤੀਲੀ ਮਾਂਜਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਕਿ ਹੁਣ ਚਾਹ ਦਾ ਹੁਕਮ ਚੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਫਟਾਫਟ ਨਲਕਾ ਗੋਤਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਕੱਢ ਕੇ ਪਿਲਾਉਣਾ ਹੈ।

ਆਏ ਗਏ ਲਈ ਸਣ ਦਾ ਮੰਜਾ ਡਾਹੁਣਾ, ਸਾਹਮਣੇ ਮੇਜ਼ ਰੱਖਣਾ ਤੇ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਉਣਾ। ਫਿਰ ਚਾਹ ਬਣਨੀ ਤੇ ਫਿਰ ਚੱਲ ਸੁ ਚੱਲ। ਸਭ ਤੋਂ ਮਜ਼ੇਦਾਰ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਆਏ ਗਏ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲਬਾਤ। ਅਸੀਂ ਤਿੰਨੋਂ ਭਾਈ ਕੰਮ-ਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕੰਮ, ਹੋ ਰਹੀ ਗੱਲਬਾਤ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਰੱਖਦੇ। ਜਿੰਨੀਆਂ ਤੇ ਜਿਹੋ ਜਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਸਾਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ, ਓਨੀਆਂ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਸਾਡਾ ਘਰ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਘਰ ਸੀ ਤੇ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਡਾ ਘਰ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਸਿਆਣੇ ਸਨ ਪਰ ਉਹ ਦੁਨੀਆਦਾਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਇੱਕ ਇੰਚ ਇੰਚ ਇਮਾਨਦਾਰੀ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਇਕ ਇਕ ਪੈਸਾ, ਖੂਨ ਪਸੀਨੇ ਤੋਂ ਵੀ ਗਾਂਹ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਢਲੀ ਹੋਈ ਚਰਬੀ ਤੇ ਹੱਡੀਆਂ ਦੀ ਘਸਾਈ ਦੀ ਕੀਮਤ ਸੀ। ਇਹਤੋਂ ਉਚੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਮਝਦੇ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਖ਼ਤ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ-ਪਸੰਦ ਵਿਆਕਤੀ ਸਨ ਤੇ ਬਾਹਰ ਉਹ ਬੜੇ ਤਿਆਗ ਦੀ ਮੂਰਤ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬਚਪਨ ਵਿਚ, ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ। ਜਦ ਕੋਈ ਆਇਆ ਗਿਆ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਲਾਈ ਰੱਖਦੇ ਤੇ ਮਾੜੀ ਜਹੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਜਾਂ ਗਲਤੀ ਵੀ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਾ ਕਰਦੇ। ਹਰ ਅਣਗਹਿਲੀ ਲਈ ਝਿੜਕੇ ਖਾਣੇ ਪੈਂਦੇ ਤੇ ਗਲਤੀ ਲਈ ਛਿੱਤਰ ਪਰੇਡ ਵੱਟ 'ਤੇ ਪਈ ਰਹਿੰਦੀ। ਅਸੀਂ ਅਕਸਰ ਸੋਚਦੇ ਕਿ ਪਿਤਾ ਜੀ ਘਰ ਹੋਣ ਤਾਂ ਘਰੇ ਕੋਈ ਆਇਆ-ਗਿਆ ਰਹੇ ਤਾਂ ਚੰਗਾ। ਆਏ-ਗਏ 'ਤੇ ਸਾਡੇ ਘਰ ਰੋਣਕ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਗਿਆਨ ਗੋਸ਼ਟੀ ਜਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ, ਜਿਹੜੀ ਕਿਸੇ ਆਏ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਵੀ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਤੇ ਕਈ ਕਈ ਦਿਨ ਉਸ ਗੋਸ਼ਟੀ ਦਾ ਚਰਚਾ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ।

ਅਸੀਂ ਘਰ ਵਿਚ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕ ਮੱਝ ਰੱਖਦੇ ਸਾਂ ਤੇ ਮੇਰੀ ਬੀਬੀ ਘਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਤੇ ਮੱਝ ਪਾਲਦੀ।

ਅਸੀਂ ਪੱਠੇ ਕੁਤਰ ਦਿੰਦੇ ਤੇ ਕਦੇ ਕਦੇ ਮੱਝ ਨੂੰ ਪਾ ਵੀ ਦਿੰਦੇ। ਦੋ ਵੇਲੇ ਮੱਝ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਉਂਦੇ ਤੇ ਦੂਜੇ ਤੀਜੇ ਨੁਹਾ ਵੀ ਦਿੰਦੇ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਨੈਤੀ 'ਚ ਨੁਹਾ ਲਿਆਉਂਦੇ ਤੇ ਫਲਾਹੀਆਂ ਚਾਰ ਲਿਆਉਂਦੇ। ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਧੁੱਪ ਹੋਣ 'ਤੇ ਛਾਵੇਂ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੰਦੇ ਤੇ ਸਰਦੀਆਂ ਵਿਚ ਛਾਂ ਹੋਣ 'ਤੇ ਧੁੱਪੇ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੰਦੇ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਕਦੇ ਵੀ ਕੋਈ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਕਿਸੇ ਗਰਜ਼ ਕਾਰਣ ਮੱਝ ਵੇਚਣੀ ਪੈ ਗਈ ਤਾਂ ਸੁਣ-ਸੁਣਾ ਕੇ ਵਪਾਰੀ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਸਾਰੇ ਵਪਾਰੀ ਮੱਝ ਵਿਚ ਨੁਕਸ ਕੱਢ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਣ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮੱਝ ਨਹੀਂ ਵਿਕਣੀ। ਚੌਥਾ ਵਪਾਰੀ ਆਇਆ ਤਾਂ ਪਿਤਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਦੇਖੋ ਜੀ, ਇਹ ਮੱਝ ਤਾਂ ਹੈ ਬਾਈ ਸੌ ਦੀ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਹਦਾ ਬਾਈ ਸੌ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦੇ, ਚਲੋ ਅਸੀਂ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦੇ, ਚਲੋ ਅਸੀਂ ਅਠਾਰਾਂ ਸੌ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦੇ, ਚਲੋ ਛੱਡੋ ਤੁਸੀਂ ਇਹਦਾ ਪੰਦਰਾਂ ਸੌ ਦੇ ਦਿ"। ਵਪਾਰੀ ਨੇ ਹੀ ਹੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਜੀ ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬਾਰਾਂ ਸੌ ਦੇਵਾਂਗੇ।" ਪਿਤਾ ਜੀ ਝੱਟ ਮੰਨ ਗਏ ਤੇ ਵਪਾਰੀ ਜਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਹੋਰ ਛੁਡਵਾ ਕੇ ਪੱਚੀ ਸੌ ਦੀ ਮੱਝ ਗਿਆਰਾਂ ਸੌ ਦੀ ਲੈ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕ ਵੇਚੀ ਹੋਈ ਮੱਝ ਦਾ ਸੰਗਲ ਖੋਲ੍ਹ ਲੈਂਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸੰਗਲ ਵੀ ਮੱਝ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਵਪਾਰੀ ਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਸਨ।

ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਬਚਪਨ ਦੇ ਇਕ ਦੋਸਤ ਕੋਲ ਘਰ ਦੀ ਥਾਂ ਬਹੁਤ ਥੋੜੀ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਮੱਝਾਂ ਵੀ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਮੱਝਾਂ ਰੱਖਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਜੇ ਮੱਝਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਡਰਿੰਦੇ ਤੇ ਅਸੀਂ ਸੋਚ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਕਿੰਨੇ ਤੰਗ ਤੰਗ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਉਸ ਦੋਸਤ ਨੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਤੋਂ ਥਾਂ ਮੰਗੀ ਤਾਂ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਸਖ਼ਤ ਹਿਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ ਪਈ 'ਕਾਕਾ ਇਹ ਥਾਂ ਨਾ ਕਦੇ ਵੇਚੀ'।

ਉਸ ਦੋਸਤ ਨੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੋਹਿਤਬਰ ਸੋਢੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸੇਵਾ ਸੌਂਹ ਤੋਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਪੁਆ ਕੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮਨਾ ਲਿਆ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਮੰਨ ਗਏ ਕਿ 'ਮੈਂ ਇਹ ਥਾਂ ਵੇਚਣੀ ਨਹੀਂ ਤੁਸੀਂ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਵਰਤਣੀ ਹੈ ਵਰਤ ਲਉ'। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ 'ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਕੇ ਲੈਣੀ ਹੈ।' ਅਖੀਰ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਉਹ ਥਾਂ ਲਿਖ ਕੇ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਉਹਦਾ ਇਕ ਵੀ ਪੈਸਾ ਨਾ ਲਿਆ। ਪਰ ਉਸ ਦੋਸਤ ਨੇ ਇਸ ਸੌਦੇ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪੱਕੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਸ ਥਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਹ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ। ਮੈਂ ਉਹ ਪੱਕੇ ਕਾਗਜ਼ ਦੇਖੇ ਤਾਂ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ 'ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਏਨੀ ਥਾਂ ਸਿਰਫ ਪੰਜਾਹ ਰੁਪਏ 'ਚ ਵੇਚ ਦਿੱਤੀ'। ਬੀਬੀ ਦੱਸਦੀ 'ਪੁੱਤ, ਪੰਜਾਹ ਰੁਪਏ ਵੀ ਕਿੱਥੇ ਲਏ ਸੀ'। ਮੈਨੂੰ ਪਿਤਾ ਜੀ 'ਤੇ ਖਿੜ ਆਉਂਦੀ, ਹਾਸਾ ਵੀ ਆਉਂਦਾ,

ਤਰਸ ਵੀ ਤੇ ਕਦੇ ਕਦੇ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਕਿੰਡੇ ਦਾਨਵੀਰ ਸਨ।

ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਉਸ ਦੋਸਤ ਦੇ ਦਿਨ ਫਿਰ ਆਏ ਤੇ ਉਹ ਜਹਾਨੋਂ ਤੁਰ ਗਿਆ। ਉਹਦਾ ਬੇਟਾ ਵੀ ਹੁਣ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਮੁੰਡੇ ਵੀ ਬਾਹਰ-ਬੂਹਰ ਗਏ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਸੁਧਰ ਗਏ ਹਨ। ਇੱਧਰ ਅਸੀਂ ਵੀ ਠੀਕ ਠਾਕ ਹਾਂ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਦੁਨੀਆਦਾਰੀ ਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਤੋਂ ਇੱਕ ਭਰ ਵੀ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਵਧੇ। ਅਸੀਂ ਤਿੰਨੋਂ ਭਾਈ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਵਪਾਰੀ ਹਾਂ ਤੇ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ।

ਅਸੀਂ ਤਿੰਨਾਂ ਭਾਈਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਵੱਡਣੀ ਸੀ ਤੇ ਸਾਡਾ ਜੀ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪਿਤਾ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਦਾਨ ਵਜੋਂ 'ਵੇਚੀ' ਹੋਈ ਉਹ ਥਾਂ ਮੁੜ ਲੈ ਲਈਏ। ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਉਸ ਦੋਸਤ ਨੇ ਪੁਰਾਣਾ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਾਹਰ ਵੱਡਾ ਘਰ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਸਾਡੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਪਿਛਲੇ ਤੀਹ ਤੀਹ ਸਾਲ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਉਜਾੜ ਪਈ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਗਭਲੇ ਭਾਈ ਨੇ ਉਹ ਥਾਂ ਲੈਣ ਲਈ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਚਲਾਈ ਤਾਂ ਉਹ ਝੱਟ ਮੰਨ ਗਿਆ। ਪੈਸੇ ਪੁੱਛੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ 'ਚਾਚੇ ਨੇ ਕਿਹੜਾ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਲਿਆ ਸੀ'। ਮੇਰਾ ਭਾਈ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਹੁਣ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਹਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਪੰਜਾਹ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਰੁਪਿਆ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ'। ਖੈਰ ਗੱਲ ਮੁੱਕੀ ਕਿ ਮਿਲ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰਾਂਗੇ। ਮੇਰਾ ਭਾਈ ਪਿੰਡ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਲੱਖ ਤੋਂ ਰੱਤੀ ਭਰ ਨਾ ਘਟਿਆ ਤੇ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਸਾਈ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੈ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਬੰਦੇ ਨੇ ਬਾਦ ਵਿਚ ਫ਼ੋਨ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ 'ਲੱਖ ਤਾਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਤੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਹੋਰ ਲੈਣਾ ਹੈ'। ਮੇਰੇ ਭਾਈ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਪਾਉਣ 'ਤੇ ਉਹ ਇੱਕ ਲੱਖ ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ 'ਤੇ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਗੱਲ ਮੁੱਕ ਗਈ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਦੋਨੋਂ ਭਾਈ ਪਿੰਡ ਗਏ ਤੇ ਵੱਡੇ ਭਾਈ ਦੇ ਬੇਟੇ ਹਰਦੀਪ ਤੇ ਬੱਲੀ ਨਾਲ ਬੈਠਕੇ ਸੌਦਾ ਨਿਬੇੜ ਲਿਆ। ਅਸੀਂ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਉਸ ਦੋਸਤ ਦੇ ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਵੀ ਉਥੇ ਹੀ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੋਹਿਤਬਰ ਮਨੀ ਤੇ ਪਾਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਸੱਦ ਲਿਆ। ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਈ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਇਕ ਲੱਖ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਹੋਰ ਦੇ ਕੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਮੁੜ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਲਿਖ ਲਈ। ਮੋਹਿਤਬਰ ਸੱਜਣ ਪਾਲੇ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹਦਾ 'ਭਾਪਾ ਦੱਸਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਿਖਣ ਲਈ ਪੰਜਾਹ ਰੁਪਏ ਸਿਰਫ ਲਿਖੇ ਸਨ, ਤਾਏ ਨੇ ਉਹ ਪੈਸੇ ਲਏ ਨਹੀਂ ਸਨ'। ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਮਹਾਨ ਕਰਨੀ 'ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ ਤੇ ਫਿਰ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਏ।

ਸਾਡਾ ਸੌਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਦਿਨ, ਆਪਣੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਥਾਂ, ਵਾਪਸ ਖਰੀਦ ਕੇ, ਖੁਸ਼ ਵੀ ਸਾਂ ਤੇ ਉਦਾਸ ਵੀ। ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ 'ਤੇ ਉਸ ਦਿਨ ਖਿੜ ਵੀ ਆਈ, ਹਾਸਾ ਵੀ ਆਇਆ, ਤਰਸ ਵੀ ਤੇ ਮਾਣ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੀ ਇਕ ਨਿੱਕੇ ਜਹੇ ਦਾਨਵੀਰ ਦੇ ਬੇਟੇ ਹਾਂ। ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਉਹ ਕੋਈ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ, ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਜਾਂ ਵਪਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਨੇਕ ਇਨਸਾਨ ਤਾਂ ਸੀ।

ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਦੋਸਤ ਦੇ ਉਸ ਬੇਟੇ ਨੇ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 'ਭਾਈਆ ਕਹਿ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਜਗ੍ਹਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਨਾ ਦੇਈ'। ਅਸੀਂ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਦੇ ਕਹੇ ਦੀ ਲਾਜ ਰੱਖੀ ਤੇ ਸਾਡੀ ਥਾਂ ਸਾਨੂੰ ਹੀ ਦਿੱਤੀ। ਬੰਦੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਥਾਂ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਪੈਸਾ ਤਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦਾ। ਮਾਣ, ਇੱਜ਼ਤ, ਪਿਆਰ, ਮੁਹੱਬਤ ਕਮਾਉਣ ਨੂੰ ਸਮਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗਵਾਉਣ ਨੂੰ ਪਲ ਭਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੈ।

ਬਾਪ ਦੇ ਸਿਵੇ ਨਾਲ ਜਿਆਦਤੀ?

ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਸਿਧਾਂਤ ਜਾਂ ਮਰਿਆਦਾ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਕੁੱਝ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਬੰਦੇ ਲੋਕਿਨ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਲੀਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਤੁਰੀ ਜਾ ਰਹੀ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ! ਅਜਿਹੇ 'ਕੁੱਝ ਬੰਦਿਆਂ' ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੇ ਕਈ ਮੇਰੇ ਵਰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਜਿਹੀ ਪੈਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਮੈਂ ਹੀ ਤਾਂ ਗਲੁਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵਾਂਗਾ?

ਮੇਰੀ ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਅਕਸਰ ਉਦੋਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦ ਮੈਂ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸਤ, ਸ੍ਰੀ ਕੀਰਤ ਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਜਲ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਜਾਏ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ-ਸੁਣਦਾ ਹਾਂ! 'ਅਸਤ ਪਾਉਣ' ਜਾ ਰਹੇ ਲਾਮ ਲਾਮਕਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਤਿੰਨ-ਤਿੰਨ ਫੁੱਟੀਆਂ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਵਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੋਚਣੀ ਉੱਤੇ ਵੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਜਿਹਾ ਲਗਦਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ! ਬੇਸ਼ੱਕ ਕੁੱਝ ਪਲਾਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਪੰਥ ਪ੍ਰਵਾਣਿਤ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ ਵਿਚਲੇ 'ਮ੍ਰਿਤਕ ਸੰਸਕਾਰ' ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਮਨ ਮਸਤਿਕ ਵਿੱਚ ਗੂੰਜਦਿਆਂ ਸਾਰ, ਦੁਬਿਧਾ ਉਡੰਤ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਪਲ ਦੀ ਪਲ ਤਾਂ ਸ਼ੱਕ ਜਿਹਾ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ!

ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਅਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਪੋਟਲੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੇਸ ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਭੈਣਾਂ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਮਨਮਤੀਏ ਕਰਮਕਾਂਡ ਕਰਦੇ ਕਈ ਸਿੱਖ ਸੰਤ ਬਾਬਿਆਂ ਵੱਲੂ ਦੇਖਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਦੀਆਂ ਨਿਭਾਈਆਂ ਅੰਤਿਮ ਰਸਮਾਂ ਚੇਤੇ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਭਾਈਆ ਜੀ ਦੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਗੂੜ੍ਹੇ ਦੋਸਤ ਜਥੇਦਾਰ ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਮਜਾਰਾ ਕਲਾਂ (ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ) ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਜਦ ਮੌਤ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਸੰਸਕਾਰ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਇਆ ਸਾਂ! ਲੰਬਾ ਅਰਸਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਰਹੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜਥੇਦਾਰ ਮਜਾਰਾ ਕਲਾਂ ਦੀ, ਜਥੇਦਾਰ ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ ਹੁਣਾ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਨੇੜਤਾ ਰਹੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਯਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਸਨ।

ਮਜਾਰਾ ਕਲਾਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਘਾਟ ਵੱਲ ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਰਥੀ ਲੈਜਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਚਲਦੀ ਰਵਾਇਤ ਮੁਤਾਬਕ ਸਿਵਿਆਂ ਦੇ ਲਾਗੇ ਜਿਹੇ ਜਾ ਕੇ ਜਦ 'ਅੰਧ-ਮਾਰਗ' ਦੀ ਰਸਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਾਨੂੰਆਂ ਨੇ ਅਰਥੀ ਥੋਲੇ ਰੱਖੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸੱਜਣ ਤੋੜੀ ਲੈ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ ਤਾਂ ਏਨੇ ਨੂੰ ਪਿੱਛਿਓਂ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਤੁਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਹਿਬ ਅਰਥੀ ਦੇ ਲਾਗੇ ਆ ਪਹੁੰਚੇ! ਸਾਹਮਣੇ ਦੇਖ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇੱਕ ਦਮ ਗਰਜੇ-

'ਓਏ? ਇਹ ਕਿਆ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਐ? ਖਬਰਦਾਰ ਜੇ ਇਹ ਤੋੜੀ-ਤਾੜੀ ਭੰਨਣ ਦਾ ਪਖੰਡ ਕੀਤਾ! ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਇਹ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਹੁਣ ਜਾਂਦੀ ਵਾਰ ਤੁਸੀਂ ਕੀਤੇ-ਕਰਾਏ ਸਿਰ ਖੋਹ ਪਾਉਣ ਲੱਗੇ ਆ? ਨਾਲੇ ਕੰਨ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣ ਲਉ ਸਾਰੇ ਜਣੇ! ਖਬਰਦਾਰ ਜੇ ਮੇਰੇ ਮਗਰੋਂ ਇਸ ਭਰਾ ਦੇ ਅਸਤ ਉਸਤ ਚੁਗਣ ਵਾਲੀ ਮਨਮਤਿ ਕੀਤੀ!'

ਏਨਾ ਆਖ ਕੇ ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਤੋੜੀ ਚੁੱਕੀ ਖੜ੍ਹੇ ਬੰਦੇ ਹੱਥੋ ਖੋਹ ਕੇ ਤੋੜੀ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਵਗਾਹ ਮਾਰੀ! ਨਾਲੇ ਅਰਥੀ ਚੱਕਣ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਆਂ ਨੂੰ ਝਿੜਕਾ ਮਾਰ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ-

'ਚੱਕੇ ਓਏ ਚੱਕੇ, ਤੁਰੋ ਤੁਰੋ!'

ਮਜਾਰਾ ਕਲਾਂ ਦਾ ਇਹ ਸਾਰਾ ਵਾਕਿਆ ਮੈਂ ਘਰੇ ਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਭਾਈਆ ਜੀ ਨੂੰ ਇੰਨ-ਬਿੰਨ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ। ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਜਿਹੀ ਜਾਹਰ ਕਰਦਿਆਂ ਭਾਈਆ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, 'ਕਾਕਾ, ਗੁਰਮਤਿ ਤਾਂ ਇਹੋ ਕਹਿੰਦੀ ਐ!'

ਨਾਲੇ ਸਾਨੂੰ ਨਸੀਹਤ ਵਜੋਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, 'ਨਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬਾਪੂ ਦੇ ਅਸਤ ਪਾਉਣ ਕਿਤੇ ਗਿਆ ਸਾਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਮਰੇ ਤੋਂ ਏਦਾਂ ਦੇ ਪਖੰਡ ਕਰਿਉ!' ਸੇ ਭਾਈਆ ਜੀ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਸੰਸਕਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਤਿੰਨਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਸਿਵੇ ਦੀ ਸੁਆਹ ਇੱਕ ਥੈਲੇ 'ਚ ਭਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦੁਪਾਲ ਪੁਰੋਂ ਮੀਲ ਕੁ ਦੂਰ ਵਗਦੇ ਦਰਿਆ ਸਤਿਲੁਜ ਵਿੱਚ ਜਲ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਤੇ ਘਰੇ ਸਾਰੇ ਜੀਆਂ ਨੇ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸਹਿਜ ਪਾਠ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾ ਲਿਆ ਸੀ!

...ਪਰ ਹੁਣ ਫੇਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ 'ਫਖਰ-ਏ-ਕੌਮ' ਜਿਹੇ ਵੱਡੇ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜੇ ਗਏ ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਦੇ ਵੀ ਅਸਤ, ਸ੍ਰੀ ਪਤਾਲ ਪੁਰੀ ਵਿਖੇ ਜਲ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਹੁੰਦੇ ਦੇਖੋ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇੰਨ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕਿਰਤੀ ਸਿੱਖ ਬਾਪ ਦੇ ਸਿਵੇ ਨਾਲ ਜਿਆਦਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ!?

-ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਦੁਪਾਲਪੁਰ
ਫੋਨ: 001-408-915-1268

ਅਮਿੱਟ ਯਾਦਾਂ ਛੱਡ ਗਿਆ 'ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਰਸਾ 2023'

ਇੰਡੀਅਨਐਪਲਿਸ: ਫਾਈਵ ਰਿਵਰ ਐਂਟਰਟੇਨਮੈਂਟ ਅਤੇ ਰਾਜਵੀਰ ਐਂਟਰਟੇਨਮੈਂਟ ਵੱਲੋਂ ਇੱਥੇ ਗਾਰਫੀਲਡ ਪਾਰਕ ਵਿਖੇ ਲੰਬੀ ਦਿਨੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਰਸਾ 2023 ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ 'ਤੇ ਡੂੰਘੀ ਛਾਪ ਛੱਡੀ।
ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਆਈ ਭੰਗੜਾ ਅਤੇ ਗਿੱਧਾ ਟੀਮ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਨਾਲ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਕੀਲ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਪੰਜਾਬੀ

ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਿਚ 12 ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਫੈਸ਼ਨ ਸ਼ੋਅ ਵੀ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਜੱਜਾਂ ਵਲੋਂ ਜੇਤੂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਭਾਗੀਦਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਉੱਤਰ ਸੈਸ਼ਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਸਾਰੇ ਭਾਗੀਦਾਰਾਂ ਨੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜੱਜਾਂ ਲਈ ਜੇਤੂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਕੰਮ ਸੀ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਫੈਸਲਾ

ਲੈਣ ਲਈ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਵੀ ਮੰਗਣੀ ਪਈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਤਿੱਖਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇੱਕ ਉਪ ਜੇਤੂ ਨੂੰ ਵੀ ਚੁਣਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
ਇਨਾਮੀ ਰਾਸ਼ੀ \$1000 ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ \$1100 ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਉਪ ਜੇਤੂ ਨੂੰ \$500 ਦਾ ਪੋਰਸ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਮੁਸਕਾਨ ਭਾਟੀਆ ਨੂੰ ਜੇਤੂ ਅਤੇ ਅਰਸ਼ਦੀਪ ਨੂੰ ਉਪ ਜੇਤੂ ਐਲਾਨਿਆ ਗਿਆ।

ਘੁਮਾਣ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਅਮਰਬੀਰ ਸਿੰਘ ਘੁਮਾਣ ਅਤੇ ਸੀਈਓ/ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਰਸ਼ਰਨ ਘੁਮਾਣ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫੈਸ਼ਨ ਸ਼ੋਅ ਦੇ ਜੇਤੂ ਅਤੇ ਉਪ ਜੇਤੂ ਨੂੰ ਨਕਦ ਇਨਾਮ ਦਿੱਤੇ। ਅਮਰੀਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਅਦਾਕਾਰ/ਡਾਂਸਰ/ਗਾਇਕਾ ਅਨੀਤਾ ਲਰਚੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੱਖਰੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਗੀਤ ਗਾ ਕੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਾਂਗ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨੱਚਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ

ਦਿੱਤਾ।
ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗਾਇਕ ਸਿੱਧੂ ਮੂਸੇਵਾਲਾ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਇੱਕ ਮਿੰਟ ਦਾ ਮੌਨ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਹਰਕੀਰਤ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਨੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਹੋਸਟ ਕੀਤਾ। ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਮੁਫਤ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 1000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਕੀਤੀ।

ਹਾਲੀਵੁੱਡ ਦਾ ਪੂਰਨ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਅਦਾਕਾਰ ਵਾਰਿਸ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ

ਵਾਰਿਸ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਹਰਫਨਮੋਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਤੇ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਕਲਾਕਾਰ ਹੈ। ਉਹ ਐਕਟਰ, ਮਾਡਲ, ਦਾਨਵੀਰ ਤੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਅਤੇ ਜੇਵਰਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਡਿਜ਼ਾਈਨਰ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਜਨਮ 1974 ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਨਿਊਯਾਰਕ ਹਿਜਰਤ ਕਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਕੋਲੰਬੀਆ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ 'ਤੇ ਫੈਸ਼ਨ ਡਿਜ਼ਾਈਨਿੰਗ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕੁਝ

ਜੇਵਰ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਰੁਪਏ ਦੀ ਮਦਦ ਭੇਜੀ ਸੀ। 2013 ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਡਿਜ਼ਾਈਨਰ

ਫਿਲਮਾਂ ਤੇ 6 ਟੀ.ਵੀ ਸੀਰੀਅਲਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਵਾਰਿਸ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸਫਲਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਾਲੀਵੁੱਡ ਦੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਅਲ ਕਾਇਦਾ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ 9 ਸਤੰਬਰ 2011 ਦੇ ਹਮਲਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਮ ਅਮਰੀਕਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਾਉਣ ਵਿਚ ਸਫਲਤਾ ਮਿਲੀ ਹੈ ਕਿ

ਮੇਰੀ ਦਸਤਾਰ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਲਾਉਣਾ। ਇਸ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸੀਨੀਅਰ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ ਉਸ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਸਤਾਰ ਨਾ ਉਤਾਰੀ ਜਾਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਪਵਿੱਤਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਐਨੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵਾਰਿਸ ਨੂੰ ਵੀ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ। 2016 ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਦਸਤਾਰ

ਬਲਰਾਜ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਕਮਾਂਡੈਂਟ
ਫੋਨ: 95011-00062

ਸਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਫੈਸ਼ਨ ਡਿਜ਼ਾਈਨਰਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੀ ਕੰਪਨੀ 'ਹਾਊਸ ਆਫ ਵਾਰਿਸ' ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰ ਲਈ। ਅੱਜ ਇਹ ਕੰਪਨੀ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਜੇਵਰ ਅਤੇ ਕੱਪੜੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸ਼ਾਹੀ ਘਰਾਣਿਆਂ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਸਾਲ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰ ਰੋਮ ਅਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੁਨਿਆਰਿਆਂ ਅਤੇ ਦਰਜੀਆਂ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਘਰਾਣਿਆਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਰਾਜਿਆਂ-ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਜੇਵਰ ਅਤੇ ਕੱਪੜੇ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਵੰਬਰ 2008 ਦੇ ਮੁੰਬਈ ਅੱਤਵਾਦੀ ਹਮਲੇ ਦੇ ਪੀੜਤਾਂ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਮਾਰਟੀਅਰ ਸਿੰਗਰ ਅਤੇ ਟੀਨਾ ਭੋਜਵਾਨੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ 11 ਕਰੋੜ

ਸਿੱਖ ਅਰਬੀਆਂ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਕੌਮੀਅਤ ਦੇ ਲੋਕ ਹਨ। 2006 ਵਿਚ ਆਈ ਹਾਲੀਵੁੱਡ ਦੀ ਹਿੱਟ ਫਿਲਮ, ਦੀ ਇਨਸਾਈਡ ਮੈਨ (ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਾਲੀਵੁੱਡ ਦੇ ਸੁਪਰ ਸਟਾਰ ਡੈੱਜ਼ਲ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਨੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ) ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਵਿਕਰਮ ਵਾਲੀਆ ਨਾਮਕ ਬੈਂਕ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਦਾ ਰੋਲ ਨਿਭਾਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਰੋਲ ਸਿਰਫ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਦਸਤਾਰ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਵਿਖਾਉਣ ਲਈ ਹੀ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਕੁਝ ਲੁਟੇਰੇ ਬੈਂਕ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਅਤੇ ਗਾਹਕਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪੁਲਿਸ ਇਸ ਸੱਕ ਕਾਰਨ ਕਿ ਕਿਤੇ ਲੁਟੇਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਰਲ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਾ ਆ ਗਏ ਹੋਣ, ਸਭ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ ਵਾਰਿਸ ਦੀ ਦਸਤਾਰ ਉਤਾਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਅੱਗੋਂ ਚਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਹਾਂ,

ਉਤਾਰ ਕੇ ਤਲਾਸ਼ੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਮੈਕਸੀਕੋ ਤੋਂ ਨਿਊਯਾਰਕ ਦੀ ਫਲਾਈਟ (ਏਅਰੋ ਮੈਕਸੀਕੋ) ਵਿਚ ਸਫਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਨਿਊਯਾਰਕ ਫੈਸ਼ਨ ਵੀਚ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੈ ਸਕਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ ਮੈਕਸੀਕੋ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਏਅਰਪੋਰਟ ਅਥਾਰਟੀ ਅਤੇ ਏਅਰੋ ਮੈਕਸੀਕੋ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਦਸਤਾਰ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜੀ ਸੀ ਤੇ ਏਅਰਲਾਈਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੇਸ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। 2017 ਵਿਚ ਏਅਰਪੋਰਟ ਅਤੇ ਏਅਰਲਾਈਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਤੋਂ ਮਾਫੀ ਮੰਗਣੀ ਪਈ ਸੀ। 2010 ਵਿਚ ਵੈਨਿਟੀ ਫੇਅਰ ਫੈਸ਼ਨ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਲੀਕੇਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲੇ ਦਸ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਸਥਾਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

(ਪਿਛਲੇ ਸਫੇ ਦਾ ਬਾਕੀ)

ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਮੁਸਾਫਰ ਨੂੰ ਸੀਰੀਆ, ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਜਾਂ ਇਰਾਕ ਤੋਂ ਆਉਂਦਾ ਵੇਖਦਾ ਤਾਂ ਇਕਦਮ ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਫੇਰ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦਾ ਕਿ ਸ਼ੁਕਰ ਆ, ਇਹ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਆਇਆ ਏ।

ਫੇਰ ਇਕ ਦਿਨ ਦੀ ਖਬਰ ਸੀ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਪੈਂਟਾਗਨ ਵਿਚ ਇਕ ਸਾਬਕਾ ਫੌਜੀ ਨੇ ਨਿਜੀ ਗੰਨ ਨਾਲ ਕੁੱਝ ਲੋਕ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਨੇ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਵਾਪਰ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਜੰਗਾਂ ਯੁੱਧਾਂ ਤੋਂ ਪਰਤੇ ਮਨੋਰੋਗੀ ਸੈਨਿਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਮੂਹਕ ਕਤਲੇਆਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਨੋਲਾ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਨੇੜਿਉਂ ਹੀ ਪਰਤਿਆ ਹੈ। ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ ਉਸ ਦੀ ਕੌਂਸਲਿੰਗ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਨਵਾਂ ਜੀਵਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਹੁਣ ਟੋਰਾਂਟੋ ਸੀ।

ਉਹ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸਦਾ ਰਿਹਾ, "ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੀ ਗੰਨ ਨਾਲ ਖੁਦਕਸ਼ੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸੋਚੀ ਸੀ। ਇਹ ਇਰਾਕ ਦੀ ਗੱਲ ਆ। ਮੇਰੇ ਕਮਾਂਡਰ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਕਿਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸੈਨਿਕਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਨਾ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦੇਵਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਰੀਹੈਵ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਫੇਰ ਵਾਪਸ ਅਮਰੀਕਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਏਥੇ ਮੇਰੀ ਇਕ ਸਾਲ ਕੌਂਸਲਿੰਗ ਚੱਲਦੀ ਰਹੀ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਪੈਕਿਜ ਦੇ ਕੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਰਿਟਾਇਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਤੇ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਸ਼ੁਕਰ ਕੀਤਾ।"

ਉਸ ਕੋਲ ਅਜੇ ਵੀ ਕੁੱਝ ਤਸਵੀਰਾਂ ਸੰਭਾਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਉਹ ਖੰਜੂਰ ਦੇ ਰੁੱਖ ਹੇਠ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ ਤੇ ਕਿਤੇ ਕਿਸੇ ਉਠ ਕੋਲ। ਕੁੱਝ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵਿਚ ਬੁਰਕੇ ਹਿਜਾਬ ਵਾਲੀਆਂ ਔਰਤਾਂ, ਤੇ ਕਿਤੇ ਨਿੱਕੀਆਂ ਟੋਪੀਆਂ ਤੇ ਲੰਬੀਆਂ ਦਾੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਮਰਦ ਸਨ। ਇਕ ਥਾਂ ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਨਿੱਕੀ ਟੋਪੀ ਤੇ ਸਲਵਾਰ

ਕਮੀਜ਼ ਪਹਿਨੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਫਲੇ ਨਾਲ ਤੁਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਮੈਂ ਇਕ ਦਿਨ ਫੇਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, "ਕੀ ਯੂਨੈਸਕੋ ਨੂੰ ਇਹ ਜ਼ੁਲਮ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦੇ? ਜਦੋਂ ਇਰਾਕ ਕੋਲੋਂ ਕੈਮੀਕਲ ਹਥਿਆਰ ਮਿਲੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਫੇਰ ਉਸ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ? ਯੂ.ਐਨ.ਓ., ਅਮਰੀਕਾ ਨੂੰ ਇਹ ਸਵਾਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਦਾ?" "ਯੂ.ਐਨ.ਓ. ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਹੀ ਤਾਂ ਹੈ; ਜੇ ਅਮਰੀਕਾ ਕਰੇਗਾ, ਉਹ ਓਹੀ ਕਰੇਗਾ, ਉਸੇ ਦੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲੇਗਾ ਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਉਸੇ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਭੁਗਤੇਗਾ। ਰੈੱਡ ਕਰਾਸ, ਪੀਸ ਕੀਪਰ; ਇਹ ਸਭ ਦਿਖਾਵੇ ਦੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਤੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਮਕਸਦ ਤਾਂ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਨੇ।"

"ਅੱਛ!" ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ। "ਜਦੋਂ ਹਥਿਆਰ ਲਾਬੀ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਮੁਕਾ ਲੈਂਦੀ ਏ, ਫੇਰ ਕੰਨਸਟਰਕਸ਼ਨ ਲਾਬੀ ਅੱਗੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਹਸਪਤਾਲ, ਸੜਕਾਂ, ਸਕੂਲ, ਪਾਰਕ ਉਸਾਰਨ ਦੇ ਠੇਕੇ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਕਠਪੁਤਲੀ ਸਰਕਾਰਾਂ ਬਣਾਉਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕੰਮ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਧਨ ਦੌਲਤ ਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਭੰਡਾਰ ਲੁੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਵਸਤਾਂ ਵੇਚ ਕੇ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਕਰਜ਼ੇ ਚੜ੍ਹਾਏ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਰਾਜਨੀਤਕ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਫੇਰ ਏਸੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਆੜ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਸਮਝੌਤੇ ਕਰ ਕੇ ਅਗਲੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬਸਤੀ ਬਣਾ ਕੇ ਲੁੱਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਏ।" ਨੋਲਾ ਮਨ ਅੰਦਰਲੇ ਭੇਤ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਰਿਹਾ।

ਮੈਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਯਾਦ ਆਈ, ਕਿਵੇਂ ਈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਪਾਰ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦੱਬ ਲਿਆ ਸੀ। ਫੇਰ ਕਿਵੇਂ ਸੌ ਸਾਲ, ਭਾਰਤ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਰਿਹਾ। ਧਨ ਦੌਲਤ ਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟਿਆ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਲੁੱਟਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਬਦਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਰਾਦੇ ਉਹ ਹੀ ਸਨ। ਹੁਣ ਅਗਲੇ ਖੁਦ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦੇ ਪਰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਠੋਕਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਮੰਡੀ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਤੇ

ਆਪਣਾ ਸਮਾਨ ਵੇਚਦੇ। ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ, ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਤੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਅੱਜ ਦੇ ਨਵੇਂ ਹਥਿਆਰ ਸਨ ਜੋ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਮਨ ਦੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬੰਦਾ ਮੰਡੀ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

"ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵੀ ਤਾਂ ਅਫੀਮ, ਚਰਸ, ਹੈਰੋਇਨ, ਮੌਰਫੀਨ ਦੀ ਮੰਡੀ ਸੀ। ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਵਪਾਰ ਡਰੱਗ ਸਮਗਲਿੰਗ ਹੈ ਜਿਹਦੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਪੈਸਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਧੰਦਾ, ਨੇਤਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਤ ਪਨਾਹੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਨੀ ਚੱਲਦਾ। ਦੂਸਰਾ ਦੁਨੀਆ ਦੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਜੋ ਰੈੱਡ ਕਰਾਸ ਨਾਲ ਵੀ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ, ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਪਹੀਆ ਹਨ। ਫਰਮਾਸੂਟੀਕਲ ਕੰਪਨੀਆਂ, ਡਰੱਗ ਮਾਫੀਆ ਸਭ ਰਲੇ ਮਿਲੇ ਨੇ। ਕੁਦਰਤੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵੀ ਖਿੱਚ ਸੀ, ਏਵੇਂ ਨਹੀਂ ਅਮਰੀਕਾ ਸਭੇ ਸੁੱਕੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਧੱਕੇ ਖਾਣ ਗਿਆ।" ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਦਲੀਲ ਰੱਖੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਨੋਲਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਮਤ ਸੀ। ਤੇ ਬੋਲਿਆ, "ਇਹ ਸਿਰਫ ਤਾਕਤ ਹਥਿਆਉਣ ਦੀ ਲੜਾਈ ਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਜੰਗ ਛੇੜੀ ਜਾਂਦੀ ਆ, ਫੇਰ ਮਦਦ ਬਹਾਨੇ ਜਾ ਕੇ ਮਿਲਟਰੀ ਬੇਸ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਕਮਿਊਨੀਕੇਸ਼ਨ ਸੈਂਟਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਆ। ਤੇ ਫੇਰ ਪੂਰਾ ਜਾਲ ਵਿਛਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤਾਂ ਕਿ ਭੋਲਾ ਪੰਡੀ ਪਰ ਵੀ ਨਾ ਮਾਰ ਸਕੇ।"

ਸਾਡੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਨਿੱਕਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਤੇ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ। ਨੋਲਾ ਕਦੇ ਹੁੰਗਾਰੇ ਭਰਦਾ ਤੇ ਕਦੇ ਪੂਰੀ ਬਹਿਸ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਦਿਨ ਜੋਬ 'ਤੇ ਸੀ, ਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਸਟਮ ਐਂਡ ਇਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਗੱਡੀ ਖੜ੍ਹੀ ਸੀ। ਕੁੱਝ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆਈਆਂ ਫਲਾਈਟਾਂ ਦਾ ਕਸਟਮ ਤੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਗੇਟਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਚੈੱਕ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਡਰੱਗ ਜਾਂ ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵੀ ਏਥੇ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਉਡਾਣ ਕਿੰਗਸਟਨ ਯਮੀਕਾ ਤੋਂ ਆਈ

ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚੈੱਕ ਕਰਨ ਲਈ ਕਸਟਮ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਨੇ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਘੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਏਅਰ ਕਰਾਫਟ ਵਿਚ ਕੁੱਝ ਟੀ.ਵੀ. ਸਕਰੀਨ, ਕੇਬਲਾਂ, ਆਰਮ ਚੈਸਟਾਂ, ਹੈੱਡ ਚੈਸਟਾਂ ਤੇ ਫੂਡ ਟਰੇਅ ਟੇਬਲ ਠੀਕ ਕਰਨੇ ਸਨ ਜੋ ਟਰਬੂਲੈਂਸ ਸਮੇਂ ਅਕਸਰ ਢਿੱਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਪਾਇਲਟ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਏਅਰ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਮੈਨਟੀਨੈਂਸ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਅਗਲੀ ਉਡਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਭ ਕੁੱਝ ਠੀਕ ਹੋ ਸਕੇ ਪਰੰਤੂ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲੈਣ ਚੜ੍ਹੇ ਆਫੀਸਰ ਖੋਲੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਹੇ। ਤੇ ਸਾਡੀ ਗੱਲਬਾਤ ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ।

"ਨੋਲਾ ਤੂੰ ਸਕਿਊਰਟੀ 'ਤੇ ਸਰਚ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਸੇ ਪੈਸੰਜਰ ਕੋਲੋਂ ਡਰੱਗ ਫੜੀ ਆ?" ਡੈਨੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਅਗਲੇ ਏਨੇ ਪਾਗਲ ਨੀ ਹੁੰਦੇ ਬਈ ਸਕਿਊਰਟੀ ਲਾਘੇ ਰਾਹੀਂ ਡਰੱਗ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣਾ। ਹਾਂ ਕਦੇ ਕਦੇ ਸਾਧਾਰਨ ਮੁਸਾਫਰ ਭੁੱਲ ਭੁਲੇਖੇ ਨਾ-ਮਾਤਰ ਨਸ਼ਾ ਲੈ ਵੀ ਆਉਂਦੇ ਨੇ। ਵੱਡੀਆਂ ਖੇਪਾਂ ਤਾਂ ਮਿਲੀਭੁਗਤ ਨਾਲ ਹੀ ਆਉਂਦੀਆਂ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਾਇਲਟ, ਕਰੂਅ ਮੈਂਬਰ, ਬੈਗ ਹੈਂਡਲਰ, ਮਕੈਨਿਕ, ਪਲਾਨਰ ਵੀ ਰਲੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਨੇ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਲੋਕ ਵੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਕਸਟਮ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵੀ ਵਿਕੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਨੇ।" ਉਹ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ।

"ਵੱਡੇ ਮਗਰਮੱਛਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੱਥ ਨੀ ਪਾਉਂਦਾ। ਫੜੇ ਸਿਰਫ ਛੋਟੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੱਡਿਆਂ ਨਾਲ ਸੁਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਕਈ ਦੇਸ਼ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਮਗਰਮੱਛ ਨੇ।" ਡੈਨੀ ਹੱਸਿਆ। "ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਲੋਕ ਤਾਂ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਗਰਮੱਛਾਂ ਲਈ ਰਸਤਾ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਸਾਡਾ ਪੀਸ ਕੀਪਿੰਗ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਸ਼ਾਂਤ ਮੰਡੀ ਲਈ ਵਿਵਸਥਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਸੀ।" ਨੋਲਾ ਫੇਰ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਗਿਆ।

ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਚੁੱਪ ਪਸਰ ਗਈ। ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਟਰੂਡੋ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਸ਼ਾਂਤ

ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਨਾਹਗੀਰ ਲੈਣ ਦਾ ਵੱਡਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਸੀਰੀਅਨ ਰਿਫਿਊਜੀ ਧੜਾ ਧੜ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਥੇ ਬੰਬ ਵਰ੍ਹਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੀਆ ਸੁੰਨੀ ਟੱਕਰ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਤਮਾਸ਼ਬੀਨ ਮੁਰਗਿਆਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਜਾਂ ਸਾਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੇੜ ਆਪਣੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਲਈ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਇਹ ਭੇੜ ਦੇਖਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਚੋਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਘਰ ਲੁੱਟ ਲੈਂਦੇ ਨੇ। ਕਿਤੇ ਕੁਰਦਾਂ ਦਾ ਕਤਲ, ਕਿਤੇ ਆਈਸਿਸ ਦਾ ਅੱਤਿਆਚਾਰ। ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਬਹੁਤਾ ਮੀਡੀਆ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਧੂਤਰੂ ਸੀ। ਨੋਲਾ ਦੇ ਖਦਸੇ ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ।

"ਇਹ ਲੜਾਈਆਂ ਤਾਂ ਲੁੱਟਣ ਦੀਆਂ ਨੇ ਜੋ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਰੁਕਣੀਆਂ। ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਏਕਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣਾ। ਸੀਰੀਆ ਵਿਚ ਪੰਜ ਲੱਖ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਤਲ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਨੇ। ਮੁੜ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਤੇ ਮੰਡੀ ਦੀ ਬਹਾਲੀ ਲਈ ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਫੇਰ ਝੋਕ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ।" ਨੋਲਾ ਸਿਰ ਮਾਰਦਾ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ।

"ਸ਼ਾਂਤੀ, ਕਬਰਾਂ... ਵਰਗੀ ਸ਼ਾਂਤੀ। ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਵਿਰੋਧ ਨਾ ਕਰੇ। ਕੋਈ ਰੋਲਾ ਨਾ ਪਾਵੇ। ਕਿਸੇ ਗੱਲ 'ਤੇ ਏਕਾ ਨਾ ਹੋਵੇ।"

ਘਬਰਾਹਟ ਘਟਾਉਣ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਵਾਲੀ ਸੀਸੀ ਨੋਲਾ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕੰਬ ਰਹੀ ਸੀ। ਕੋਈ ਬੋਲਿਆ, "ਯਾਰ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾ ਛੋੜੋ, ਇਸ ਨੂੰ ਪੈਨਿਕ ਅਟੈਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ।" ਉਸਦੀ ਘਬਰਾਹਟ ਤਾਂ ਵਧਦੀ ਹੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਲੀਡ ਨੇ ਮੈਨੇਜਰ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਗੱਡੀ ਆਈ ਤੇ ਨੋਲਾ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਗਈ। ਸਾਡੀ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਚੁੱਪ ਪਸਰ ਗਈ। ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਮਸਾਨ ਵਰਗੀ ਚੁੱਪ। ਨੋਲਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਈ ਸੀ ਮੁਰਦਾ ਸ਼ਾਂਤੀ। ਫੇਰ ਕੋਈ ਨਾ ਬੋਲਿਆ। ਨੋਲਾ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜੀ ਦਵਾਈਆਂ ਵਾਲੀ ਸੀਸੀ ਵਾਂਗ। ਮੇਰਾ ਦਿਮਾਗ ਹਿੱਲਦਾ ਜਾਪਿਆ।

ਬੋਝੇ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਤੋਂ ਉਤਮ ਸਵਾਰੀ ਮੰਨਦਾ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ

ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤੇ ਮੇਰੀ ਪਹਿਲੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੇਲ ਗੱਡੀਆਂ ਵਰਗੀ ਸੀ, ਜੋ ਦੋ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਦੂਰੀ ਪਟੜੀ ਉੱਤੇ ਇਕ ਦੂਜੀ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਦੀ ਲੰਘ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। 1967 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਉਹ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਢੁੱਡੀਕੇ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਲੱਗਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲ ਚਾਲੇ ਪਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰੂ ਕਾਸ਼ੀ ਕਾਲਜ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਸੇਵੀਅਤ ਦੁਤਾਵਾਸ ਦੇ ਸੂਚਨਾ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲ ਕੂਚ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਸ ਰ ਵ ਣ ਸਿੰਘ ਆਪ ਤਾਂ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਆ ਗਿਆ ਪਰ ਪਿੱਛੇ ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲਾਂ ਛੱਡ ਆਇਆ। ਜਿਵੇਂ ਅਤਰ-ਫੁਲੇਲ ਲਾਏ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਬੈਠਕ ਵਿਚੋਂ ਉਠ ਕੇ ਚਲਿਆ

ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ
ਫੋਨ: +91-80763-63058

‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਅੰਕਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਉਘੇ ਲਿਖਾਰੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ ਦੇ ਕਾਲਮ ‘ਕਲਮਾਂ ਵਾਲੀਆਂ’ ਤਹਿਤ ਔਰਤ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਬਾਰੇ ਲੜੀ ਫਾਪੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲਿਆ। ਹੁਣ ‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਦੋਸਤਾਂ ਬਾਰੇ ‘ਕਲਮੀ ਚਿੱਤਰ’ ਭੇਜੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਬੜੀਆਂ ਦਿਲਚਸਪ ਅਤੇ ਅਣਫੋਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹਯਾਤੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਭਾਵੇਂ ਦਿੱਲੀ ਵਰਗੇ ਮਹਾਂਨਗਰ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਰਹਿਤਲ ਦੇ ਰੰਗ ਅਛੋਪਲੇ ਜਿਹੇ ਆਣ ਜੁੜਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਰਤਾਂ ਵਿਚ ਸੁਹਜ ਅਤੇ ਸਲੀਕਾ ਆਪਣੀ ਮਿਸਾਲ ਆਪ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਪਲੇਠੇ ਤੇ ਇਕੋ-ਇਕ ਨਾਵਲ ‘ਇਹ ਜਨਮ ਤੁਮਹਾਰੇ ਲੇਖੇ’ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਰੰਗ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲੜੀ ਤਹਿਤ ਇਸ ਵਾਰ ਉੱਘਾ ਲੇਖਕ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਹੈ।

ਕਲਮੀ ਚਿੱਤਰ

ਇਹਨੇ ਵੀ ਦੱਸੀ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਦਿਨ ਉਹ ਬਾਬਾ ਇਹਦੇ ਮਨ ਉੱਤੇ ਸਾਂਤਿਆਗੋ ਵਾਂਗ ਛਾਇਆ ਰਿਹਾ।

ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਮਨੁੱਖੀ ਹਿੰਮਤ, ਸਿਦਕ-ਸਿਰਤ ਤੇ ਜੇਤੂ ਜਜ਼ਬੇ ਦਾ ਅਡੋਲ ਪ੍ਰਸੰਸਕ ਹੈ। ਇਹਦੀ ਇਸੇ ਭਾਵਨਾ ਨੇ ਬੀ ਵਾਲਾ ਬਾਬਾ ਸਿਰਜਿਆ ਤੇ ਇਹੋ ਭਾਵਨਾ ਇਹਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਖੇਡਾਂ ਤੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਇਹਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, “ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਸਾਹਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸਿਰਾ ਨਹੀਂ। ਬੰਦੇ ਦੇ ਬੁਲੰਦ ਜੇਰੇ ਅੱਗੇ ਐਵਰੈਸਟ ਜਿੰਡੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਦੀ ਉਚਾਈ ਵੀ ਤੁੱਛ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਜੂਝਣ ਲਈ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੁੱਢ-ਕਦੀਮ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜਾਏ ਪ੍ਰਕਿਰਤਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਜੂਝਦੇ ਆਏ ਹਨ। ਖੇਡਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜੁਝਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹਨ। ਖੇਡ ਦੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦੇ ਦੀ ਲਗਨ, ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਤੇ ਜਿੱਤਾਂ ਜਿੱਤਣ ਲਈ ਸਿਰਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਫਤਿਹ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਜੰਮਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਅੰਦਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਸਭਨਾਂ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲੈਣਾ ਲੋਚਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਉਹ ਜੱਗ ਜਿੱਤਣ ਦੇ ਆਹਰ ਵਿਚ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮਨ ਜਿੱਤਣ ਦੇ। ਉਹ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸਾਗਰ ਗਾਹੁਣ ਪਿੱਛੋਂ ਪੁਲਾੜ ਦੀ ਹਿੱਕ ਚੀਰ ਕੇ ਅਗਾਂਹ ਲੰਘ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।”

ਛੱਲੀਆਂ-ਛੱਲੀਆਂ ਚੌਬ ਕੇ ਹੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਡੰਗ ਸਾਰੀ ਜਾਂਦੇ?” ਇਹਨੂੰ ਕੱਚਾ ਹੋਇਆ ਦੇਖ ਉਹ ਇਕ-ਇਕ ਫੁਲਕਾ ਵੱਧ ਲਿਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਰੋਟੀ ਖੁਆਉਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ। ਤਾਂ ਵੀ ਇਹ ‘ਰੱਬ ਨੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਾਜ਼ਰਾਂ, ਵਿਚੇ ਰੰਬਾ ਰੱਖ’ ਦੀ ਪੁਰਖਿਆਂ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਮੱਤ ਚੇਤੇ ਨਾ ਕਰਦਾ, ਸਗੋਂ ਡੇਰੇ ਵਾਲੇ ਸਾਧ ਵਾਂਗ ਕਿਸੇ ਤਿੱਬ-ਤਿਹਾਰ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਖਾ ਲੈਣਾ ਤਾਂ ਪਰਵਾਨ ਕਰਦਾ, ਪਰ ਰੋਜ਼-ਰੋਜ਼ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਸਵੈਜੀਵਨੀ ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, “ਕੁੜੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਪਿਆਰੀਆਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਅਤਰ-ਫੁਲੇਲ ਦੀਆਂ ਮਹਿਕਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ। ਹਸਦੀਆਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿੱਟੇ ਦੰਦ ਚਮਕਦੇ। ਗੋਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਟੋਏ ਪੈਂਦੇ। ਇਕ ਕੁੜੀ, ਜੋ ਕੁਝ ਵਧੇਰੇ ਹੀ ਮੋਹ ਕਰਦੀ, ਫੁਲਕੇ ਖਾਣ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪੁਛਦੀ ਤਾਂ ‘ਜੇ ਕਿਤੇ ਤੂੰ ਫੁਲਕੇ ਲਾਹ ਕੇ ਦੇਈ ਚੱਲੋਂ, ਮੈਂ ਰੱਜਾਂ ਹੀ ਨਾ’ ਆਖਣਾ ਤਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਪਰ ਆਖ ਨਾ ਸਕਦਾ।

ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਕੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ‘ਨਚਾਰ’ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਇਕ ਕੁੜੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ‘ਉਹਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤਾਂ ਨਜ਼ਿਆਂ ਦੇ ਬਾਗ ਹਨ ਬਾਗ’ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸੇ ਕੁੜੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਚੇਤੇ ਕਰ ਕੇ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਇਕਬਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਬੜਾ ਬਣਦਾ-ਫੁਬਦਾ ਹੋਣ ਤੇ ਚਿੱਤ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਮਾਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ‘ਮੇਰਾ ਪੇਂਡੂ ਪਿਛੋਕੜ ਮੈਨੂੰ ਭਾਪਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤਾ ਘੁਲਣ-ਮਿਲਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦਾ।’ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਕੱਚ ਦਾ ਗਲਾਸ ਟੁੱਟ ਜਾਣ ਦਾ ਡਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨਿਕਲਦਾ! ਅਜਿਹੇ ਬੰਦੇ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਨਾਲੋਂ ਢੁੱਡੀਕੇ ਹੀ ਠੀਕ ਸੀ।

ਵੈਸੇ ਇਹਦੀ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਢੁੱਡੀਕੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਇਹਦੀਆਂ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਵਾਂਗ ਅਨੋਖੀ ਹੀ ਹੈ। ਕਾਲਜੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ ਦਾ ਨਾਵਲ ‘ਪੁਰਨਮਾਸੀ’ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਉਹਦਾ ਮੁਰੀਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਗਰੋਂ ਉਹਦੇ ਨਾਵਲ ‘ਰਾਤ ਬਾਕੀ ਹੈ’ ਨੇ ਤਾਂ ਇਹਦੇ ਉੱਤੇ ਟੂਣਾ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ, ਇਹਦਾ ਚਕਰ ਤੇ ਕੰਵਲ ਦਾ ਢੁੱਡੀਕੇ, ਨੇੜੇ-ਨੇੜੇ ਹੋਣ ਸਦਕਾ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਵੀ ਹੋ ਗਈ। ਕੰਵਲ ਦੀਆਂ ਓਦੋਂ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਤੇ ਉਥੇ ਬਲਰਾਜ ਸਾਹਨੀ ਦਾ ਆਉਣਾ-ਜਾਣਾ ਸੁਣ ਕੇ, ਇਹਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, “ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਢੁੱਡੀਕੇ ਲਈ ਰੁਮਾਂਸ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ।” ਕੰਵਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਢੁੱਡੀਕੇ ਕਾਲਜ ਖੁਲ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਪ੍ਰੋ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੰਵਲ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਲੈਕਚਰਰ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਹੀ ਰੱਖਿਓ, ਸਹਿਰੀਏ ਜੇ ਆ ਵੀ ਗਏ, ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਟਿਕਣੇ ਨਹੀਂ। ਕੰਵਲ ਦੀ ਇਸ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿਚ ਢੁੱਡੀਕੇ ਦਾ ਹੀ ਕਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ, ਜੋ ਮਗਰੋਂ ਕੈਨੇਡਾ-ਵਾਸੀ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ, ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਗਿਆ, ਪਰ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ ਛੱਡ ਕੇ ਆਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ।

ਕਾਲਜ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਕੰਵਲ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਕੇ ਬਦੇਸ਼ ਦੌਰੇ ‘ਤੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਉਦਰੇਵੇਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਪੈ ਗਿਆ ਤੇ ਇਹ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਕੇ ਦਿੱਲੀ, ਜਿਥੋਂ ਇਹ ਅਜੇ ਛੁੱਟੀ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਵਾਪਸ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਜਾ ਲੱਗਿਆ। ਬਦੇਸ਼ੋਂ ਆਏ ਕੰਵਲ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਚੜ੍ਹਨਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਮਿਹਣਾ ਮਾਰਿਆ, “ਜੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਪੜ੍ਹ-ਲਿਖ ਕੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ, ਸਹਿਰੀ ਦੀ ਹਰੀ ਅੰਗੂਰੀ ਹੀ ਚਰਨੀ ਐ, ਤਾਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਹੋਇਆ?” ਕੰਵਲ ਦੇ ਮਿਹਣਿਆਂ ਦਾ ਮਾਰਿਆ

ਇਹ ਆਉਣ ਲਈ ਫੇਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਇਹਨੇ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬੱਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਣਾ ਅਸਤੀਫਾ ਰੱਖਿਆ, ਉਹ ਸਾਰਾ ਮਾਜਰਾ ਸੁਣ ਕੇ ਬੋਲਿਆ, “ਤੂੰ ਅਜੇ ਨਿਆਣਾ ਹੈਂ। ਤੈਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਕਾਲਜ ਦੀ ਪੱਕੀ ਪੋਸਟ ਤੈਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲੀ ਹੈ? ਇਥੇ ਤਰੱਕੀ ਕਰੋਗਾ। ਮੁੜ ਕੇ ਪਿੰਡ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਪਛਤਾਏਗਾ।” ਪਰ ਇਹ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਇਹੋ ਦੁਹਰਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ, “ਮੈਂ ਢੁੱਡੀਕੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ‘ਹਾ’ ਕਰ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਨਾਂਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ!” ਆਖਰ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਬੱਲ ਨੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਕੇ ਹਥਿਆਰ ਸੁਟਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, “ਓਨਲੀ ਦੇ ਜਾਟ ਆਰ ਏ ਫੁਲ ਕੈਨ ਡੂ ਦਿਸ!” (ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਕੰਮ

ਜਾਂ ਜੱਟ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਬੇਵਕੂਫ!)

ਇਹਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, “ਸਰ, ਤੁਹਾਡਾ ਅੱਧਾ ਫਿਕਰਾ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹੀ ਐ!” ਤੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਨੂੰ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਫਤਿਹ ਬੁਲਾ ਕੇ ਇਹ ਢੁੱਡੀਕੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਇਹਨੇ ਸਿਦਕ ਦਿਖਾਇਆ। ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਹੋਰਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਇਹ ਲਾਲਾ ਲਾਜਪਤ ਰਾਏ ਕਾਲਜ, ਢੁੱਡੀਕੇ ਵਿਚ ਇਉਂ ਰਚ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਮੱਛੀ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਸਹਿਜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਇਹਨੂੰ ਢੁੱਡੀਕੇ ਦਾ ਜੰਮ-ਪਲ ਹੀ ਸਮਝਣ ਲੱਗੇ। 1967 ਤੋਂ 1996 ਤੱਕ, ਸਮਝੋ ਤਿੰਨ ਦਹਾਕੇ, ਇਹਨੇ ਉਥੇ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਚੰਗਾ ਨਾਂ ਕਮਾਇਆ। 1996 ਵਿਚ ਡਾ. ਸਰਦਾਰ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ ਇਹਨੂੰ ਅਮਰਦੀਪ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਕਾਲਜ, ਮੁਕੰਦਪੁਰ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਬਣਾ ਕੇ ਲੈ ਗਏ। ਚਾਰ ਸਾਲ ਇਹ ਉਸ ਕੁਰਸੀ ਉੱਤੇ ਬੈਠਾ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਇਹਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਸੂਝ ਨੇ ਖੂਬ ਵਡਿਆਈ ਖੱਟੀ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ, ਜੋ ਇਹਦੇ ਪਹੁੰਚਣ ਸਮੇਂ 328 ਸੀ, ਇਹਦੀ ਵਿਦਾਇਗੀ ਵੇਲੇ 1,135 ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪੇਂਡੂ ਕਾਲਜ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਤਰੱਕੀ ਆਪਣੀ ਮਿਸਾਲ ਆਪ ਸੀ।

ਇਹ ਇਸ ਮੱਤ ਦੀ ਇਕ ਵਧੀਆ ਮਿਸਾਲ ਹੈ ਕਿ ਲੇਖਕ ਤਾਂ ਲੇਖਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਇਕ ਵਿਧਾ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਲਿਖਣ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਹ ਹੋਰ ਵਿਧਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵਧੀਆ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਸਕਦਾ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖਦਾ। ਅੱਜ ਦੇ ਇਸ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਖੇਡ-ਲੇਖਕ ਨੇ ਖੇਡ-ਸਾਹਿਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੀ ਕਈ ਵਿਧਾਵਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਤੇ ਵਧੀਆ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਸਗੋਂ ਇਹ ਖੇਡ-ਲੇਖਕ ਮਗਰੋਂ ਬਣਿਆ, ਪਹਿਲੀਆਂ ਪੁਲਾੜਾਂ ਤਾਂ ਇਹਨੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਪੁੱਟੀਆਂ। ਪਹਿਲੀ ਹੀ ਕਹਾਣੀ ‘ਨਚਾਰ’ 1965 ਵਿਚ ਚੋਟੀ ਦੇ ਮਾਸਕ ‘ਆਰਸੀ’ ਵਿਚ ਛਪੀ। ਨਚਾਰਾਂ ਦੇ ਜਲਸਿਆਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਖਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਜਲਸੇ ਦੇਖੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਹ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਇਹਨੂੰ

ਪੜ੍ਹੇ ਬਿਨਾਂ ਰਹਿ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸਕਦੇ। ਇਉਂ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਕਹਾਣੀ ਹੀ ਚਰਚਿਤ ਹੋ ਗਈ। ਰਸਾਲੇ ਵਿਚ ਉਹਦੇ ਛਪ ਗਈ ਹੋਣ ਦਾ ਇਹਨੂੰ ਅਜੇ ਪਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਡਾ. ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ‘ਆਰਸੀ’ ਦਾ ਨਵਾਂ ਅੰਕ ਅੱਗੇ ਕਰਦਿਆਂ ਬੋਲਿਆ, “ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ, ਐਤਕੀ ਦੀ ‘ਆਰਸੀ’ ਵਿਚ ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੀ ਐ। ਕਿਸੇ ਨਵੇਂ ਲੇਖਕ ਦੀ ਐ।” ਇਹਦੇ ਦੱਸਣ ਮਗਰੋਂ ਇਹਦੇ ਹੀ ਮੂੰਹੋਂ ਸੁਣ ਕੇ ਡਾ. ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕੀਤੀ। ਜਿਸ ਨਵੇਂ ਲੇਖਕ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਹੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਸਿਫਤ ਡਾ. ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਮਹਾਂਰਬੀ ਕਰਨ, ਉਹਦੀ ਕਲਮ ਦੇ ਦਮ ਬਾਰੇ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਕਿਥੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ!

ਫੇਰ ਇਹ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦੇ ਕਲਮੀ ਚਿੱਤਰ ਲਿਖਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਸਰੀਕ ਉੱਜੜਿਆ, ਵਿਹੜਾ ਮੋਕਲਾ! ਖੇਡ-ਲੇਖਕ ਬਣਨ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਵੀ ਜਦੋਂ ਕਦੀ-ਕਦਾਈਂ ਇਹਦੀ ਕਹਾਣੀ ਛਪਦੀ, ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ, ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ, ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਲਮ ਖੇਡਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਪੈ ਗਈ। ਇਹਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਏਨੀ ਕੁ ਜਾਨ ਹੈ ਸੀ ਕਿ ਇਹਨੇ ਸਾਡੇ, ਆਪਣੇ ਹਾਣੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਰੀਬ ਸੁੱਟ ਕੇ ਕਹਿਣਾ ਸੀ, ਲਉ ਭਰਾਵੇ, ਮੇਰੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਅਸਮਾਨ ਵੰਡ ਕੇ ਮੇਰੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰੋ। ਇਹਨੂੰ ਗੱਲ ਤੋਂ ਗਲਪ ਤੇ ਸੁਣੀ-ਦੇਖੀ ਤੋਂ ਕਹਾਣੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕਲਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ‘ਨਚਾਰ’ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਬਿਆਨਦਿਆਂ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੇ ਥਾਂ ਉੱਤੇ, ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੇ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਵਿਚ ਵਾਪਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦੇਖੇ ਹੋਏ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿਵੇਂ ਇਹਨੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਇਕ ਲੜੀ ਵਿਚ ਲਿਆ ਪਰੋਇਆ। ਕਹਾਣੀ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਅਸੰਬੰਧਿਤ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਲੜੀ ਵਿਚ ਪਰੋਨ ਦੀ ਅਤੇ ਕਈ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਸੁਭਾਵਾਂ ਦੇ ਟੋਟੇ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਪੂਰਾ ਪਾਤਰ ਸਿਰਜਣ ਦੀ ਕਲਾ।

ਕੁਝ ਸਾਲ ਮਗਰੋਂ ‘ਆਰਸੀ’ ਵਿਚ ਹੀ ਇਹਦੀ ਕਹਾਣੀ ‘ਬੁੱਢਾ ਤੇ ਬੀਜ’ ਛਪੀ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੇ ਕਣਕ ਦੇ ਬੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਸਾਨ ਚਾਰ ਕਿਲੋ ਦੀ ਥੈਲੀ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਕਿਵੇਂ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਭੀੜਾਂ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਖਿੱਚ-ਧੂਹ ਤੇ ਧੱਕਮ-ਧੱਕੇ ਵਾਲੀ ਇਸ ਜੱਦੋ-ਜਹਿਦ ਵਿਚ ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਸੱਤਰ-ਅੱਸੀ ਸਾਲ ਦੀ ਸਿਵਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਬਿਰਧ ਉਮਰ, ਘਸਮੈਲੇ ਕੱਪੜੇ, ਬੱਗੀ ਦਾੜ੍ਹੀ, ਜੁਟੂਰੀਆਂ ਪੱਗ ਦੇ ਪੇਚਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਮੋਢੇ ਝੋਲਾ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਟਿੱਚਰਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ। ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਡਿਗਦਾ ਹੈ ਪਰ ਫੇਰ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜ਼ੋਰ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਧੱਕਾ ਪੈਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕਤਾਰ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਗੋਡਣੀਏਂ ਜਾ ਡਿਗਦਾ ਹੈ। ਉਹਦੀ ਐਨਕ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਭੋਇੰ ਉੱਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰ ਕੇ ਭਾਲਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ-ਪਾਤਰ ਉਹਨੂੰ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰ ਕੇ ਡਰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ “ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਤੁਸੀਂ ਸਿਰੇ ਲੱਗ ਸਕੋਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਧੱਕੇ ਅਜੇ ਹੋਰ ਵੀ ਪੈਣਗੇ”, ਉਹ ਅਡੋਲ ਆਖਦਾ ਹੈ, “ਇਹ ਗੱਲ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ‘ਤੇ ਛੱਡ ਦੇ, ਬੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਮੁੜੂੰ!” ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਹ ਬਜ਼ੁਰਗ ਮੈਨੂੰ ਅਰਨੈਸਟ ਹੈਮਿੰਗਵੇ ਦੇ ਨਾਵਲ ‘ਬੁੱਢਾ ਤੇ ਸਮੁੰਦਰ’ ਦੇ ਨਾਇਕ ਸਾਂਤਿਆਗੋ ਦਾ ਜੋੜਾ ਭਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਹੈਮਿੰਗਵੇ ਦੇ ਨਾਵਲ ਵਰਗਾ ਨਾਂ ‘ਬੁੱਢਾ ਤੇ ਬੀਜ’ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਇਉਂ ਹੀ ਲੱਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਮਗਰੋਂ

ਚੰਗਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖਣੀ ਹੀ ਨਾ ਆਉਂਦੀ ਹੋਵੇ, ਆਪਣੀ ਤੋਂ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਨਿਰਖ-ਪਰਖ ਵੀ ਆਉਂਦੀ ਹੋਵੇ। ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਗੱਲ ਕਿਥੋਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ! ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਹਫਤੇਵਾਰ ਬੈਠਕ ਵਿਚ ਸੁਣੀ ਸਤਿਆਰਥੀ ਜੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਬਾਰੇ ਇਹ ਨਿਰਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, “ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਇਕ ਫਿਕਰਾ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਖਾਂਦਾ। ਇਕ ਫਿਕਰੇ ਵਿਚ ਸੱਪ ਡੰਗ ਮਾਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਦੂਜੇ ਫਿਕਰੇ ਵਿਚ ਰੰਗਮਹਿਲ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਕ ਪੈਰੇ ਵਿਚ ਭੁਚਾਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸੀ, ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ੀਆਂ-ਮੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਦਾ ਤੇ ਵਿਚੇ ਲਕ-ਟੁਣੂ-ਟੁਣੂ ਹੋਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਕਹਾਣੀ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਫਿਕਰੇਬਾਜ਼ੀ ਕਮਾਲ ਦੀ ਸੀ।”

ਰਾਇ ਪੁੱਛੋ ਤੋਂ ਇਹ ਆਖਦਾ ਹੈ, “ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਨਾ ਇਹ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਲੱਗੀ ਹੈ, ਨਾ ਵੱਡੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਨਾਵਲੈਂਟ। ਇਹ ਸਤਿਆਰਥੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਵਾਂ ਹੀ ਪੰਗਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਹੀ ਨਾਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਬਾਰੇ ਮੇਰਾ ਸੁਝਾਅ ਹੈ ਕਿ ‘ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਡੁਬਦਾ ਸਹਿਰ’ ਦੀ ਥਾਂ ‘ਸਹਿਰ ਵਿਚ ਡੁਬਦਾ ਸਮੁੰਦਰ’ ਰੱਖ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵਧੇਰੇ ਜਚੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਹੇਠਾਂ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਉਲਟਾ-ਪੁਲਟਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿਰਲੇਖ ਵੀ ਉਲਟਾ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।” ਸਤਿਆਰਥੀ ਜੀ ਤਾਂ ਆਪ ਅਜਿਹੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਈ ਕਲਾਬਾਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਮੰਨੇ ਹੋਏ ਉਸਤਾਦ ਸਨ। ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਗਦਗਦ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ‘ਆਰਸੀ’ ਵਿਚ ਉਹ ਕਹਾਣੀ ਇਹਦੇ ਦੱਸੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਛਪੀ।

ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਸਾਹਿਤਕ ਤੇ ਭੂਗੋਲਿਕ ਉਡਾਰੀਆਂ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਇਹ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਵੀ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ ਕਿ ਇਹ ਸਾਉ-ਸਿੱਧਾ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਪਰ ਏਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਇਹਦੀਆਂ ਚੁਸਤੀਆਂ ਦੇ ਕਿੱਸੇ ਅਨੇਕ ਹਨ, ਇਕ ਤੋਂ ਇਕ ਚੜ੍ਹਦਾ! ਇਹ ਕਿਸੇ ਦੀ ਦੱਸੀ ਜੁਗਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲੱਗਿਆ ਹਰ ਵਾਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਮੇਲ ਦੇ ਸੌਣ ਵਾਲੇ ਡੱਬੇ ਦੇ ਟੀਟੀ ਦੇ ਢਿੱਡ ਉੱਤੇ ਪੋਲੀ ਜਿਹੀ ਉਂਗਲ ਲਾਉਂਦਾ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਖੁੰਜੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਦਸਾਂ ਦਾ ਨੋਟ ਉਹਦੇ ਹੱਥ ਫੜਾ ਵਿਹਲੇ ਸਲੀਪਰ ਉੱਤੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਸੌਂ ਜਾਂਦਾ। ਕਾਲਜ ਦੀ ਅਥਲੈਟਿਕ ਟੀਮ ਦਾ ਅੱਧਾ ਦੁੱਧ ਕਪਤਾਨ ਬਣਿਆ ਇਹ ਛੱਲੀਆਂ ਵਾਲਾ ਫੁਕਦਾ। ਭੇਤ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹੋ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਖਿਡਾਰੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਕਰਨ ਨਾ ਆਉਂਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹਾਜ਼ਰੀਆਂ ਭਰ ਕੇ ਕੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਆਪ ਕੱਢ ਲੈਂਦਾ!

ਢੁੱਡੀਕੇ ਕਾਲਜ ਵਾਲੀ ਇੰਟਰਵਿਊ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਚੂੜਕਚਕ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ

ਭਜਨ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇਹਦਾ ਬਿਨ-ਗੋਤਾ ਇਕਹਿਰਾ ਨਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਇਹਦੇ ਜੱਟ ਹੋਣ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫੇਰ ਦਾਰੂ ਪੀਣ ਜਾਂ ਨਾ ਪੀਣ ਬਾਰੇ ਪੁਛਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਚਲਾ ਹੈ ਕੇ ਆਖਦਾ ਹੈ, “ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਸਵਾਲ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ।” ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ ਦੇ ‘ਚਲੇ ਛੱਡੋ, ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛੋ’ ਕਹਿਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜਥੇਦਾਰ ਖੰਘੂਰਾ ਮਾਰ ਕੇ ਫੇਰ ਉਹੀ ਸਵਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, “ਕਾਕਾ, ਤੂੰ ਜੱਟਾਂ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਐਂ, ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ, ਘੁੱਟ ਪੀ ਵੀ ਲੈਣਾ ਐਂ?”

ਦੁਬਿਧਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਥੇਦਾਰ ਦਾਰੂ ਨਾ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਦਾਰੂ ਦਾ ਰਾਹ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਚਾਹਵਾਨ ਹੈ? ਕੀ ਪਤਾ, ਉਹ ਹਾਂ ਜਾਂ ਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਲਵੇ? ਇਹਦਾ ਜਵਾਬ ਹੈ, “ਜਦੋਂ ਆਖੋਗੇ, ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾ ਲਵਾਂਗੇ। ਬਾਕੀ ਕੰਵਲ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰ ਲਿਉ।” ਪਿੱਛੋਂ ਇਹ ਗੁੱਬ ਕੇ ਦਸਦਾ ਹੈ, “ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀ ਬਚ ਗਿਆ ਤੇ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਵੀ ਨਾ ਦੱਸੀ! ਮੈਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤੀ-ਪੱਤਰ ਮਿਲ ਗਿਆ।”

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਾਲਜ ਮੋਗਾ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਲਈ ਇੰਟਰਵਿਊ ਸਮੇਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ੀ ਭੇਜਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹੀ ਦਾੜੀ ਮਾੜੀ-ਮੋਟੀ ਠੱਪਣੀ ਵੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰੁੱਤੇ ਆਏ ਹੋਏ ਦੋ-ਚਾਰ ਧੌਲੇ ਵੀ ਅਣਪੱਤੇ ਰਹਿਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, “ਏਨੀ ਕੁ ਸਿਆਣਪ ਤਾਂ ਵਰਤਣੀ ਹੀ ਪੈਣੀ ਸੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਪਤਿਤ ਸਮਝ ਕੇ ਹੀ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦੇਣਾ ਸੀ।” ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ-ਪੱਤਰ ਇਹਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਇਹਦੀ ਸਿਆਣਪ ਤੇ ਚਤੁਰਾਈ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਵਸਾਉਣ ਤੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਵੀ ਦਿਸਦੀ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਦੀਆਂ ਗਰਮੀਆਂ ਦੀ ਭੈੜੀ ਚੁੱਤੇ ਟਿਕਾਣਾ ਕੈਨੇਡਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੱਡਾ ਬਣਾ ਕੇ ਇਹ ਯੂਰਪ ਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਇਉਂ ਘੁੰਮਦਾ-ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਖੇਤੀ ਗੇੜੇ ਮਾਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸੀਤ ਸਿਆਲ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਇਥੋਂ ਦੇ ਨਿੱਘੇ ਸਿਆਲ ਵਿਚ ਡੇਰਾ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪੁੱਤਰ ਕੋਲ ਆ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੋਂ ਇਹ ਦਿੱਲੀ-ਦੱਖਣ ਤੱਕ ਸਾਹਿਤਕ ਮਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਾਡੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸੁਹਾਣੇ ਸਬੱਬਾਂ ਤੇ ਅਨੋਖੇ ਮੌਕਾ-ਮੇਲਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ। ਸਾਡੀ, ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੇਰੇ ਵਰਗਿਆਂ ਦੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਅਨਪੜ੍ਹ ਜਾਂ ਲਗਭਗ ਅਨਪੜ੍ਹ ਪੇਂਡੂ ਕਿਸਾਨ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋਣੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਕਿਸੇ ਮੰਜ਼ਿਲ ਦਾ ਪਤਾ ਘਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਿਥੋਂ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਸਾਨੂੰ ਆਪ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ। ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੰਜ਼ਿਲ ਨੇ ਆਪ ਤਾਂ ਸੈਣਤਾਂ ਕਿਥੋਂ ਮਾਰਨੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਪਰ ਅਸਕੇ ਇਸ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ, ਜਿਹੜੀ ਪਗਡੰਡੀ ਮਿਲੀ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਸਾਹਰਾਰ ਸਮਝਦਿਆਂ ਤੇ ਢੇਲੇ ਦੀਆਂ ਲਾਉਂਦਿਆਂ, ਜਿਥੇ ਪੜ੍ਹਾਅ ਹੋਇਆ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਸੁਹਾਵਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਵਿਚ ਪਲਟ ਲਿਆ। ਐਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਜੱਟ ਬੰਜਰ ਪਈ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਵਾਹ-ਸੁਹਾਗ ਕੇ ਵਧੀਆ ਉਪਜਾਊ ਖੇਤ ਵਿਚ ਪਲਟ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਾਂ ਪਰ ਹੱਦ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ! ਘਰੋਂ ਸਲਾਹ ਕਰ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਸਕੂਲ-ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦੀ ਤੇ ਅੱਡੇ ਤੋਂ ਉਥੋਂ ਦੀ ਬੱਸ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜ੍ਹੀ ਬੱਸ ਫੜ ਦਾਖਲ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸ਼ਹਿਰ ਜਾ ਹੁੰਦਾ। ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਤੋਂ ਗੱਡੀ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੀ ਮਹਿੰਦਰਾ ਕਾਲਜ ਪਟਿਆਲੇ ਤੋਂ ਐਮ. ਏ. ਕਰਨ, ਉੱਤਰ ਗਿਆ ਮੁਕਤਸਰ ਤੋਂ ਬੀ. ਐੱਡ. ਕਰਨ! ਸਭ ਤੋਂ ਦਿਲਚਸਪ ਕਿੱਸਾ ਤਾਂ ਇਹਦੇ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਹੈ। ਬੀ. ਐੱਡ ਕਰ ਕੇ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਐਮ. ਏ. ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਚਕਰੋਂ ਬੱਧਨੀ ਤੱਕ ਸਾਈਕਲ, ਬੱਧਨੀ ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਤੱਕ ਬਸ ਤੇ ਅੱਗੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਬੱਸ। ਬੱਧਨੀ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਸਾਈਕਲ ਦੇ ਟਾਇਰ ਦਾ ਪਟਾਕਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰੇ ਵਾਲੀ ਬੱਸ ਮੀਂਹ ਦੇ ਖੇਡੇ ਵਿਚ ਖੁੱਭ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਆਖਰੀ ਬਸ ਵੀ ਖੁੱਭ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਕੋਈ ਠਾਹਰ ਨਹੀਂ, ਬਿਚਾਰਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿਧਰ ਜਾਵੇ? ਦਿੱਲੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਾਲੀ ਟੋਹਰ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸੁਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲਾਲ ਕਿਲੇ ਦੀ ਸਾਹੀ ਸਾਨ ਬਾਰੇ ਵੀ। ਇਕ ਵਾਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਥੋਂ ਦੇ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਐਮ. ਏ. ਪੰਜਾਬੀ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। ਨਾਲੇ ਰਾਤ ਕੱਟਣ ਦਾ ਫਿਕਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿਣਾ, ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਸੁੱਤਿਆਂ ਲੰਘ ਜਾਉ। ਇਹਨੇ ਨੇਤਾ ਜੀ ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਬੋਸ ਵਾਲਾ ਨਾਅਰਾ ‘ਚਲੇ ਦਿੱਲੀ’ ਲਾਇਆ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦਿੱਲੀ ਐਮ. ਏ. ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜਾ ਬਣਿਆ!

ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਪੁਲਾਘਾਂ ਤੋਂ ਖੇਡ-ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਮੈਰਾਥਨ ਵੱਲ ਮੋੜ ਵੀ ਏਨਾ ਹੀ ਸਬੱਬੀ ਸੀ। ਇਹਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, “ਖੇਡਾਂ ਤੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਗਿਣ-ਮਿਥ ਕੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਿਖਣ ਲੱਗਿਆ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਹੋਈ ਜਿਵੇਂ ਸੁੰਘਿਆ ਸੀ ਫੁੱਲ ਕਰ ਕੇ, ਰੌਂਆ ਗਿਆ ਹੱਡਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ!” ਕਿਵੇਂ ਵੀ ਹੋਇਆ, ਫੁੱਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋ ਤਾਂ ਹੱਡਾਂ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਮ ਹੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਹਦੀ ਖੇਡ-ਸਾਹਿਤਕਾਰੀ ਨਾਲ ਨਾ ਕੋਈ ਗਊ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਲੋਭ-ਲਾਲਚ।

ਕੁੱਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੱਕ, ਪਹਿਲਵਾਨ, ਡੰਡ-ਬੈਠਕਾਂ ਕੱਢਣ ਵਾਲੇ, ਕਬੱਡੀ ਦੇ ਖਿਡਾਰੀ, ਭਾਰ-ਚੁਕਾਵੇ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਦੇਸੀ ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਖਿਡਾਰੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲਗਭਗ ਹਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦਾ ਮਾਣ ਸਮਝਦੇ। ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਾਧੂਆਂ-ਸੰਤਾਂ ਵਾਂਗ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੀਪੇ ਭਰ-ਭਰ ਘਿਓ ਭੇਟ ਕਰਦੇ। ਜਦੋਂ ਸਾਹਿਤ ਹੋਰ ਸਭ ਵਿਧਾਵਾਂ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋਣ ਲੱਗਿਆ, ਖੇਡਾਂ-ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕੋਈ ਲੇਖਕ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਫੇਰ ਵਲਾਇਤ-ਵਾਸੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ ਨੇ 1964 ਵਿਚ ‘ਭਾਰਤ ਦੇ ਪਹਿਲਵਾਨ’

ਪੁਸਤਕ ਛਪਵਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਖੇਡ-ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਪਗਡੰਡੀ ਪਾਈ। ਇਸ ਪਗਡੰਡੀ ਨੂੰ ਸਾਹਰਾਰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਅਤੇ 1966 ਤੋਂ ਖੇਡਾਂ ਤੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਨਿੱਠ ਕੇ ਲਗਾਤਾਰ ਲਿਖਣ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਿਰ ਬਝਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਹਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਖੇਡ-ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਮੋਹਤੀਗੱਡ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਡਾ. ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਇਹਨੂੰ ‘ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਓਲੰਪੀਅਨ’ ਆਖਦਾ ਸੀ।

ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਦਾ ਖੇਡ-ਲੇਖਕ ਬਣਨਾ ਵੀ ਸਬੱਬ ਹੀ ਸੀ। 1966 ਵਿਚ ਇਹ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਗਰਮੀ ਦੀਆਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਕਿੰਗਸਟਨ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਾਮਨਵੈਲਥ ਖੇਡਾਂ ਲਈ ਕੌਮੀ ਪੱਧਰ ਦੇ ਅਥਲੀਟਾਂ ਦਾ ਕੋਚਿੰਗ ਕੈਂਪ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਕੌਮੀ ਖੇਡ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਵਿਚ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਅਥਲੀਟ ਇਹਦੇ ਚੰਗੇ ਜਾਣੂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਨੀਤ ਨਾਲ ਇਹ ਪਟਿਆਲੇ ਜਾ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਇਹਦਾ ਸਾਰਾ-ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਅਥਲੀਟਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੀਤਦਾ। ਅਥਲੀਟ ਆਪਣੀ ਵਰਜ਼ਿਸ਼, ਖੇਡ-ਸਿਖਲਾਈ ਤੇ ਆਰਾਮ ਕਰਦੇ ਸਮਾਂ ਲੰਘਾਉਂਦੇ। ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ, ਵਰਜ਼ਿਸ਼ ਤੇ ਖੇਡ ਨਾਲ ਕਮਾਏ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ, ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹਾਸਾ-ਮਖੌਲ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਾਣ-ਪੀਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਭਿਆਸੀ ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਲਗਨ। ਉਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ-ਚਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਨਵਾਂ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ‘ਨਿੱਮ ਦੇ ਪੱਤੇ’ ਸੱਜਰਾ-ਸੱਜਰਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਆਇਆ, ਕਿਉਂ ਨਾ ਏਨੇ ਨੇੜਿਉਂ ਤੱਕੇ ਇਹਨਾਂ ਕੌਮੀ ਤੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰ ਦੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਚਿੱਤਰ ਲਿਖੇ ਜਾਣ!

ਇਹ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਕੈਂਪ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਦੇਖਦਾ-ਨਿਹਾਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣੇ ਆ ਕੇ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਾਗਜ਼ ਉੱਤੇ ਉਤਾਰ ਲੈਂਦਾ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਤਿੰਨ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਮਗਰੋਂ ਘਰ ਪਰਤਦਿਆਂ ਦੇ ਕੁ ਦਰਜਨ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਦੋ ਕੁ ਸੌ ਪੰਨਿਆਂ ਦੀ ਕੱਚੀ ਸਮੱਗਰੀ ਇਹਦੇ ਝੋਲੇ ਵਿਚ ਸੀ। ਦਿੱਲੀ ਪਰਤ ਕੇ ਇਹਨੇ ਪਹਿਲਾ ਸ਼ਬਦ-ਚਿੱਤਰ ‘ਮੁੜਕੇ ਦਾ ਮੋਤੀ’ ਡਿਕੈਬਲੇਨ ਦੇ ਏਸ਼ੀਅਨ ਚੈਂਪੀਅਨ ਤੇ ਟੋਕੀਓ ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਵੇਂ ਨੰਬਰ ਦੇ ਹਰਡਲਜ਼ ਦੌੜਾਕ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਜੋ ‘ਆਰਸੀ’ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਛਪਿਆ ਤਾਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨੇ ਖੂਬ ਸਲਾਹਿਆ। ‘ਆਰਸੀ’ ਵੱਲੋਂ ਮੰਗ ਆਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ, ਇਹ ਲਿਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਤੇ ਪਾਠਕ ਸਲਾਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਫੇਰ ਹੋਰ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ-ਰਸਾਲਿਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਵੀ ਆਉਣ ਲੱਗੀ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਚਿੱਤਰਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੋ ਸੌ ਨੂੰ ਪੁੱਜ ਗਈ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਪਾਠਕ ਦੇਸੀ-ਬਦੇਸੀ ਖੇਡਾਂ ਦੀਆਂ ਬਰੀਕੀਆਂ ਜਾਣਨ ਦੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਦਿਖਾਉਣ ਲੱਗੇ ਤੇ ਇਹਨੇ ਸੌ ਦੇ ਲਗਭਗ ਖੇਡਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ-ਰਸਾਲਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਪੁਜਦੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਹਦੀਆਂ ਖੇਡ-ਲਿਖਤਾਂ ਅਨੇਕ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਛਪ ਕੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਪਾਠਕ-ਘੇਰੇ ਤੱਕ ਪੁਜਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ।

ਖੇਡ-ਲੇਖਨ ਦੇ ਮਾਰਗ ਉੱਤੇ ਤੁਰਿਆ ਤਾਂ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਸੀ ਪਰ ਕੁਝ ਹੀ ਸਾਲਾਂ ਮਗਰੋਂ ਸੱਜੇ-ਖੱਬੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਕਾਰਵਾਂ ਜੁੜ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਹ ਕੁ ਖੇਡ-ਲੇਖਕ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇਕ ਪੁਸਤਕ ਤਾਂ ਛਪੀ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਕਈਆਂ ਦੀਆਂ ਇਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵੀ ਛਪੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਸਵਾ ਸੌ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖੇਡ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਇਕੱਲੇ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇ ਦਰਜਨ ਖੇਡ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਨਾਲ ਪੰਜਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ! ਪੇਂਡੂ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕੌਮੀ ਖੇਡਾਂ, ਏਸ਼ੀਅਨ ਖੇਡਾਂ, ਕਾਮਨਵੈਲਥ ਖੇਡਾਂ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਕੈਂਪਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ ਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਬੱਡੀ ਮੇਲੇ ਵੇਖੇ ਹੋਣ ਦੀ ਇਹਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸੈਂਕੜਿਆਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਹਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤਾਂ ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠੇ ਖੇਡ-ਮੇਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਹੀ ਛਪ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨੇ ਸੌ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖੇਡ-ਮੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਕਬੱਡੀ ਦੇ ਮੈਚਾਂ ਦੀ ਰਸ-ਭਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕਮੈਂਟਰੀ ਕਰ ਕੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਵਾਹ-ਵਾਹ ਖੱਟੀ ਹੈ। ਇਹਨੇ ਪੰਜਾਬੀ, ਭਾਰਤੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਖੇਡਾਂ ਤੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਦੇਸੀ, ਏਸ਼ੀਆਈ, ਕਾਮਨਵੈਲਥ ਤੇ ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡ-ਉਤਸਵਾਂ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਛੋਟੇ-ਵੱਡੇ ਖੇਡ-ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਦਾ ਹਾਲ ਕਲਮਬੰਦ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਘੁੰਮਣ-ਫਿਰਨ ਤੇ ਤੋਰੇ-ਫੇਰੇ ਦੇ ਸ਼ੌਕ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸ਼ੌਕ ਨੇ ਉਹਦੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਉੱਤੇ ਕਿਵੇਂ ਅਸਰ ਪਾਇਆ, “ਮੈਨੂੰ ਬਚਪਨ ਦੇ ਤੋਰੇ-ਫੇਰੇ ਨੇ ਤਿੰਨ ਆਦਤਾਂ ਪਾਈਆਂ। ਪਹਿਲੀ ਆਦਤ ਪੈਦਲ ਚੱਲਣ ਦੀ ਪਈ ਜੋ ਹਾਲਾਂ ਤੱਕ ਬਰਕਰਾਰ ਹੈ। ਅੱਜ ਵੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਚਾਰ-ਪੰਜ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਤੁਰਨਾ ਲੱਤਾਂ ਹਿਲਾਉਣ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਕਦੇ-ਕਦੇ ਮੇਰੀ ਸੈਰ ਸੱਤ-ਅੱਠ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਤੱਕ ਵੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਜ-ਛੇ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਤੁਰੇ ਬਿਨਾਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਨੀਂਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਦੂਜੀ ਆਦਤ ਮੈਨੂੰ ਚਿੰਠਿਆਂ ਤੋਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਪਈ ਤੇ ਤੀਜੀ ਆਦਤ, ਮੈਂ ਮੇਲੇ ਵੇਖਣ ਦਾ ਸ਼ੌਕੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਆਦਤਾਂ ਨੇ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਤਰੇ-ਤਾਜ਼ਾ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੀਹਨੇ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਮੇਲਾ ਵੇਖਣਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਹੋਰ ਕੁਝ ਕਰੇ ਜਾਂ ਨਾ ਕਰੇ, ਪਰ ਤੋਰਾ-ਫੇਰਾ ਜ਼ਰੂਰ ਰੱਖੇ। ਤੋਰੇ-ਫੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਚਾਅ ਹੈ, ਖੇਡਾ ਹੈ, ਆਨੰਦ ਹੈ। ਕੁਝ ਵੇਖਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਤੇ ਕੁਝ ਮਾਣਨ ਦੀ ਰੀਝ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬਣੀ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇੱਛਾ ਮੁੱਕ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੀਵਨ ਦੇ

ਆਹਰ ਹੀ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਰੀਝਾਂ ਮਰ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕਲਪਨਾ ਵੀ ਕੁਮਲਾਅ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

“ਬੰਦਾ ਇੱਛਾਵਾਂ ਤੇ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਹੀ ਪੀੜ੍ਹੀ-ਦਰ-ਪੀੜ੍ਹੀ ਜਿਉਂਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੀ ਤੇ ਕੁਝ ਮਾਣਨ ਦੀ ਤਰੰਗ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰੰਗ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਆਹਰੇ ਲੱਗੇ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੈ। ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਵੀ ਹੈ। ਧਰਤੀ, ਚੰਦ, ਸੂਰਜ ਤੇ ਤਾਰੇ, ਸਭ ਹਰਕਤ ਵਿਚ ਹਨ। ਪੰਖੇਰੂ ਬਿਨਾਂ ਮਤਲਬ ਹੀ ਉਡਾਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਭਰੀ ਜਾਂਦੇ। ਹੀਰੋ ਹਿਰਨ ਭਲਾ ਕਾਹਦੇ ਲਈ ਚੁੰਗੀਆਂ ਭਰਦੇ ਹਨ! ਮੱਛੀਆਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਤਰਦੀਆਂ ਤੇ ਕਲੋਲਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ! ਦਰਿਆ ਵਗਦੇ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਹੀ ਤਰੇਤਾਜ਼ਾ ਹਨ। ਖੜ੍ਹੇ ਪਾਣੀ ਮੁਸ਼ਕ ਮਾਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਘੁਰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਤਾਂ ਸ਼ੇਰ-ਬਘੇਲੇ ਵੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਮਾਰਨੋਂ ਰਹਿ ਜਾਣ ਤੇ ਭੁੱਖੇ ਮਰ ਜਾਣ। ਹਵਾਵਾਂ ਰੁਮਕਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਧੁੱਪਾਂ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਤੇ ਲਹਿੰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦਾ ਨਾਦ ਵਜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਤਾਂ ਜੀਵਨ ਦਾ ਭੇਤ ਹੈ! ਹਰਕਤ ਵਿਚ ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੈ। ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਸੁਕਰ ਹੈ, ਹਾਲਾਂ ਹਰਕਤ ਵਿਚ ਹਾਂ ਤੇ ਘੁੰਮ-ਫਿਰ ਕੇ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਮੇਲਾ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।”

ਇਹਨੇ ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਸਿਦਕ-ਸਿਰਤ ਨਾਲ ਖੋਜ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹਦੀ ਖੋਜ ਦਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਨਿਰੋਲ ਆਪਣੀਆਂ ਦੇਸੀ ਖੇਡਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸੌ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਤਾਸੀ ਖੇਡਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤਾਂ ਇਹਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ‘ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਦੇਸੀ ਖੇਡਾਂ’ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਹਾਕੀ-ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦੇ ਕੁਝ ਦਿਲਚਸਪ ਅੰਕੜੇ ਵੀ ਲੱਭੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਹਾਕੀ ਦੀ ਝੰਡੀ ਸੀ, ਓਦੋਂ ਹਾਕੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਖਿੱਚੇ-ਖੁੰਡੀ ਦਾ ਨੇਮਬੱਧ ਰੂਪ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਖਿਡਾਰੀ ਭਾਰਤੀ ਟੀਮ ਵਿਚ ਮੋਹਰੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਸਨ। 1928 ਤੋਂ 2012 ਤੱਕ ਦੇ ਓਲੰਪਿਕ ਹਾਕੀ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿਚ 137 ਸਿੱਖ ਖਿਡਾਰੀ ਖੇਡੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 254 ਗੋਲ ਕੀਤੇ।

ਸਿੱਖ ਖਿਡਾਰੀ ਨੌਂ ਦੇਸਾਂ, ਭਾਰਤ, ਕੀਨੀਆ, ਤਨਜ਼ਾਨੀਆ, ਯੂਗੰਡਾ, ਮਲੇਸ਼ੀਆ, ਸਿੰਗਾਪੁਰ, ਕੈਨੇਡਾ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੇ ਗਾਂਗਕਾਂਗ ਦੀਆਂ ਓਲੰਪਿਕ ਹਾਕੀ ਟੀਮਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਰਹੇ। 1972 ਦੀਆਂ ਮਿਊਨਿਖ ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਇੰਡੀਆ, ਕੀਨੀਆ, ਯੂਗੰਡਾ ਤੇ ਮਲੇਸ਼ੀਆ ਦੀਆਂ ਟੀਮਾਂ ਵਿਚ 30 ਸਿੱਖ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕਮਾਲ ਦਿਖਾਇਆ ਤੇ 35 ਗੋਲ ਕੀਤੇ। ਜਦੋਂ ਯੂਗੰਡਾ ਤੇ ਜਰਮਨੀ ਵਿਚਕਾਰ ਹਾਕੀ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੋਇਆ, ਯੂਗੰਡਾ ਦੀ ਟੀਮ ਵਿਚ ਕਪਤਾਨ ਸਮੇਤ ਦਸ ਸਿੱਖ ਖਿਡਾਰੀ ਦੇਖ ਕੇ ਦਰਸ਼ਕ ਸਮਝਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਮੁਕਾਬਲਾ ਭਾਰਤ ਤੇ ਜਰਮਨੀ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕੀਨੀਆ ਤੇ ਯੂਗੰਡਾ ਵਿਚਕਾਰ ਮੈਚ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਦੋਵਾਂ ਟੀਮਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇਖ ਕੇ ਇਉਂ ਲੱਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਮੈਚ ਦੋ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਨਹੀਂ, ਦੋ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ! ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਖੇਡ-ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਨੇਕ ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬੀ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁਸਤੀ ਤੇ ਕਬੱਡੀ ਵਰਗੀਆਂ ਦੇਸੀ ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੱਛਮ ਤੋਂ ਆਈਆਂ ਹੋਰ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਖੂਬ ਨਾਮਣਾ ਖੱਟਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਲਿਆ ਜੋੜਿਆ। ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਖੇਡਾਂ ਤੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਮਾਲ ਦੀ ਵਾਰਤਕ ਵਿਚ ਸਾਕਾਰਨ ਦਾ ਪੂਰਨੇ-ਪਾਉ ਉਦਮ ਕੀਤਾ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਭਰਪੂਰ ਆਦਰ-ਮਾਣ ਕਮਾਇਆ! ਵਾਰਤਕ ਲਿਖਦਾ ਉਹਦਾ ਮਨ ਨਾਲੇ-ਨਾਲ ਸਾਇਰ ਵੀ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਲਿਖਣਾ ਉਹਨੂੰ ਨਸ਼ਾ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਕਬੱਡੀ ਬਾਰੇ ਲਿਖੀਆਂ ਉਹਦੀਆਂ ਕੁਝ ਸਤਰਾਂ ਦੇਖੋ, “ਕਬੱਡੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਲਈ ਸਰੀਰਕ ਕਰਤਬਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਹੈ। ਧਾਵਿਆਂ ਤੇ ਪਕੜਾਂ ਦੀ ਲੀਲਾ। ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਜੁੱਸਿਆਂ ਦਾ ਕੌਤਕੀ ਨਜ਼ਾਰਾ। ਜਿਵੇਂ ਢੋਲ ਦਾ ਡੱਗ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਪੱਥ ਚੁੱਕ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਕਬੱਡੀ-ਕਬੱਡੀ ਦਾ ਅਲਾਪ ਰੋਮ-ਰੋਮ ਵਿਚ ਝਰਨਾਟਾਂ ਛੇੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਬੱਡੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਲਹੂ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਬੱਡੀ ਦਾ ਸਾਹ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਲਈ ਜੀਵਨ-ਸੁਆਸ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਲਏ ਬਿਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰਦਾ ਨਹੀਂ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਰਹਿਣ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਵਲੈਤੀਂ ਜਾ ਵਸਣ।... ਬੇਸ਼ੱਕ ਝੱਖੜ ਝੁਲਦਾ ਹੋਵੇ, ਬਿਜਲੀ ਕੜਕਦੀ ਹੋਵੇ, ਨਦੀ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਸੀਰਾਂ ਨੇ ਪੱਤਣ ਮੱਲੇ ਹੋਏ ਹੋਣ, ਪਰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਸਹੀ ਕਿ ਨਦੀ ਦੇ ਪਰਲੇ ਪਾਰ ਕਬੱਡੀ ਦਾ ਕਾਂਟੇਦਾਰ ਮੈਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਕਿਹੜਾ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਵਗਦੀ ਨੈਂ ਵਿਚ ਨਾ ਠਿੱਲ੍ਹੇ! ਉਹ ਰਾਹ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਸੱਪਾਂ-ਸੀਰਾਂ ਦੀ ਵੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਤੇ ਕਬੱਡੀ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਦੁਆਲੇ ਜਾ ਖੜ੍ਹੇਗਾ।”

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਉਹ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਚਿੱਤਰ ਸਿਰਜਦਾ ਹੈ। ਜਗਤ-ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮੁੱਕੇਬਾਜ਼ ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੀ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੀ ਉਲੀਕੇਗਾ! “ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਬਾਰੇ ਲਿਖਣਾ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਘੁਲਣਾ ਹੈ। ਉਹ ਅਲੋਕਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਧਰਮ ਬਦਲਿਆ, ਕੋਚ ਬਦਲੇ, ਨਾਂ ਬਦਲਿਆ, ਸ਼ੌਕ ਬਦਲੇ, ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਪਤਨੀਆਂ ਬਦਲ ਕੇ ਚਾਰ ਵਿਆਹ ਕੀਤੇ। ਉਸ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਦੇ ਦਰਜਨਾਂ ਭੇਤ ਭਿੜੇ, ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਮੁੱਕੇਬਾਜ਼ੀ ਦਾ ਵਰਲਡ ਚੈਂਪੀਅਨ ਬਣਿਆ, ਤਿੰਨ ਪਤਨੀਆਂ ਨੂੰ ਤਲਾਕ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਅੱਠ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਬਾਪ ਬਣਿਆ। ਅਠਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਉਹਨੇ ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ ਦਾ ਗੋਲਡ ਮੈਡਲ ਜਿੱਤਿਆ ਤੇ ਚੁਤਾਲੀ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਅਠਾਈ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨੀ ਯੋਲੰਡਾ ਨਾਲ ਚੌਥਾ

ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ। ਉਹਦੀ ਧੀ ਲੈਲਾ ਵੀ ਤਕੜੀ ਮੁੱਕੇਬਾਜ਼ ਬਣੀ।”

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ-ਟਾਂਵਾਂ ਤਾਂ ਆਲੋਚਕ ਹੈ ਪਰ ਬਹੁਤੇ ਫ਼ਤਵਾਬਾਜ਼ ਹਨ। ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਫ਼ਤਵਾਬਾਜ਼ ਨੇ ਕਈ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਸਾਹਿਤਕ ਗੋਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਅੱਧੀ ਦਰਜਨ ਖੇਡ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ, “ਖੇਡਾਂ ਤੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਨਾ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪੱਤਰਕਾਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਨਹੀਂ।” ਇਹਨੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨਾਲ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਸਗੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਿਡਾਰੀ ਦੇ ਪਿੰਡੇ ਨੂੰ ਲੱਗੀ ਮਿੱਟੀ ਵਾਂਗ ਝਾੜ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਗਿਆ।

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਖੇਡ-ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਪੰਚ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵੱਲ ਦੇਖਦਿਆਂ ਇਹਦੀ ਪ੍ਰਪੰਚੀ ਬਿਨਾਂ-ਸ਼ੱਕ ਵੱਡੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਖੇਡ-ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ-ਵਿਧਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਵਿਧਾਵਾਂ ਵਾਂਗ ਇਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਕਰਦਿਆਂ ਕਈ ਖੋਜਾਰਥੀ ਐਮ. ਫਿਲ. ਤੇ ਪੀ-ਐੱਚ. ਡੀ. ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਖੇਡ-ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਨਵੀਂ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਪਹਿਲੀਆਂ ਪੈੜਾਂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ, ਉਹੋ ਬਹੁਤ ਹੋਣੀਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਇਹਨੇ ਤਾਂ ਇਕੱਲੇ ਨੇ ਹੀ ਖੁੱਲ੍ਹਾ-ਮੋਕਲਾ ਮਾਰਗ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਹਦੇ ਮੇਲ ਦਾ ਖੇਡ-ਲੇਖਕ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਅਜੇ ਤਾਂ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ।

ਭਾਵੇਂ ਇਹਨੇ ਆਪਣੀ ਮੂਲ ਵਿਧਾ ਕਹਾਣੀ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਨਾਤਾ ਤੋੜ ਲਿਆ, ਪਰ ਇਹਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਖੇਡ-ਸਾਹਿਤ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਕਿਤਾਬਾਂ, ‘ਪਿੰਡ ਦੀ ਸੱਬ ‘ਚੋਂ’, ‘ਬਾਤਾਂ ਵਤਨ ਦੀਆਂ’, ‘ਫੇਰੀ ਵਤਨਾਂ ਦੀ’, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਹਿਤਲ ਦੀਆਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਹਨ। ਜੀਵਨੀਆਂ ਤੇ ਸ਼ਬਦ-ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਭਾਰੀ-ਗੌਰੀ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ, ਖੇਡ-ਸਾਹਿਤ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹਰਮਨਪਿਆਰੀ ਵੀ ਹੋਈ ਹੈ। ‘ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੋਹੋਨੂਰ’ ਨਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ-ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਤਾਂ ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਵਡਮੁੱਲੀ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਸਫ਼ਰਨਾਮਾ ‘ਅੱਖੀਂ ਵੇਖ ਨਾ ਰੱਜੀਆਂ’ ਤੇ ‘ਫੇਰੀ ਵਤਨਾਂ ਦੀ’ ਵੀ ਲਿਖ ਛੱਡੇ ਹਨ। ਲਗਦੇ ਹੱਥ ਕਈ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਸੰਪਾਦਨ ਤੇ ਕਈਆਂ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਇਨਾਮ-ਸਨਮਾਨ ਲਈ ਤਰਲੇ ਨਹੀਂ ਮਾਰਦੇ। ਮਿਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਵਾਹ-ਭਲੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਨਾ ਸਹੀ! ਇਹਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਟ੍ਰੱਸਟ ਚੁੱਡੀਕੇ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਨਮਾਨ, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਪੁਰਸਕਾਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ ਲਾਂਬੜਾ ਦਾ ਸੰਯਤ ਵਾਰਸ ਸਾਹ ਪੁਰਸਕਾਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਦਾ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਪੁਰਸਕਾਰ, ਪੂਰਵਾਲ ਖੇਡਾਂ ਦਾ ਸਰਬੋਤਮ ਖੇਡ ਲੇਖਕ ਗੁਰਜ, ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਗਲੋਬਲ ਗੌਰਵ ਪੰਜਾਬੀ ਪੁਰਸਕਾਰ, ਪਰਵਾਸੀ ਅਦਾਰਾ ਟੋਰਾਂਟੋ ਦਾ ਪਰਵਾਸੀ ਲੇਖਕ ਪੁਰਸਕਾਰ, ਆਦਿ ਮਿਲੇ ਹਨ। ਸਪੋਰਟਸ ਅਥਾਰਟੀ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਨੇ ਤਾਂ ਇਹਨੂੰ ਦੋ ਵਾਰ ਕੌਮੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਹੈ। ਸਾਹਿਤ ਸਭਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਤੇ ਖੇਡ ਮੇਲਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੇ ਮਾਣ-ਸਨਮਾਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕੌਣ ਕਰੇ! ਅਨੇਕ ਵਿਸ਼ਵ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸਾਂ ਤੇ ਸੈਮੀਨਾਰਾਂ ਦਾ ਇਹ ਸਰਗਰਮ ਭਾਈਵਾਲ ਰਿਹਾ। ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਨੇਕ ਅਕਾਦਮਿਕ ਤੇ ਖੇਡ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦਾ ਸਲਾਹਕਾਰ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਹਦੀ ਇੱਛਾ ਦੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪਾਰਖੂ ਅੱਖ ਦੇ ਫਲ ਹਨ। ਖੇਡ-ਲੇਖਕਾਂ ਬਾਰੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਨਾ ਹੋਣ ਦਾ ਫ਼ਤਵਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਆਲੋਚਕ ਤਾਂ ਹੁਣ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਥੇ ਹੈ ਤੇ ਕੀ ਹੈ, ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਣਣ ਵਾਲਾ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਇਕ ਵੀ ਪਾਠਕ ਲੱਭਣਾ ਔਖਾ ਹੈ।

ਟੂਰਨਾਮੈਂਟਾਂ ਦੇ ਕੁਮੈਂਟੇਟਰ ਵਜੋਂ ਇਹਦਾ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਦੇ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਇਕ ਵਾਰ ਪੁੱਛਿਆ, “ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਕੁਛ ਦਿੰਦੇ ਵੀ ਹਨ ਕਿ ਏਸ ਉਮਰ ਵਿਚ ਐਵੇਂ ਭੱਜਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ?”

ਬੇਪਰਵਾਹੀ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ, “ਆਉਣ-ਜਾਣ ਦੀ ਹਵਾਈ ਟਿਕਟ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਐ, ਉਥੇ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲੀ ਵਧੀਆ ਕਰਦੇ ਐ, ਹੋਰ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਚਾਹੀਦੀ? ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਖ ਨਾਲ ਕਿਹੜਾ ਕੋਈ ਘਾਟਾ ਐ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦਾ।”

ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਦਸ ਨੇਤਲੇ ਸੱਜਨਾਂ ਦੇ ਕਲਮੀ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ‘ਨੇਤੇ ਨੇਤੇ’ ਛਪਵਾਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਪਿੱਛੋਂ ਕਈ ਕਲਮੀ ਚਿੱਤਰ ਰਸਾਲਿਆਂ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਛਪੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ, ਜਦੋਂ ਲਿਖਿਆ, ਨਾਂ ਰੱਖਾਂਗਾ ‘ਬੋਤੇ ਤੋਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਤੱਕ’! ਸਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਉਮਰੇ ਪੂਰੇ ਟੱਬਰ ਨ

ਔਰਤ ਦੀ ਅਗਨ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਏ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਉਤਰ ਸਿਰਜਦਾ ਨਾਵਲ - ਵੇਸਵਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਮੈਂ

ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਪੁਰਸ਼ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਔਰਤ ਕੋਲੋਂ ਉਸਦੀ ਸਰੀਰਕ-ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਸੁੱਚਤਾ ਤੇ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦੇ ਸਬੂਤ ਮੰਗਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਵਿੱਤਬਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵੇਸਵਾ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਧੇਰੇ ਕੁੜੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਵੇਚਣ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚੁਣਿਆ ਹੁੰਦਾ, ਸਗੋਂ ਤਤਕਾਲੀ ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਵਸਥਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਿੱਤੇ ਵੱਲ ਜਬਰੀ ਧੱਕਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਗਲਪ ਖੇਤਰ ਵੱਲ ਆਈ ਹਰਦੀਪ ਬਾਵਾ ਨੇ ਆਪਣੇ

ਦੇ ਦਵੰਦ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦੀ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਜਿਤ ਇਸ ਰਾਹ 'ਤੇ ਤੁਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

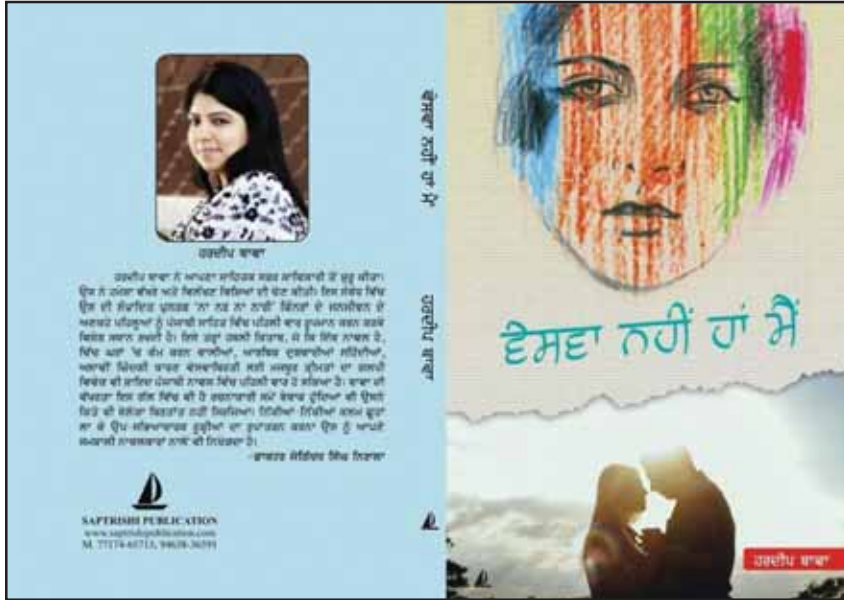
ਮੰਨਤ ਨੂੰ ਇਹ ਕਿੱਤਾ ਉਦੋਂ ਅਪਣਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਤੋਂ ਉਲਟ ਗਰੀਬ ਘਰ ਦੇ ਮੂੰਡੇ ਦੀਪੇ ਨਾਲ ਅਦਾਲਤੀ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਕ ਪਾਸੇ ਉਸਦੇ ਪੇਕਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਉਸ ਲਈ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਤੋਂ ਪਤੀ ਬਣਿਆ ਦੀਪਾ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣਾ ਨਵਾਂ ਰੰਗ ਵਿਖਾਉਂਦਿਆਂ ਉਸਦੀ ਕੁੱਟਮਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਅੰਤ ਆਪਣੀ ਗੋਦ ਵਿੱਚਲੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਪਾਲਣ ਪੋਸ਼ਣ ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਆਰਥਿਕ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਸੁਰਮਣੀ ਵਾਲਾ ਰਸਤਾ ਹੀ ਅਪਣਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਨਾਵਲ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਦੀਆਂ ਪਾਤਰ ਬਣੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸੰਤਾਪ ਪ੍ਰਤੀ ਡੂੰਘੀ ਹਮਦਰਦੀ ਵੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਨਮਾਨ ਦੀ ਪੁਨਰ ਬਹਾਲੀ ਲਈ ਯਤਨ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸੁਰਮਣੀ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਕਥਿਤ ਪ੍ਰੇਮੀ ਕਰਮੇ 'ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਦਬਾਅ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਿਰਫ ਉਸ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਲਈ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਹੀ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਸਗੋਂ ਉਸਨੂੰ ਵੇਸਵਾ ਕਹਿ ਕੇ ਅਪਮਾਨਿਤ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਕਰਮੇ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਵਿਵਹਾਰ ਉਸਨੂੰ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਹ ਇਸ ਸਦਮੇ ਵਿੱਚੋਂ ਉਭਰ ਕੇ ਕਰਮੇ ਦੇ ਸਬਦਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਵਜੋਂ ਕਬੂਲ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਛੱਡੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ਉਹ ਬਲਾਕ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫਸਰ ਦੇ ਸਨਮਾਨਿਤ ਰੁਤਬੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਰਮੇ ਨੂੰ ਇਕ ਪੰਚਾਇਤੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਵਜੋਂ ਉਸਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਸਮਾਂਤਰ ਹੀ ਮੰਨਤ ਦੀ

ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਆਪਣੀ ਇੱਛੁਤ ਮੰਜ਼ਲ ਵੱਲ ਵੱਧਦੀ ਹੈ। ਫੇਸਬੁੱਕ 'ਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੋਣ 'ਤੇ ਦੋਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰੀਰਕ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਲੋੜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਲੈ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਵਾਂ ਗ੍ਰਹਿਸਥੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਆਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ

ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਮੁੱਲ ਤਾਰ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਸੌਣ ਵਾਲਾ ਕਰਮਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਪਰ ਉਸ ਅਵਚੇਤਨ ਵਿਚ ਪਈ 'ਸੱਚੇ ਪ੍ਰੇਮ' ਦੀ ਮੱਧਕਾਲੀ ਧਾਰਨਾ ਉਸਨੂੰ ਆਖਿਰ ਤੱਕ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿੱਚ ਪਾਈ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

ਲੱਤਾ ਪੋਲਿਓ ਗ੍ਰਸਤ ਹਨ ਪਰ ਮੰਨਤ ਉਸ ਦੀ ਤਨ ਮਨ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀਆਂ ਨੀਂਹਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਕਸਰ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੀ।

ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਨਾਵਲ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਰੋਕਾਰ ਮਾਨਵਤਾਵਾਦ ਦਾ ਪੱਖ ਪੂਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਨਾਵਲ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਆਪਣੇ ਯਥਾਰਥ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਭਾਵੁਕ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦ ਵੱਲ ਕੁਝ ਵਧੇਰੇ ਝੁਕਾਅ ਰੱਖਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਸੁਰਮਣੀ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਕਰਮਾ ਵੱਧ ਯਥਾਰਥ ਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਠੀਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਪਾਤਰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਸੁਰਮਣੀ ਦੀ ਸਹੇਲੀ ਮੰਨਤ ਸਮਾਜਿਕ ਯਥਾਰਥ ਦੀ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਿਆਂ ਉਸਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਵੀ

ਨਾਵਲ ਦੀ ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਬੁਣਤ ਤੇ ਬਣਤਰ ਬਹੁਤ ਕੱਸਵੀਂ ਹੈ। ਨਾ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਵਾਧੂ ਦੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਾਧੂ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਖਿਲਾਰਾ ਹੈ। ਨਾਵਲ ਦੀ ਕਥਾ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਕਥਾ ਰੱਸ ਇਸ ਦੀ ਪੜ੍ਹਣ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਵਲ ਹਰਦੀਪ ਬਾਵਾ ਦੇ ਚੰਗੇ ਸਾਹਿਤਕ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਨਰੋਈਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਨਾਵਲਕਾਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ 'ਤੇ ਉਸਦਾ ਹਾਰਦਿਕ ਸਵਾਗਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਸਪਤਰਿਸ਼ੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੇ ਛਾਪਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਕੀਮਤ 200 ਰੁਪਏ ਹੈ

ਨਿਰੰਜਣ ਬੋਰਾ
ਫੋਨ: 89682-82700

ਪਲੇਨੇ ਨਾਵਲ 'ਵੇਸਵਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਮੈਂ' ਰਾਹੀਂ ਸਮਕਾਲੀ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਵਸਥਾ ਤੋਂ ਇਹ ਤਿੱਖਾ ਸੁਆਲ ਪੁੱਛਿਆ ਹੈ ਕਿ 21ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਵੀ ਔਰਤ ਤੋਂ ਉਸਦੀ ਸਰੀਰਕ ਸੁੱਚਤਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਗਨ-ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਿਉਂ ਮੰਗੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਤੋਂ ਛੋਟ ਕਿਉਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ? ਨਾਵਲ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਸੁਆਲ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਔਰਤ ਨੂੰ ਭਰੀ ਸੱਥ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਵੇਸਵਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਦੁਹਾਈ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਮਨ ਤੇ ਕੀ ਬੀਤਦੀ ਹੈ?

ਨਾਵਲ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਰਮਣੀ ਤੇ ਉਸਦੀ ਸਹੇਲੀ ਮੰਨਤ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਹਿਜ ਤੇ ਆਮ ਜੀਵਨ ਵਾਂਗ ਜਿਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਧਾਰਣ ਕੁੜੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਧਾਰਣ ਕੁੜੀਆਂ ਤੋਂ ਵਿਕਾਉ ਔਰਤ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਮਕਾਲੀ ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਵਰਤਾਰੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ। ਸੁਰਮਣੀ ਦਾ ਬਾਪ ਸਰਾਬੀ ਤੇ ਨਿਕੰਮਾ ਹੈ, ਆਰਥਿਕ ਲੋੜਾਂ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਝਾੜੂ-ਪੋਚੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਗਰੀਬੀ ਕਾਰਨ ਉਸਦੀ ਛੋਟੀ ਛੋਟੀ ਇੱਛਾ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਦੇਹ ਵਿਉਪਾਰ ਦੀ ਦਲਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਸਨੂੰ ਉਸਦੀ ਜੁਆਨ ਉਮਰ ਦੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਇਹ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਘਰ ਦੀ ਹੱਦਾਂ ਪਾਰ ਕਰਨ ਜਾਂ ਨਾ ਕਰਨ

ਬੋਤੇ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਤੋਂ ਉਤਮ ਸਵਾਰੀ ਮੰਨਦਾ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ

(ਪਿਛਲੇ ਸਫੇ ਦਾ ਬਾਕੀ)

ਬੋਤੇ ਬਾਰੇ ਇਹਦਾ ਪ੍ਰਵਚਨ ਸੁਣੇ, ਜਿਸ ਵਿਚ, ਸਬੰਧ ਨਾਲ, ਇਹ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦ-ਚਿੱਤਰ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਲਗਭਗ ਮੇਰੇ ਉਪਰੋਕਤ ਨਾਂ ਵਰਗਾ ਹੀ ਸੁਝਾਉਂਦਾ ਹੈ, "ਮੇਰਾ ਸ਼ੌਕ ਬੋਤੇ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸੀ। ਬੋਤਾ ਮੈਂ ਭਜਾਉਂਦਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਜਾਣੇ ਰੇਲ-ਗੱਡੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਤਿਰਕਾਂ ਵਾਲੇ ਖੇਤ ਮੱਲ੍ਹੇ ਦੀ ਹੱਦ ਨਾਲ ਸਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਥੋਂ ਪੱਠਿਆਂ ਦੀ ਚਿੱਲੀ ਲੱਦ ਕੇ ਲਿਆਉਣੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਤੰਗੜ ਚੁੱਕਿਆ ਤੇ ਬੋਤੇ ਉੱਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਿੱਛੋਂ ਬੱਗੜਾਂ ਦੀ ਬੋਤੀ ਮਗਰ ਲੱਗ ਗਈ। ਬੋਤੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਆਈ, ਉਹਨੇ ਸਾਡੇ ਬੋਤੇ ਦੀ ਪੁਛ ਉੱਤੇ ਅਚਾਨਕ ਦੰਦੀ ਵੱਢ ਦਿੱਤੀ। ਫੇਰ ਕੀ ਸੀ, ਬੋਤਾ ਇਉਂ ਨੱਠਿਆ ਜਿਵੇਂ ਰਾਕਟ ਛੁਟਦਾ ਹੈ! ਮੈਨੂੰ ਸੰਭਲਣਾ ਔਖਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਆਸੇ-ਪਾਸੇ ਕਣਕਾਂ ਦੀ ਗੋਡੀ ਕਰਦੇ ਕਾਮੇ ਰੰਬੇ ਛੱਡ ਕੇ ਉੱਠ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਤੇ ਰੌਲਾ ਪਾਉਣ ਲੱਗੇ, 'ਬੋਤੇ ਨੂੰ ਰੋਕੋ ਓਏ, ਬੋਤੇ ਨੂੰ ਰੋਕੋ!' ਪਰ ਰੋਕਣਾ ਕੀਹਨੇ ਸੀ! ਬੋਤਾ ਤਾਂ ਬੰਬੂਕਾਟ ਬਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਧਰਤੀ ਘੁੰਮ ਰਹੀ ਸੀ, ਰੁੱਖ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਲਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਭੁਚਾਲ ਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ!

"ਮੈਂ ਬੁਲਿਟ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਉੱਤੇ ਘੰਟੇ ਦੀ ਸੌ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਅਤੇ ਕਾਰ ਉੱਤੇ ਸਵਾ ਸੌ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਸਫ਼ਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਚੇਤੇ ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਬੋਤੇ ਦੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਦੀਆਂ ਕਿਆ ਬਾਤਾਂ! ਪੁਛ ਦੀ ਪੀੜ ਦਾ ਵਿੰਨਿਆ ਬੋਤਾ ਵਾਵਰੇਲਾ ਬਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਮੈਂ ਕੁਹਾਣ ਨਾਲ ਜੋਕ ਵਾਂਗ ਚੰਬੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਤੰਗੜ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਸੀ, ਪੱਗ ਉੱਡ ਗਈ ਸੀ, ਜੁੜਾ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਅਸਕੇ ਮੇਰੇ ਕਿ ਮੈਂ ਡਿੱਗਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬੋਤਾ ਖੇਤ ਜਾ ਕੇ ਰੁਕਿਆ। ਸਿਆਲ ਦੀ ਰੁੱਤੇ ਵੀ ਬੋਤੇ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੋਂ ਮੁੜਕੇ ਦੀਆਂ ਤਤੀਰੀਆਂ

ਵਗੀ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਮੇਰੀ ਕੋਡੀ ਵੀ ਧੜਕੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂ ਬੋਤੇ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਤੋਬਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਤੇ ਓਦੋਂ ਤੱਕ ਬੋਤੇ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਦਾ ਰਿਹਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਬੋਤਾ ਸਾਡੇ ਘਰ ਰਿਹਾ ਜਾਂ ਮੈਂ ਪਿੱਛ ਆਪਣੇ ਘਰ ਰਿਹਾ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੇਰਾ ਰੇਖਾ-ਚਿੱਤਰ ਲਿਖਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹਦਾ ਢੁੱਕਵਾਂ ਸਿਰਲੇਖ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, 'ਬੋਤੇ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਤੋਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਉਡਾਰੀ ਤੱਕ!'

ਆਪਣੇ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ-ਚਿੱਤਰ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਇਹਦਾ ਸੁਝਾਇਆ ਇਹ ਨਾਂ ਹੀ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਫੇਰ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਇਹ ਤਾਂ ਸ਼ਬਦ-ਚਿੱਤਰ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਦਾ ਸੁਝਾਇਆ ਸਾਧਾਰਨ ਸਿਰਲੇਖ ਹੈ, 'ਮੈਨੂੰ ਸਿਰਲੇਖ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦ-ਚਿੱਤਰ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਬੋਤੇ ਤੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਸੰਬੰਧੀ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਅਨੁਸਾਰ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਮੇਰਾ ਹੁਣ ਵਾਲਾ ਸਿਰਲੇਖ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਚੇ ਸਿਰਲੇਖ ਤੇ ਇਹਦੇ ਸੁਝਾਏ ਸਿਰਲੇਖ ਤੋਂ ਫ਼ਰਕ ਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ: ਬੋਤੇ ਨੂੰ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਤੋਂ ਉਤਮ ਸਵਾਰੀ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ।

2001 ਤੋਂ ਇਹ ਕੈਨੇਡਾ ਦਾ ਪਰਵਾਸੀ ਹੈ। ਓਦੋਂ ਤੋਂ ਗਰਮੀਆਂ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਤੇ ਸਰਦੀਆਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਟਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਸਦਾ ਹੈ, "ਦਸੰਬਰ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਟੋਰਾਂਟੋ ਵਿਚ ਬਰਫ਼ਾਂ ਪੈਣ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਾਇਬੇਰੀਆ ਦੀਆਂ ਕੁੰਜਾਂ ਵਾਂਗ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਮਈ ਦੀਆਂ ਲੂਆਂ ਵਗਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲਾਂ ਕੈਨੇਡਾ ਪਰਤ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ।"

ਸਰਵਣ ਦੀ ਇਕ ਵੱਡੀ ਸਿਫ਼ਤ ਇਹਦਾ ਟੱਬਰ ਦਾ ਬੰਦਾ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਟੱਬਰ ਦਾ ਵੀ ਤੇ ਦੋਸਤਾਂ-ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਟੱਬਰਾਂ ਦਾ ਵੀ। ਔਖ-ਸੌਖ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਧਾਰਨ ਕਿਸਾਨ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੜ੍ਹ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤੇ ਮੂੰਡੇ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਵਿਆਹ ਮਗਰੋਂ, ਸੌਚਣ ਲਗਦੇ ਹਨ ਕਿ ਘਰ-ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਵਾਧੂ ਦਾ ਭਾਰ ਹੁਣ ਕਾਹਦੇ ਲਈ ਚੁੱਕਣਾ ਹੋਇਆ! ਉਹ ਅੱਡ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਘਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਨੂਨੇ ਨਾਲ ਕੁਨਾਲੀ ਵਜਾਉਂਦੇ

ਛੱਡ ਕੇ ਮੌਜਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਨੌਕਰੀ ਲੱਗਣ ਸਾਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, "ਮੇਰੀ ਪੜ੍ਹਾਈ 'ਤੇ ਖਾਸਾ ਖਰਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਘਰ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਖਾਸੇ ਪੈਸੇ ਕਮਾ ਕੇ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ!" ਇਹ ਕਿਸਾਨ ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਕੀਮਤੀ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚੀਜ਼, ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦਣ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਟਿਊਬਵੈੱਲ ਲੁਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਟਰੈਕਟਰ ਖਰੀਦਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਵੀ, ਜਿਸ ਵੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਜਾਂ ਜੁਗਤ ਨਾਲ ਕਣਕ ਦਾ ਨਵਾਂ ਨਿਕਲਿਆ ਬੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਲੱਗਿਆ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਬੋਰੀ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਚੁੱਕ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਗੱਲ ਕੀ, ਜਿੰਨਾ ਇਹ ਆਪ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਦੀ ਲਾਜ ਪਾਲਦਿਆਂ ਸਰਵਣ-ਪੁੱਤ ਬਣ ਕੇ ਨਾਲੋਂ-ਨਾਲ ਘਰ-ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਓਨਾ ਹੀ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਟੱਬਰਦਾਰੀ ਇਹਦੀ ਰਹਿਤਲ ਵਿਚ ਇਉਂ ਰਚੀ-ਵਸੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸਦਾ ਹੀ ਦੋਸਤ-ਮਿੱਤਰ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਕੇ ਸਾਡੇ ਵਡੇਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਇਕ ਜੀਅ, ਇਕ ਸਕਾ-ਸੰਬੰਧੀ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਪਹਿਲੀ ਉਮਰ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਸਕਾ-ਸੰਬੰਧੀ ਆਉਂਦਾ, ਘਰ ਦੇ ਇਕ-ਇਕ ਜੀਅ ਦੀ ਸੁੱਖ-ਸਾਂਦ ਤੋਂ ਤੁਰ ਕੇ ਚਾਚਿਆਂ-ਤਾਇਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੱਝਾਂ, ਗਊਆਂ, ਬਲੁਦਾਂ, ਬੋਤਿਆਂ ਦਾ ਹਾਲ-ਚਾਲ ਪੁਛਦਿਆਂ ਇਕ-ਇਕ ਖੇਤ ਦੀ ਫ਼ਸਲ-ਬਾੜੀ ਤੱਕ ਜਾ ਪੁਜਦਾ। ਸਰਵਣ ਜਦੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਸਕਾ-ਸੰਬੰਧੀ ਬਣ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਹੜਾ ਬੱਚਾ ਕਿਥੇ ਹੈ ਤੇ ਕੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ! ਮੇਰੀ ਸਰੀਰਕ ਤੇ ਕਲਮੀ ਸਿਹਤ ਕਿਵੇਂ ਹੈ! ਤੇ 'ਭੈਣ ਜੀ' ਦੇ ਜਾਣ ਬਾਅਦ ਮੈਨੂੰ ਬਣੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਲੇ ਵੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਤੁਰਨ ਲੱਗੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਵੱਲ ਹੱਥ ਕਰ ਕੇ ਆਖਦੇ, ਇਹਨੂੰ ਮੈਂ ਲੈ ਜਾਨਾਂ, ਦਸ-ਵੀਹ ਦਿਨ ਮਸਤੀ ਮਾਰ ਆਉ! ਇਕ ਵਾਰ ਇਹ ਆਇਆ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਬੇਟਾ ਬਚਪਨ ਵਿਚੋਂ ਨਿੱਕਲ ਕੇ ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਦਿਹਲੀ ਉੱਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਪੂਰੀ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਨਾਲ ਬੋਲਿਆ, "ਜਦੋਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਇਹਨੂੰ ਦੇ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਮੈਂ ਲੈ ਜਾਉ।"

ਨਾਲੇ ਤਾਂ ਇਹਦਾ ਮਾਹੌਲ ਬਦਲ ਜਾਉ, ਨਾਲੇ ਮੈਂ ਇਹਨੂੰ ਕਸਰਤਾਂ ਸਿਖਾ ਦੇਉ। ਏਸ ਉਮਰ ਵਿਚ ਇਹਦੇ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਆਉਣਗੀਆਂ। ਸਰੀਰ ਵੀ ਗੁੰਦਵਾਂ ਹੋ ਜਾਉ, ਦਮ ਵੀ ਪੱਕ ਜਾਉ। ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਉਹੋ ਕਸਰਤਾਂ ਕਰਦਾ ਰਹੇ, ਫੇਰ ਇਹ ਸਰੀਰਕ ਪੱਖੋਂ ਕਦੇ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ!"

ਇਹਨੇ ਖੇਡਾਂ ਤੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਰੱਜ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੀ ਹੈ, ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੋਂ ਤੁਰ ਕੇ ਸਵੈਜੀਵਨੀ, ਜੀਵਨੀਆਂ, ਸਫ਼ਰਨਾਮੇ, ਹਾਸ-ਵਿਅੰਗ, ਕਲਮੀ ਚਿਤਰਾਂ, ਯਾਦਾਂ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਵੀ ਫ਼ਹਿਬਰ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਮੁੱਢਲੇ ਆਲੋਚਕ ਉੱਤੇ ਵਿਅੰਗ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਾਇਦ 'ਸਾਹਿਤਕਾਰ' ਬਣਨ ਲਈ ਨਾਵਲ-ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖਣ ਲਈ ਵੀ ਕਲਮ ਅਜ਼ਮਾ ਲਵਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਿਆ, ਦੁਬਾਰਾ ਨਾਵਲ-ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਐਵੇਂ ਸਾਨੂੰ, ਆਪਣੇ ਹਾਣੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਦਾ-ਡਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਮੈਥੋਂ ਪੂਰੇ 3 ਸਾਲ, 3 ਮਹੀਨੇ ਤੇ 3 ਹਫ਼ਤੇ ਛੋਟਾ ਹੈ। ਕਹਾਵਤ ਹੈ, "ਮਰਦ ਤੇ ਘੋੜੇ ਬੁੜ੍ਹੇ ਨਾ ਹੁੰਦੇ, ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਮਿਲਣ ਖੁਰਾਕਾਂ!" ਇਸ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਸਰੀਰਕ ਖੁਰਾਕ ਦਾ ਘਾਟਾ ਹੈ, ਨਾ ਮਾਨਸਿਕ ਚੈਨ ਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਰੁਹਾਨੀ ਰੱਜ ਦਾ! ਸੁੱਖ ਨਾਲ ਉਮਰ ਨਾਲੋਂ ਤਕੜਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਦਾੜ੍ਹੀ ਰੰਗ ਲਵੇ, ਪਚਵੰਜਾ ਦਾ ਲੱਗੇ। ਅਜੇ ਇਹਨੇ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਮਾਣਨੀ ਹੈ ਤੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੋਰ ਲਿਖਣਾ ਹੈ। ਇਹਦੀ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਲੋੜ ਪਈ, ਰੱਬ ਦੇ ਉਮਰ-ਵਧਾਉ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਕ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕਣਕ ਦਾ ਇਕ ਥੈਲੀ ਮਿਲਣ ਵਾਲਾ ਬੀ ਕਈ-ਕਈ ਥੈਲੀਆਂ ਲੈ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰ ਵਰਤੇਗਾ। ਕਹੇਗਾ, "ਭੁੱਲਰ ਤੋਂ ਵੱਧ 3 ਸਾਲ, 3 ਮਹੀਨੇ ਤੇ 3 ਹਫ਼ਤੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਵੈਸੇ ਹੀ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਐਹ ਤਿੰਨਾਂ ਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸਾਲਾਂ ਵਾਲੇ ਤੀਏ ਨਾਲ ਬੱਸ ਇੱਕ ਤੀਆ ਹੋਰ ਪਾ ਦਿਉ!" ਤੇ ਫੇਰ ਕਣਕ ਦੇ ਬੀ ਦੀਆਂ ਵੱਧ ਥੈਲੀਆਂ ਵਾਲੇ ਲੇਖ ਵਾਂਗ ਇਹ ਇਕ ਲੇਖ ਉਮਰ ਦੇ ਇਸ ਵਧੀਕ ਲੁਆਏ ਹੋਏ ਤੀਏ ਬਾਰੇ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਖੇਗਾ!

ਨਵਸ਼ਰਨ ਲਈ ...

ਸਾਡਾ ਕੋਈ 'ਮੁਕਾਬਲਾ' ਨਹੀਂ 'ਉਨ੍ਹਾਂ' ਨਾਲ 'ਉਨ੍ਹਾਂ' ਕੋਲ ਫੌਜ ਹੈ - 14 ਲੱਖ ਇੱਕ ਕਮਾਂਡਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਸੀਂ 14 ਹਜ਼ਾਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਦੂਜਾ ਜਣਾ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਜੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ?

ਫੇਰ ਵੀ ਸਾਥੋਂ ਗਿਣਤੀ ਦਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ 'ਉਨ੍ਹਾਂ' ਸੋਲਾਂ ਲੱਖ ਪੁਲਸ ਹੈ ਰੱਖੀ ਜਿਸਦਾ 1100 ਅਰਬ ਰੁਪਈਆ ਸਾਲਾਨਾ ਖਰਚਾ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਸੋਚੋ ਤਾਂ ਸਹੀ ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਹਰ ਇਕ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲਈ 'ਉਨ੍ਹਾਂ' ਨੂੰ ਸਵਾ ਸਵਾ ਲੱਖ ਲਸ਼ਕਰ ਦੀ ਲੋੜ ਕਿਉਂ ਪਈ ...? 'ਉਨ੍ਹਾਂ' ਕੋਲ ਅਦਾਲਤਾਂ ਹਨ ਆਪਣੇ 'ਤੇ

ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਰੋਕਣ ਲਈ। ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਹਨ ਆਪਣੀ ਹਰ ਕਰਤੂਤ ਲੁਕੋਣ ਲਈ। 'ਉਨ੍ਹਾਂ' ਕੋਲ ਜਾਸੂਸ ਹਨ ਜੁਰਮ ਨਹੀਂ ਬਗ਼ਾਵਤ ਸੁੰਘਣ ਲਈ। ਆਮਦਨ ਕਰ ਵਿਭਾਗ ਹੈ ਸੱਚ ਬੋਲਦਿਆਂ 'ਤੇ ਜਜ਼ੀਆ ਠੋਸਣ ਲਈ। ਛਾਪਮਾਰ ਦਸਤੇ ਹਨ ਨਾ-ਅਹਿਲਾਂ ਨੂੰ ਡੱਕਣ ਲਈ। ਦੇਸ ਦੇ 50 ਕਰੋੜ ਮਰਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਹ 20-30 ਕਰੋੜ ਵੀ ਹਨ 'ਉਨ੍ਹਾਂ' ਕੋਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲਾਂ ਬਾਦ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ 'ਮਰਦ' ਹੋਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਨਸੀਬ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਪਰ 'ਉਨ੍ਹਾਂ' ਕੋਲ ਜੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ - ਅਸੀਂ ਹਾਂ ... ਜੋ ਘੋਰ ਚੁੱਪ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵੀ ਬੋਲਦੇ ਹਾਂ। 'ਉਨ੍ਹਾਂ' ਕੋਲ ਇਸ ਦੇਸ ਦੀਆਂ ਕਈ ਕਰੋੜ ਨਾਰੀਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨਾਰੀ ਨੂੰ ਨਾਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਕੋਈ ਗਜ਼ਨਵੀ ਅਬਦਾਲੀ ਜਾਂ ਗੌਰੀ। ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਔਰਤ ਹੋਣ ਲਈ ਲੋੜ ਪਈ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੀ ਰਹੀ ਪਿੰਜਰੇ ਜਾਂ ਜੰਜੀਰ ਵਿਚ ਵੀ ...।

ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਵੀਂ 'ਨਵਸ਼ਰਨ' ਤੋਂ ਘਬਰਾਹਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ 'ਉਨ੍ਹਾਂ' ਨੂੰ ਏਸੇ ਲਈ ... ਇਸ ਨਾ-ਬਰਾਬਰ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਸ਼ਾਇਦ 'ਉਨ੍ਹਾਂ' ਤੋਂ ਜਿੱਤ ਨਾ ਸਕੀਏ 'ਉਨ੍ਹਾਂ' ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਤੋਂ ਲਾਹ ਨਾ ਸਕੀਏ ਪਰ ਅਸੀਂ ਚੁੱਪ ਹੋ ਕੇ 'ਉਨ੍ਹਾਂ' ਨੂੰ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿਆਂਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਸਵੀਕਾਰ ਸਾਨੂੰ ਵੰਡਣ ਵੱਢਣ ਤੇ ਵੇਚਣ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ।

ਅਸੀਂ ਬੋਲ ਬੋਲ ਕੇ ਸੌਣ ਨਹੀਂ ਦਿਆਂਗੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਤ 'ਉਨ੍ਹਾਂ' ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿਆਂਗੇ 'ਉਨ੍ਹਾਂ' ਨੂੰ ਕਿ ਉਹ - 'ਠੀਕ' ਨੇ! ਜਾਂ ਕਿ - ਉਹੀ 'ਠੀਕ' ਨੇ!

ਇਸ ਨਾ-ਬਰਾਬਰ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਏਨਾ ਤਾਂ ਕਰ ਹੀ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਜਦ ਤਕ 'ਆਖਰੀ' ਵਾਰੀ ਹਾਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਓਦੋਂ ਤਕ ਤਾਂ ਲੜ ਹੀ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਉਹ 'ਆਖਰੀ' ਵਾਰ ਕਦੋਂ ਹੋਵੇਗੀ ਏਹ ਨਿਰਣਾ ਕਰਾਂਗੇ ਅਸੀਂ ...।

ਅਸੀਂ ਹੀ ਤਾਂ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੈ - 'ਏਨ੍ਹਾਂ' ਨਾਲ ...
-ਸੁਖਪਾਲ

ਸੰਯੋਗੀ ਉਦਮ ਦਾ ਬਹੁ-ਵਿਧਾਵੀ ਕਲਾਕਾਰ: ਵਿਵਾਨ ਸੁੰਦਰਮ

ਵਿਵਾਨ ਸੁੰਦਰਮ ਨਹੀਂ ਰਹੇ। ਕਲਾ ਦੀ ਆਲਮੀ ਬਰਾਦਰੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਉਹ ਕੰਨੀ ਸੁੰਨੀ ਹੋ ਗਈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਆਲਮੀ ਕਲਾਕਾਰ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਅਹਿਸਾਸ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹਰ ਕਲਾ ਜੁਗਤ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸੀ। ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਦੀ ਗਰਮ ਰੁੱਤ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਸ਼ਿਮਲਾ ਵਿਚ 28 ਮਈ 1943 ਨੂੰ ਜੰਮਿਆ ਵਿਵਾਨ ਸਮੁੱਚੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਕਲਾ ਵਰਤਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਮਰਾਜ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਜੁਗਤਾਂ ਦੀ ਥਾਹ ਪਾਉਣ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਮੁਲਕ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ 29 ਮਾਰਚ

ਉਹ ਦੌਰ ਤਬਦੀਲੀ-ਪਸੰਦ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ-ਪਸੰਦ ਲਹਿਰਾਂ ਦਾ ਤਕਰੀਬਨ ਸਿਖਰ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਾਹ-ਰਗ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਨ। ਵਿਵਾਨ ਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਰਾ ਤਜਰਬਾ ਸਮੇਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਫ਼ਾਸਤ ਅਤੇ ਸ਼ਿੱਦਤ ਹਰ ਕਲਾ-ਕਿਰਤ ਵਿਚ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਕਲਾ-ਕਿਰਤਾਂ ਵਿਚ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵਿਵਾਨ ਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਖ਼ਾਸਾ ਸਮਾਜਿਕ ਇਤਫ਼ਾਕ, ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਖ਼ਾਸਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਨੁਮਾਇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਉਘੜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਯੋਗੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਲਿਸ਼ਕਦਾ ਹੈ।

ਫੋਟੋਆਂ ਡਿਜੀਟਲ ਦੁਨੀਆ ਨਾਲ ਖੇਡਣ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਚਿੱਤਰ ਅਤੇ ਫੋਟੋਆਂ ਨਵੇਂ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਰੰਗੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਣਦੱਸੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਾਉਣ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਮਨ ਦੇ ਤਹਿਖ਼ਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਚੁੱਪ ਧਾਰੀ ਬੈਠੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਗੋਸ਼ਿਟ ਕਰਨ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ 1992 ਵਿਚ ਮੁੰਬਈ ਫਿਰਕੂ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਵਿਵਾਨ ਦੀ ਕਲਾ ਨੇ ਹਮਦਰਦੀ

ਨਵੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਇੱਕ ਤੰਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਸੀ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ) ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਨਾਨੇ (ਉਮਰਾਓ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ) ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰਤਾ ਵਿਚ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਆਪਣੀ ਭੈਣ (ਵਿਵਾਨ ਦੀ ਮਾਂ, ਇੰਦਰਾ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ) ਸਮੇਤ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਜੀਆਂ ਅਤੇ ਆਂਢ-ਗੁਆਂਢ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਅਸਲ ਕਿਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਮੂਨੇ

1968 ਦੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਲਹਿਰ ਰਾਹੀਂ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਸਿਆਸਤ ਅਸਰਅੰਦਾਜ਼ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਝੁਕਾਅ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲ ਹੋਇਆ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਕਲਾ ਦੇ ਮੁਹਾਜ਼ ਉੱਤੇ ਮੈਂ 1976 ਵਿਚ ਕਸੌਲੀ ਆਰਟ ਸੈਂਟਰ ਬਣਾਇਆ ਜਿਸ ਦੇ ਮਹਿਮਾਨਬਾਜ਼ ਅਤੇ ਪੁਰ-ਖਲੂਸ ਮਾਹੌਲ ਨਾਲ ਸਰਗਰਮੀ ਅਤੇ ਸੰਵਾਦ ਦਾ ਪਿਛ ਬੋਝਿਆ। ਸਹਿਮਤ ਦੇ ਬਾਨੀ ਟਰੱਸਟੀ ਵਜੋਂ 1990 ਤੋਂ 2003 ਤੱਕ ਮੈਂ ਲਕੀਰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਰਿਹਾ। ਸਹਿਮਤ ਵੱਲੋਂ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਅਤੇ ਵੱਡੀਆਂ ਨੁਮਾਇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੰਯੋਗੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਕੀਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੁਮਾਇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਆਵਾਮੀ ਸੰਵਾਦ ਦਾ ਪਿਛ ਬੰਨ੍ਹਣ ਲਈ ਨਵੀਆਂ ਜੁਗਤਾਂ ਅਤੇ ਰੂਪਾਂ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ।

ਦਲਜੀਤ ਅਮੀ

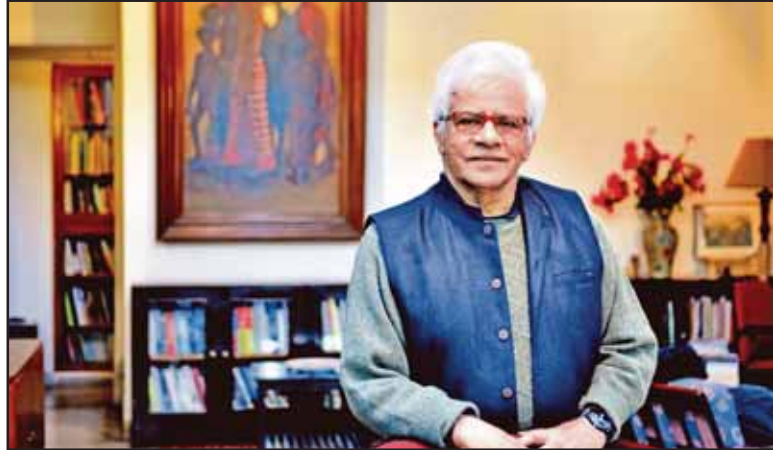
2023 ਨੂੰ ਫ਼ਾਨੀ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਰੁਖਸਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਵਿਵਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਸੀ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸਮੰਦ ਅਤੇ ਬਾਸੁਰਤ ਗਵਾਹ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗਵਾਹੀ ਦਰਦਮੰਦੀ ਨਾਲ ਦਰਜ ਕੀਤੀ।

ਵਿਵਾਨ ਦਾ ਜਨਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ਡੇਢ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਹੋਇਆ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਸੀ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਅਤੇ ਕਲਾ ਨਾਲ ਤਾਉਮਰ ਸਾਂਝ ਨਿਭਾਈ, ਜਿਸ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਬਾਰੇ ਜਿਲਦਾਂ ਵਿਚ ਛਪੀ 'ਕੋਫੀ ਟੇਬਲ ਬੁੱਕ' ਅਤੇ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਸੁੰਦਰਮ ਆਰਟ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਵੱਡੇਰਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੱਠਵਿਆਂ ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਬੜੇਦਾ ਤੋਂ ਲਲਿਤ ਕਲਾਵਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਸਲੇਡ ਸਕੂਲ ਆਫ਼ ਆਰਟ, ਲੰਡਨ ਤੋਂ ਸਿਨੇਮਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਸਰਗਰਮ ਰਹੇ। ਉੱਥੇ ਕਮਿਊਨ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਵਸਾਉਣ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਰਹੇ। ਸੱਤਰਵਿਆਂ ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਉਹ ਵਾਪਸ ਆਏ ਤਾਂ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਅਤੇ ਰੋਸ-ਮੁਜ਼ਾਹਰਿਆਂ ਵਿਚ ਇੰਤਜ਼ਾਮੀਆ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ।

ਵਿਵਾਨ ਦੇ ਪਿਤਾ ਕਲਿਆਣ ਸੁੰਦਰਮ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਲਾਅ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ (1968-71) ਰਹੇ। ਵਿਵਾਨ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਪਰਿਵਾਰ, ਪੜ੍ਹਾਈ ਅਤੇ ਦੌਰ ਨੇ ਵਸੀਰ ਨਜ਼ਰੀਆ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਪਰਿਵਾਰ ਸੱਤਾ ਦੇ ਗਲਿਆਰਿਆਂ ਅਤੇ ਕਲਾ ਜਗਤ ਅੰਦਰ ਵਾਸ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1981 ਵਿਚ ਸੰਯੋਗੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ 'ਪਲੇਸ ਫਾਰ ਪੀਪਲ' ਵਿਚ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਸੰਯੋਗ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿਵਾਨ ਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ। 'ਪਲੇਸ ਫਾਰ ਪੀਪਲ' ਵਿਚ ਵਿਵਾਨ ਦਾ ਤੇਲ ਚਿੱਤਰ 'ਪੀਪਲ ਕੰਮ ਐਂਡ ਗੋਅ' ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਕਲਾਕਾਰ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਤਕਨੀਕੀ ਪੱਖੋਂ ਸਿਨੇਮਾ ਦਾ ਝਲਕਾਰਾ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਵਾਦ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਾਲ ਜ਼ਰਖੇਜ਼ ਹਨ। ਚਿੱਤਰ ਵਿਚ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦਾ ਸੰਯੋਗੀ ਸੰਵਾਦ ਕਲਾ ਦੀਆਂ ਦੋ ਵਿਧਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸੰਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵੱਡੇਰੇ ਸੰਵਾਦ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਵਿਵਾਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਭੈਣ ਨਵੀਨਾ ਸੁੰਦਰਮ ਕਸੌਲੀ ਆਰਟ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਬਾਨੀ ਸਨ, ਜੋ 1976-91 ਦੌਰਾਨ ਕਲਾ ਸਰਗਰਮੀ ਦਾ ਮਰਕਜ਼ ਸੀ। ਕਲਾ ਦੀਆਂ ਨੁਮਾਇਸ਼ਾਂ, ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਅਤੇ ਕਲਾ ਬਾਰੇ ਸੰਵਾਦ ਕਸੌਲੀ ਆਰਟ ਸੈਂਟਰ ਦਾ ਖ਼ਾਸਾ ਸੀ। ਵਿਵਾਨ ਆਪਣੇ ਨਾਨਕਾ ਘਰ ਵਿਚ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕਿਆਮ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਦੁਕਵਾਂ ਮਾਹੌਲ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਦੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਵਸੀਲੇ ਜੋੜਦੇ ਸਨ।

ਵਿਵਾਨ ਬਹੁ-ਵਿਧਾਵੀ ਕਲਾਕਾਰ ਸਨ ਜੋ ਨਵੇਂ ਤਜਰਬੇ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਫ਼ਰਯਾਫ਼ਤਾ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ 1990ਵਿਆਂ ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਇੰਸਟਾਲੇਸ਼ਨ ਕਲਾ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗੇ ਸਨ ਤਾਂ ਬੁੱਤਸਾਜ਼ੀ, ਫੋਟੋਕਾਰੀ, ਚਿੱਤਰਕਲਾ ਅਤੇ ਵੀਡੀਓ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਲੱਭੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਰੱਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਫੋਟੋਆਂ ਬੁਹੇ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਵਿਚ ਆ ਬੈਠੀਆਂ ਹਨ। ਪੁਰਾਣੀਆਂ

ਨਾਲ ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰਿਆ। ਇਹ ਇੰਸਟਾਲੇਸ਼ਨ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਜਗ੍ਹਾ ਲਈ ਬਣੀ ਅਤੇ ਕਲਕੱਤਾ ਦੇ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਹਾਲ ਵਿਚ 'ਹਿਸਟਰੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ' ਵਜੋਂ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਵਿਵਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੁਆਲੇ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜੋ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਵਿਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਰਾਸਤ ਦਾ ਸੰਗਮ ਹੈ। ਉਮਰਾਓ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਦੀ ਕਲਾ ਉਸ ਦੀ ਨਾਮੀ ਧੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਦੇ ਲਿਸ਼ਕ ਵਿਚ ਓਝਲ ਰਹੀ ਪਰ ਜਿਉਂ ਹੀ ਵਿਵਾਨ ਨੇ ਓਝਲ ਨੂੰ ਉੱਜਲ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਫੋਟੋਕਾਰ ਨਿਕਲ ਆਇਆ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਦੀਆਂ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਨੁਮਾਇਸ਼ਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕਲਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੜਚੋਲੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪਾਰਖੂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਆਈਆਂ। ਉਮਰਾਓ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਦੀਆਂ ਖਿੱਚੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਬਾਕੀ ਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਦੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹਨ। ਵਿਵਾਨ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਤੋਂ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾਏ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡਿਜੀਟਲ ਮੋਨਟਾਜ਼ ਬਣਾਏ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਅਤੇ ਅਹਿਸਾਸ ਦੇ ਨਵੇਂ ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ ਵਿਚ ਬੱਝ ਕੇ

ਵਜੋਂ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਵਿਵਾਨ ਆਪਣੀ ਮਾਸੀ ਦੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਅਤੇ ਨਾਨੇ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਤੋਂ ਇਹੋ ਕੰਮ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਤਸਵੀਰ ਵਿਚ ਵਿਵਾਨ ਆਪਣੇ ਨਾਨੇ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਕੈਮਰਾ ਫੜ ਕੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ਪਰ ਜਦੋਂ ਵਿਵਾਨ ਕਲਾਕਾਰ ਵਜੋਂ ਇਸ ਤਸਵੀਰ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤਸਵੀਰ ਵਾਲੇ ਬੱਚੇ ਦੇ ਕੈਮਰੇ ਨੇ ਤਸਵੀਰ ਖਿੱਚੀ ਹੈ। ਵਿਵਾਨ ਆਪਣੇ ਇਸ ਕੰਮ ਬਾਰੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੱਡ-ਆਕਾਰੀ ਚਿੱਤਰਾਂ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਦੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਅਤੇ ਉਮਰਾਓ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੀਆਂ ਥਾਂਵਾਂ ਵਿਚ ਰੰਗਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਦੀ ਬੁਣਤੀ ਪਾਈ ਹੈ।

ਵਿਵਾਨ ਸੁੰਦਰਮ ਕਈ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਰਹੇ। ਉਹ ਕਲਾ ਵਿਚ ਸੰਯੋਗੀ ਸਰਗਰਮੀ ਕਰਨ ਦੀ ਜੁਗਤਬੰਦੀ ਦੇ ਉਸਤਾਦ ਸਨ। ਉਹ ਸਫ਼ਰ ਹਾਸ਼ਮੀ ਯਾਦਗਾਰੀ ਟਰੱਸਟ (ਸਹਿਮਤ) ਦਾ ਬਾਨੀ ਟਰੱਸਟੀ ਸਨ। ਵਿਵਾਨ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਉੱਤੇ ਸ਼ਬਨਮ ਹਾਸ਼ਮੀ ਨੇ ਵਿਵਾਨ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ, "ਮਈ

ਇਸ ਵੇਲੇ ਕੋਚੀ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਕਲਾ ਮੇਲੇ (ਕੋਚੀ-ਮੁਜ਼ੀਰਿਸ ਬਿਨਾਲੇ) ਵਿਚ ਵਿਵਾਨ ਸੁੰਦਰਮ ਦੀਆਂ ਦੋ ਕਲਾ ਲੜੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਕੰਮ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਵਿਵਾਨ ਦੀ ਕਲਾ ਲੜੀ 'ਏ ਜਰਨੀ ਟੂ ਮੈਕਸੀਕੋ' ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਡਰਾਇੰਗ ਲੰਘੇ ਦੌਰ ਦੇ ਹੁਕਮਰਾਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਅਤੇ ਜਕੜ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ 'ਦ ਹਾਈਟਸ ਆਫ ਮਾਚੇ ਪੀਚੇ' ਨਾਮ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਡਰਾਇੰਗ ਹਨ। ਇਸ ਲੜੀ ਵਿਚ ਪੱਚੀ ਡਰਾਇੰਗ ਹਨ ਜੋ ਪਾਬਲੋ ਨੈਰੂਦਾ ਦੀ ਇਸੇ ਨਾਮ ਦੀ ਨਜ਼ਮ ਨੂੰ ਸਿਜਦਾ ਹੈ। ਵਿਵਾਨ ਆਪਣੀ ਆਖਰੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਨੂੰ ਚੱਲਦਾ ਛੱਡ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕੋਚੀ ਵਿਚ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਵਿਵਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਦੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਾਤਾਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਾਬਲੋ ਨੈਰੂਦਾ ਦੀ ਨਜ਼ਮ ਨਾਲ ਖੇਡਦੇ ਹਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, "ਯੂਰਪ ਪਿਆਸੇ, ਬਰੇਯਕ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈਆਂ ਦਾ ਹੈ। ਇੰਡੀਆ ਸਿਰਫ਼ ਮੇਰਾ ਹੈ।" ਸ਼ਾਇਦ ਵਿਵਾਨ ਆਪਣੀ ਮਾਸੀ ਨੂੰ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨ ਦਾ ਬਿਆਨੀਆ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸੰਯੋਗੀ ਪੈਮਾਇਸ਼ ਵਿਚ ਹੈ।

(ਲੇਖਕ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਮਲਟੀਮੀਡੀਆ ਰਿਸਰਚ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।)

ਅਸੀਂ ਦਿਸ਼ਾਹੀਣ ਨਾਦਾਨ ਪਰਿੰਦੇ...

ਸਿਆਣੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਇੱਕ ਐਸਾ ਸਫ਼ਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਸਾਨੂੰ ਖੁਦ ਬਣਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸਵਾਲ ਇਹ ਐ ਕਿ ਕੀ ਅਸੀਂ ਸਫ਼ਰ ਤੇ ਹਾਂ? ਜੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਿਹੜੇ ਸਫ਼ਰ ਤੇ ਹਾਂ? ਕਿਥੇ ਹੈ ਸਾਡੇ ਸਫ਼ਰ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਣ ਵਾਲਿਆਂ ਸਮੇਤ ਨੱਬੇ

ਬੱਚੇ ਵਾਪਸ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਸਿਹਤ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹੋਏ ਜਾਗਦੇ ਹੋਏ ਲੇਟਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ, ਜੋ ਸ਼ਾਇਦ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਗੈਰ-ਸਿਹਤਮੰਦ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ; ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮਦਦ ਕਰੋ। ਕੇਟ ਦਾ ਇਹ ਕਥਨ ਸਾਡੀ ਆਲੋ-ਦੁਆਲੇ ਫੈਲੀ ਦਿਸ਼ਾਹੀਣਤਾ ਬਾਰੇ ਬੋਲਿਆ ਗਿਆ ਕੌਤਾ ਸੱਚ ਹੈ।

ਸਾਡੀ ਦਿਸ਼ਾਹੀਣਤਾ ਦਾ ਮਸਲਾ ਐਨਾ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਣੇ ਵੀ ਹਟ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਨੇ ਸਾਡੇ ਨਵੇਂ ਨਾਇਕ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਹਰ ਕੋਈ ਰੀਲਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਅਮੀਰ ਬਣਨਾ ਚਾਹ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਵੀ ਚਿੱਜ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰਾਨਾ ਨਹੀਂ। ਬਸ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੀ ਅਜੀਬ ਦੌੜ ਹੈ। ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਨੇ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਮਹਾਨ ਹੋਣ ਦਾ ਭਰਮ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਦਿਸ਼ਾਹੀਣਤਾ ਵਿਚ ਅਥਾਹ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਜਿਹੀ ਦਿਸ਼ਾਹੀਣਤਾ ਹੈ ਕਿ ਨੱਬੇ ਫੀਸਦੀ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਵਰਤੋਂਕਾਰ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗੀਆਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਦਿਸ਼ਾਹੀਣਤਾ ਦੀਆਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਸਮੂਹਿਕ ਦਿਸ਼ਾਹੀਣਤਾ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦੇਖਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਅਤੇ

ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾਉਣ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਸ਼ਰੇਆਮ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਦਿਸ਼ਾਹੀਣਤਾ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦੇਖਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਸ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਲਵੋ ਜਾਂ ਰੱਬ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਲਵੋ। ਜੇ ਇਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਕੋਈ ਰਾਜਨੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਵੀ ਦਿਸ਼ਾਹੀਣਤਾ ਹੈ।

ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਸਰਵੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੱਸੀ ਫੀਸਦੀ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਕੋਈ ਟੀਚਾ ਨਹੀਂ ਮਿੱਥਦੇ। ਸਿਰਫ ਵੀਹ ਫੀਸਦੀ ਹੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਹਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਮਾੜਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਡਿਗਰੀਆਂ ਤਾਂ ਪਾਸ ਕਰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ ਪਰ ਪਹੁੰਚਦੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀਆਂ ਘਾਟਾਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਵੀ ਹਨ।

ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ ਮਕਸਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਦਿਸ਼ਾਹੀਣ ਭੀੜ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਕਿਤੇ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਈਏ। ਇਹ ਦਿਸ਼ਾਹੀਣ ਭੀੜਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ

ਕੀ-ਕੀ ਰੰਗ ਦਿਖਾ ਰਹੀਆਂ ਨੇ, ਇਹ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਪੱਕੇ ਟੀਚੇ ਅਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਮਕਸਦ ਦੇ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਪਰਵਾਸ ਵੀ ਇਸੇ ਭੀੜ ਦੀ ਪੜ੍ਹੀ-ਲਿਖੀ ਉਦਾਹਰਨ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਡੌਕੀ ਲਾਉਣਾ ਹੀ ਆਖਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਥੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਡੌਕੀ ਦੇ ਕਈ ਢੰਗ ਨੇ, ਸਮੁੰਦਰ ਰਾਹੀਂ ਡੌਕੀ, ਮਾਰੂਥਲ ਜਾਂ ਜੰਗਲ ਰਾਹੀਂ ਡੌਕੀ, ਉਥੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋਕ ਆਈਲੈਂਟਸ ਦੇ ਸਰਫਟੀਫਿਕੇਟ ਰਾਹੀਂ ਡੌਕੀ ਲਾ ਰਹੇ ਨੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਐਨੀ ਖਰਾਬ ਹੈ ਕਿ ਪੜ੍ਹਣ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਭਲਾਂ ਕਿਹੜੇ ਮਾਅਰਕੇ ਮਾਰ ਲਏ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ?

ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਉਮਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੜ੍ਹਾਅ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਧਾਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਸੁਚੱਜਾ ਢੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਪੱਛਮ ਕੋਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਨੈੱਟਵਰਕਿੰਗ ਉਪਰ "ਗੈੱਟ ਸਮਾਰਟ ਵਿਚ ਮਨੀ" ਨਾਂ ਦੀ ਡਾਕੂਮੈਂਟਰੀ ਰਿਲੀਜ਼ ਕਰਨੀ ਪਈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੱਛਮੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਵੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਅਸੀਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਖਤਰਨਾਕ ਹੱਦ ਤਕ ਕੋਰੇ ਹਾਂ। ਇੱਕ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਨਤਿਨਵੇਂ ਫੀਸਦੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਸਲਾਨਾ ਬਜਟ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ

ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਜ਼ਰਾ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਸੋਚੋ, ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਬਜਟ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋ? ਸਾਡੀ ਦਿਸ਼ਾਹੀਣਤਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਰਗੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਲਿਮਟਾਂ ਲੈ ਕੇ ਟਰੈਕਟਰ ਖਰੀਦਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫੇਰ ਟਰੈਕਟਰ ਵੇਚ ਕੇ ਕੁੜੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਕਾਸ਼, ਕੋਈ ਸਾਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਸਹੀ ਦਿਸ਼ਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਯਾਦ ਕਰਵਾ ਸਕੇ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਉੱਗਲੀਮਾਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾ ਸਕੇ।

ਨਿਰਸੰਦੇਹ, ਪੰਜਾਬ ਕੋਲ ਦਿਸ਼ਾਹੀਣਤਾ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਸੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਕਾਸ਼, ਕੋਈ ਸਾਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਾਉਂਦਾ ਰਹੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ 239 ਸਾਲ ਦੇਗੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਆਬੋ-ਹਵਾ ਬਦਲ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਜੈਨੇਟਿਕਸ ਬਦਲ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਏਥੋਂ ਦੇ ਬਾਸ਼ਿੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਰਲੱਥ ਯੋਧੇ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਯੋਧੇ ਉਦੋਂ ਵੀ ਨਾ ਡੌਲੇ ਜਦੋਂ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਪੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਚਰਖੜੀਆਂ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ, ਬੰਦ-ਬੰਦ ਕਰਵਾਏ, ਤਨ ਆਰਿਆਂ ਨਾਲ ਚੀਰੇ ਗਏ, ਦੇਗਾਂ 'ਚ ਉਬਾਲੇ ਗਏ, ਖੋਪਰੀਆਂ ਲਾਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪਰ ਸੀਅ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਕਾਸ਼, ਅਸੀਂ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਮਨ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਜਾਈਏ ਤੇ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਮੰਗ ਲਈਏ...।

ਡਾ. ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੱਟੂ
ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਫਿਲਮ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵਿਜੇਤਾ
70873-20578

ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਉਹ ਲੋਕ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਤੁਰਦੇ ਤਾਂ ਹਨ ਪਰ ਸਫ਼ਰ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਨੇ ਨਕਸ਼ਿਆਂ 'ਚ ਢਾਲ ਦਿੱਤਾ, ਇਹ ਵੀ ਖਬਰ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ?

ਇਸ਼ਟ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅਦਾਕਾਰਾ ਕੇਟ ਵਿੰਸਲੇਟ ਨੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਅਕੈਡਮੀ ਆਫ ਫਿਲਮ ਐਂਡ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਆਰਟਸ ਦੇ ਅਵਾਰਡ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਇਸੇ ਫਫੜੇ ਫਿਲਮਾਂ, ਟੀ.ਵੀ. ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਉਪਰ ਕਲਾ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਪਰੋਸੀ ਜਾਂਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਤੇ ਖਤਰਨਾਕ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਮਿਟਾਓ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ

ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਰੂਹ ਦਾ ਕਤਲ- ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਖੋਹਣਾ

ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੱਕ 'ਚ ਦਿੱਤੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਇਕ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਬਦਲੀਆਂ ਅਤੇ ਤਾਇਨਾਤੀ ਵਿਚ ਉਪ ਰਾਜਪਾਲ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਉਪ ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖੋਹਿਆ

ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਪਲਾਹੀ
ਫੋਨ: 98158-02070

ਹੋਇਆ ਹੱਕ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਉਪ ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਇਸ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਅਧੀਨ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੇ ਹੱਕ ਮਿਲ ਜਾਣਗੇ। ਕੀ ਇਹ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੱਕਾਂ ਉੱਤੇ ਨੰਗਾ-ਚਿੱਟਾ ਛਾਪਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ 'ਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਹਿਕਾਰੀ ਸੰਘਵਾਦ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਤਹਿਤ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਲੋਂ ਤੈਅ ਕੀਤੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਅੰਦਰ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਹਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐਲ ਸੀ ਟੀ ਡੀ (ਕੌਮੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ) ਦਾ ਨਿਵੇਕਲਾ ਸੰਘੀ ਮਾਡਲ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਨਾਦਰਸ਼ਾਹੀ ਸੋਚ ਅਧੀਨ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਵਲੋਂ ਕਾਬਜ਼ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ 'ਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਲਈ ਰਾਜਪਾਲਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤੀ ਵੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਪਾਲਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਜੂਨ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ ਕਾਂਗਰਸ ਤੇ ਐਨ ਸੀ ਪੀ ਗੱਠਜੋਤ ਮਹਾਂ ਵਿਕਾਸ ਅਗਾਤੀ ਵਿਚ ਮੰਤਰੀ ਏਕਨਾਥ ਸ਼ਿੰਦੇ ਅਤੇ ਉਪ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ ਤੋਂ ਬਗ਼ਾਵਤ ਕਰ ਕੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਸੱਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਦੌਰਾਨ ਸੂਬੇ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਕੋਸ਼ਿਅਾਰੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਾਰੇ ਕਈ ਸਵਾਲ ਉਠਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਮਾਮਲਾ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਪਹੁੰਚਿਆ।

ਸਰਬਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਰਾਜਪਾਲ ਦੀਆਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਗਲਤ ਦੱਸਿਆ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜਪਾਲਾਂ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਹੀਂ ਨਿਭਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਇਹ ਕਿ ਕੋਈ

ਰਾਜਪਾਲ ਕਿਸੇ ਸਿਆਸੀ ਦਲ ਵਿਚਲੇ ਝਗੜੇ ਕਾਰਨ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬਹੁਮਤ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਤਾਂ ਰਾਜਪਾਲ ਆਪ ਭੂਮਿਕਾ ਨਹੀਂ ਨਿਭਾਉਂਦੇ, ਉਹ ਤਾਂ ਉਪਰੋਂ ਆਏ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮਰਾਨਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਵਲੋਂ ਵੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਆਢਾ ਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਈ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਕੰਮਾਂ 'ਚ ਬੇਲੋੜਾ ਦਖਲ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੂਬੇ ਦੀ ਅਫ਼ਸਰਸ਼ਾਹੀ ਵਿਚ ਗਲਤ ਸੰਦੇਸ਼ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ 'ਚ ਦਖਲ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦਖਲ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਚਲਦੇ ਕੰਮਾਂ 'ਚ ਖਲਲ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਦਿਹਾੜੀ ਵਿਕਾਸ ਫੰਡ ਕੇਂਦਰ ਵਲੋਂ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਮੰਡੀ ਫ਼ੀਸ (ਖਰੀਦ ਵਿਕਰੀ 'ਤੇ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਟੈਕਸ) ਦੀ ਦਰ ਤਿੰਨ ਫ਼ੀਸਦੀ ਤੋਂ ਘਟਾ ਕੇ 2 ਫ਼ੀਸਦੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਮਿਲਦਾ ਰੈਵੇਨਿਊ ਘਟ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਮੁੱਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਦਖਲ ਦੇਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ?

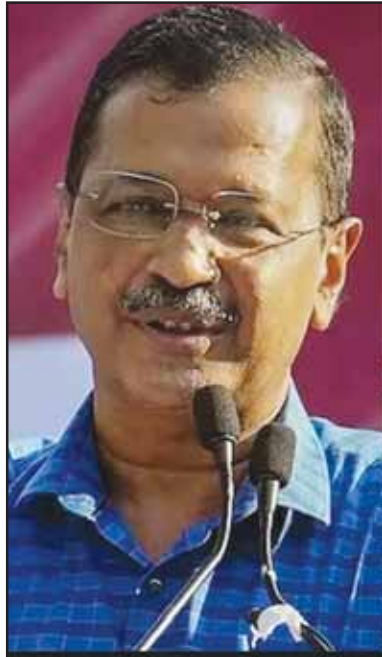
ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਫੈਡਰਲ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਅਸੂਲ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਅਜਿਹਾ ਦਖਲ ਨਾ ਦੇਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਫੈਡਰਲਿਜ਼ਮ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਦਿਹਾੜੀ ਵਿਕਾਸ ਫੰਡ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹੈ। ਮੰਡੀ ਫ਼ੀਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੂਬੇ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਵੇਖਣਾ ਹੈ। ਮੰਡੀਆਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਣਸ ਦੀ ਵਿਕਰੀ 'ਤੇ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਟੈਕਸ ਖਰੀਦਦਾਰ ਨੇ ਦੇਣੇ ਹਨ ਤਾਂ ਫਿਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸ ਹੇਮੀਅਤ 'ਚ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਦਖਲ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇਸ ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਫੰਡ ਦੇ ਵਰਤਣ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਹੀ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਹਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ 'ਚ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕਾਬਜ਼ ਰਹੀਆਂ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਆਪਣੇ ਵੱਧ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਲਈ ਸਿਆਸੀ ਮਨੋਰਥ ਲਈ ਵਤਰਦੀਆਂ ਆਈਆਂ ਹਨ। ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕਰ ਕੇ ਕਿਸਾਨ ਵਿਰੋਧੀ ਤਿੰਨ ਖੇਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ, ਜੋ ਕਿ ਫੈਡਰਲ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ 'ਚ ਸਿੱਧਾ ਦਖਲ ਸਨ। ਪਿਛਲੇ ਸਮਿਆਂ 'ਚ ਆਪਣੀਆਂ ਵਿਰੋਧੀ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਰਾਜ ਕਰਦੀ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਨਾ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ।

ਹੁਣ ਵੀ ਲਗਾਤਾਰ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਦੇ ਰੁਝਾਨ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਵਾਧਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਜੰਮੂ-

ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਆਪਣੇ ਹੱਥ 'ਚ ਲੈਣ ਲਈ 370 ਧਾਰਾ ਖ਼ਤਮ ਕੀਤੀ, ਸੂਬੇ ਦੀ ਵੰਡ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸਿੱਧਾ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਲਿਆ। ਕੀ ਇਹ ਜਮਹੂਰੀ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ?

ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ, ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਤੇ ਵਿਧਾਨ ਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਸੱਤਾ ਦੀ ਵੰਡ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਬਣਨ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ

ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਪਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਉੱਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹਾਕਮ ਧਿਰ ਸੱਤਾ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ, ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਸਰੋਤਾਂ ਉੱਤੇ ਬੇਇਤਹਾ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਦੇ ਰਾਹ ਉੱਤੇ ਹੈ।

ਕੇਂਦਰੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦਾ ਵਪਾਰੀਕਰਨ, ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀਕਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੱਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਹਰ ਹਰਬਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੀਡੀਆ ਉੱਤੇ ਪੂਰਾ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰ ਕੇ, ਸ਼ਖ਼ਸੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇ ਕੇ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਸੋਚ ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਦੇਰ-ਸਵੇਰ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵੇਰ ਸੂਬਿਆਂ ਤੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਟਕਰਾਅ ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੀ ਵਧਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੂਬੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ। ਜੀ.ਐਸ.ਟੀ. ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਾਂ ਕਈ ਸੂਬੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰੇ ਭਰਿਆ ਸਲੂਕ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਦੀ ਤ੍ਰਿਣਮੂਲ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕੇਂਦਰ ਪ੍ਰਤੀ ਰੋਹ ਨਾਲ ਭਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹੋ

ਹਾਲ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ। ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਫੰਡ ਮਾਮਲੇ ਉੱਤੇ ਉਹ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਰੁਖ਼ ਕਰਨ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਰਾਜਪਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਤੀਰੇ ਸਬੰਧੀ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ 'ਚ ਪਹੁੰਚ ਕਰ ਕੇ ਰਾਹਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 245 ਤੋਂ 263 ਵਿਚ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਯੂਨੀਅਨ (ਕੇਂਦਰ) ਲਿਸਟ, ਸਟੇਟ (ਰਾਜ) ਲਿਸਟ ਅਤੇ

ਤਾਕਤ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਅਣਚਾਹਿਆ ਦਖਲ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ 'ਚ ਦੇਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਟਲਦੀ। ਜਿਸਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕ, ਸਿਆਸੀ ਧਿਰ, ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਅਤੇ ਵੱਧ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਤਾ ਇਸਦੀ ਇਕ ਉਦਾਹਰਨ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖੇਤਰੀ ਪਾਰਟੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਸੂਬਿਆਂ ਲਈ ਵੱਧ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ

ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਮਤਾ ਕਾਫ਼ੀ ਚਰਚਿਤ ਹੋਇਆ। ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਖੇਤਰੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਮਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਵੱਧ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲੱਗੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਵੇਖ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਵਿੱਤੀ ਸਾਧਨਾਂ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਉੱਤੇ ਝਾਕ ਰੱਖਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸੂਬਿਆਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਆਪਸੀ ਸਬੰਧ ਅਣਸੁਖਾਵੇਂ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਸੀ ਤਕਰਾਰ ਵੀ ਵਧਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ 'ਚ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਰਾਹੀਂ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਚ ਦਖਲ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਹਥਿਆਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਸੂਬਿਆਂ ਲਈ ਘਾਤਕ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ? ਕੇਂਦਰ ਦਾ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਨ ਵਿਚ ਸਿੱਧਾ ਦਖਲ ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਵੱਲ ਵੱਡਾ ਕਦਮ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਰੂਹ ਦਾ ਕਤਲ ਹੈ।

ਕੁਛ ਲੋਗ ਜ਼ਮਾਨੇ ਕੋ ਬਦਲ ਦੇਤੇ ਹੈਂ...

ਭਾਰਤ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਦੌਰੇ 'ਤੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਤੋਂ ਸ. ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੈਸੇ ਭੇਜੇ ਕਿ ਇਹ ਲਚਕਾਣੀ ਪਿੰਡ ਪਹੁੰਚਾਉਣੇ ਹਨ ਜਿਥੇ

ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਬਸਾਤੀ
ਫੋਨ: 847-736-6092

ਮੰਦਬੁੱਧੀ ਅਤੇ ਉਹ ਮਰੀਜ਼ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਫਤ ਇਲਾਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੁੱਛਦੇ-ਪੁੱਛਾਉਂਦੇ ਲਚਕਾਣੀ ਪਿੰਡ ਪਹੁੰਚੇ ਜੋ ਪਟਿਆਲੇ ਤੋਂ ਭਾਦਸੌਂ ਸੜਕ ਉੱਤੇ 6 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਹੈ। ਉਥੇ 'ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਸੁਸਾਇਟੀ' ਚਲਾ ਰਹੇ ਸ. ਸਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਖੜੋਦ ਆਪਣੇ ਸਹੁਰਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਦੋ ਵੱਡੇ ਹਾਲ ਕਮਰੇ ਬਣਵਾ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਥੇ 350 ਤੱਕ ਮਹਿਮਾਨ ਰੱਖੇ ਜਾ ਸਕਣਗੇ। ਵਿਚ ਲੰਗਰ, ਡਾਕਟਰ ਤੇ ਨਰਸਾਂ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਤੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦਾ

ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਿੰਡੋਂ ਸ. ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਨੇਕੇਦਾਰ, ਸ. ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਵੈਲਡਰ ਤੇ ਸ. ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਇਲੈਕਟ੍ਰੀਸ਼ੀਅਨ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗਏ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣ। ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਸਰਦਾਰਨੀ ਰਾਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਬਸਾਤੀ ਦਾ ਦਿਮਾਗੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਵਾਲੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ 40 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵਧ ਤਜਰਬਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਹਾਲਾਤ ਦੇਖਕੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਮਾਗੀ ਤੇ ਸਰੀਰਕ ਕਸਰਤ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਸਮਾਨ ਮੰਗਵਾ ਲਓ। ਸੋ, ਬੀਤੇ ਹਫ਼ਤੇ ਤਿੰਨੋਂ ਦੋਸਤ ਸੁਸਾਇਟੀ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਅਤੇ ਜੋ ਹੋਰ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਦੇ ਆਏ।

ਇਹ ਸੁਸਾਇਟੀ ਬੜਾ ਨਿਵੇਕਲਾ ਫੈਸਲਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਨਕਦੀ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ। ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ ਬੋਰਡ ਲੱਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਦਾਨੀ ਸੱਜਣ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਚੁਣਕੇ ਸਮਾਨ ਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਲਗਾਤਾਰ ਖਰਚੇ ਲਈ 50-60

ਪਰਿਵਾਰ ਜੁੜੇ ਹਨ ਜੋ ਨਕਦ ਪੈਸਾ ਬੈਂਕ ਵਿਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸੁਰੂਆਤ ਰਾਜਿੰਦਰਾ ਹਸਪਤਾਲ ਦੀ ਪਾਰਕਿੰਗ ਲਾਟ ਤੋਂ ਹੋਈ ਜਿਥੇ ਇਕ ਮਰੀਜ਼ ਦਰਦ ਨਾਲ ਤੜਫ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲੱਤ 'ਤੇ ਪੱਟੀ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਹਸਪਤਾਲ ਦੀ ਪਰਚੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ ਜਿਸ 'ਤੇ ਦਵਾਈ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਲੱਤ 'ਚ ਪਏ ਕੀਤੇ ਮਰਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਰਦੀ ਦੇ ਦਿਨ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਮਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਮੋਟਰ 'ਤੇ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਚਿਮਟੀ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਲੱਤ 'ਚੋਂ ਕੀਤੇ ਕੱਢੇ, ਫਿਰ ਦਵਾਈ ਲਗਾਈ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਖ਼ਮ ਭਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਅੱਜ ਉਹ ਸ਼ਖ਼ਸ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ।

ਹੌਲੀ ਹੌਲੀਕਾਫਲਾ ਵਧਦਾ ਗਿਆ। ਇਕ ਤੋਂਬਾਅਦ ਇਕ ਮਰੀਜ਼ ਮਿਲਦੇ ਗਏ। ਇਕ ਸ਼ਖ਼ਸ 20 ਸਾਲ ਤੋਂ ਨਹਾਇਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਦੇ 70 ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਦੀ ਆਪੋ-ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ਜੋ ਯੂਟਿਊਬ 'ਤੇ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਖੜੋਦ

ਪਾ ਕੇ ਲੱਭੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਗਊਸ਼ਾਲਾ ਤੋਂ ਦੋ ਔਰਤਾਂ ਤੇ 7 ਮੰਦਬੁੱਧੀ ਜੀਵ ਫੁਡਵਾ ਕੇ ਲਿਆਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੋਟੀ ਬਦਲੇਸਰੀਰਕ ਤੇ ਜਿਸਮਾਨੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਗਊਸ਼ਾਲਾ ਦੇ ਕਈ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀਆਂ ਸੀਖਾਂ ਪਿੱਛੇ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸੁਸਾਇਟੀ ਨੂੰ ਧਮਕੀਆਂ ਵੀ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਤਕ ਦੀ ਰਿਸ਼ਵਤ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਇਕ ਸ਼ਖ਼ਸ ਨੂੰ ਘਰਦੇ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਕੰਮ ਕਰਵਾ ਕੇ ਰਾਤੀਂ ਅਲਮੀਨੀਅਮ ਦੀ ਪੇਟੀ 'ਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਛੇ ਫੁੱਟਾ ਕਬੱਡੀ ਖਿਡਾਰੀ ਜੋ ਹਰਜੀਤ ਬਾਬੇਖਾਨੇ ਦੇ ਜੋੜਾਂ ਦਾ ਖਿਡਾਰੀ ਸੀ, ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਸੱਟਾਂ ਮਰਵਾ ਕੇ ਈਰਖਾਲੂਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਕ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜੋ 7 ਸਾਲਾਂ 'ਚ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਘਰਵਾਲੀ ਦੇ ਤਲਾਕ ਤੋਂ ਮਾਨਸਿਕ ਸੰਤੁਲਨ ਖੋ ਬੈਠਾ। ਉਹ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਵਕਤ ਕੱਟੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਕ ਇਨਸਾਨ ਦਿਮਾਗੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ 'ਚ ਆ ਕੇ

ਸਿਰਫ਼ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਂ ਹੀ ਪੁਕਾਰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਵਾਪਸ ਛੱਡ ਕੇ ਆਏ। ਇਕ ਮਰੀਜ਼ ਦੀ ਭੈਣ 15 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜਰਮਨੀ ਰਹਿ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਸੋਚ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਭਰਾ ਗੁਜ਼ਰ ਗਿਆ। ਮਾਨਸਿਕ ਸੰਤੁਲਨ ਠੀਕ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਆਕੇ ਮਿਲੀ। ਇਕ ਸ਼ਖ਼ਸ 20 ਸਾਲ ਤੋਂ ਗਾਇਬ ਸੀ, ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਜਾਇਦਾਦ ਵੀ ਵੰਡ ਲਈ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਿਲਾਪ ਕਰਾਇਆ ਤਾਂ ਮਰੀਜ਼ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਨਾਲ ਹੱਥ ਮਿਲਾਇਆ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ, "ਇਹ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਦਾ ਹੱਥ ਹੈ।" ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੇ!

ਹੁਣ 70 ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਦਾ ਖਾਣਾ ਘਰੋਂ ਬਣ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਦੋ-ਤਿੰਨ ਨੌਕਰ ਰੱਖੇ ਨੇ, ਫਿਰ ਵੀ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਮੁਫਤ ਖਾਣਾ ਖਵਾਣਾ ਖਾਲਾ ਜੀ ਦਾ ਵਾਤਾ ਨਹੀਂ। ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਸੁਸਾਇਟੀ ਨਾਲ ਫੋਨ ਨੰਬਰ 91-7307000085ਜਾਂ ਵੈਬਸਾਈਟ apnafarzsociety.org 'ਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

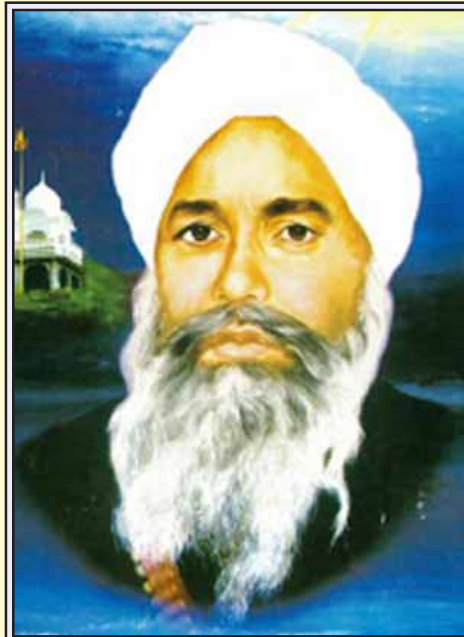
ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਜਿਨਾ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਨਾ ਵਿਸਰੈ ਹਰਿ ਨਾਮਾ ਮਨਿ ਮੰਤੁ॥ ਧੰਨੁ ਸਿ ਸੇਈ ਨਾਨਕਾ ਪੂਰਨੁ ਸੇਈ ਸੰਤੁ॥

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖ ਟੈਂਪਲ, ਓਕ ਕਰੀਕ

ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਰਾਲੇਵਾਲੇ

ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿਚ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਰਾਲੇਵਾਲੇ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਅਦੁੱਤੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੋ ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਅਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਦੀ ਮੂਰਤ ਸਨ। ਗੁਰਮਤਿ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਦੀ ਲਹਿਰ ਚਲਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਫੁਲਵਾੜੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ। ਉਹ 1926 ਤੋਂ 1950 ਤੱਕ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਰਹੇ ਅਤੇ 1937 ਤੋਂ 1945 ਵਿਚ ਦੋ ਵਾਰ ਪੰਜਾਬ ਅਸੰਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣੇ। ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਚਾਨਣ ਵੰਡਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਈ ਸਕੂਲ ਬਣਵਾਏ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਸਦਕਾ ਹੀ ਅੱਜ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਉਜਵਲ ਇਤਿਹਾਸ ਸਿਰਜ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਮੁਰਾਲੇਵਾਲਿਆਂ ਦੀ 73ਵੀਂ ਸਾਲਾਨਾ ਬਰਸੀ ਸਬੰਧੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮਾਗਮ

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਵੇਰਵਾ → **2 ਜੂਨ 2023 (ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ) ਅਰੰਭ ਸ਼੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਵੇਰੇ 10 ਵਜੇ**
4 ਜੂਨ 2023 (ਐਤਵਾਰ) ਭੋਗ ਸ਼੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਵੇਰੇ 10:30 ਵਜੇ

BHAI NISHAN SINGH AUSTRALIA
 Katha Samagam - 2023
MILWAUKEE, WISCONSIN
 31 May 6:30 - 7:30 pm
 4 June 12:30 - 01:30 pm
 Sikh Temple of Wisconsin
 7512 S Howell Ave, Oak Creek, WI 53154
 For more details (WhatsApp) +1 (414) 779-4144
 Bhai Nishan Singh Ji (WhatsApp) +91 84271 44009

ਜਥਾ ਭਾਈ ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ (ਹੈਡ ਗ੍ਰੰਥੀ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਓਕ ਕਰੀਕ) ਤੇ ਸਾਥੀ; ਭਾਈ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੰਬੇ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸਾਥੀ

Sukhwinder Singh Ghagar Ph: 414-323-0387	Jarnail Singh Miani Ph: 262-370-2428	Devinder Singh Bind Ph: 414-393-7331	Kuljit Singh Gillzian Ph: 608-575-7544	Bhupinder Singh Tinka Ph: 414-943-6765
Parminder Singh Goldy Ph: 414-736-6580	Jaggi Singh Ghotra Ph: 414-430-4349	Narinder Pal Singh Billa Ph: 414-588-7360	Gurinder Singh Gillzian Ph: 414-491-6358	Randip Pal Singh Rinku Ph: 608-201-2663
Harjinder Singh Jindi Ph: 414-841-5649				Arvinder Singh Buty Ph: 414-943-6063
- Website: www.guruladhore.org   Contact: info@guruladhore.org**

ਵਲੋਂ: ਗੁਰੂ ਲਾਧੋ ਰੇ ਸੇਵਾ ਸੁਸਾਇਟੀ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਟੈਂਪਲ ਆਫ ਵਿਸਕਾਨਸਿਨ ਦੀ ਸਮੂਹ ਸਾਧ ਸੰਗਤ
7512 South Howell Ave. Oak Creek, WI 53154 Ph: 414-764-7454

MISS or MRS. PUNJABAN MIDWEST USA 2023

TICKET PRICE
\$35

Judge & Live Performance
**GURLEZ AKHTAR &
KULWINDER KALLY**

TICKET PRICES WILL BE HIGHER AT GATE
TICKETS AVAILABLE AT :
www.midwestpunjaban.com

VENUE

THE GRAND HALL
400 N HIGHSCHOOL RD.
INDIANAPOLIS, IN
DATE: JUNE 4TH 2023
TIME : 12:00 PM TO 6:00 PM

OR CONTACT OUR TEAM MEMBERS ON BELOW MENTIONED NUMBERS

THE GHOMAN GROUP Indianapolis IN

FAMILY SHOW

FREE ENTRY FOR KIDS UNDER 10 YEARS

Simrn Bajwa Sekhon (REALTOR, FC TUCKER)   Loveleen Multani   Jaspreet Basra & Baljit Phagura KAUR MODERN JEWELRY   Jaspreet Deal EVERLASTING DECOR   Nidhi Shukla   Prabhdeep Chahal BELLA STUDIOS

SIMRAN BAJWA SEKHON
Realtor (FC Tucker)
P (209) 242-6704
B (317) 900-3186

LOVELEEN MULTANI
(317) 970-3439

NIDHI SHUKLA
(516) 710-2542

BALJEET PHAGURA
(571) 230-4452

